

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»

На правах рукопису

ВИННИЧЕНКО НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [336.14:352:36](043.5)

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ РОЗВИТКУ
В СИСТЕМІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник

Васильєва Тетяна Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент

Суми – 2008

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ.....	14
1.1. Місцеві бюджети розвитку в бюджетній системі України.....	14
1.2. Роль бюджетних ресурсів в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери.....	31
1.3. Аналіз бюджетного забезпечення соціального розвитку в Україні та м. Суми.....	45
1.4. Проблеми і перспективи інвестиційного забезпечення соціального розвитку в Україні.....	63
Висновки до першого розділу	80
РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ.....	84
2.1. Концептуальні основи управління видатками місцевих бюджетів розвитку в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери....	84
2.2. Організаційний механізм інвестиційного забезпечення соціальних перетворень за рахунок видатків місцевих бюджетів розвитку.....	99
2.3. Формування оптимального портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, що фінансуються з місцевих бюджетів розвитку.....	114
Висновки до другого розділу.....	129
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ ЗА РАХУНОК КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ.....	133
3.1. Формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць.....	133
3.1.1. Аналіз науково-методичних підходів до розробки рейтингів соціального-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.....	133
3.1.2. Удосконалення методичних підходів до формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць.....	141
3.1.3. Практичні розрахунки щодо формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери адміністративно-територіальних одиниць.....	153
3.2. Формування місцевого комплексу соціально значущих проектів з метою фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку	161
3.2.1. Управління фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих проектів.....	161
3.2.2. Практична перевірка авторських пропозицій щодо формування місцевого комплексу соціально значущих проектів	176

Висновки до третього розділу.....	185
ВИСНОВКИ.....	189
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	193
ДОДАТКИ.....	213
Додаток А – Взаємодія бюджетної системи з іншими елементами економічної системи	213
Додаток Б – Статистична інформація щодо стану розвитку соціальної сфери в Україні та м. Суми.....	215
Додаток В – Вихідні статистичні дані для формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери.....	219
Додаток Г – Аналіз видатків бюджету розвитку м. Суми за 2005-2007 рр.	227
Додаток Д – Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження.....	235

State Higher Educational Institution
 "UKRAINE ACADEMY OF BANKING"
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ефективність структурних перетворень в економіці України, її конкурентоспроможність на світовому ринку значною мірою залежать від рівня розвитку і стабільності функціонування соціальної сфери. Це вимагає відповідної фінансової підтримки, наявності ефективної системи інвестиційного забезпечення реалізації пріоритетних напрямків соціального розвитку як на рівні країни в цілому, так і на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць (АТО). Роль бюджетних ресурсів взагалі та коштів місцевих бюджетів розвитку зокрема у фінансуванні соціальних перетворень стає сьогодні визначальною, оскільки вони відповідно до бюджетного устрою України мають цільове призначення – інвестиційне забезпечення виробничої та невиробничої сфер, реалізація програм соціально-економічного розвитку відповідної території. Саме тому дослідження теоретичних засад і практичних механізмів ефективного управління видатками місцевих бюджетів розвитку для забезпечення інвестиційної підтримки соціальної інфраструктури територіальних громад є вкрай актуальним.

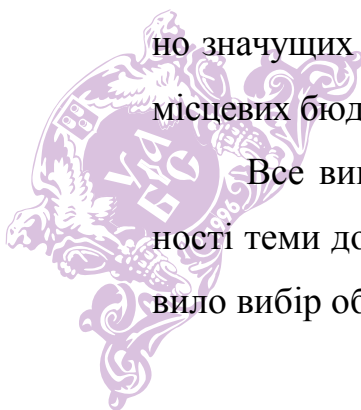
На жаль, дотепер формування бюджетів розвитку в Україні відбувається без відповідних науково-методичних обґрунтувань, попередніх ретельних обговорень та необхідних досліджень і тому основні принципи їх функціонування остаточно не регламентовані, не формалізовані механізми забезпечення зворотності коштів, пайового фінансування та розподілу ризиків фінансування інвестиційних проектів між державою, органами місцевого самоврядування та приватними інвесторами. Доопрацювання також потребують процедури проведення конкурсів проектів щодо отримання фінансування з бюджетів розвитку. На сьогодні управління видатками цих бюджетів на місцевому рівні здійснюється за традиційними схемами, існуюча структура видатків не сприяє вирішенню стратегічних питань соціального розвитку АТО і не є безпосередньо засобом реалізації інвестиційно-інноваційної політики в соціальній сфері. Також практично відсутні стратегічні концепції та новаторські пі-

дходи до реформування цього процесу, значна частка видатків місцевих бюджетів розвитку, призначена для фінансування інвестиційної діяльності в соціальній сфері, часто використовується на покриття основної суми боргу.

Ці та інші питання, особливо теоретичні основи бюджетного забезпечення інвестиційних заходів у соціальній сфері ґрунтовно досліджують такі зарубіжні вчені, як: А. Вагнер, Дж. Вінн, Х. Герсдорф, П. Друкер, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, М. Рашид, Л. Томпсон та ін.; російські дослідники: М. Гончарова, С. Єфімова, Д. Саблін, Л. Тишкіна, О. Фригін та ін. Здобутки української науки в цьому напрямку представлені у працях О. Балацького, В. Буковинського, С. Буковинського, О. Василика, А. Єпіфанова, І. Запатріної, Т. Затонацької, Я. Казюка, О. Кириленка, О. Кліменка, В. Кудряшова, Л. Максимової, О. Мечинського, О. Ніколаєвої, В. Опаріна, С. Пакуліна, І. Сала, А. Ставицького, О. Теліженка, К. Ткаченка, О. Топчія, Ю. Чередниченка та інших.

Високо оцінюючи вклад вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків у вирішення даної задачі, автором наголошується, що, незважаючи на значний обсяг наукових публікацій, присвячених реформуванню системи бюджетного забезпечення соціального розвитку, поки що вона залишається не вирішеною остаточно ні в теоретичному, ні в організаційно-прикладному аспектах. Існує об'єктивна необхідність подальшого дослідження питань, пов'язаних із: розробкою концепції стратегічного й тактичного управління видатками місцевих бюджетів розвитку, спрямованими на фінансування інвестиційних програм в соціальній сфері; формуванням інфраструктурного забезпечення ефективного використання цих коштів; вибором об'єктів соціальної сфери з точки зору ефективного інвестування; оптимізацією портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, що потребують фінансування за рахунок місцевих бюджетів розвитку тощо.

Все вищевикладене й стало визначальним при обґрунтуванні актуальності теми дослідження, формуванні структури дисертаційної роботи, обумовило вибір об'єкта, мети та завдань наукового дослідження.

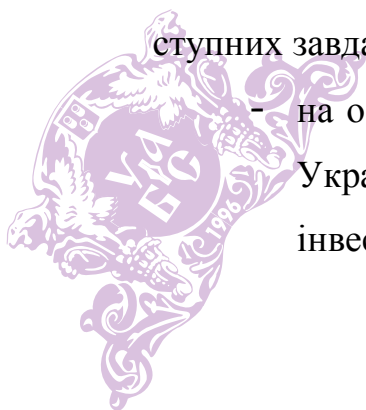

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати та висновки дисертаційної роботи було використано при виконанні науково-дослідної роботи у ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” (тема “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності”, № держ. реєстрації 0102U006965) та у Сумському державному університеті (теми: “Удосконалення фінансового механізму управління еколого-інноваційним розвитком економіки України”, № держ. реєстрації 0106U008508; “Фінансовий механізм кредитно-інвестиційного забезпечення сталого еколого-економічного розвитку”, № держ. реєстрації 0106U008510; “Теоретичні і методологічні питання оцінки і прогнозування економічного потенціалу соціально-економічних систем”, № держ. реєстрації 0107U009203; “Моделювання та прогнозування розвитку регіональних соціально-економічних систем”, № держ. реєстрації 0107U009204). До звітів за цими темами включено пропозиції автора щодо: вибору сучасних технологій управління видатками місцевих бюджетів розвитку; удосконалення фінансового механізму управління соціальним розвитком; формування механізму кредитно-інвестиційного забезпечення соціальної сфери; оцінки ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО; формування оптимального портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, що фінансуються з місцевих бюджетів розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення науково-методичних засад управління видатками місцевих бюджетів розвитку у частині ефективного інвестиційного забезпечення соціальної сфери АТО.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення у дослідженні наступних завдань:

- на основі аналізу бюджетного забезпечення соціального розвитку в Україні та Сумській області визначити роль бюджетних ресурсів в інвестиційному забезпеченні соціальної сфери; з'ясувати проблеми і

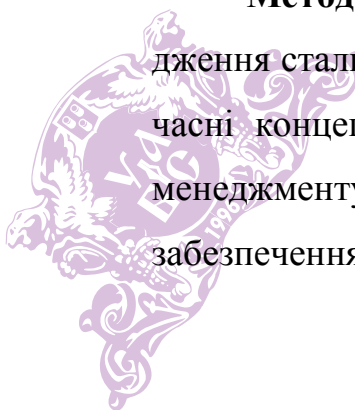

- перспективи їх використання; визначити концептуальні основи формування системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери;
- визначити роль та місце місцевих бюджетів розвитку в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери;
 - удосконалити науково-методичні підходи до управління видатками місцевих бюджетів розвитку відповідно до концепції інтенсифікації інвестиційного забезпечення соціальних перетворень;
 - удосконалити організаційний механізм управління видатками місцевих бюджетів розвитку у напрямку підвищення ефективності виконання органами місцевого самоврядування своїх соціальних функцій;
 - поглибити теоретичні та практичні засади формування оптимального портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, що фінансуються з місцевих бюджетів розвитку;
 - розробити методичний підхід до формування рейтингу АТО щодо ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери;
 - розробити науково-методичні основи формування місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів та управління його фінансовими ресурсами.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі використання коштів місцевих бюджетів розвитку.

Предметом дослідження є удосконалення механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку з метою організації інвестиційного забезпечення соціального розвитку.

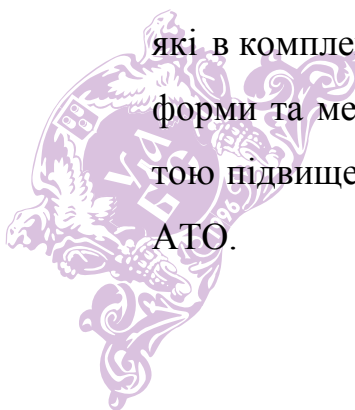
Методи дослідження. Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали фундаментальні положення теорії фінансів та інвестування, сучасні концепції управління соціальним розвитком територій, бюджетного менеджменту, а також наукові праці, присвячені проблемам інвестиційного забезпечення соціальних трансформацій за рахунок бюджетних коштів. У

процесі дослідження використано такі сучасні загальнонаукові методи дослідження, як: аналіз, синтез і наукова абстракція (при формуванні концептуальних основ управління видатками місцевих бюджетів розвитку); порівняльний і статистичний аналізи, метод логічного узагальнення (при дослідженні особливостей бюджетного фінансування соціального розвитку в Україні); системно-структурний і багатофакторний аналізи (при дослідженні теоретичних засад та практичних механізмів формування оптимального портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, що фінансуються з місцевих бюджетів розвитку); методи графічного й економіко-математичного моделювання, кореляційно-регресійного аналізу, метод експертних оцінок (при здійсненні практичної перевірки запропонованих підходів до управління видатками місцевих бюджетів розвитку); індексний метод і метод групувань (при дослідженні фінансових аспектів формування місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів).

Інформаційну базу дослідження склали: нормативно-правові документи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України з питань функціонування бюджетної системи та соціальної сфери; звітні дані Державного комітету статистики України; аналітичні огляди, статистичні звіти міністерств і відомств, інших органів державного та місцевого управління, дані вітчизняних та зарубіжних науково-дослідних центрів; зібрані, опрацьовані й узагальнені особисто автором первинні матеріали техніко-економічного обґрунтування інвестиційних проектів соціальної спрямованості, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку відомих та обґрунтуванні ряду нових теоретико-методичних та практичних положень, які в комплексі визначають концептуальні основи, організаційно-економічні форми та механізми управління коштами місцевих бюджетів розвитку з метою підвищення ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери АТО.

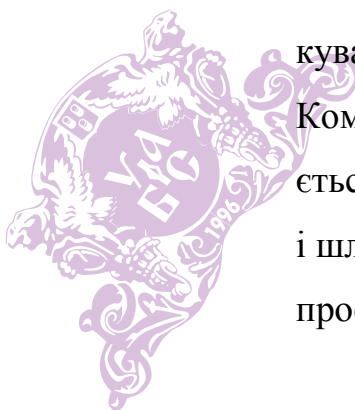
Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

- обґрунтовано, що однією з причин низького рівня інвестиційного забезпечення соціальної сфери є неефективна побудова організаційного механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку, виходячи з чого запропоновано створити єдину систему інфраструктурного забезпечення фінансової підтримки соціального розвитку на місцевому рівні, основу якої складатимуть Комітети розвитку; визначено їх функції, завдання та структуру;

удосконалено:

- концептуальні основи управління видатками місцевих бюджетів розвитку в контексті ефективного інвестиційного забезпечення соціальної сфери АТО шляхом формування системи принципів такого управління, до складу якої запропоновано включити принципи: програмно-цільового використання бюджетних коштів, максимізації корисності, збалансованості, структурованості, цілісності, комплексності, відкритості, керованості, пріоритетності, безперервності, відповідності функціональних повноважень, своєчасності, гуманізму;
- науково-методичний підхід до формування та управління внутрішніми та зовнішніми фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів, під яким розуміється сукупність незалежних, взаємопов'язаних або взаємодоповнюючих одиничних інвестиційних проектів соціальної спрямованості, сформована за критерієм максимізації інтегрального дисконтованого очікуваного соціально-економічного ефекту для АТО, скоординована Комітетом розвитку у часі, за ресурсами та виконавцями, реалізується як за рахунок коштів місцевого бюджету розвитку, так і шляхом внутрішнього реінвестування від реалізації прибуткових проектів в рамках місцевої соціальної програми та в комплексі за-

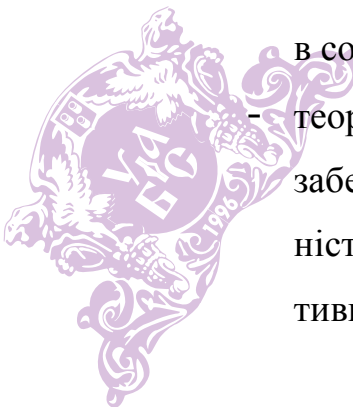

безпечує реалізацію стратегії соціально-економічного зростання території;

- науково-методичний підхід до формування та оптимізації портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, що фінансуються з коштів місцевих бюджетів розвитку, шляхом: визначення черговості відбору проектів; уточнення критеріїв їх попереднього відбору; розробки механізму розрахунку коефіцієнта втрати ефекту при відстроченні проекту з метою використання його в рамках часової оптимізації портфеля та врахування фінансових, соціальних, екологічних та інших втрат, а також імовірного характеру їх настання; розробки механізму визначення потреби в додаткових інвестиційних ресурсах для фінансування соціальних проектів і програм з урахуванням обсягів коштів місцевого бюджету розвитку, збалансованості їх попиту та пропозиції, рівня очікуваного ризику виникнення непередбачуваної потреби в додаткових ресурсах та вартості соціально значущих проектів вимушеної реалізації;

набули подальшого розвитку:

- класифікаційні ознаки соціально значущих інвестиційних проектів, які, на відміну від існуючих, враховують нагальність вирішуваних ними соціальних проблем, рівень прибутковості, доцільність/недоцільність відстрочення у часі тощо;
- науково-методичний підхід до формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО шляхом розробки механізму визначення та оцінки факторів, що характеризують сформовані сприятливі та несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу;
- теоретичні засади формування комплексної системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери АТО, під якою розуміється сукупність взаємопов'язаних елементів (організаційна, фінансова, нормативно-правова, інформаційно-комунікаційна, кадрова, матеріально-

технічна складові; методи; важелі; інструменти), що беруть участь у створенні та використанні фондів інвестиційних ресурсів з метою реалізації соціально значущих інвестиційних проектів та програм, створюють передумови або безпосередньо сприяють забезпеченню соціальних потреб суспільства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що запропоновані в роботі теоретичні узагальнення та методичні рекомендації у комплексі формують підґрунтя для розширення практичних механізмів фінансового забезпечення соціальної сфери та дають можливість підвищити дієвість засобів бюджетного фінансування інвестиційних проектів соціально спрямованості. У практичній діяльності щодо управління видатками місцевих бюджетів розвитку можуть застосовуватися запропоновані підходи до формування та оптимізації портфеля соціально значущих інвестиційних проектів; оцінки економічної ефективності та фінансової доцільності реалізації місцевого комплексу соціально орієнтованих інвестиційних проектів тощо.

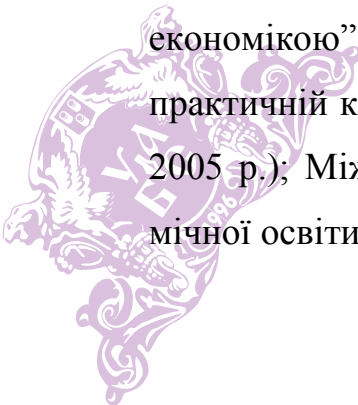
Наукові і методичні положення дисертаційного дослідження щодо удосконалення механізму організаційного забезпечення системи управління інвестиційною діяльністю на місцевому рівні шляхом створення Комітету розвитку впроваджено в діяльність Сумської обласної ради в частині розробки практичних заходів щодо реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку Сумської області на період до 2015 р., а також Програми економічного і соціального розвитку області (довідка № 01-23/414 від 13.08.2008). Пропозиції дисертанта щодо створення єдиної бази проектів, групування їх за критерієм соціальної значущості та формування на цій основі місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів впроваджено в діяльність Сумської міської ради (довідка № 1194/05-26 від 13.08.2008); щодо формування інвестиційного портфеля з урахуванням соціальної значущості проектів – в діяльність Сумського обласного комунального підприємства “Фонд інвестування об’єктів соціальної сфери і промисловості” (довідка № 467 від 14.08.2008); щодо удосконалення механізму часової оптимізації портфеля соціально оріє-

нтованих інвестиційних проектів, формування критеріїв їх попереднього відбору – в діяльність ЗАТ “Компанія з управління активами “Альтера Ессет Менеджмент”, м. Київ (довідка № 133/1 від 14.07.2008).

Результати наукових розробок автора використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін “Бюджетна система”, “Бюджетний менеджмент”, “Місцеві фінанси”, “Фінанси”, “Інвестування” (акт від 06.05.2008).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням. Наукові положення та результати, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. У списку публікацій окремо зазначено особистий внесок дисертанта у тих працях, що опубліковані у співавторстві.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: Третій міжнародній науково-практичній конференції “Наука образование без граница” (Болгарія, м. Софія, 2007 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Державна політика та стратегія реформування економіки України в ХХІ сторіччі” (м. Полтава, 2007 р.); Шостій міжнародній науковій конференції студентів та молодих учених “Управління розвитком соціально-економічних систем: Глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання” (м. Донецьк, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні” (м. Дніпропетровськ, 2005 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми інформаційного та статистичного забезпечення управління економікою” (м. Дніпропетровськ, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток наукових досліджень ’ 2005” (м. Полтава, 2005 р.); Міжвузівській науково-методичній конференції “Проблеми економічної освіти і науковий прогрес” (м. Кривий Ріг, 2005 р.); V Міжрегіональній

науково-практичній конференції “Оподаткування у промисловому регіоні: теорія, практика та перспективи розвитку” (м. Донецьк, 2005 р.) та ін.

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження опубліковано в 20 наукових працях загальним обсягом 4,91 друк. арк., з яких особисто автору належать 3,51 друк. арк., у тому числі 1 колективна монографія, 11 статей у наукових спеціалізованих виданнях, 8 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

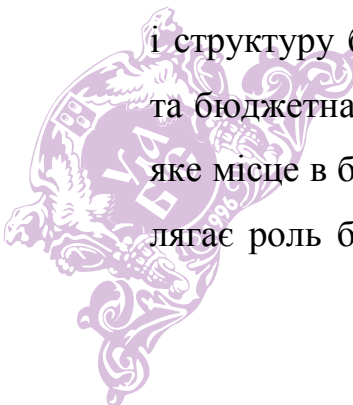
State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING”
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

1.1. Місцеві бюджети розвитку в бюджетній системі України

З часів набуття Україною незалежності й до сьогодні здійснюється ряд структурних перетворень як в економіці, так і в усіх інших сферах господарювання. За таких умов рівень соціально-економічного розвитку України в першу чергу залежить від формування ефективного фінансового механізму країни, а особливо, однієї з його невід'ємних складових – бюджетної системи. Держава може досягти високих темпів розвитку тільки за умови, якщо її бюджетна система буде розвиватися й функціонувати гармонійно та збалансовано, що можливо лише при ефективному використанні бюджетних коштів усіх рівнів. У наш час особливої актуальності набуває проблема дефіциту фінансових ресурсів як: приватних, так і бюджетних. Саме тому сьогодні так часто в літературі піднімається проблема формування дохідної частини бюджетів усіх рівнів та підвищення контролю за використанням бюджетних коштів. При цьому контроль повинен здійснюватися як на загальнодержавному рівні, так і на рівні місцевих бюджетів. Тому особливої уваги на сьогодні вимагає безпосередньо формування бюджетної системи в цілому, так і розвиток міжбюджетних відносин. Перш, ніж перейти безпосередньо до визначення проблем використання бюджетних коштів, слід розглянути сутність і структуру бюджетної системи, співвідношення таких понять, як фінансова та бюджетна системи, а також механізм міжбюджетних відносин, визначити, яке місце в бюджетній системі відводиться місцевим бюджетам та в чому полягає роль бюджетів розвитку у забезпеченні соціально-економічного зрос-

тання в цілому та в реалізації інвестиційної політики в усіх сферах, а особливо – у соціальній.

Усе частіше сьогодні поняття бюджетної системи розглядається поряд з таким поняттям, як фінансова система країни. В економічній літературі ці поняття трактуються неоднозначно, що обумовлює різне їх співвідношення. Так, *умовно можна виділити два підходи до розуміння сутності цих понять*. Представники першого підходу (В.М.Опарін [115], Ю.В. Пасічник [122], К.Р. Макконел [95], С.Л. Брю [95] та ін.) розглядають бюджетну систему як складову фінансової системи країни. Іншу точку зору поділяють представники другого підходу, в рамках якого проводяться досить розмиті межі між бюджетною та фінансовою системами, які представлені як дві окремі складові економічної системи країни.

Перш, ніж розглядати сутність і структуру бюджетної системи, слід розглянути історичні аспекти, які зумовили її формування. Так, ключову роль у становленні бюджетної системи відіграло те, що її формування почалося в умовах виходу країни зі складу СРСР. А отже, Україна отримала бюджетну систему, яка в основних моментах нагадувала радянську. Для її формування потрібно було в першу чергу створити законодавчу базу, яка б стала її підґрунтям. Так, першим нормативним актом, який врегулював функціонування бюджетної системи, став Закон України „Про бюджетну систему України”. Однак функціональна та структурна побудова бюджетної системи, що була передбачена в цьому Законі, отримала ряд нарікань з боку фахівців, що призвело до виникнення великої кількості поправок до нього. Все це сформувало передумови до реформування існуючої бюджетної системи, які стали причиною прийняття Бюджетного кодексу України, який сьогодні є основним документом, що врегулює питання сутності, структури й механізму функціонування бюджетної системи.

Проте ряд науковців наголошують на тому, що існуючий нормативний підхід до визначення сутності й структури бюджетної системи є недосконалим, що обумовлює існування великої кількості пропозицій щодо їх удоско-

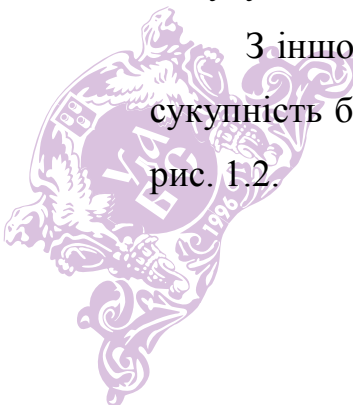
налення. Здійснивши систематизацію й аналіз існуючих пропозицій щодо визначення сутності економічної категорії „бюджетна система”, автор згрупував їх так, як представлено в табл. 1.1.

Як видно з табл. 1.1, ми виокремлюємо *два науково-методичних підходи до визначення сутності бюджетної системи:*

- в рамках першого підходу науковці (О.Д. Василик [20], В.П. Кудряшков, Б.В. Сіленков [88], Л.А. Дробозіна [178], Л.О.Миргородська [100], Ю.В. Пасічник [122], В.М. Опарін [116]) розглядають бюджетну систему виключно як сукупність бюджетів усіх рівнів. Цей підхід фактично ототожнює поняття «бюджетна система» та „бюджетний устрій”, який багатьма науковцями визначається як ієрархія бюджетних фондів, органів влади відповідних АТО [106];
- в рамках другого підходу науковці (Н.Н.Назаров, М.И.Канкулова [106], О.Р. Ромененко [151]) в складі бюджетної системи виділяють, окрім власне сукупності бюджетів, ще й інші складові, а саме: бюджетний апарат (органи, які забезпечують виконання бюджетів усіх рівнів), бюджетну політику та бюджетне право тощо.

Більшістю науковців сутність бюджетної системи визначається через її структуру. У роботі [122] автор розглядає структуру бюджетної системи з позиції сукупності відносин між її елементами та елементами загальної економічної системи, що впливають на її діяльність. Структура такої системи представлена у додатку А. В якості елементів бюджетної системи виділяють бюджетний апарат, бюджетне право, бюджетну політику, бюджетні відносини та сукупність бюджетів, що представлені на рис. 1.1.

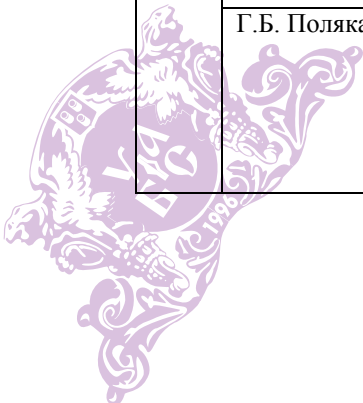
З іншого боку, деякі вчені бюджетну систему представляють тільки як сукупність бюджетів усіх рівнів. Схематично такий підхід представлений на рис. 1.2.

Таблиця 1.1

Систематизація науково-методичних підходів до визначення сутності економічної категорії „бюджетна система ”

	<i>Автор, джерело</i>	<i>Визначення поняття „ бюджетна система ”</i>
<i>Перший підхід</i>	Бюджетний кодекс України [15]	Сукупність державного й місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права
	Бюджетний кодекс Російської Федерації [16]	Основа на економічних відносинах і державному устрої російської федерації та така, що регулюється нормами права сукупність федерального бюджету та бюджетів суб'єктів РФ, місцевих бюджетів і бюджетів державних позабюджетних фондів
	О.Д. Василик [20]	Об'єднання усіх ланок державного бюджету на єдиних принципах
	Злобин И. Д. [50]	Заснована на державному устрої та чинних законодавчих нормах сукупність ланок державного бюджету
	И.Н.Жук, Е.Ф. Киреева, В.В. Кравченко [71]	Сукупність всіх видів бюджетів країни, що базується на економічних відносинах і юридичних нормах
	В.П. Кудряшов та Б.В. Сіленков [88]	Сукупність бюджетів країни, створених на різних рівнях на основі прийнятого бюджетного устрою
	Л. А. Дробозіна та ін. [178]	Сукупність усіх бюджетів, яка ґрунтується на економічних відносинах і юридичних нормах, що діють на території країни
	Л.О. Миргородська [100]	Сукупність усіх бюджетів, що діють на території країни
	В.М. Опарін [115]	Сукупність усіх бюджетів, що формуються у конкретній країні
	Ю.В.Пасічник [121]	Складова фінансової системи, яка включає сукупність бюджетів держави всіх рівнів, має управлінську структуру й функціонує згідно з юридичними та фінансовими нормами
	О.Р. Романенко [151]	Сукупність різних видів бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права
	Сабанти Б.М. [177]	Бюджетна система являє собою сукупність окремих бюджетів, об'єднаних у єдиному державному бюджеті
	І.Я.Чугунов [190]	Сукупність бюджетів, утворена на основі адміністративно-територіального устрою держави та взаємовідносин між ними, які відбуваються з огляду на отриманий розподіл і фінансове забезпечення повноважень органів державної влади та місцевої влади між бюджетами усіх рівнів, спрямованих на соціально-економічний розвиток суспільства
<i>Другий підхід</i>	Н.Н.Назаров, М.И. Канкулова [106]	Взаємообумовлена єдність бюджетного устрою, бюджетної політики, бюджетного права, бюджетних інститутів, взаємодія яких забезпечує формування й використання бюджетних фондів відповідно до певних принципів з метою вирішення соціально-економічних завдань держави
	Г.М. Колпакова [176]	Сукупність бюджетів всіх рівнів і державних позабюджетних фондів, що базується на економічних відносинах і державному устрої країни та регулюється нормами права
	В.П. Дяченко [176]	Заснована на економічних відносинах і юридичних нормах, сукупність бюджетів адміністративно-територіальних одиниць тієї чи іншої держави, а також бюджетів (кошторисів) фінансово-самостійних державних закладів
	Г.Б. Поляка [129]	Складова бюджетного устрою. Це сукупність бюджетів держави, адміністративно-територіальних утворень, самостійних в бюджетному відношенні державних організацій і фондів, що базується на економічних відносинах, державному устрої та правових нормах. Бюджетна система — головна ланка фінансової системи держави

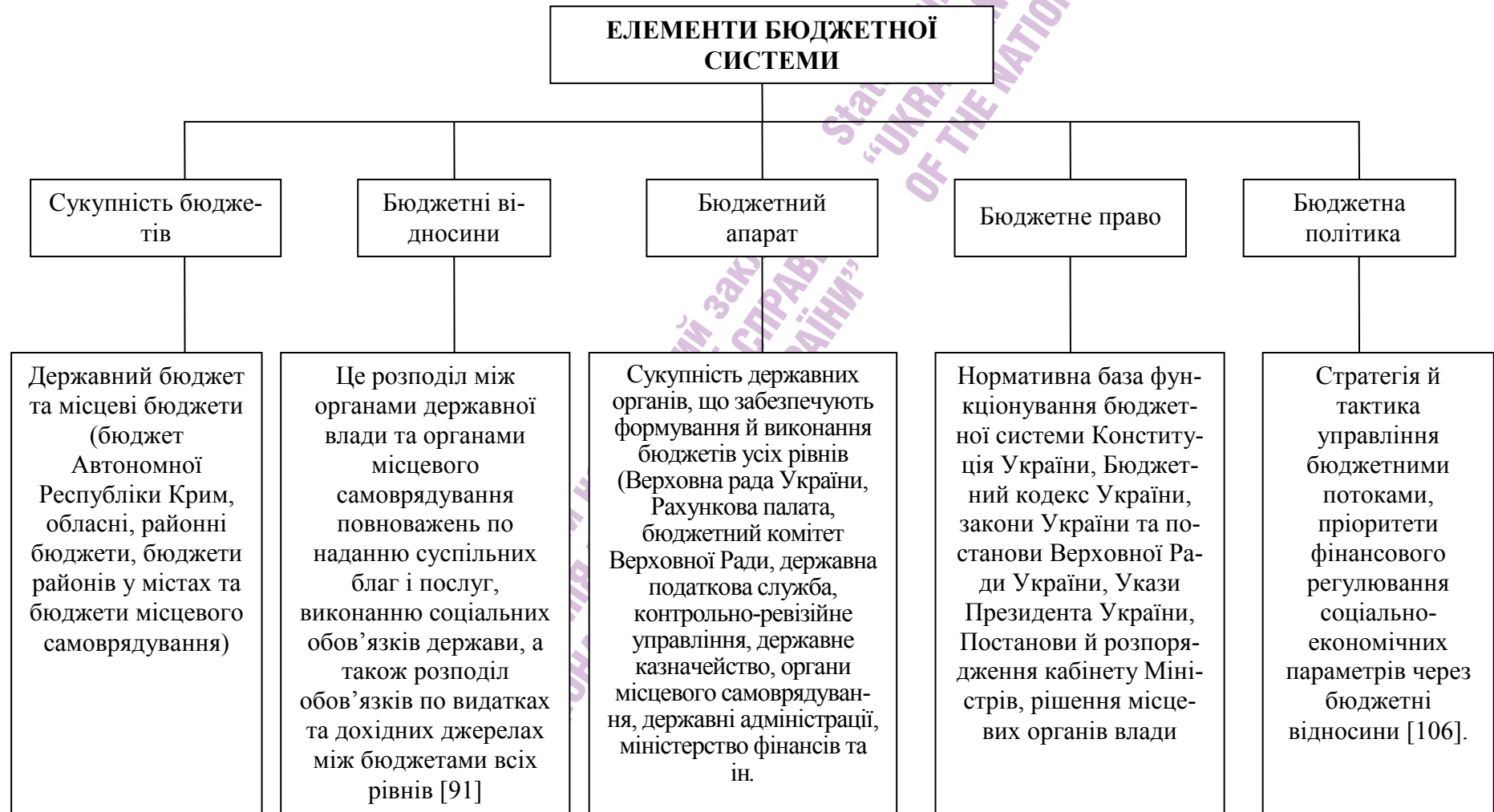

Рис. 1.1. Елементи бюджетної системи України

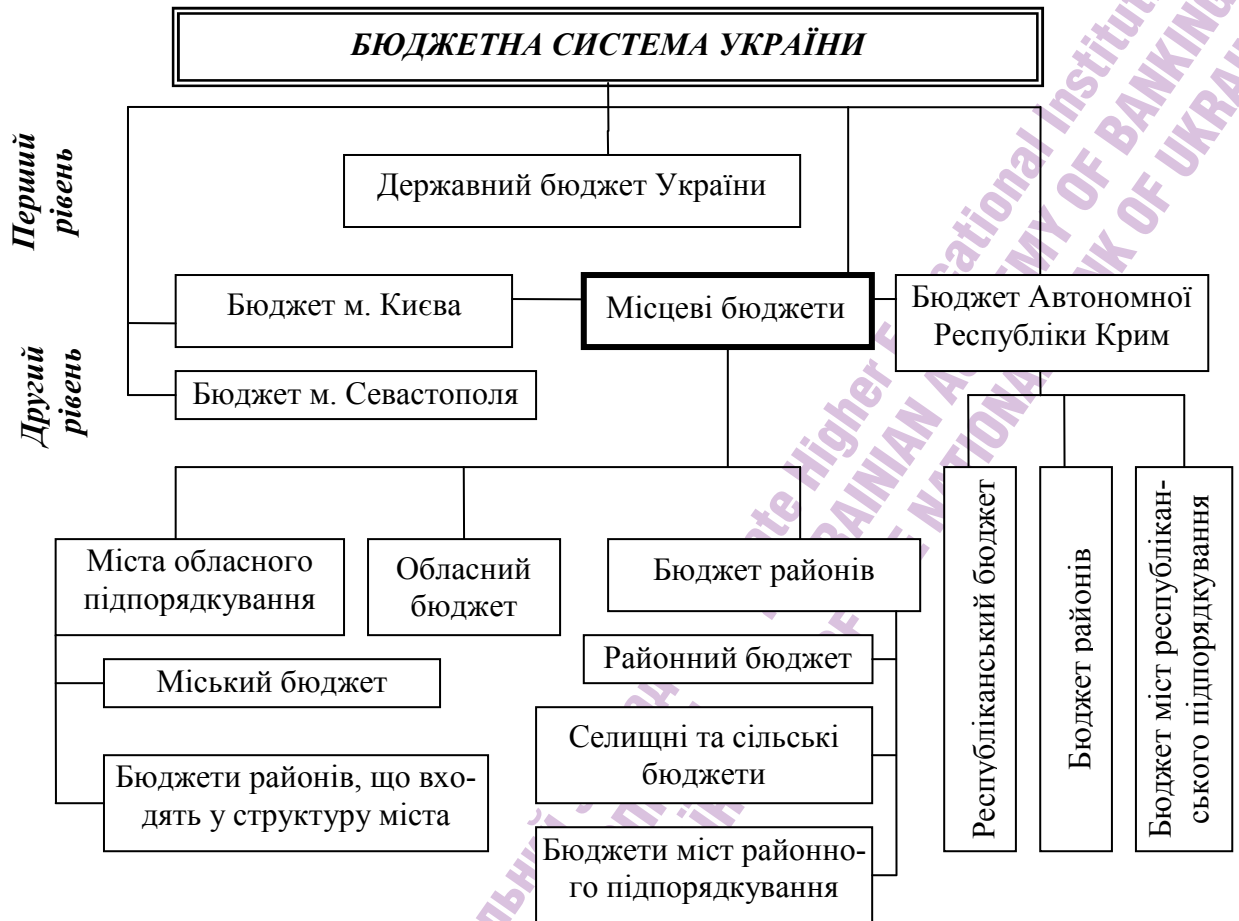

Рис. 1.2. Складові бюджетної системи України

У складі бюджетної системи України важливою складовою є місцеві бюджети, які відіграють особливу роль у реалізації соціально-економічної політики будь-якої АТО.

Сьогодні місцеві бюджети є основним джерелом фінансування багатьох сфер життєдіяльності суспільства, що, в свою чергу свідчить про їх важливу роль у соціально-економічному розвитку як АТО, так і країни в цілому. За рахунок місцевих бюджетів фінансуються програми розвитку агропромислового комплексу, комунальної сфери, існування якої сьогодні майже не можливе без державної підтримки, охорони здоров'я, освіти та багатьох інших сфер життєдіяльності. Крім того, вони є джерелом фінансування місцевих інвестиційних програм соціальної спрямованості.

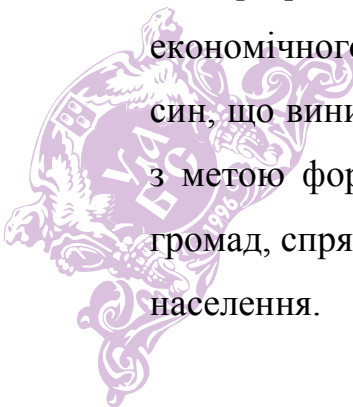
Особливості державного устрою обумовлюють формування *двох типів бюджетного устрою*, а саме:

- перший тип реалізується в унітарних державах через формування дворівневої бюджетної системи (Великобританія, Франція, Італія, Японія та ін.). Зокрема, до таких країн можна віднести й Україну, де відповідно до [15] бюджетна система складається з двох рівнів: державного бюджету та місцевих бюджетів, до яких відносяться бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування;
- другий тип реалізується через формування федеральної бюджетної системи, що представлена в багатьох країнах (США, Канаді, Росії, Швейцарії та ін.) трьома рівнями.

Кожна країна має власну бюджетну систему з її особливостями (кількістю та видами бюджетів), а отже, і визначення місцевих бюджетів є специфічним для кожної країни. Особливості місцевих бюджетів різних країн узагальнені в табл. 1.2. Аналіз даних, представлених в цій таблиці, дозволяє дійти висновку, що в більшості випадків особливості місцевих бюджетів у різних країнах пов'язані з особливостями місцевого управління АТО.

У роботі [109] місцеві бюджети трактуються з трьох точок зору: як економічна категорія – „сукупність економічних відносин, які сприяють територіальному перерозподілу національного доходу країни та забезпечують створення фінансової бази місцевих рад”; за матеріальним змістом – як „грошові фонди”, а з позиції їх прояву – як „фінансовий план, яким керуються у своїй діяльності органи державної влади та управління.

Зважаючи на різноплановість поняття „місцеві бюджети” на сьогодні не можна виділити єдине універсальне визначення їхньої сутності. Так, в роботі [96] місцеві бюджети розглядаються як складова системи соціально-економічного розвитку, а саме як сукупність соціально-економічних відносин, що виникають у процесі перерозподілу валової доданої вартості регіону з метою формування та використання фінансових ресурсів територіальних громад, спрямованих на економічне зростання АТО та підвищення добробуту населення.

Особливості місцевих бюджетів в різних країнах

Федеральні бюджетні системи	Країна	Особливості місцевих бюджетів
	Росія	<p>Місцевий бюджет – це один з головних каналів доведення до населення кінцевих результатів виробництва, через який суспільні фонди споживання розподіляються між окремими групами населення. З цих бюджетів у певній мірі фінансуються й розвиваються галузі виробничої сфери, у першу чергу, харчова промисловість, комунальне господарство, обсяги продукції й послуги яких також є важливим компонентом забезпечення життєдіяльності населення. Економічна сутність місцевих бюджетів проявляється в тих функціях, які вони виконують в економіці, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • формування грошових фондів, що є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих органів влади; • розподіл і використання цих фондів між галузями народного господарства; • контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств, організацій і установ, підвідомчих цим органам влади [14].
США	<p>Кожен підрозділ державного управління (федерація, штати, місцеві органи) самостійно складає й затверджує свій бюджет, розробляє й здійснює податкову політику, керує боргом. Бюджети штатів не входять у федеральний бюджет, а місцеві бюджети – у бюджет штатів [99].</p>	
Канада	<p>Федеративна держава складається з 12 суб'єктів: десяти провінцій і двох територій, а також 5 тис. муніципальних утворень. Уряд кожного рівня має свій власний бюджет. Законодавство не регламентує повноваження муніципалітетів, припускаючи, що органи влади провінцій за своїм розсудом делегують деякий обсяг повноважень муніципалітетам [110].</p>	
Унітарні бюджетні системи	Франція	<p>Місцеві бюджети перебувають в підпорядкуванні місцевих органів управління. Їхня діяльність регламентується Конституцією Франції й поточним законодавством. Кожна адміністративна одиниця має свій бюджет (усього нараховується близько 39 тис. місцевих бюджетів). Ради (регіональні, департаментів, комун) складають бюджети й розпоряджаються місцевими ресурсами, однак уся повнота влади належить на місцях префектам.</p> <p>Основні різновиди місцевих бюджетів Франції:</p> <ul style="list-style-type: none"> • бюджети різних місцевих колективів; • бюджети територіальних колективів (бюджети регіонів, департаментів і комун) і їхніх об'єднань (міських співтовариств, районів, синдикатів) [100].
	Великобританія	<p>Особливості місцевих бюджетів Великобританії визначаються структурою місцевих органів влади, оскільки вона є різною в усіх трьох частинах Великобританії: Англії, Уельсі й Шотландії.</p> <p>В Англії існує двоступінчаста система місцевих органів влади, яка включає графства й округи у сільській місцевості й містах, а також округів в урбанізованих районах. У 1992 році в Уельсі й Шотландії була введена одноступінчаста система місцевих органів управління.</p> <p>За органами місцевого самоврядування закріплені повноваження по фінансуванню соціальних послуг, транспорту, освіти, житлово-комунального господарства. Роль місцевих органів влади і місцевих бюджетів у Великобританії, у більшій мірі, зведена до забезпечення ефективного розподілу заздалегідь установленого центральним урядом обсягу фінансових ресурсів. У даний час з місцевих бюджетів фінансується усього 36% усіх державних витрат Великобританії [110].</p>
	Японія	<p>У Японії усього нараховується 14 округів і 47 префектур, що поєднують 3045 міст, селищ, районів із самостійним бюджетом. Дохідна частина місцевих бюджетів складається з податкових і неподаткових надходжень. У Японії місцеві податки не домінують у місцевих бюджетах, складаючи менш половини їхньої дохідної частини [100].</p>

Оскільки місцеві бюджети є фінансовою базою забезпечення хоча б мінімальних потреб окремої території, то з фінансової точки зору місцевий бюджет визначається як фінансова база органів місцевого самоврядування, яка є вирішальним фактором регіонального розвитку [73].

На рівні окремих територій місцеві бюджети є джерелом фінансування соціальної сфери. Так, у роботі [96] автор зауважує, що роль поточних видатків місцевих бюджетів полягає в регулюванні соціальної сфери АТО шляхом надання населенню соціальних послуг, видатків на розвиток – у створенні загальних умов функціонування економіки на місцевому рівні шляхом інвестування коштів у розвиток виробничої та соціальної інфраструктур. Інвестиційна функція місцевих бюджетів автором виділяється як одна з пріоритетних функцій і як найважливіший чинник стійкого розвитку на місцях в умовах економічного зростання [96].

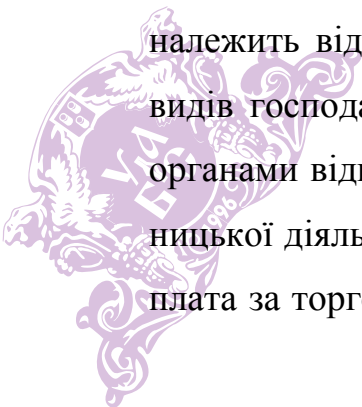
На сьогодні існує цілий ряд проблем ефективного управління місцевими бюджетами, що потребують негайного вирішення в умовах реформування соціально-економічної політики України. Так, дискусійними на сьогодні є питання підвищення ролі місцевих бюджетів, а відповідно – відповідальності органів місцевого самоврядування за виконання своїх повноважень; удосконалення механізму формування місцевих бюджетів; процедури надання бюджетних коштів на місцевому рівні, а також наближення результатів бюджетного планування до реальних показників [109, 96, 123,73].

Особливої актуальності останнім часом набуває питання наповнення державного бюджету України. Потреби суспільства постійно зростають, що, в свою чергу, потребує збільшення доходів державного бюджету в цілому та місцевих бюджетів зокрема. Виникає необхідність впровадження нових якісних підходів до наповнення місцевих бюджетів.

Сьогодні доходів місцевих бюджетів недостатньо, щоб у повній мірі забезпечити належний рівень розвитку економіки АТО та існуючі соціальні потреби на місцях. На жаль, в Україні спостерігається територіальна нерівність, для подолання якої виникає потреба державного впливу на механізм вирівнювання на місцевому рівні.

Оскільки міжбюджетні трансферти складають суттєву частину доходів місцевого бюджету, то виникає необхідність побудови ефективного механізму міжбюджетних трансфертів. Основним завданням держави в рамках між-

бюджетних відносин є забезпечення мінімальних гарантій держави населенню на всій території України. Саме тому в Україні функціонує система надання з бюджетів вищих рівнів бюджетам нижчих рівнів коштів для соціально-економічного вирівнювання АТО, яка функціонує у вигляді **міжбюджетних трансфертів**. Відповідно до [15] міжбюджетні трансферти бувають таких видів: дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, інші дотації. До місцевих бюджетів з державного бюджету передаються такі трансферти, як дотації вирівнювання бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва та Севастополя, районним бюджетам та бюджетам міст республіканського та обласного значення, субвенції на здійснення програм соціального захисту, субвенції на компенсацію втрати доходів бюджетів місцевого самоврядування на виконання власних повноважень внаслідок надання пільг, встановлених державою, субвенції на виконання інвестиційних проектів, інші субвенції. У Державному бюджеті України затверджується обсяг дотацій вирівнювання та субвенцій окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, кожного з обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського значення Автономної Республіки Крим, міст обласного значення та районних бюджетів, а також коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів [15]. При визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів враховуються та закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування наступні доходи: податок з доходів фізичних осіб у частині, визначеній статтею 65 Бюджетного кодексу України; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам; плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад; плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад; плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяль-

ності; надходження адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями; єдиний податок для суб'єктів малого підприємства у частині, що належить відповідним бюджетам. Ці податки та збори (обов'язкові платежі) складають кошик доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів [15].

Розподіл міжбюджетних трансфертів між бюджетами різних рівнів здійснюється на підставі законодавчо затвердженої формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) [133]. На сьогодні ця формула є об'єктом дослідження багатьох науковців. Так, зокрема в роботі [73] автор вважає, що в рамках даної формули не враховується специфіка всіх місцевих бюджетів і пропонується внести зміни до неї в таких напрямках, як освіта, охорона здоров'я, культура та мистецтво, при цьому рекомендується або збільшити нормативи фінансової забезпеченості, або взагалі перейти до єдиних соціальних стандартів. Крім того, сьогодні в економічній літературі досить часто зустрічаються дискусії щодо визначення єдиних підходів та критеріїв розподілу фінансового ресурсу держави під час надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам, особливо – надання коштів на виконання інвестиційно-інноваційних проектів.

Згідно із законодавством України, у видатковій частині місцевих бюджетів окремо передбачаються видатки загального фонду й видатки спеціального фонду, які, в свою чергу, поділяються на поточні та капітальні. У складі останніх особливе місце становить бюджет розвитку. Видатки загального фонду спрямовуються на: державне управління, правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави; освіту; охорону здоров'я; соціальний захист і соціальне забезпечення (в рамках якого забезпечується система пільг ветеранам, інвалідам, система допомоги по вагітності й пологам, допомога по народженню та догляду за дітьми, допомога малозабезпеченим сім'ям та ін.);

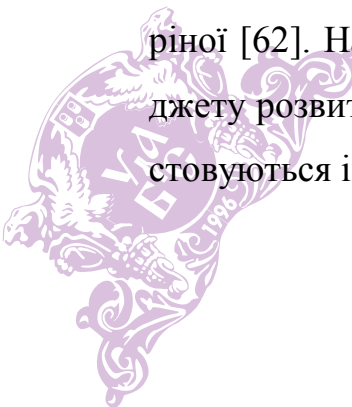
житлово-комунальне господарство; культуру й мистецтво; підтримку засобів масової інформації та ін. У свою чергу, видатки спеціального фонду спрямовуються на капітальне будівництво та реалізацію інвестиційно-інноваційних програм місцевого характеру. Кошти *бюджету розвитку* спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширеним відтворенням [148].

Місце бюджетів розвитку в складі місцевих бюджетів ілюструє рис. 1.3.

У більшості країн світу місцеві бюджети також складаються з двох частин. Відомий американський економіст П.Друкер в роботі [57] вперше сформував концепцію „двох бюджетів”, яка передбачала існування двох самостійних бюджетів. Він вважав, що перший бюджет повинен направлятися на виконання поточних витрат, а другий – „спеціальний бюджет витрат майбутнього (перспективного) розвитку”, який він називає „інвестиційним” – забезпечувати стабільний розвиток [57].

Існування двох бюджетів П. Друкер передбачає як на рівні підприємств, так і на місцевому рівні, при цьому, якщо спеціальний бюджет на рівні підприємств повинен складати близько 10-20% від загального бюджету підприємства, то на місцевому рівні розмір спеціального бюджету повинен залежати від соціально-економічних особливостей АТО й має визначатися стратегією розвитку та інвестиційною політикою. Особливістю спеціального бюджету є те, що він повинен існувати тривалий проміжок часу для того, щоб забезпечити виконання стратегічних цілей.

Концепція „двох бюджетів” набула поширення в роботі й І.В. Запатріної [62]. На її думку, в Україні роль «спеціального бюджету» виконує бюджету розвитку, на відміну від багатьох інших країн, де більш вдало використовуються інші організації й установи.

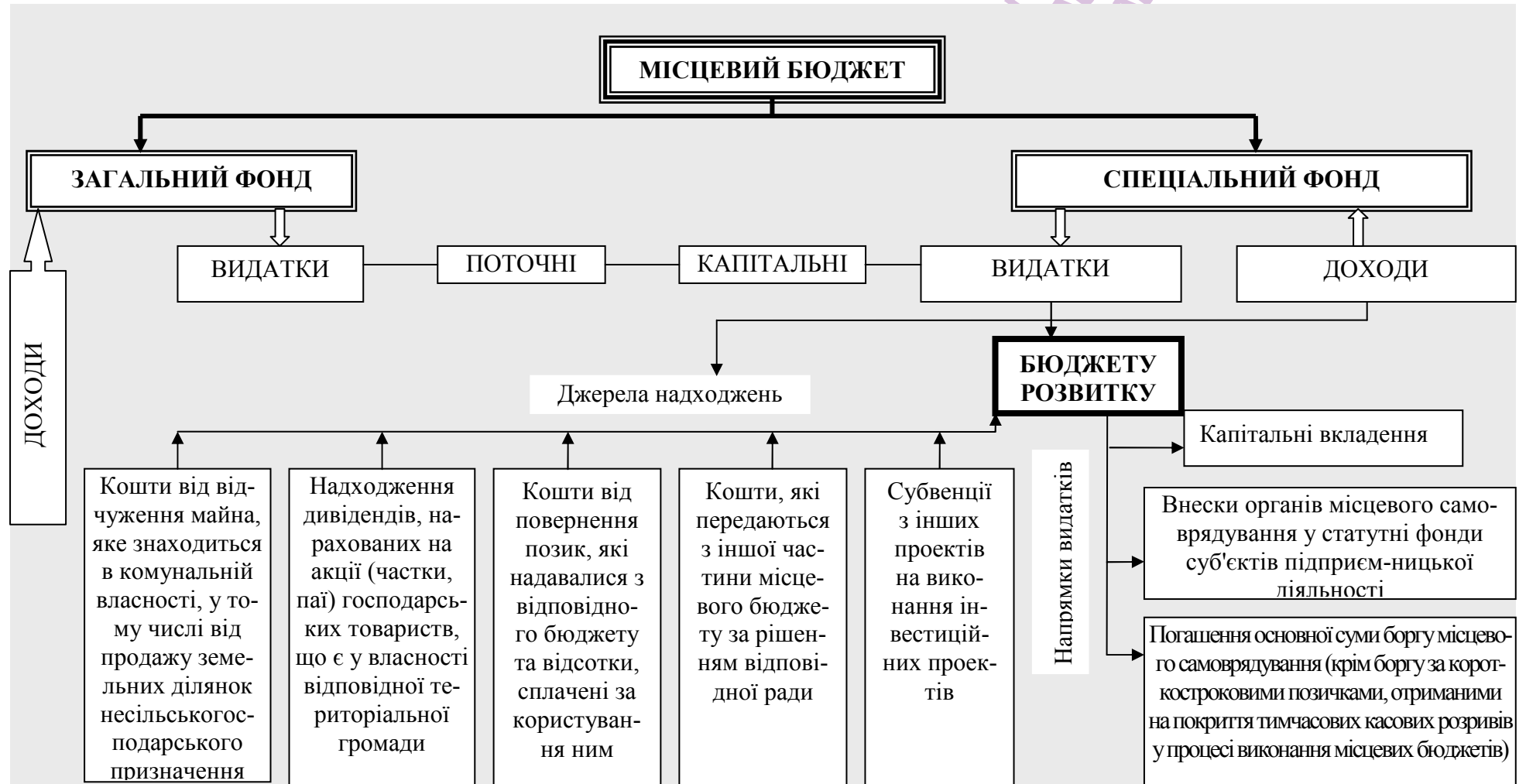

Рис. 1.3. Роль і місце бюджетів розвитку в складі місцевих бюджетів України

Так, наприклад в Росії існування бюджету розвитку було припинене в 2004 р. Замість нього було створено Стабілізаційний та Інвестиційний фонди, які, на думку більшості економістів, є більш дієвим механізмом реалізації стратегії розвитку. Але у чистому вигляді такий підхід навряд чи може ефективно застосовуватися в Україні, оскільки в російській практиці, окрім коштів, що планувалися в бюджеті розвитку на реалізацію вищезазначених програм, до цих фондів надходили ще й кошти від сировинного експорту. Дійсно, після появи Стабілізаційного фонду в Україні концепція «двох бюджетів» (існування поточного бюджету й бюджету розвитку) не змінилася, загострилися лише дискусії навколо цього питання. Так, у роботі [62] автор зазначає, що створення такого фонду в Україні відбулося раптово, без попередніх ретельних обговорень і не супроводжувалося регламентацією основних принципів його функціонування. Створення Стабілізаційного фонду в Україні не здійснювалося на базі обґрунтованої методики його функціонування й не супроводжувалося організаційною реформою у цьому напрямку, а тому й не призвело до позитивних зрушень.

Крім того, даний фонд був створений з метою стабілізації економічного розвитку країни, а спеціалізованого самостійного фонду, діяльність якого була б спрямована на реалізацію інвестиційно-інноваційних програм, так і не було створено. У вітчизняному варіанті інвестиційна функція зазначеної структури є слабо вираженою, хоча в деяких країнах діяльність стабілізаційних фондів не виключає інвестиційної складової. Так, в економічній літературі умовно виділяють три групи стабілізаційних фондів, які представлені в табл. 1.3.

Так, на сьогодні існує декілька підходів до розуміння сутності бюджету розвитку. У роботі [77] автор під бюджетом розвитку розуміє складову частину спеціального фонду місцевих бюджетів, у якому зосереджуються бюджетні ресурси, призначені для проведення інвестиційної та інноваційної діяльності. У закордонній практиці під бюджетом розвитку розуміють складову частину державного бюджету, що формується в складі його капітальних

витрат і використовується для кредитування, інвестування та гарантійного забезпечення інвестиційних проектів [9].

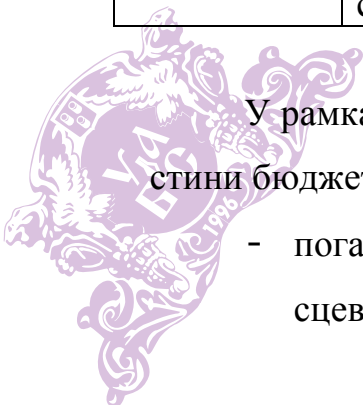
Таблиця 1.3

Типи стабілізаційних фондів [62]

Критерій порівняння	Типи стабілізаційних фондів		
	Власне стабілізаційний фонд	Фонд майбутніх поколінь	Резервний бюджетний фонд
Мета створення	Згладжування коливань світових цін на ресурси, що експортуються.	Забезпечення фінансами майбутніх поколінь після вичерпування природних ресурсів.	Фінансування заходів короткострокової макроекономічної стабілізації при виникненні несприятливої кон'юнктури на ресурси, що імпортуються.
Джерела надходжень	Профіцит бюджету, що виникає внаслідок сприятливої економічної кон'юнктури на ресурси, які експортуються.	Профіцит бюджету, що виникає внаслідок сприятливої економічної кон'юнктури на ресурси, які експортуються.	Профіцит бюджету, що виникає внаслідок приватизації.
Напрями витрачання	Обслуговування державного боргу. Фінансування дефіциту бюджету в умовах несприятливої цінової кон'юнктури. Державне інвестування в галузі, не пов'язані з ресурсами, що експортуються.	Інвестиції в іноземні фінансові активи. Депозитні вклади.	Фінансування дефіциту бюджету внаслідок виникнення несприятливих зовнішніх умов. Структурні реформи в економіці, спрямовані на подолання залежності від імпортованих ресурсів.

У рамках українського законодавства в якості складових видаткової частини бюджету розвитку місцевих бюджетів виділяються наступні видатки:

- погашення основної суми боргу Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування (крім боргу за короткостроковими позич-

ками, отриманими на покриття тимчасових касових розривів у процесі виконання місцевих бюджетів);

- капітальні вкладення;
- внески органів влади Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності [15].

Бюджет розвитку – це частина бюджету органів державної влади чи місцевого самоврядування будь-якого рівня, призначена для фінансування інноваційної й інвестиційної діяльності, пов'язана з капітальними вкладеннями як у виробничу, так і в невиробничу сфери, й інших витрат по розширеному відтворенню з метою соціально-економічного розвитку як країни, так і її окремих територіальних утворень, а також витрат по відновленню навколишнього середовища. Розмежування бюджету на бюджет розвитку й бюджет поточних видатків не є обов'язковим, якщо це не передбачено законодавством. Доцільність виділення таких бюджетів виникає тоді, коли потрібно особливо враховувати розходження в підходах до формування й оцінки видаткової частини бюджету. При цьому виходять не тільки з необхідності першочергового фінансування поточних видатків, але й з визнання важливості забезпечення соціального й економічного розвитку країни і її окремих територіальних утворень, а також вибору його пріоритетних напрямків. Видаткова частина бюджету розвитку може містити асигнування-дотації, трансферти й субвенції бюджетам нижчого територіального рівня, а також дотації й субвенції підприємствам й іншим юридичним особам [158].

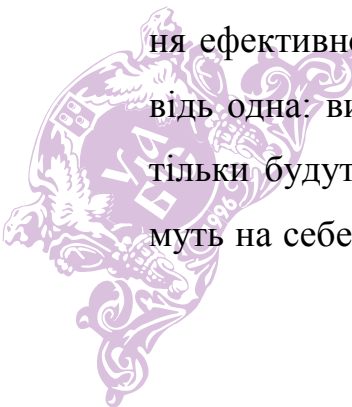
На нашу думку, заслуговує на увагу запропонована в роботі [61] теза про те, що використання бюджету розвитку повинне, в першу чергу, передбачати поряд з високою економічною ефективністю реалізованих проектів ще й частковий характер фінансування й диверсифікацію ризиків між державою та приватним капіталом, конкурсність та зворотність коштів. На жаль, сучасні методики використання коштів бюджетів розвитку не відповідають окресленим вище вимогам, не сформований ефективний загальнодержавний

підхід до оцінки соціально-економічної ефективності інвестиційних проектів, не працює система відбору проектів, що будуть виконуватися за рахунок часткового або повного фінансування з бюджету розвитку.

Сьогодні, видатки місцевих бюджетів використовуються за традиційними схемами, практично відсутні новаторські підходи до підвищення ефективності їх використання. Проте слід враховувати, що всі пропозиції щодо реформування місцевих бюджетів повинні бути узгоджені з чітко визначеним обсягом ресурсів, передбачати якомога точний результат та відповідно бути забезпечені чіткими плановими заходами. Відносно видатків розвитку на інвестиційну діяльність в соціальну сферу цієї вимоги не завжди дотримуються, оскільки ці кошти часто використовуються на покриття основної суми боргу. Виходячи з зазначеної вище структури видатків бюджету розвитку, можна зробити висновок, що сьогодні, на жаль, майже відсутня система стратегічного мислення при управлінні такими видатками, існуюча структура видатків не сприяє вирішенню стратегічних питань на місцях і не є безпосередньо засобом реалізації інвестиційно-інноваційної політики.

Стосовно перспективи використання коштів місцевих бюджетів розвитку, слід зазначити, що з кожним роком роль коштів на реалізацію соціально-економічних проектів зростає. Так, у 2007 році збільшилися планові обсяги субвенцій з Державного бюджету України місцевим бюджетам на реалізацію інвестиційних проектів. Обсяги таких субвенцій становили близько мільярда гривень. І хоча більша частина таких субвенцій буде спрямована на розвиток сільського господарства, досить значну кількість коштів планується виділити й на соціальну сферу.

На сьогодні постає єдине питання: хто виступить гарантом забезпечення ефективності використання коштів бюджету розвитку? При цьому відповідь одна: виникає необхідність створення нових сильних інститутів, що не тільки будуть гарантами ефективного використання таких коштів, а й візьмуть на себе відповідальність за управління ними. Окрім цієї проблеми існу-

ють і інші проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери, які будуть розглядатися в наступних підрозділах.

Отже, як було вже зазначено, одним із напрямків використання коштів місцевих бюджетів розвитку є фінансування інвестиційно-інноваційних проєктів соціальної спрямованості. В умовах дефіциту фінансових ресурсів набуває актуальності питання залучення і інших джерел інвестиційного забезпечення соціальної сфери, які будуть розглянуті в наступному підрозділі.

1.2. Роль бюджетних ресурсів в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери

В умовах структурного оновлення вітчизняної економіки роль соціальної функції держави постійно зростає. Оскільки чинна система соціального забезпечення та соціального захисту населення не задовольняє існуючих потреб суспільства, а економічні процеси посилюють розшарування суспільства як за матеріальним, так і за соціальним статусами, виникає необхідність фінансового забезпечення й підтримки малозабезпечених прошарків населення. Особливої актуальності, на наш погляд, сьогодні набуває проблема підвищення рівня інвестиційного забезпечення соціальної сфери. Перш ніж досліджувати цю проблему, потрібно визначитися з переліком тих об'єктів соціальної сфери, які сьогодні потребують першочергових капіталовкладень з боку державної та місцевої влади. Спочатку розкриємо сутність поняття „соціальна сфера” та визначимо її основні компоненти.

Сьогодні дослідженням *сутності поняття „соціальна сфера”* займається велика кількість не тільки вітчизняних, а й закордонних науковців, але одноставної думки щодо сутності даного поняття поки що не існує. Так, зокрема, Л.І. Антошкіна під соціальною сферою розуміє сукупність галузей і видів діяльності підприємств, фірм, закладів та установ, які мають забезпечити

задоволення потреб людей у матеріальних благах, послугах, відтворенні роду, створити умови для співіснування та співпраці людей у суспільстві згідно з законами та правилами. На її думку, соціальна сфера, у якій реалізуються соціальні інтереси всіх верств населення, відносини суспільства та особи, умови праці та побуту, здоров'я та освіти, культури та відпочинку, соціального захисту, є об'єктом політики соціального розвитку, які в свою чергу є складовою загальної політики, головним завданням якої є розробка та здійснення необхідних заходів щодо збереження й зміцнення наявного суспільного та державного ладу [3]. Схематично структуру соціальної сфери в роботі [3] представлено так, як це демонструє рис 1.4.

Рис. 1. 4. Компоненти соціальної сфери: галузі та види діяльності [3]

У роботах [172, 43] автори зауважують, що визначення соціальної сфери як сукупності установ і систем невиробничого характеру, які надають послуги освіти, культури, охорони здоров'я та інші, є недоцільним і може призвести до теоретичних суперечностей і невірної практичної орієнтації, оскільки за межами соціальної сфери опиняється виробництво.

У свою чергу, С.П. Плечко [124] вважає, що соціальна сфера є однією зі сфер суспільного буття, разом з якою до них відносяться: економічна, політична правова, військова, гуманітарна, інформаційна та інші. Виходячи з вищезазначеного, він пропонує визначати соціальну сферу як базову, самостійну сферу суспільного буття, що охоплює усі прояви та реалії функціонування життя та діяльності суспільства, створюючи принципи та механізми, інструменти та моделі, які примушують державу відтворювати її стратегію розбудови на демократичних засадах [124].

Таку точку зору, на нашу думку, не поділяє М.В. Лашина [89], яка вважає, що соціальна сфера є сукупністю великих соціальних груп: класів, народів, націй у їх взаємозв'язку, що повинне віддзеркалити глибокий рівень суспільного життя саме своїми внутрішніми взаємозв'язками й у них, у цих глибинних взаємозв'язках, лежить зміст та сутнісний характер соціальної сфери, на відміну від уявлення про сферу як про просту суму локальних соціальних утворень.

Зі схожою позицією виступає й В.Н. Ковальов [81], який трактує сутність соціальної сфери як процес формування та розвитку суспільства, у якому реалізується його соціальна функція, особисте соціальне буття, така, як цілісне відтворення і збагачення суспільства й людини, що відтворює суб'єктів життєвого процесу.

У роботі [75] під соціальною сферою розуміється сукупність галузей народного господарства, у тій чи іншій мірі задіяних у процесі діяльності, яка дає можливість задовольнити потреби громадян, робітників, які одержують відповідні доходи із коштів, які виділяє суспільство на ці потреби. У даному випадку поняття „соціальна сфера” розкривається як соціальна інфраструк-

тура, на відміну від поглядів інших економістів, де соціальна сфера зводиться до непромислової сфери й сфери послуг.

Дещо іншої думки дотримується М.Г.Кац, який вважає, що соціальна сфера є частиною інших сфер життя та діяльності і не може бути самостійною [76]. У свою чергу, колектив авторів на чолі з В. Н. Івановим розглядають соціальну сферу як специфічну область суспільних відносин, які охоплюють систему соціально класових та національних відносин, взаємозв'язок суспільства та особи [67]. Такі науковці як С.Л. Пакулін і О.О. Топчій розглядають соціальну сферу як частину економічної системи, функціональним значенням якої є надання послуг соціального призначення [120].

У роботі [78] сутність соціальної сфери зводиться до невиробничої сфери і переплітається з поняттям „соціальна інфраструктура”. Соціальна сфера визначається як сфера суспільного життя, яка забезпечує створення соціальних умов для здійснення трудової, соціальної, політичної, духовної та сімейно-побутової діяльності людини.

У роботі [59] зазначається, що до соціальної сфери належать усі об'єкти й процеси, що беруть пряму безпосередню участь у формуванні властивостей системи, пов'язаних з відтворенням і вдосконаленням особи (групи), задоволенням її потреб.

Систематизація пропозицій вітчизняних та закордонних науковців до визначення сутності соціальної сфери, дозволила нам виокремити *два загальних науково-методичних підходи до розуміння цієї економічної категорії*, а саме:

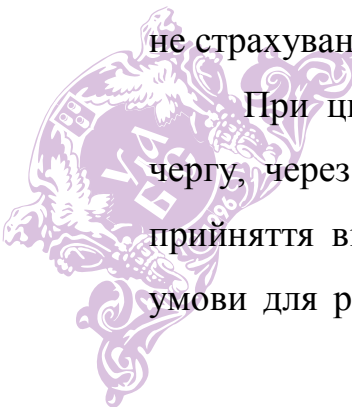
- перший підхід – філософсько-соціологічний (С.П.Плечко, В.С.Баруліна, М.В.Лашина) передбачає дослідження соціальної сфери як складової суспільного буття;
- другий підхід – економічний (Л.І. Антошкіна, М.С.Касимова, М.Г.Кац) передбачає акцентування уваги на тому, що в основі соціальної сфери містяться галузі і види діяльності.

При дослідженні *державної інвестиційної політики у соціальній сфері*, на нашу думку, слід керуватися узагальненим на основі всіх підходів уявленням про соціальну сферу, проте з точки зору реалізації функцій управління цією сферою найбільший інтерес представляє підхід економічний. Так, сформувавши уявлення про сутність соціальної сфери, слід зазначити, що саме ця сфера життєдіяльності вимагає особливої уваги як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, оскільки охоплює життєдіяльність усього населення. Забезпечення соціального зростання сьогодні є пріоритетним завданням всіх рівнів управління. Слід також зазначити, що забезпечення реалізації соціальної функції держави потребує чи не найвагомшої частки фінансових ресурсів, оскільки це означає соціальну підтримку всіх верств населення. Соціальна функція держави, в першу чергу, означає фінансове забезпечення таких життєво важливих галузей, як охорона здоров'я, освіта, культура та інші, де можливості здійснення ефективної комерційної діяльності обмежені. Сьогодні досить часто в економічній літературі обговорюється питання забезпечення соціальних гарантій на рівні не нижчому від соціальних стандартів та нормативів, що потребує значних поточних і капітальних витрат з бюджетів усіх рівнів.

На рівні держави регулювання соціальної сфери здійснюється шляхом встановлення розміру прожиткового мінімуму, мінімальної пенсії, регулювання інфляції, регулювання купівельної спроможності для гарантованого забезпечення прожиткового мінімуму громадян, регулювання рівня безробіття, формування системи пенсійного забезпечення, забезпечення соціальних гарантій дітям-сиротам, інвалідам, людям похилого віку, соціальних трансфертів, забезпечення безкоштовної медичної допомоги громадянам, соціальне страхування тощо.

При цьому держава впливає на розвиток соціальної сфери, в першу чергу, через правове забезпечення соціального захисту населення шляхом прийняття відповідних законодавчих та нормативних актів, які створюють умови для розвитку освіти, науки, медичного обслуговування, охорони на-

вколишнього середовища та ін. Усі ці складові соціальної сфери фінансуються шляхом отримання коштів з бюджетів різних рівнів у вигляді як прямих видатків, так і різного роду соціальних трансфертів.

Основним завданням держави у сфері зайнятості є регулювання ринку праці та створення мережі центрів служб зайнятості й бірж праці. Так, у роботі [131] автор зазначає, що „інвестиції є тією основою, у процесі реалізації якої створюються нові робочі місця, формується попит і визначається пропозиція робочої сили. Їх потужність визначає загальний рівень зайнятості, мінімальну й середню заробітну плату, рівень доходів населення, структуру промисловості, продуктовий профіль експортно-імпортних операцій і розвиток країни в цілому.”

Залучення інвестицій в соціальну та інші сфери суспільного буття дозволяє створити не тільки значну кількість робочих місць і скоротити безробіття в Україні, а й забезпечити стабільність розвитку на місцях.

Ще однією досить важливою функцією держави є встановлення соціальних і екологічних нормативів і стандартів, а також контроль за їх дотриманням. Сьогодні актуальною є проблема захисту навколишнього середовища, яка повинна турбувати не тільки відповідні органи екологічної безпеки, а й особливо ті структури, які здійснюють розподіл фінансових ресурсів бюджетів всіх рівнів. Оскільки сьогодні технічне забезпечення більшості галузей промисловості є досить застарілим, саме їх переоснащення потребує значних капіталовкладень. Крім того, виникає необхідність забезпечення промисловості ще й сучасними системами очищення, що вимагає додаткових фінансових ресурсів, і в свою чергу – розширення бази фінансування шляхом залучення коштів у вигляді інвестицій та кредитів.

Крім того, у сучасних умовах перед державою, окрім вищезазначених проблем, постає ще й проблема забезпечення мінімальних соціальних гарантій в Україні, яка вирішується шляхом встановлення рівня мінімальної заробітної плати. Для того, щоб мінімальна заробітна плата забезпечувала певні соціальні гарантії, здійснюється державний вплив на ціни та ціноутворення, а

також на інфляційні процеси. Так, у роботі [131] автор зауважує, що „платоспроможний попит населення відбиває потреби, забезпечені купівельною спроможністю і формується під впливом значної кількості факторів: продуктивним співвідношенням цін на товари й послуги, галузевою структурою виробництва, грошовими доходами населення, їх джерелами й розподілом між соціальними групами”. Для забезпечення соціальних гарантій особливим групам населення (пенсіонери, безробітні, інваліди та інші) держава здійснює обов'язкове соціальне страхування в різних формах. Оскільки, на жаль, можливості бюджетного фінансування обмежені, певна частка соціальних заходів має бути профінансована з коштів інвесторів та кредиторів.

Концептуально *джерела інвестиційного забезпечення соціальної сфери* представлені на рис. 1.5.

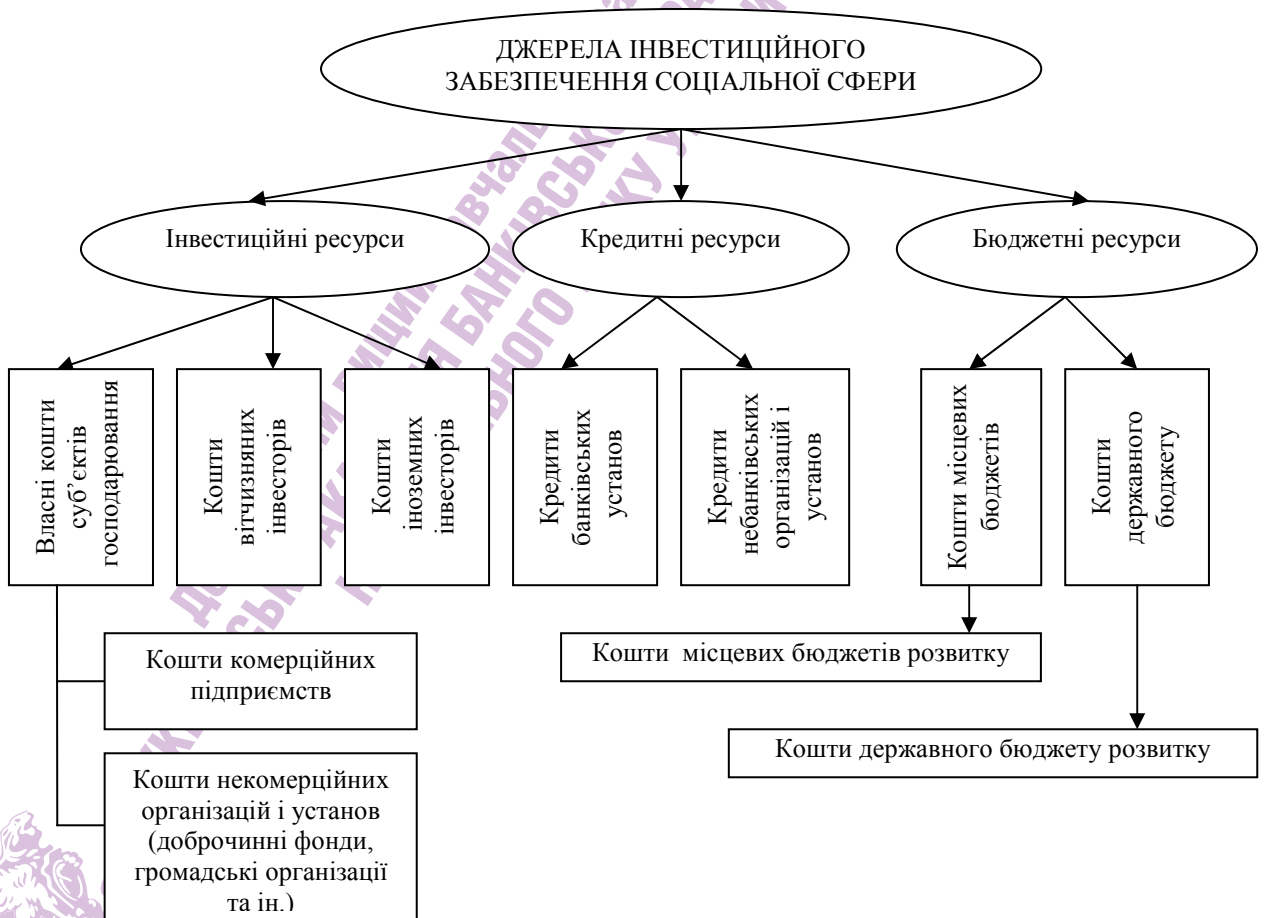

Рис. 1.5. Джерела фінансового забезпечення соціальної сфери

Відповідно до цієї схеми, фінансування соціальної сфери має здійснюватися за рахунок інвестиційних ресурсів, кредитних та бюджетних ресурсів, останні з яких, на сьогодні є найбільш вагомим джерелом інвестиційного забезпечення в Україні. Усі інші ресурси, особливо кредитні, на жаль, використовуються в значно менших обсягах. Крім бюджетних ресурсів, особливе місце займають кошти підприємств і організацій, які на місцевому рівні використовуються для реалізації значної кількості інвестиційних проектів соціальної спрямованості.

Таким чином, виходячи з аналізу існуючого стану фінансового забезпечення соціальної сфери, можна зробити висновки, що основними джерелами її інвестиційного забезпечення сьогодні виступають кошти місцевих бюджетів та власні кошти суб'єктів господарювання.

До інвестиційних ресурсів в економічній літературі, як правило, відносять власні кошти суб'єктів господарювання (які включають кошти приватних підприємств, некомерційних організацій та установ), кошти вітчизняних та іноземних інвесторів. Так, сьогодні приватні підприємства на місцевому рівні реалізують значну кількість інвестиційних проектів соціальної спрямованості, але така реалізація здійснюється за залишковим принципом.

Це дозволяє стверджувати, що за сприятливих умов (податкових пільг та інших інструментів) можливе збільшення обсягів інвестування в соціальну сферу. Причини низької зацікавленості *приватних підприємств* у реалізації інвестиційних проектів соціальної спрямованості, полягають в тому, що на законодавчому рівні майже не врегульовані напрямки їх стимулювання. Головними чинниками, які сприяють інвестуванню в соціальну сферу, є або, здебільшого, власна зацікавленість (реклама, яка сприятиме підвищенню іміджу підприємства, створення умов для власних робітників шляхом відкриття під патронатом підприємств дитячих садків, клінік, санаторіїв, будинків відпочинку, закладів культури та ін.), або виключно благодійні цілі. Так, у роботі [20] автор зазначає, що підприємство за рахунок своїх доходів формує со-

ціальну інфраструктуру, що дає можливість максимально задовольнити матеріальні й духовні потреби працівників. Оскільки головною метою діяльності більшості підприємств є отримання прибутку, то й першочерговими завданнями для них є:

- переоснащення виробництва більш новими технологіями, що забезпечить економію матеріальних і трудових ресурсів;
- розширення діяльності підприємства як шляхом збільшення масштабів виробництва, так і шляхом освоєння нового виду продукції;
- створення сприятливих умов для працівників (у тому числі й підвищення рівня оплати праці) тощо.

Сьогодні держава не в повній мірі використовує існуючі інструменти, щоб створити всі умови для підвищення інтересу комерційних підприємств в реалізації проектів соціальної спрямованості, адже це дозволить зменшити навантаження на кошти місцевих бюджетів розвитку. В той час, повністю переносити відповідальність за фінансове забезпечення соціального розвитку на комерційні структури сьогодні неможна, оскільки це може створювати умови нерівності соціального забезпечення населення різних територій.

У значно менших обсягах фінансується соціальна сфера за рахунок *недержавних організацій* – фондів різного типу, у тому числі й страхових. У міжнародній практиці це джерело інвестування соціальної сфери сьогодні є досить популярним; на законодавчому рівні створюються всі умови для функціонування таких установ, відпрацьовуються механізми формування їх ресурсної бази. На жаль, в Україні такі організації не здійснюють іншої діяльності крім благодійної. Формування ресурсної бази таких установ відбувається шляхом благодійних внесків та шляхом фінансування їх міжнародними установами аналогічного типу. У закордонній практиці такі установи можуть здійснювати різного роду операції і формувати свою ресурсну базу за рахунок прибутку, який отриманий від фінансових, інвестиційних та інших операцій. У свою чергу, держава створює всі сприятливі умови для здійснення цими організаціями своєї діяльності, в тому числі – формує нормативну базу

їх функціонування, приймає безпосередню участь у фінансуванні окремих проектів на часткових умовах. Так, в країнах Євросоюзу надходження від держави до цих організацій коливаються у розмірі від 40 до 60%.

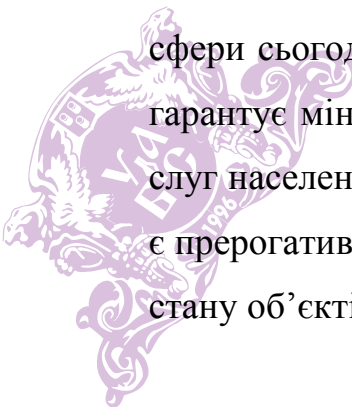
Щодо участі *вітчизняних та закордонних приватних інвесторів* у фінансуванні соціальної сфери, то слід зазначити, що вони вкрай рідко приймають участь у таких заходах, оскільки пріоритетом своєї діяльності вважають, перш за все, отримання прибутку. В той же час проекти соціальної спрямованості або ж зовсім не приносять комерційного прибутку, або мають досить низький його рівень, або ж мають досить тривалий термін окупності, що в принципі не приваблює як вітчизняних, так і іноземних інвесторів. Змінити ситуацію може втручання держави шляхом надання пільг різного роду та інших стимулів, які сприятимуть зростанню зацікавленості інвесторів.

Вирішити ряд проблем інвестиційного забезпечення можуть *кредитні ресурси*, але їх надання пов'язане сьогодні з виконанням певних умов, зокрема обов'язковими є такі:

- інвестиційні проекти соціальної спрямованості повинні бути забезпечені приватними або державними гарантіями, хоча останні сьогодні втрачають довіру;
- проекти повинні мати досить високу дохідність і бажано незначні строки окупності;
- проекти повинні мати значний соціальний, екологічний або інший ефект.

Найкращим варіантом для банків є часткові умови фінансування таких проектів, тобто коли частину зобов'язань на себе бере держава.

Найбільш значимими в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери сьогодні виступають *бюджетні ресурси*, адже саме держава сьогодні гарантує мінімальний рівень соціальних гарантій та надання соціальних послуг населенню (в міжнародній практиці останнє, як уже зазначалося раніше, є прерогативою недержавних організацій). За результатами аналізу сучасного стану об'єктів соціальної інфраструктури, можна зробити висновки, що пере-

важна їх більшість фінансується за рахунок коштів місцевих бюджетів. До таких об'єктів відносяться заклади освіти (школи, професійно-технічні навчальні установи, державні вищі навчальні заклади та ін.), охорони здоров'я, культури й мистецтва, історичні пам'ятки, а також об'єкти комунальної сфери. Дані статистики свідчать, що сьогодні близько 70% видатків соціальної сфери фінансується за рахунок видатків місцевих бюджетів.

Оскільки функцію соціального захисту виконують органи місцевої влади, то їх роль в системі інвестиційного забезпечення постійно зростає. В той час існує ряд проблем, пов'язаних з розмежуванням їх повноважень та забезпеченням відповідальності за результативність інвестиційного забезпечення соціальної сфери. Ці та інші проблеми організаційного забезпечення будуть розглядатися нами в наступних підрозділах дисертаційного дослідження.

В економічній літературі можна виділити *два підходи до визначення ролі держави у прийнятті інвестиційних рішень*. Так, перша група науковців вважає, що саме державі належить найактивніша роль в такому забезпеченні, а друга – що вона недостатньо бере участь в інвестиційному забезпеченні соціальної сфери і не ефективно реалізує інвестиційну політику. Так, у роботі [91] автор вважає, що держава, зокрема, здійснює неефективне прийняття інвестиційних рішень, оскільки концентрує ресурси не там, де необхідно. Представники першої групи науковців вважають, що „роль державних інвестицій в ринковій економіці однозначно позитивна” [74]. Можна погодитися з думкою, яка представлена в роботі [97], що основні дискусії повинні вестися щодо підвищення результативності участі держави в інвестиційних процесах на місцях. Проте, аналізуючи роль держави в інвестиційному забезпеченні соціальної сфери, в роботі [97] зазначається, що сьогодні не можливо в повній мірі оцінити вплив бюджетних інвестицій на соціально-економічний розвиток.

Сьогодні в економічній літературі все більшої актуальності набуває проблема реформування системи інвестиційного забезпечення соціальної

сфери. Так, у роботі [59] акцентується увага на тому, що реформування соціальної сфери в ринкових умовах потрібно починати в першу чергу з визначення мети, планування результату, формування критеріїв оцінки й способів забезпечення ефективності досягнення якісно нового рівня фінансування й функціонування соціальної сфери.

Сьогодні в рамках бюджетного планування першочерговим завданням є забезпечення поточних потреб окремої АТО. При цьому, на нашу думку, недостатня увага приділяється стратегічному плануванню на місцях. У сучасних умовах для окремих АТО характерним є існування однієї, двох і більше стратегій розвитку місцевого рівня, які взагалі не узгоджуються між собою. Досить часто в межах цих стратегій здійснюється реалізація інвестиційних проектів, ресурсні потреби яких значно перевищують можливості бюджетів – їх обсяги значно вищі, ніж можуть бути профінансовані за рахунок бюджетних коштів. Тому на сьогодні виникає необхідність впровадження комплексної системи планування, яка б відповідала фінансовим можливостям АТО (рис. 1.6).

Рис. 1. 6. Процес планування інвестиційного забезпечення соціальної сфери

При формуванні плану інвестиційного забезпечення соціальної сфери особливу увагу, на нашу думку, потрібно приділяти фінансовим можливостям адміністративно-територіальної одиниці, а також плануванню поточних видатків на утримання бюджетних установ. Оскільки значна частка бюджетних коштів направлена на фінансування саме таких об'єктів, виникає потреба у перегляді переліку бюджетних установ, (нажаль, сьогодні в Україні критерії результативності та ефективності функціонування бюджетних установ ще не визначені).

Можна погодитися з С.Б. Єфімовою, яка вважає, що удосконалення механізму фінансування соціальної сфери необхідно здійснювати комплексно, у тому числі з урахуванням усіх можливих джерел мобілізації коштів та напрямків інвестування [59]. В роботі [97] виділяється три напрямки інвестування за рахунок бюджетних коштів (рис. 1.7.).

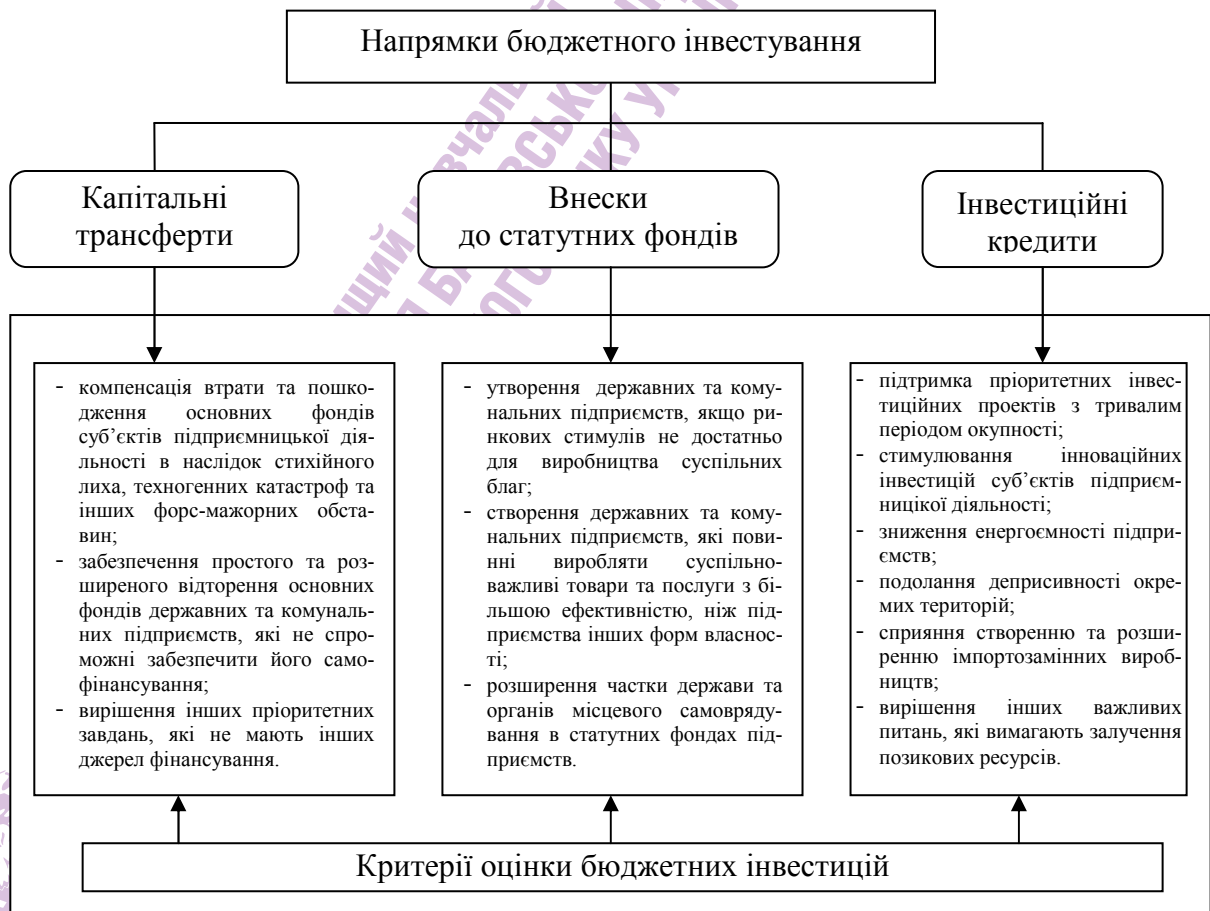

Рис. 1.7. Напрямки бюджетного інвестування [97]

Як зазначено в роботі [97], в основному бюджетні інвестиції здійснюються у формі капітальних трансфертів; усі інші механізми реалізації цих інвестицій потребують сьогодні суттєвих удосконалень. Процес інвестиційного забезпечення соціальної сфери продемонстровано на рис. 1.8.

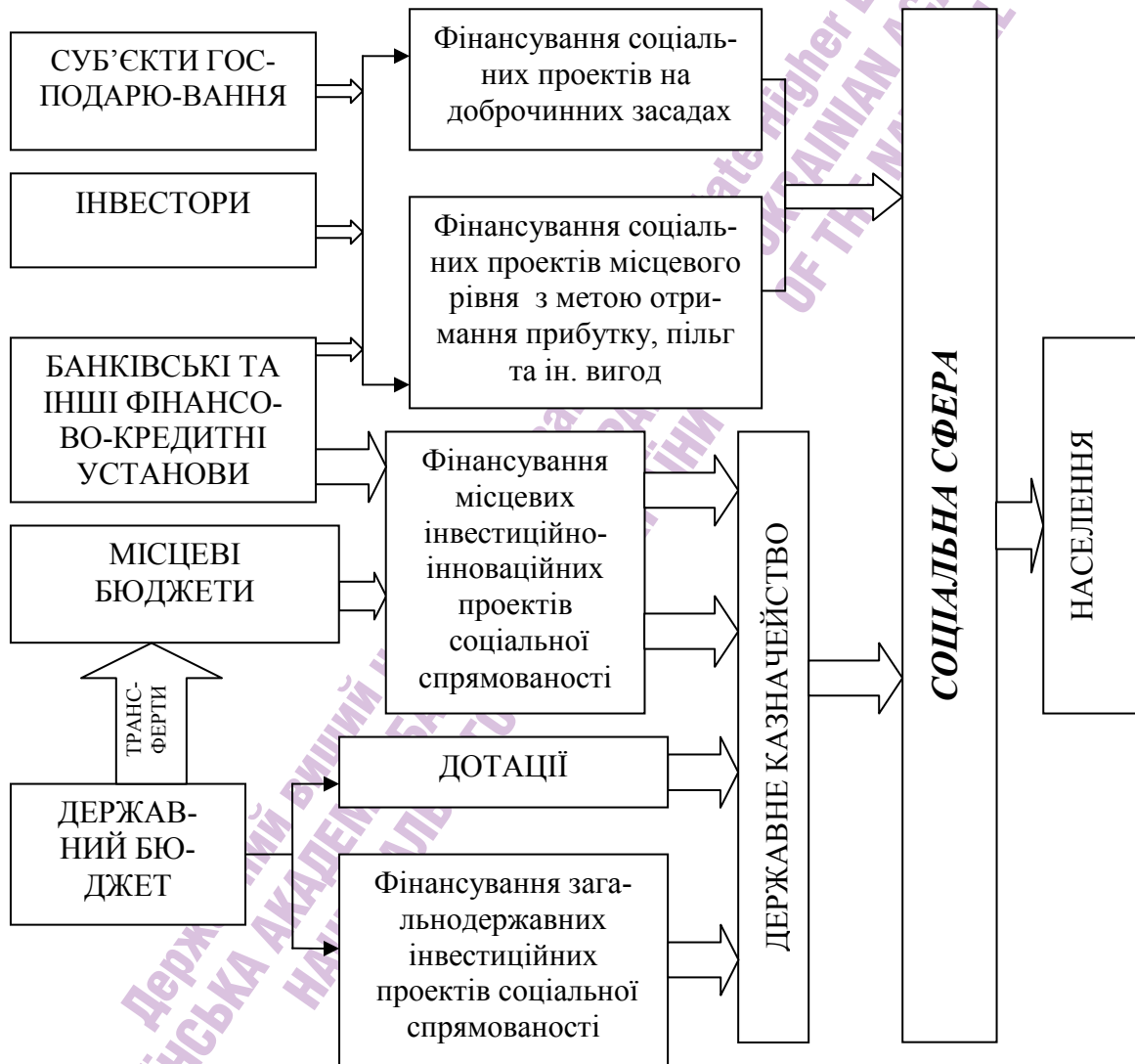

Рис. 1.8. Процес інвестиційного забезпечення соціальної сфери

Як видно з рисунку 1.8, сьогодні кошти місцевих бюджетів слід розглядати як одне з основних джерел інвестиційного забезпечення соціальної сфери. В той же час їх використання сьогодні супроводжується рядом проблем, які знижують ефективність бюджетного забезпечення соціальних пере-

творень. Стан та проблеми бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні та м. Суми будуть розглянуті нами в наступному підрозділі дисертаційного дослідження.

1.3. Аналіз бюджетного забезпечення соціального розвитку в Україні та м. Суми

Сьогодні *основними проблемами управління соціальним розвитком на місцевому рівні* є: наявність суттєвих диспропорцій в економічному і соціальному розвитку АТО; різні природні й політичні умови в АТО; існування індивідуальних вимог до розробки, затвердження й реалізації місцевих інвестиційних програм; диспропорції в розвитку кадрового, ресурсного, науково-технічного і виробничого потенціалів АТО; різний рівень фінансової підтримки великомасштабних та суспільно значущих проектів за рахунок коштів місцевих бюджетів; відсутність інвесторів, що бажають прийняти реальну участь в фінансуванні місцевих соціальних проектів і програм; диспропорції в розміщенні трудових ресурсів і великих промислових об'єктів в АТО.

Усі ці проблеми сьогодні є об'єктом дослідження значної кількості науковців, але особливої актуальності на сьогодні набуває проблема інвестиційного забезпечення АТО, оскільки саме інвестиції, на думку більшості науковців, є вирішальним фактором соціально-економічного розвитку на місцях.

Дослідження основних проблем інвестиційного забезпечення соціального розвитку на місцях буде здійснюватися на прикладі м. Суми (у порівнянні із закордонним досвідом та загальною ситуацією по Україні в цілому).

Сьогодні соціально-економічний розвиток м. Суми здійснюється у відповідності до чотирьох стратегічних планів і програм, але автором було встановлено, що за спрямуванням всі вони різні й абсолютно не взаємоузгоджені між собою. Основу соціально-економічного розвитку міста Суми скла-

дає *стратегічний план*, що був затверджений у 2004 р. [166]. Крім того, у 2007 році Експертним комітетом в рамках проекту „Економічний розвиток міст” та за підтримки USAID розроблено *стратегічний план економічного розвитку м. Суми*, який по своїй суті значною мірою відрізняється від попереднього документу. У грудні 2007 р. Сумською міською радою була затверджена *Програма економічного й соціального розвитку м. Суми на 2008 р.* (далі Програма), яка за змістом також відмінна від двох попередніх документів. Її структура представлена на рис. 1.9.

Узагальнюючи дані наведених вище документів, що впорядковують черговість дій, спрямованих на соціально-економічне зростання у м. Суми, *основні завдання розвитку даної АТО* можна згрупувати в два напрямки:

- завдання економічного розвитку: впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку для забезпечення конкурентоспроможності промислового виробництва; впровадження енергозберігаючих технологій та проведення постійного моніторингу енергоефективності на об'єктах комунальної власності; подальше формування позитивного інвестиційного іміджу міста, залучення інвестицій в економіку; здійснення структурних перетворень у сфері торгівлі та послуг, направлених на підвищення якості обслуговування; усунення зайвих регуляторних бар'єрів як мотивація для подальшого розвитку малого та середнього бізнесу;
- завдання соціального розвитку: зростання рівня заробітної плати, скорочення заборгованості з виплати заробітної плати; сприяння повній продуктивній зайнятості населення, створення нових робочих місць; підвищення якості надання житлово-комунальних послуг; удосконалення системи надання медичних послуг, популяризація засад здорового способу життя; створення сучасних навчальних програм та подальше покращення матеріально-технічної бази навчальних закладів; подолання дитячої безпритульності й бездоглядності, запобігання сирітству, створення умов для всебічного

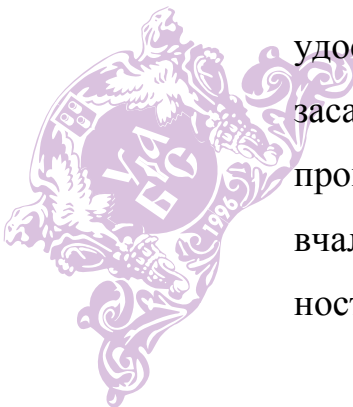

Рис. 1.9. Структура Програми економічного і соціального розвитку м. Суми на 2008 р.

розвитку та виховання дітей, покращення якості життя дітей соціально-вразливих груп; забезпечення культурної спадщини та сприяння розвитку культури та мистецтва; поліпшення екологічного стану міста, забезпечення безпеки життя; забезпечення прозорості, відкритості в діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, подальший розвиток свободи й думки; зміцнення законності й правопорядку [136].

Особлива увага при дослідженні соціального розвитку АТО повинна приділятися показникам *розвитку ринку праці*.

Як свідчать висновки дослідження [81], сьогодні вирішальним фактором соціального зростання є врегулювання питань, пов'язаних з поліпшенням стану на ринку праці в Україні. Зокрема, мова повинна йти про вирішення питання зайнятості населення, підвищення показників середньої, номінальної й реальної заробітної плати, а також врегулювання питань працевлаштування вивільнених трудових ресурсів при впровадженні трудозберігаючих технологій. При цьому основною проблемою ринку праці в Україні залишається його розбалансованість, не відповідність існуючим потребам (що зумовлене, в першу чергу, необхідністю перекваліфікації працівників з урахуванням НТП), а також низька вартість робочої сили. Останнє, в свою чергу, зумовлює міграцію робочої сили за кордон. Загальну ситуацію на ринку праці в Україні демонструють дані додатку Б. За даними державного комітету статистики відсоток безробіття в Україні перебуває в межах норми, проте даний показник враховує тільки дані по зареєстрованих безробітних.

Окрім показника безробіття, ринок праці характеризують і такі показники, як середня номінальна заробітна плата, середня реальна заробітна плата, заборгованість з виплати заробітної плати, динаміка яких також представлена в додатку Б.

Реалізація більшості проектів соціальної спрямованості передбачає створення робочих місць, виходячи з чого в роботі [78] запропоновано зниження рівня безробіття вважати критерієм, що характеризує ефективність

здійснення соціальних інвестицій. Як передбачено Програмою, працевлаштування здійснюється на вільні та новостворені робочі місця, шляхом надання дотацій роботодавцям та сприяння відкриттю власної справи безробітними.

У відповідності до Програми та з метою покращення ситуації на ринку праці м. Суми проводиться ряд заходів, що представлені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Заходи щодо поліпшення стану розвитку ринку праці
у м. Суми у 2008 р. [136]

<i>№ з/п</i>	<i>Найменування заходу</i>	<i>Виконавці</i>	<i>Термін виконання</i>	<i>Фінансування</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
1.	Бронювання 200 робочих місць на підприємствах і організаціях, установах міста усіх форм власності для осіб, які потребують соціального захисту й не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці.	Головне Управління праці та со- ціального за- хисту насе- лення, Міський центр зайня- тості	Протягом ро- ку	Кошти Фонду загаль- ноо- бов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття- кошти під- приємств та організацій
2.	Сприяння у працевлаштуванні безробітним громадянам, у тому числі шляхом надання роботодавцям дотації на створення додаткових робочих місць для пра ез робіт ання безробітних			
3.	Надання одноразової до- помоги по безробіттю для ор- ганізації підприємницької дія- льності			
4.	Організація професійного на- вчання, перенавчання та під- вищення кваліфікації без			

Продовження таблиці 1.3

1	2	3	4	5
	робітних громадян з урахуванням потреб ринку праці з метою їх подальшого працевлаштування			
5.	Надання профорієнтаційних послуг			
6.	Активізація роботи щодо створення робочих місць для осіб з обмеженими фізичними та розумовими можливостями під дотацію за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів. Сприяння працевлаштуванню зазначених осіб шляхом створення банку даних вільних робочих місць	Відділення Фонду соціального захисту інвалідів, Управління праці та соціального захисту населення, міський центр зайнятості	Протягом року	Кошти підприємств та організацій, фонду соціального захисту інвалідів
7.	Здійснення моніторинг потреби роботодавців у робочій силі на підставі аналізу даних про вакантні посади та вільні робочі місця з метою створення відповідної бази даних для навчальних закладів	Міський центр зайнятості	Двічі на рік	Безкоштовно

Наступним показником соціального розвитку є рівень *розвитку охорони здоров'я*. На загальнодержавному рівні з метою забезпечення охорони здоров'я населення України розроблено ряд нормативних документів.

Так, існує Концепція розвитку охорони здоров'я населення України, яка забезпечує реалізацію закріплених законодавством України положень та створює можливості отримання медичної допомоги всім громадянам України, а також сприяє удосконаленню механізмів фінансування та управління в

даній сфері та впроваджує передумови формування здорового способу життя населення України [141].

Крім того, Міністерством охорони здоров'я України розроблено ряд проектів нормативних актів, які направлені на підвищення рівня якості життя населення України:

- Концепція Державної цільової комплексної Програми розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на 2006-2010 роки [139];
- Концепція загальнодержавної цільової програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009 –2013 рр. [141];
- Концепція загальнодержавної програми щодо протидії захворюванню на туберкульоз у 2007-2011 рр. [140], Концепція Державної програми "Дитяча онкологія" на 2006-2010 рр. [142].

За даними Міністерства охорони здоров'я України, здійснюється співпраця з такими міжнародними організаціями, як Всесвітня організація охорони здоров'я, окремі агенції ООН, Світовий банк, Європейська комісія, агентствами міжнародного розвитку європейських країн та США для вирішення стратегічних питань у сфері охорони здоров'я [70].

На сьогодні в місті Суми налічується близько 20 лікарняних закладів, з яких 5 підпорядковані управлінню охорони здоров'я Сумської міської ради, 12 – управлінню охорони здоров'я Сумської облдержадміністрації, 4 – заклади відомчого підпорядкування.

На території м. Суми розгорнуто 35 амбулаторно-поліклінічних закладів та їх структурних підрозділів, з яких 12 підпорядковані управлінню охорони здоров'я Сумської міської ради, 17 – управлінню охорони здоров'я Сумської облдержадміністрації, 7 – закладам відомчого підпорядкування.

Навантаження на одного лікаря стаціонару в 2007 році складало в кількості 125,7 чол. за рік; на 2008 р. планується зростання цього показника до 130 чол. на одного лікаря.

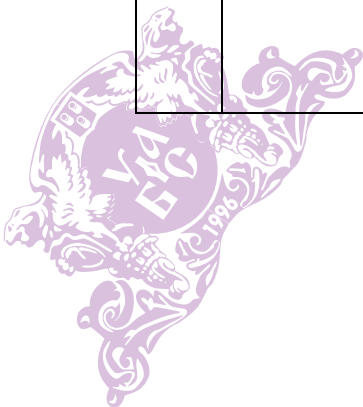
У 2007 р. за рахунок субвенцій з Державного бюджету збільшені видатки на медикаментозне забезпечення окремих видів медичної допомоги на 2317,4 тис. грн..

Негативна тенденція в порівнянні з 2007р. – спостерігається зменшення видатків на заробітну плату, капітальних видатків, витрат на харчування в лікарнях тощо. Місцева влада, щодо поліпшення ситуації в сфері охорони здоров'я в 2008 році планує реалізувати ряд заходів які представлені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Заходи Сумської міської влади щодо поліпшення ситуації
у сфері охорони здоров'я у 2008 р. [136]

№ з/п	Зміст заходу	Виконавець	Термін виконання	Джерела фінансування	Очікуваний результат
1	2	3	4	5	6
1.	Створення Центру тромболізу. Програма «Вдосконалення надання медичної допомоги хворим з інфарктом міокарда»	Управління охорони здоров'я міської ради	Протягом року	Міський бюджет – 2512.00 тис. грн.	Зниження смертності та інвалідності у хворих з інсультами та інфарктом
2.	Проведення заходів по впровадженню перитоніального діалізу в систему надання медичної допомоги. Програма розвитку та вдосконалення допомоги хворим на термінальну ниркову недостатність			Міський бюджет – 398.00 тис. грн.	Покращення рівня життя діалізних хворих.
3.	Проведення заходів по покращенню матеріально-технічної бази станції швидкої медичної допомоги. Програма розвитку матеріально-технічної бази СШМД			Міський бюджет – орієнтовно 2116.00 тис. грн.	Покращення якості діагностики та Лікування хворих на до госпітального етапі
4.	Створення відділення інтенсивної терапії новонароджених. Програма «Заохочування народжуваності»			Міський бюджет – 1733.00 тис. грн.	Покращення надання допомоги новонародженим, стабілізація показника дитячої смертності

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6
5.	Продовження роботи по реконструкції травматологічного відділення міської лікарні № 1. Рішення Сумської міської ради від 10.10.2007 року №830-МР «Про внесення змін до рішення Сумської міської ради від 27.12.2006 № 308МР «Про програму економічного і соціального розвитку на 2007 рік»»			Бюджет розвитку	Покращення умов перебування хворих та роботи медичного персоналу
6.	Продовження реконструкції пологового будинку №1 та акушерського корпусу міської лікарні №1. Рішення Сумської міської ради від 10.10.2007 року №830-МР «Про внесення змін до рішення Сумської міської ради від 27.12.2006 № 803-МР «Про програму економічного й соціального розвитку на 2007 рік»»			Бюджет розвитку	Забезпечення широкого впровадження інноваційних технологій (організація сімейних та індивідуальних пологових залів), покращення умов перебування матерів та новонароджених дітей
7.	Виконання заходів програми «Здоров'я нації»			Міський бюджет – 4412.00 тис. грн.	Покращення основних показників стану здоров'я населення, наближення медичної допомоги до населення
8.	Проведення заходів по приведенню ліфтового господарства до вимог правил безпечної експлуатації. Програма «Ліфти».			Міський бюджет – 888.00 грн.	Забезпечення допомоги ургентним хворим та безпечні умови користування

Безумовно значущою характеристикою рівня розвитку соціальної сфери є показники *освіти*. У 2007 р. з міського бюджету було виділено 111 млн. грн. на освіту, що більше на 24 млн. грн., ніж у 2006 році.

У 2007 р. за рахунок коштів міського бюджету здійснювались ремонти закладів освіти, проводилось оздоровлення дітей та працівників галузі, було організовано гаряче харчування вихованців та школярів. Особливого значен-

ня набуває патронат дітей віком від 1 до 3 років. У рамках системи загальної середньої освіти в м. Суми налічується 41 загальноосвітній навчальний заклад, в яких навчається понад 25 тисяч учнів. Крім загальних закладів освіти, у м. Суми функціонують спеціалізовані заклади для дітей стан здоров'я яких не дає можливості навчатися на загальних підставах (у 2007 році кількість таких дітей склала 186).

У м. Суми реалізується Програма «Комп'ютеризація та інформатизація закладів та установ м. Суми», для виконання якої створена інформаційна освітня мережа, яка сприяє удосконаленню управлінської діяльності, надає можливість користуватися послугами електронної пошти. На кінець 2007 р. частка шкіл, оснащених комп'ютерними комплексами склала 85%.

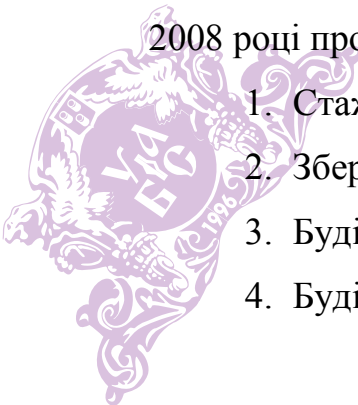
У рамках програми соціального розвитку м. Суми передбачено ряд заходів щодо підвищення рівня розвитку освіти, які представлені в таблиці 1.5.

Погіршення стану науки й освіти, яке має місце сьогодні в Україні, більшість дослідників пов'язують з обмеженістю фінансування цих сфер з бюджетів усіх рівнів. На місцевому рівні виникає потреба пошуку нових джерел фінансового забезпечення розвитку освіти, зокрема формування партнерських зв'язків з підприємствами, організаціями та недержавними установами.

На державному рівні у сфері освіти впроваджуються такі державні програми, як: Державна програма "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці", Державна програма розвитку освіти на 2006 – 2010 рр. та інші державні програми, які спрямовані на підвищення якості й доступності освіти в Україні, а також відповідно до [85] – на інтеграцію України в європейський освітній простір.

Так, відповідно до програми «Молодь міста Суми на 2007-2011 рр.» у 2008 році проводяться наступні заходи:

1. Стажування молоді в органах місцевого самоврядування.
2. Збереження мережі заміських дитячих оздоровчих закладів.
3. Будівництво стадіону для ігрових видів спорту та легкої атлетики.
4. Будівництво 4-х спортивних майданчиків зі штучним покриттям.

Таблиця 1.5

Заходи щодо підвищення рівня розвитку освіти в м. Суми в 2008 р. [136]

<i>№ з/п</i>	<i>Зміст заходу</i>	<i>Виконавець</i>	<i>Фінансування</i>	<i>Очікувані результати</i>
1.	Організація літнього оздоровлення дітей дошкільного віку та школярів відповідно до програми «Оздоровлення та відпочинок дітей»	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 469,00 тис. грн.	Покращення стану здоров'я дітей, забезпечення їх відпочинком
2.	Проведення медичних оглядів підлітків, які навчаються у загальноосвітніх закладах міста	Управління освіти і науки міської ради, керівники ЗНЗ, УОЗ СМР	Безкоштовно	Вчасне виявлення та попередження захворюваності дітей
3.	Забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей-сиріт, призерів та переможців олімпіад різних рівнів, спортивних змагань, оглядів та конкурсів художньої самодіяльності відповідно до програми «Оздоровлення та відпочинок дітей»	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 25,00 тис. грн.	Покращення стану здоров'я учнів
4.	Забезпечення безкоштовним харчуванням школярів пільгових категорій	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 143,00 тис. грн.	Надання соціальної допомоги дітям вразливих категорій
5.	Реалізація Програми «Робота з обдарованою учнівською молоддю»	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 28,00 тис. грн.	Розвиток здібностей школярів. Підтримка обдарованих дітей
6.	Реалізація міської програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2007-2010 роки від 23.04.07 р. № 539-МР	Управління освіти і науки міської ради	Безкоштовно	Попередження та зниження дитячої безпритульності й бездоглядності. Зменшення відсотку деструктивних сімей в місті
7.	Інформатизація дошкільних, позашкільних закладів, НВК та ЗОШ № 5, 16	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 110,00 тис. грн.	Забезпечення 100% комп'ютеризації навчальних та дошкільних закладів освіти
8.	Виконання комплексної програми профілактики правопорушень на 2006-2010 р.р.	Управління освіти і науки міської ради	Безкоштовно	Попередження злочинів серед неповнолітніх, усунення причин та умов, що сприяють втягуванню неповнолітніх у протиправну діяльність
9.	Проведення міського конкурсу «Імідж сучасного ДНЗ»	Управління освіти і науки міської ради	Безкоштовно	Запровадження моніторингу й визначення рейтингу ДНЗ в умовах модернізації змісту дошкільної освіти
10.	Передбачення коштів на харчування школярів та вихованців відповідно до натуральних норм	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 17000,00 тис. грн.	Покращення стану харчування дітей, зменшення шлунково-кишкових захворювань
11.	Забезпечення проведення капітальних та поточних ремонтів у навчально-виховних закладах міста	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 1500,00 тис. грн.	Поліпшення стану матеріально-технічної бази закладів освіти
12.	Оснащення спортивних шкіл сучасним обладнанням	Управління освіти і науки міської ради	Міський бюджет – 300,00 тис. грн.	Створення якісних умов школярам для занять спортом

5. Добудова спортивного залу для занять спортивною гімнастикою, атлетикою.
6. Будівництво 3-х майданчиків для занять загально-фізичною підготовкою населення та ін.

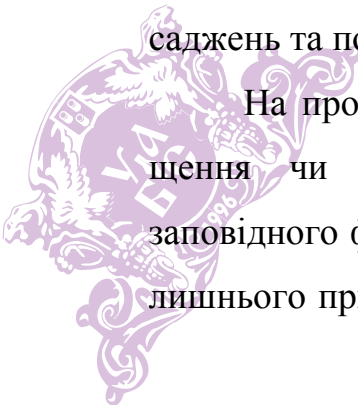
Ці та інші програми спорту та молодіжної політики потребують фінансування в розмірі близько 3852,0 тис. грн.

Незважаючи на те, що молодіжна політика є пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави, і протягом останніх 15 років кожним урядом в Україні постійно декларуються власні позиції щодо її реалізації, до сьогодні залишаються не вирішеними проблеми формування комплексного підходу до її впровадження та формування дієвих механізмів державної підтримки молоді. Сьогодні на рівні держави розроблено такі програми як: в Національна комплексна програма "Молодь України", Національна програма розвитку Міжнародного дитячого центру "Артек" та програма розвитку системи дитячих таборів України тощо, але не всі вони введені в дію і виконуються в запланованих обсягах. Особливої уваги і негайного вирішення останнім часом набуває також проблема, якій сьогодні ні на державному, ні на місцевому рівні не приділяється достатньо уваги – відтоку молоді з сіл.

Наступним показником, що характеризує рівень соціального розвитку є **рівень охорони навколишнього природного середовища**. Провідні промислові підприємства м. Суми (ВАТ «Сумхімпром», «СНПО ім. Фрунзе», «Центролит», «Сумський завод «Насосенергомаш») станом на 01.01.08 витратили на охорону довкілля майже 72,5 млн. грн.

На природоохоронні заходи Програми використано 1972,2 тис. грн. коштів міського бюджету, що складає 74 %, у т.ч. на утримання зелених насаджень та поводження з побутовими відходами – 1769,2 тис. грн. або 95,2%.

На проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищення чи пошкодженню природних комплексів об'єктів природно-заповідного фонду використано 369,4 тис. грн. коштів фонду охорони навколишнього природного середовища міського бюджету, що складає 98,5 % від

запланованого обсягу на 2007р. Але аналіз виконання заходів з питань управління охороною природи свідчить про низький рівень їх впровадження. Так, на окремих підприємствах міста заходи виконувались із значним відставанням від плану, витрати спрямовувалися на поточні ремонти технологічного обладнання, реалізацію організаційних перетворень.

Одним із індикаторів рівня соціального розвитку безумовно можна вважати показники, що характеризують *стан комунальної сфери*, яка сьогодні потребує найбільших обсягів інвестицій, але реалізація ефективних заходів саме у даній сфері може забезпечити, економію ресурсів не тільки сьогодні, а й у майбутньому.

Рівень розвитку комунальної інфраструктури сьогодні як в цілому по Україні, так і в її АТО, зокрема, є предметом обговорень фахівців органів виконавчої влади всіх рівнів. Основні дії, що заплановані на 2008 р. в сфері комунального господарства м. Суми представлені в табл. 1.6.

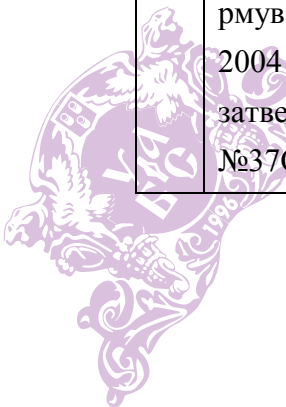
Таблиця 1.6

Заходи щодо поліпшення стану комунального господарства
в м. Суми в 2008 р. [136]

<i>№ з/п</i>	<i>Назва заходу</i>	<i>Потреба в фінансуванні</i>	<i>Очікувані результати</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1.	Заміна, модернізація та капітальний ремонт ліфтів відповідно до Програми розвитку та реформування житлово-комунального господарства на 2004 – 2006 роки та на період до 2010 року, що затверджена рішенням Сумської міської ради № 370-МР від 31.01.2007 року	Субвенція з державного бюджету – 3572 тис. грн. Міський бюджет – 5500,00 тис. грн.	Відновлення роботи 140 ліфтів в житлових будинках
2.	Заміна світильників з енергоємними лампами на економічні з лампами ДНАТ-70-150Вт відповідно до Програми розвитку та реформування житлово-комунального господарства на 2004 – 2006 роки та на період до 2010 року, що затверджена рішенням Сумської міської ради № 370-МР від	Субвенція – 900,0 тис. грн.. Міський бюджет – 300,00 тис. грн.	Економія електроенергії

Продовження таблиці 1.6

1	2	3	4
	31.01.2007 року		
3.	Капітальний ремонт електричних мереж вуличного освітлення 33,38 км відповідно до Програми розвитку та реформування житлово-комунального господарства на 2004 – 2006 роки та на період до 2010 року , що затверджена рішенням Сумської міської ради № 370-МР від 31.01.2007 року	Міський бюджет – 1184.00 тис. грн.	Поліпшення благоустрою міста
4.	Реконструкція магістральних теплових мереж, квартальних теплових мереж, оснащення інженерних введів житлових будинків вузлами обліку і теплової енергії відповідно до Програми розвитку та реформування житлово-комунального господарства на 2004 – 2006 роки та на період до 2010 року, що затверджена рішенням Сумської міської ради № 370-МР від 31.01.2007 року	Субвенція – 26355.00 тис. грн. Міський бюджет – 15244.00 тис. грн.	Удосконалення системи теплопостачання та гарячого водопостачання житлових будинків та надання населенню якісних послуг
5.	Будівництво та реконструкція централізованих систем водопостачання та водовідведення відповідно до Програми забезпечення якісною питною водою м. Суми на період 2006 – 2020 роки, що затверджена рішенням Сумської міської ради №1535-МР від 21.12.2005 року та Програми розвитку та реформування житлово-комунального господарства на 2004 – 2006 роки та на період до 2010 року, що затверджена рішенням Сумської міської ради № 370-МР від 31.01.2007	Субвенція – 12146 тис. грн. Міський бюджет – 3126.00 тис. грн.	будівництво напірного колектору, реконструкція водопроводу
6.	Капітальний ремонт внутрішньо квартальних доріг відповідно до Програми розвитку та реформування житлово-комунального господарства на 2004 – 2006 роки та на період до 2010 року, що затверджена рішенням Сумської міської ради №370-МР від 31.01.2007	Міський бюджет – 12000,00 тис. грн.	Капітальний ремонт 90 тис.м ² внутрішньо квартальних доріг

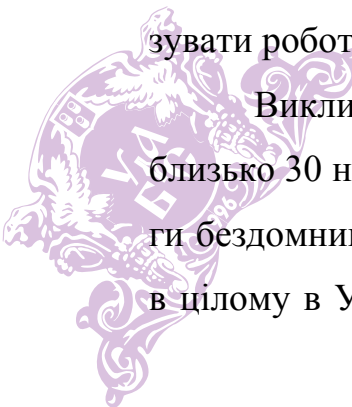
Узагальнюючи проведений вище аналіз, зауважимо, що у наш час потреби суспільства постійно зростають, про що в першу чергу свідчить збільшення кількості державних і місцевих соціальних програм, які, на жаль, не завжди забезпечені фінансовими ресурсами. Крім того, останнім часом збільшується й кількість громадян, які потребують соціального захисту. За даними роботи [156] в останні п'ять років було прийнято понад 20 нових законів, концепцій та національних програм в соціальній сфері, а також збільшується кількість державних установ, які, в свою чергу, потребують також додаткового фінансування. Зрозуміло, що наявні обсяги бюджетних ресурсів не можуть в повному обсязі задовольнити зростаючі соціальні потреби суспільства. У більшості країн світу дана проблема вирішується шляхом **створення недержавних організацій**, які призначені надавати соціальні послуги суспільству.

За даними аналізу на 1 січня 2007 р. в Україні зареєстровано понад 130000 недержавних об'єднань: 50 706 – громадських організацій, 10319 – благодійних організацій, 19706 – релігійних організацій та інших кредитних та споживчих спілок, політичних партій, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та інших [156]. В той же час слід зазначити, що на жаль в Україні лише 20 % недержавних організацій вирішують соціальні проблеми.

Прикладом ефективної роботи недержавних громадських організацій є функціонування всеукраїнської громадської організації "Коаліція захисту прав осіб з інтелектуальною недостатністю", яка спеціалізується на наданні послуг особам з інтелектуальною недостатністю та їх родинам.

Вона об'єднує 84 регіональні суб'єкти, з яких 60 є недержавними; надає майже 30 видів соціальних послуг. Крім того, можна позитивно охарактеризувати роботу Благодійного фонду "Народна допомога".

Викликає задоволення той факт, що в Україні в 2007 р. зареєстровано близько 30 недержавних організацій та закладів, які надають соціальні послуги бездомним громадянам [55]. Крім того, цілий ряд соціальних проблем (як в цілому в Україні, так і на місцях) вирішується зусиллями Всеукраїнської

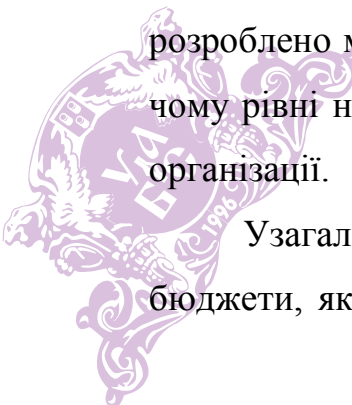
Коаліції ВІЛ-сервісних організацій, яка об'єднує 77 місцевих НДО з усіх регіонів України [156].

В той же час, слід зауважити, що тільки 1/5 з загальної кількості недержавних організацій в Україні отримують фінансову підтримку від органів влади (в середньому у розмірі – 17 % від загального бюджету цих організацій); 10% – з них отримують доходи від комерційної діяльності, наприклад, соціального підприємництва, які складають в середньому близько 4% бюджету організації [156]. Для порівняння зазначимо, що стан фінансового забезпечення недержавних організацій у промислово-розвинених країнах є дещо іншим. Так, неурядові сервісні організації у Великобританії отримують від держави 26% фінансування, а власні доходи складають 35%; у Фінляндії пропорція інша – 57% державного фінансування та до 38% власних доходів; у Німеччині функції надання соціальних послуг передані недержавним суб'єктам і тому частка державних доходів в їх фінансуванні досягає 83%, а власні доходи становлять 10% від загального бюджету організації [98].

Щодо українських недержавних організацій то слід зазначити, що ініціатором їх створення та, відповідно, основним джерелом фінансування, є закордонні недержавні установи. За даними досліджень Світового Банку в 2003р. та Творчого центру Каунтерпарт в 2006 р 60-68% недержавних організацій створювалося саме таким чином [164]. За рахунок державного бюджету фінансується лише 30% таких установ, причому частка такого фінансування не значна – від 9 до 11% [164].

Останнім часом зростає частка фінансування досліджуваних організацій за рахунок місцевих бюджетів, суб'єктів господарювання, приватних фондів та ін. Сьогодні на відміну від багатьох європейських країн, в Україні не розроблено механізму функціонування таких установ, зокрема на законодавчому рівні не закріплено, які саме види діяльності можуть здійснювати такі організації.

Узагальнюючи проведене вище дослідження, зазначимо, що на місцеві бюджети, які, як було з'ясовано вище, в сучасних умовах виступають най-

більш вагомим джерелом інвестиційного забезпечення соціальної сфери, покладаються великі надії. Саме з них фінансуються найбільш важливі сфери сучасного буття територіальної громади.

Продемонструємо це шляхом *аналізу виконання бюджету м. Суми у 2007 р.* Так, Програмою економічного й соціального розвитку м. Суми на 2007 р. за рахунок міського бюджету та субвенцій з державного бюджету передбачено 28,5 млн. грн. на капітальне будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт

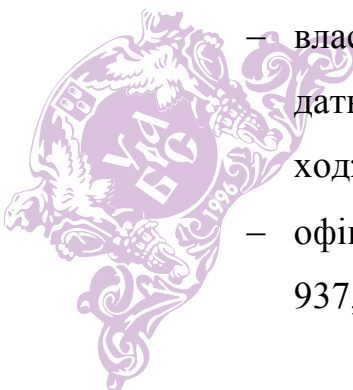
За 2007 р. інвестицій в сфері капітального будівництва освоєно на суму 38,1 млн грн., що в 3,6 рази більше відповідного періоду минулого року, із них:

- за рахунок субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам – 9,0 млн. грн., що у 4,3 рази більше у порівнянні з відповідним періодом минулого року;
- за рахунок коштів бюджету розвитку – 20,4 млн. грн., що у 2,5 рази більше у порівнянні з відповідним періодом минулого року;
- за рахунок коштів інвесторів – 8,7 млн. грн., що у 2,9 рази більше відповідного періоду минулого року.

У структурі доходів загального фонду (без трансфертів), яка є практично незмінною упродовж останніх трьох років, найбільшу питому вагу мають надходження від податку з доходів фізичних осіб, плати за землю, єдиного податку, плати за придбання торгових патентів, місцевих податків і зборів та плати за оренду комунального майна.

До загального фонду у 2007 р. надійшло 287 903,8 тис. грн., що становить 75,0% річного плану у т.ч.:

- власні та закріплені доходи – 202 388,1 тис. грн. (80,2%), з них – податкові надходження – 195 036,3 тис. грн. (80,1%), неподаткові надходження – 7 351,8 тис. грн. (84,2%);
- офіційні трансферти – 85 515,7 тис. грн. (65,1%) з них дотації – 7 937,6 тис. грн. (54,0%), субвенції – 77 578,1 тис. грн. (66,5 %).

Незважаючи на постійну нестачу коштів на фінансування основних напрямків соціального розвитку, м. Суми залишається містом-донором, тобто обсяги вилучення коштів з міського бюджету на користь державного значно перевищують обсяги виділених дотацій.

Обсяг доходної частини загального фонду міського бюджету на 2008 рік (без трансфертів) передбачено в сумі 303 971,9 тис. грн., у т.ч.

- обсяг доходів, що враховується при визначенні міжбюджетних трансфертів (доходи 1 кошику) – 270 452,0 тис. грн., що лише на 24,0 тис. грн. менше контрольного показника, доведеного Міністерством фінансів;
- обсяг доходів, що не враховується при визначенні міжбюджетних трансфертів (доходи 2 кошику) – 33 519,9 тис. грн., що на 54,6 тис. грн. більше очікуваного 2007 року (33 465,3 тис. грн.) та на 9 697,4 тис. грн. менше запропонованого контрольного показника [68].

Як вже зазначалося в підрозділі 1.1 дисертаційної роботи, поточні потреби соціальної сфери фінансується за рахунок загального фонду місцевих бюджетів. Сьогодні обсяг бюджетів розвитку складають досить низьку частку загальних обсягів місцевих бюджетів, адже в їх розпорядженні є тільки ті кошти, які надходять від відчуження майна, що знаходиться у комунальній власності, а також від продажу землі.

Розглянемо *механізм формування й використання коштів місцевих бюджетів розвитку в м. Суми*. Так, в 2007 році до спеціального фонду міського бюджету (в частині бюджету розвитку) залучено 2 422,7 тис. грн. від приватизації об'єктів комунального майна, у т.ч.: 1 665,7 тис. грн. за рахунок приватизації 10 об'єктів – 757,0 тис. грн.

За інформацією, наданою управлінням земельних та природних ресурсів, за рахунок продажу земельних ділянок планується отримати 2 000,0 тис. грн. та ще 3 500,0 тис. грн. – від продажу орендованих земельних ділянок, що продемонстровано в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Динаміка зарахування коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення до міського бюджету, тис. грн.

<i>Показник</i>	<i>Роки</i>		
	<i>2005 р.</i>	<i>2006 р.</i>	<i>2007 р.</i>
Надходження до міського бюджету	846,8	3 680,0	5 500,0

У цілому *структура надходжень до бюджету розвитку м. Суми* в 2004-2006 рр. представлена в табл. 1.8.

Таблиця 1.8.

Структура надходжень до бюджету розвитку м. Суми в 2004-2006 рр.

<i>Надходження до бюджету розвитку м. Суми, тис. грн.</i>	<i>Роки</i>		
	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>
Надходження від операцій з капіталом	2750,0	3891,9	6430,0
Надходження від продажу основного капіталу	1850,0	2960,0	3930,0
Надходження від продажу землі і нематеріальних активів	900,0	931,9	2500,0
Офіційні трансферти	730,0	608,1	2148,6
Надходження з іншої частини бюджету	730,0	608,1	2148,6
ВСЬОГО НАДХОДЖЕНЬ	3480,0	4500,0	8578,6

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що інвестиційне забезпечення соціальної сфери є недосконалим, існує безліч проблем, які потребують негайного вирішення. Існуючі проблеми бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні та на місцях будуть нами розглянуті й проаналізовані в наступному підрозділі дисертаційного дослідження.

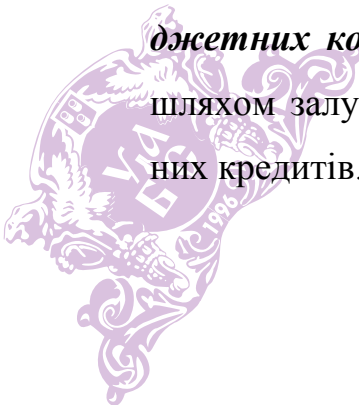
1.4. Проблеми й перспективи інвестиційного забезпечення соціального розвитку в Україні

Місцеві бюджети є основою функціонування органів місцевого самоврядування та основним чинником соціального розвитку. Як уже зазначалося в попередніх підрозділах дисертаційного дослідження, вони є основним джерелом фінансування поточних соціальних видатків та забезпечення реалізації інвестиційних проектів у тому числі й проектів соціальної спрямованості.

Сьогодні питанням дослідження проблем інвестиційного забезпечення соціальної сфери займається значна кількість вітчизняних науковців, зокрема, таких, як С.В.Львовичкін, І.І.Кичко, О.В.Величко, І.В.Матвієнко, Т.Г.Затонацька, А.В. Ставицький, К.Л. Ткаченко та багато інших.

Оскільки сьогодні фінансування соціальної сфери є невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку будь-якої країни, то проблеми її фінансового забезпечення турбують не тільки вітчизняних, але й закордонних вчених. Так, у рамках дослідження проблем фінансового забезпечення соціальної сфери Російської Федерації [59] визначено цілий ряд фінансових проблем та виділено основні шляхи їх вирішення, що представлено в табл. 1.9.

Вищезазначені проблеми не втрачають своєї актуальності й у вітчизняній практиці фінансового забезпечення соціальних видатків. Крім того, не завжди можна погодитися з запропонованими напрямками вирішення вищезазначених проблем. Наприклад, замість скорочення об'єктів фінансування соціальної сфери в окремих випадках можна орієнтуватися на можливість залучення до їх фінансування приватного капіталу. **Проблему дефіциту бюджетних коштів для фінансування соціальної сфери** можливо вирішити шляхом залучення інвестицій у соціальну сферу або отримання інвестиційних кредитів.

Проблеми фінансування соціальної сфери та шляхи їх вирішення [59]

<i>Проблема</i>	<i>Шляхи вирішення</i>
Недостатні обсяги бюджетних коштів для фінансування соціальної сфери	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перехід від загального соціального захисту до адресного соціального забезпечення тільки тим прошаркам населення, які потребують; 2. Підвищення ефективності соціальних витрат за рахунок скорочення невиробничих витрат; 3. Скорочення мережі бюджетних установ, що фінансуються за кошторисом, але при цьому здійснюють платні соціальні послуги; 4. Контроль за ефективністю й результативністю соціальних витрат
Практично всі статті соціальних видатків фінансуються в меншому обсязі, ніж це необхідно для діючої соціальної підтримки населення (пенсії й допомоги нижче прожиткового мінімуму, низька зарплата робітників соціальної сфери, недофінансування системи охорони здоров'я, освіти та культури)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Необхідність здійснювати соціальні видатки у відповідності до пріоритетної мети: необхідні витрати повинні фінансуватися в повному обсязі, у відповідності до соціальних стандартів; корисні витрати фінансуються виходячи з наявності бюджетних коштів, надмірні витрати фінансуються при наявності бюджетних коштів після 100% фінансування корисних витрат; 2. Для гарантованого повного фінансування необхідних соціальних витрат доцільно перевести їх на фінансування з соціальних позабюджетних фондів (це дозволить використовувати переваги фондової форми фінансування); корисні витрати фінансувати з бюджету (використовуючи мобільність засобів в рамках бюджету для першочергового фінансування найбільш важливих витрат), а надмірні витрати фінансувати шляхом затвердження цільових бюджетних програм (це дозволяє поєднати фінансування, що здійснюється з ефектом, що очікується і не буде впливати на фінансування корисних витрат)
Відсутність рівного доступу всіх громадян країни (незалежно від території проживання) до гарантованого рівня соціальних послуг, і як наслідок зосередження соціальних функцій на територіальному рівні й нерівномірний розвиток адміністративно-територіальних одиниць	<ol style="list-style-type: none"> 1. Затвердження на законодавчому рівні соціальних стандартів, що реалізуються на території всієї країни; 2. Побудова міжбюджетних відносин відповідно з реальною вартістю виконання соціальних функцій, що розраховується на базі соціальних стандартів
Відсутність механізму розрахунку реальної вартості забезпечення соціальних гарантій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка й законодавче затвердження соціальних стандартів; 2. Контроль за результативністю соціальних витрат
Відсутність механізмів забезпечення якості соціальних послуг, що надаються	<ol style="list-style-type: none"> 1. Застосування ринкових механізмів надання соціальних послуг шляхом сприяння розширення мережі недержавних установ, що надають соціальні послуги; 2. Розробка критеріїв результативності державних соціальних витрат; 3. Використання форм цільового фінансування й соціального замовлення для фінансування соціальних видатків. Припинення фінансування організацій при невиконанні критеріїв результативності соціальних витрат; 4. Переміщення акцентів в контрольній фінансовій роботі з контролю за процесом виконання кошторису до контролю результативності витрат

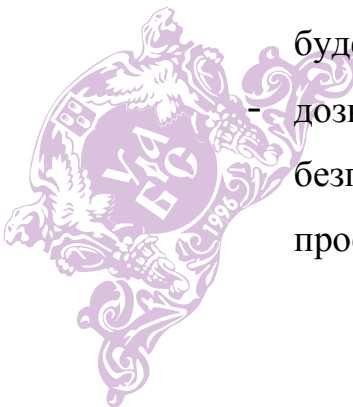
Останні сьогодні майже не надаються для кредитування соціальної сфери оскільки майже не можливо залучити значні обсяги кредитних ресурсів на тривалий термін. При цьому основними джерелами фінансування інвестиційних проектів соціальної спрямованості залишаються або кошти суб'єктів господарювання, або бюджетні кошти, що становлять на сьогодні

основу системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери. Враховуючи те, що бюджетні кошти в основному використовуються для фінансування стратегічно важливих інвестиційних проектів, усі інші або залишаються без фінансування, або фінансуються за залишковим принципом, що підвищує актуальність зазначеної проблеми.

Так, у роботі [171] пропонується в якості альтернативних джерел інвестиційного забезпечення соціальної сфери використовувати муніципальні позики, що у свою чергу потребує формування інвестиційної позикової системи держави, сутність якої полягає в досягненні і підтриманні постійного обсягу запозичених коштів, шляхом створення окремої підсистеми. В Україні існує цілий ряд інших проблем, які на сьогодні в Росії вже вирішені. Однією з них є **фінансування соціальних видатків шляхом впровадження фондової системи фінансування**. Якщо в Росії інвестиційно-інноваційні проекти соціальної спрямованості фінансуються з інвестиційного фонду, то в Україні вони фінансуються за рахунок видатків місцевих бюджетів розвитку (такі програми мають переважно місцевий характер). Тому в першу чергу виникає необхідність створення спеціальних цільових позабюджетних фондів, у межах яких будуть виконуватися інвестиційно-інноваційні програми соціальної спрямованості на пільгових умовах або ті, які забезпечуються державною підтримкою (в тому числі й частково фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку).

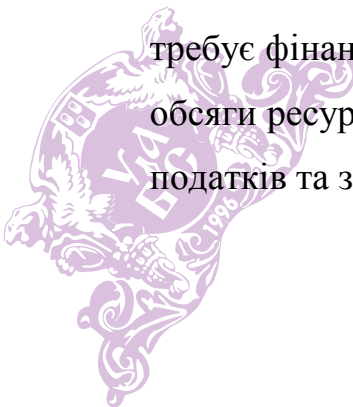
Інвестиційне забезпечення соціальної сфери шляхом застосування фондової форми фінансування має ряд переваг, зокрема:

- забезпечує цільове використання бюджетних коштів та збереження коштів інвесторів, оскільки фінансування коштів на інші потреби буде заборонено;
- дозволяє не тільки підвищити темпи соціального зростання, а й забезпечити стабільність фінансування інвестиційно-інноваційних проектів соціальної спрямованості;

- створює умови для визначення чіткої відповідальності за ресурси, що акумулюються в рамках фонду;
- дозволяє здійснювати фінансове забезпечення соціальної сфери виключно на основі сформованих методик відбору й фінансування інвестиційно-інноваційних проектів соціальної спрямованості;
- кошти фонду розвитку, як основне джерело фінансування інвестиційно-інноваційних проектів соціальної спрямованості, дозволяють забезпечити довгострокове планування інвестиційно-інноваційної діяльності у соціальній сфері, а також здійснювати розподіл цих коштів у відповідності з існуючими соціальними потребами.

Крім вищевказаних проблем, існує й ряд інших, які сьогодні потребує особливої уваги. Перш ніж їх досліджувати, виникає потреба в **аналізі всіх факторів, що негативно впливають на соціальний розвиток**. У роботі [59] автор виділяє чотири групи факторів, що впливають на інвестиційне забезпечення соціальної сфери: історико-психологічні, політичні, фінансові, інституційні. Так, до першої групи він відносить фактори, що в першу чергу пов'язані зі сприйняттям населенням реформ. Зокрема він вважає, що населення психологічно не може правильно сприймати новий механізм отримання соціальних послуг, а оскільки воно звикло надіятися на державу, то не бере до уваги ряд соціальних ризиків. Крім того, сьогодні населення майже не бере участі в обговоренні соціальної та фінансової політики на місцевому рівні та ін. У другу групу автор включає фактори, пов'язані з відсутністю чіткої концепції соціального розвитку на місцевому рівні. Третя група пов'язана з фінансовим забезпеченням соціальної сфери й ґрунтується на неможливості значної кількості населення придбати соціальні послуги, що у свою чергу потребує фінансування з боку держави за рахунок бюджетних коштів. Оскільки обсяги ресурсів бюджетів обмежені, держава їх збільшує шляхом збільшення податків та зборів. Четверта група факторів включає такі:

1. Мережа бюджетних установ, отримана у спадок з радянського періоду, розрахована на повне соціальне забезпечення всіх верств населення і є споживачем бюджетних коштів.
2. Соціальна сфера в основному є державним сектором, який потребує бюджетного фінансування [59].

Особливу увагу при дослідженні проблем інвестиційного забезпечення соціальної сфери необхідно приділити визначенню *поняття „бюджетні інвестиції”*. Сьогодні на законодавчому рівні не визначено сутність даного поняття, але значна кількість досліджень у даному напрямку сприяла формуванню такого визначення в наукових публікаціях. Так, у роботі [63] зазначено, що бюджетними інвестиціями є всі зведені капітальні видатки, що фінансуються з центрального чи місцевих бюджетів. При цьому пропонується не включати до бюджетних інвестицій трансферти підприємствам, населенню чи за кордон.

Відповідно до законодавства Російської Федерації бюджетні інвестиції – це кошти бюджетів, що надаються діючим або створюваним підприємствам, результатом надання яких є встановлення права власності державного органу на відповідне підприємство або на майно інших юридичних осіб. аналізуючи дане визначення у розрізі з напрямками використання коштів бюджетів розвитку в Україні, можна зазначити, що бюджетні інвестиції в Росії зводяться до такого напрямку видатків бюджетів розвитку в Україні, як внески в статутні фонди підприємств. Оскільки кошти місцевих бюджетів розвитку в Україні бажано спрямовувати на реалізацію інвестиційно-інноваційних проектів, пропонуємо під бюджетними інвестиціями розуміти ту частину бюджетних коштів, яка відводиться на інвестиційну діяльність. Виходячи з цього, можна зазначити, що управління бюджетними інвестиціями здійснюють державні органи й органи місцевої влади, які в межах своїх повноважень здійснюють як планування, так і розподіл бюджетних коштів. Рішення, що приймаються ними щодо використання державних коштів з метою фінансування певних інвестиційних проектів, досить часто недостатньо узгоджуються.

У роботі [63] автор визначає основні ознаки, що притаманні бюджетним інвестиціям, до яких відносить: особливості коштів, за рахунок яких вони здійснюються та особливості правового статусу учасників інвестиційного процесу.

Слід зазначити, що поняття бюджетних інвестицій тісно переплітається з поняттям інвестицій у соціальну сферу, оскільки в основному соціальна сфера фінансується з бюджету. Але інвестиції в соціальну сферу представляють загальне поняття, яке передбачає інвестування як за рахунок бюджетних коштів, так і за рахунок приватного капіталу. Тому в даному випадку слід керуватися визначенням, запропонованим в роботі [78], яке визначає інвестиції в соціальну сферу як вкладення в охорону здоров'я, освіту, культуру, спорт, реалізацію різних соціальних програм та ін.

Окрім поняття бюджетних інвестицій, сьогодні удосконалення потребують і багато інших понять, зокрема **поняття соціальних стандартів**. Так, у роботі [156, 11] автор вважає, що „для гнучкості механізмів фінансування недержавних суб'єктів необхідно змінити підходи до формування стандартів: державні стандарти мають встановлюватися для послуг (незалежно від надавача), а не для закладів. Стандарти повинні визначити вимоги до якості та умов надання послуг, граничні тарифи на окремі види послуг, обов'язковий обсяг і зміст, що має бути забезпечений у межах цих тарифів”. Тому сьогодні виникає потреба удосконалення поняття "соціальний стандарт" та необхідність сформулювати новий перелік стандартів.

Вирішення проблем, пов'язаних з фінансовим забезпеченням соціальної сфери не можливо без вирішення ряду інших проблем, у тому числі й організаційного характеру. Зокрема, при реалізації інвестиційно-інноваційних програм соціальної спрямованості існує потреба **впровадження ефективної організаційної складової системи фінансового забезпечення соціальної сфери**.

Органом, який сьогодні здійснює контроль видатків на соціальні потреби, є державне казначейство, органом який здійснює планування соціальних видатків є фінансові управління місцевих адміністрацій, затверджує такі видатки

місцева рада. Сьогодні постає питання, хто несе відповідальність за результативність фінансового забезпечення соціальної сфери? На нашу думку, повинна бути створена установа, яка б займалася безпосередньо плануванням (включаючи й стратегічне планування), розподілом фінансових ресурсів і при цьому несла повну відповідальність за результати використання таких ресурсів.

Розглядаючи управління соціальною сферою, як частиною загальнодержавної політики розвитку, слід зазначити, що воно взаємопов'язане з усіма її складовими. Цей зв'язок чітко можна прослідкувати в рамках формування **концепції соціально-економічного розвитку** як країни, так і її окремих АТО (рис.1.10.)

Сьогодні в Україні формування концепції соціально-економічного розвитку набуває особливої актуальності. Основними проблемами в процесі формування такої концепції є диспропорції в розвитку продуктивних сил окремих областей України, суттєві відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку територій та неефективне використання їх ресурсного потенціалу, різний рівень забезпечення за рахунок державного бюджету.

Сьогодні розробка й реалізація концепції соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці є засобом реалізації соціально-економічної політики як окремої області, так і держави в цілому. Дана концепція представляє собою розгалужений та узгоджений комплекс заходів і завдань, направлений на досягнення соціально-економічної стратегії розвитку адміністративно-територіальної одиниці, і в жодній мірі не суперечить загальній стратегії розвитку країни. Розробка концепції соціально-економічного розвитку повинна ґрунтуватись, перш за все, на всебічному аналізі соціально-економічних процесів, які відбуваються в Україні. Саме розробка концепції соціально-економічного розвитку є запорукою ефективної державної політики на місцях, невід'ємним елементом якої є концепція управління інвестиційною діяльністю, а також управління соціальною сферою. Без реалізації даної концепції не можливе досягнення стратегії розвитку країни в цілому і її адміністративно-територіальних одиниць зокрема.

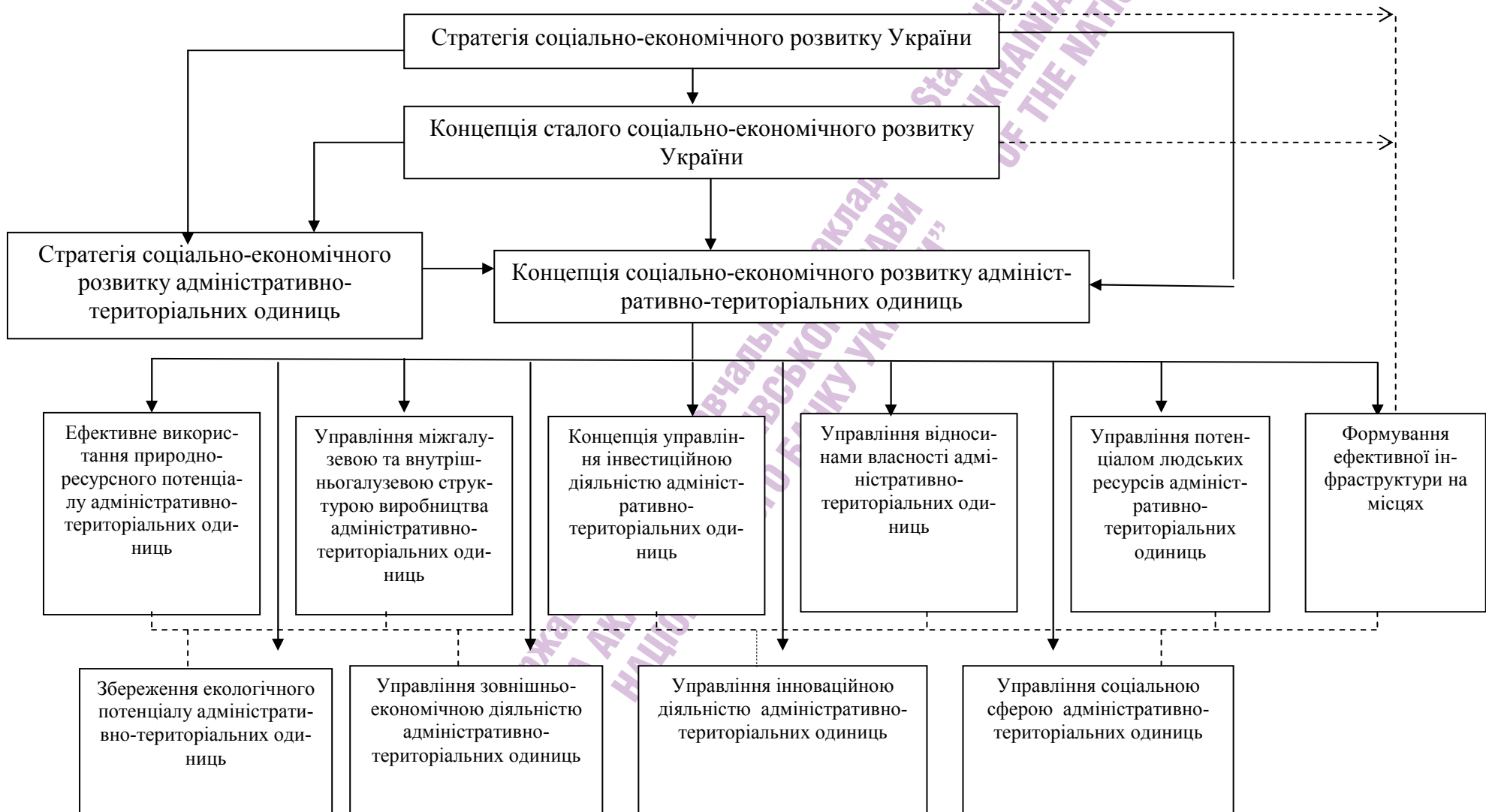

Рис. 1.10. Концепція управління соціально-економічним розвитком АТО

На жаль, сьогодні на місцевому рівні не існує концепції соціально-економічного розвитку території, яка б цілком задовольняла потреби всіх верств населення і всіх суб'єктів господарювання. Велика кількість стратегічних програм різного рівня майже не пов'язані між собою. Тим більше, не існує сьогодні ніяких фінансових можливостей для реалізації всього комплексу, затверджених в рамках даних програм проектів як соціальних, так і проектів іншого спрямування (інноваційних, галузевих та ін.).

Проблемам формування концепції соціально-економічного розвитку АТО присвячена велика кількість наукових робіт. Так, у роботі [1] зазначається ряд проблем, які сьогодні потребують першочергового вирішення при формуванні державної концепції соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, таких як:

- розподіл виконавчої і контрольної функцій між відповідними органами;
- створення надійної нормативно-правової бази ефективного функціонування органів місцевого самоуправління;
- адміністративно-територіальна реформа та, як наслідок, надання більшої самостійності АТО;
- удосконалення процесу формування комунальної власності та процесу управління нею;
- надання цільової державної підтримки депресивним регіонам;
- сприяння структурному реформуванню економіки АТО з метою створення нових високоефективних виробничих потужностей, нових робочих місць, з метою формування і розвитку нової системи коопераційних зв'язків, а також з метою скорочення неконкурентних виробництв;
- інвестиційне сприяння розвитку інфраструктури підприємництва;

- формування конкурентного середовища на основі розвитку регіональних і міжрегіональних ринків, створення умов вільного переміщення товарів, трудових і фінансових ресурсів;
- створення процедури розподілу повноважень між різними рівнями й органами влади.

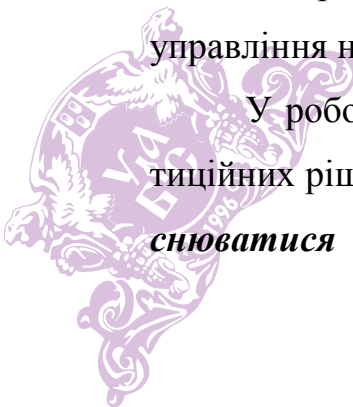
При цьому, на думку автора в роботі [1], слід обов'язково створити нову бюджетну систему, яка б передбачала: пряме бюджетне управління з центру місцевими бюджетами, удосконалення фінансово-бюджетних відносин між центром і АТО, розробку механізму надання державної підтримки на місцях, розробку й впровадження інноваційної системи фінансового вирівнювання, що повинна базуватися на соціальних стандартах і нормативах, розширення повноважень місцевих органів влади, залучення інвестицій, забезпечення участі населення в фінансуванні розвитку АТО.

Особливу увагу в межах зазначених реформ слід надати, на нашу думку, формуванню на місцевому рівні *системи надання пільгових умов інвесторам*, що братимуть участь у реалізації проектів з високим рівнем соціальної, екологічної та іншої значущості для АТО, проте з низьким економічним ефектом.

Сьогодні реальним індикатором розвитку на місцях є рівень інвестиційної активності. Кожна АТО потребує розробки власної концепції соціально-економічного розвитку, а отже, і індивідуального підходу в управлінні різними сферами народного господарства та економіки.

Можна в цілому зазначити, що в межах запропонованих вище реформ необхідно обов'язково забезпечити ефективне використання коштів місцевих бюджетів розвитку шляхом вирішення значної кількості існуючих проблем управління ними.

У роботі [63] зазначається, що основною проблемою прийняття інвестиційних рішень сьогодні є *відсутність критеріїв, на основі яких буде здійснюватися відбір інвестиційних проектів*. Відсутність єдиних критеріїв

оцінки ефективності державних інвестицій в соціальну сферу потребує насамперед поліпшення відповідних бюджетних процедур.

Для вирішення більшості розглянутих вище проблем, в першу чергу, потрібно здійснити інвентаризацію бюджетних видатків і визначити критерії, за якими буде оцінюватися їх ефективність. Оскільки сьогодні держава є основним інвестором соціальної сфери, то постає необхідність перегляду соціальних функцій держави й визначення найважливіших з них. Крім того, виникає потреба у впровадженні ефективної системи контролю за інвестиційним забезпеченням соціальної сфери. Так, наприклад, в роботі [59] пропонується групувати їх за важливістю на три групи: необхідні, корисні, наднормативні, для визначення черговості фінансування соціальних видатків. Іншим варіантом групування проектів, що потребують фінансування, є підхід, запропонований у роботі [183], де пропонується виділяти „вимушені інвестиції”, які відкладати на інші періоди або взагалі не реалізовувати не можливо. Спочатку реалізуються такі інвестиції, а вже потім усі інші. Для бюджетних інвестицій необхідними або вимушеними є ті проекти, виконання яких приведе до значних втрат: соціальних, екологічних, економічних тощо. Так, у роботі [78] автор зазначає, що першочергова фінансова підтримка повинна надаватися інвестиційним програмам, які мають пріоритетне значення.

Однією з проблем на сьогодні виступає *відсутність сприятливих умов для інвестування в соціальну сферу*. Оскільки дана сфера переважно не є прибутковою, то зацікавленість інвесторів до неї досить низька. При цьому на державному рівні сьогодні майже не забезпечуються ні гарантії, ні пільги для інвестицій в соціальні об'єкти, крім того, і багато інших умов не сприяють підвищенню зацікавленості для інвесторів.

Сьогодні в основному капітальні інвестиції в Україні здійснюються за рахунок коштів суб'єктів господарювання та за рахунок банківських кредитів, але у сферах, що не є прибутковими, капітальні вкладення в основному здійснюються за рахунок бюджетних коштів. У роботі [63] зазначається, що відповідно до бюджетної класифікації до капітальних видатків відноситься

платежі з метою придбання капітальних активів, стратегічних і надзвичайних запасів товарів, землі, нематеріальних активів або невідплатні платежі, що передаються отримувачам з метою придбання ними подібних активів, компенсації втрат, пов'язаних з руйнуванням чи ушкодженням основних фондів.

Таким чином, сьогодні в Україні існує цілий ряд проблем функціонування системи інвестиційного забезпечення, пошуку вирішення яких присвячена велика кількість наукових досліджень вітчизняних економістів.

Так, пропозиції щодо скорочення переліку соціальних послуг в Україні, що надаються на безкоштовній основі сьогодні не обґрунтовані, оскільки збільшення платних соціальних послуг, по-перше, не вирішує проблему нестачі фінансових ресурсів, а по-друге, як зазначається в роботі [92], дане рішення підвищує соціальну напругу в суспільстві, так як вимагає реформування системи оплати праці, що на сьогодні пов'язане з певними труднощами. Та й визначити пропорції надання платних соціальних послуг досить важко, оскільки очевидно, що на нормативному рівні дані питання навряд чи можуть бути врегульовані. Крім того, уповільнює процес скорочення безкоштовних соціальних послуг і необхідність впровадження диференційованого підходу до різних галузей та видів діяльності. Сьогодні не можливо визначити яку частину витрат покривати за рахунок бюджету, а яку – за рахунок надання послуг у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я тощо.

За рамками наукових досліджень сьогодні залишається значна кількість проблем інвестиційного забезпечення соціальної сфери. Сьогодні недостатньо уваги приділяється проблемі залучення населення в інвестиційне забезпечення соціальних проектів. Досить часто в економічній літературі піднімається питання залучення в інвестиційний процес соціальної сфери, окрім бюджетних коштів, ще й коштів інших інвесторів. Проте в таких випадках досить часто розуміють власні кошти суб'єктів господарювання, що направлені на реалізацію конкретних проектів, але в більшості сучасних робіт, присвячених даній тематиці, ігнорується ще одне джерело інвестування – кошти населення.

У роботі [156] зазначається, що в більшості європейських країн населення виступає на рівні держави й суб'єктів господарювання при інвестиційному забезпеченні соціальної сфери. Завданням держави у такому випадку є створення сприятливих правових умов для здійснення своєї діяльності усіх суспільних організацій, забезпечення часткового фінансування таких громадських організацій. Зокрема, у більшості європейських країн фінансування з боку держави складає 40–60% їх доходу. Так, наприклад, у Німеччині держава фінансує 60% соціальних послуг, що надаються такими громадськими організаціями. В Україні сьогодні постала проблема фінансового забезпечення значної кількості соціальних програм, які за рахунок держави забезпечити досить важко, а тому виникає проблема реформування системи надання соціальних послуг. Таке реформування викликане в першу чергу такими факторами, як:

- необхідністю реалізації системи адресної допомоги;
- великою кількістю державних установ, які можуть фінансуватися як виключно на приватній основі, так і на часткових умовах.

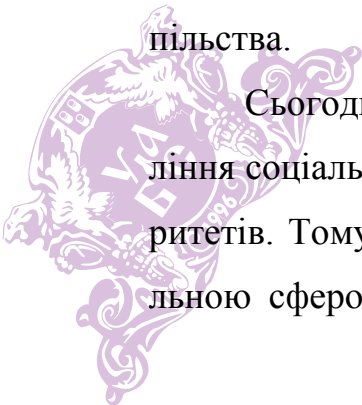
Одним із заходів вирішення таких проблем як дефіцит фінансових ресурсів, необхідність перегляду переліку соціальних витрат та багатьох інших є впровадження нових механізмів використання державного та приватного капіталів, а також участь населення й суспільних організацій в інвестиційному забезпеченні соціальної сфери [156]. Більшість науковців сьогодні наголошують на неефективності нормативної бази. Так, у роботі [156] автор вважає, що не дивлячись на те, що окремі положення Закону України "Про соціальні послуги" направлені на реформування системи соціального захисту, проте в цілому він не забезпечує створення сприятливих умов для формування ринку соціальних послуг. Більшість соціальних послуг не чітко розмежовані, відсутня їх класифікація, зокрема, це стосується тих послуг, які фінансуються за рахунок суспільних організацій. Крім того, негативно на процес реформування соціальної сфери впливає й відсутність універсальних стандартів соціальних послуг, які б незалежно від форми власності організацій і

установ, що надають такі послуги, мали однакові умови. Існуючи у сфері соціального захисту державні соціальні стандарти розроблені в більшій мірі з метою нормативного забезпечення діяльності міністерств, що реалізують положення соціальної політики держави. Крім того, такі стандарти можуть застосовуватися тільки державою і не можуть використовуватися суспільними організаціями недержавної форми власності.

Сьогодні більшість науковців вважають, що функціонування таких організацій не можливе, оскільки держава не готова передати повноваження у фінансування соціальних програм громадським організаціям. Проте в роботі [156] автор зауважує, що в окремих випадках довіра держави до окремих організацій зростає, що забезпечує формування тенденцій до розширення їх впливу. Сьогодні в Україні можливий варіант, за якого держава частково делегує недержавним організаціям права щодо надання окремих видів соціальних послуг на основі контракту. Хоча в майбутньому саме недержавні організації будуть домінувати у багатьох сферах, зокрема в комунальній та ін. [156].

Сьогодні, на жаль, не можна говорити про збільшення ефективності фінансування соціальних проєктів, оскільки обсяги витрат зростають, проте рівень життя населення залишається на тих самих позиціях, якщо не знижується. На жаль, усе це в першу чергу свідчить про монополізацію даної сфери з боку держави. Для вирішення зазначеної проблеми сьогодні потрібно створити всі передумови для забезпечення конкуренції в даній сфері. Забезпечити таку конкуренцію можуть саме недержавні організації. Сьогодні рівень довіри до них постійно зростає, оскільки саме вони дозволяють виконати певні соціальні гарантії, які на жаль держава виконати не спроможна, оскільки вона не може бути гнучкою й швидко реагувати на потреби суспільства.

Сьогодні виникає потреба формування ефективних механізмів управління соціальною сферою, що в свою чергу потребує визначення чітких пріоритетів. Тому одним із заходів забезпечення ефективного управління соціальною сферою є формування концепції соціального розвитку. Прийнята у

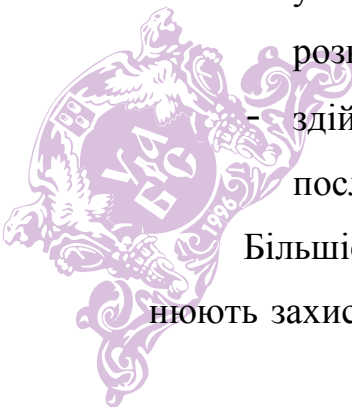

квітні 2007 року Концепція реформування системи соціальних послуг в Україні „передбачає застосування гнучких бюджетних процедур, упровадження ринкових механізмів, демонополізацію соціальних послуг та розширення кола постачальників послуг, децентралізацію управління й підвищення ролі місцевого самоврядування у розв’язанні соціальних питань” [150]. У межах даної концепції закріплені основні положення щодо соціальної політики.

У роботі [156] автор зазначає, що *суспільні організації* набагато швидше реагують на потреби суспільства і найчастіше першими беруть на себе розв’язання нових соціальних проблем. Крім того, на відміну від держави, вони виконують ряд функцій виконання, яких на державному рівні забезпечити досить важко, або це потребує мобілізації значних фінансових ресурсів. В основі діяльності таких недержавних організацій використовуються різного роду ресурси, які на державному рівні мобілізувати досить складно, наприклад, волонтерська праця, ініціативність та активність членів організації, психологічна підтримка на засадах принципу "рівний-рівному", альтернативні матеріальні ресурси у вигляді пожертв, грантів, членських внесків, спрямовувати доходи від власної підприємницької діяльності на розвиток соціальних послуг [156]. До найбільш типових функцій, які можуть виконувати недержавні організації у цій системі відноситься:

- безпосереднє адресне надання соціальних послуг на рівні громади;
- вивчення потреб і очікувань клієнтів;
- збір і акумулювання інформації про попит на послуги та зміни соціальної ситуації у громаді;
- участь у формуванні місцевих соціальних програм та планування розвитку системи соціальних послуг на місцевому рівні;
- здійснення громадського контролю за якістю надання соціальних послуг та ефективністю місцевих соціальних програм.

Більшість громадських організацій, окрім благодійної діяльності здійснюють захист прав та інтересів окремих верств населення, здійснюють кон-

сультаційну діяльність навчання та доводять до суспільства певну інформацію тощо [164].

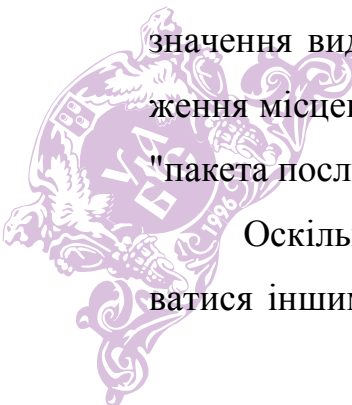
Суспільні організації, в першу чергу, повинні здійснювати, наприклад, розв'язання проблем інвалідності, роботу з дітьми та молоддю, забезпечувати допомогу сім'ям дітей-інвалідів, профілактику негативних явищ серед молоді, профілактику поширення таких хвороб, як ВІЛ/СНІД, роботу з бездомними та безпритульними, захист психічного здоров'я та ін. [156].

Реалізація основних положень соціальної політики повинна бути направлена на підвищення якості соціальних послуг та створення структур, які будуть цьому сприяти. При цьому створення таких структур не є державною функцією, оскільки держава є замовником таких послуг, але основною функцією держави є створення ефективної правової бази для їх функціонування. Перегляд переліку соціальних витрат, які будуть надаватися державою, дозволить усі інші соціальні витрати або замовляти в недержавних організацій, або перевести їх на приватне фінансування.

У роботі [156] автор зауважує, що сьогодні слід на законодавчому рівні визначити послуги, які можуть здійснюватися недержавними організаціями, при цьому слід також переглянути систему ліцензування таких організацій, систему їх фінансування.

Однією з проблем, що знижують ефективність інвестиційного забезпечення соціальної сфери є відсутність комплексу національних нормативних документів щодо мінімальних стандартів соціальних послуг. Крім того, сьогодні удосконалення потребує й бюджетний кодекс, зокрема, у частині фінансування конкретних видів послуг, які гарантовані державою [156]. Так, у роботі [156, 9] автор зазначає, що „бюджетне законодавство має містити призначення видатків на фінансування соціальних послуг. Делеговані повноваження місцевим бюджетам повинні передаватися на організацію конкретного "пакета послуг" на певній території”.

Оскільки делегування частини своїх соціальних функцій буде здійснюватися іншим установам та організаціям, а держава лише буде замовником,

то виникатиме потреба соціального замовлення, нормативне забезпечення якого також потребує певних змін. Зокрема, у такому випадку потрібен буде специфічний нормативний документ, що врегулює особливості здійснення соціального замовлення у таких випадках.

Оскільки в окремих роботах джерелом інвестиційного забезпечення соціальної сфери розглядаються кошти населення, то особлива увага приділяється проблемам теоретичного, методологічного й методичного характеру, які в першу чергу стосуються його соціальної підтримки. В роботі [49] виділяється шість груп таких проблем. Перша стосується теоретичного обґрунтування соціальної підтримки населення. У межах даної проблеми автором розглядається теоретичні аспекти фінансування соціальної підтримки та надається визначення категорії „фінанси”. Соціальна підтримка населення як категорія розглядаються з позиції фінансової категорії та фінансового інституту. Як фінансовий інститут вона включає сукупність організацій (рис. 1.11).

ФІНАНСОВИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

Рис. 1.11. Структура фінансового інституту соціальної підтримки [49]

Автор зазначає, що „ефективність соціальної підтримки залежить в першу чергу від своєчасності, повноти й безперервності фінансових потоків....”.

Таким чином, сьогодні існує безліч проблем інвестиційного забезпечення соціальної сфери, вирішення яких потребує формування комплексного підходу.

Висновки до першого розділу

1. Недоліки існуючої бюджетної системи в Україні зумовили підвищення інтересу науковців до питань її реформування. Не втрачають своєї актуальності і проблеми наповнення бюджетів всіх рівнів та підвищення ефективності їх видатків. Предметом наукової дискусії є співвідношення фінансової і бюджетної систем, визначення структури бюджетної системи, формування категоріального апарату, яка підкреслює необхідність розробки єдиного підходу до визначення сутності поняття „бюджетна система”.

2. Окремою ланкою бюджетної системи України є місцеві бюджети. За результатами закордонного і вітчизняного досвіду організації місцевих бюджетів, можна стверджувати про постійне зростання їх ролі в соціально-економічному зростанні територіальних утворень. Значна кількість підходів до визначення сутності місцевих бюджетів створили умови для неоднозначного їх трактування, проте в цілому їх сутність зводиться до сукупності економічних відносин, що створюють умови для територіального перерозподілу ВВП країни та забезпечують формування фінансової бази органів влади на місцевому рівні.

3. З огляду на постійне зростання ролі інвестиційної складової соціально-економічного розвитку регіонів, особливе місце в структурі місцевих бюджетів сьогодні займають місцеві бюджети розвитку, що підтверджують

результати аналізу сучасної організації місцевих бюджетів розвитку за кордоном. Видатки місцевих бюджетів розвитку повинні спрямовуватися на реалізацію інвестиційних і інноваційних програм відповідної АТО, а також на фінансування розширеного відтворення. Проте досвід виконання місцевих бюджетів розвитку в Україні доводить, що інвестиційна функція їх досить часто зводиться до мінімуму, що в свою чергу знижує ефективність інвестиційних процесів на місцях.

4. Однією з найважливіших сфер суспільного буття є соціальна сфера, сутність якої сьогодні визначається в літературі досить неоднозначно. На основі системного аналізу та узагальнення різних наукових підходів до визначення сутності соціальної сфери, можна виділити два узагальнених підходи: філософсько-соціологічний та економічний.

5. Аналіз ролі держави у фінансуванні соціальної сфери та використання інших джерел фінансування інвестиційних проектів соціальної спрямованості доводить, що основна частина соціальних потреб АТО фінансується за рахунок коштів місцевих бюджетів і лише незначна частка – за рахунок коштів суб'єктів господарювання, вітчизняних і іноземних інвесторів, банківських і інших фінансових установ. Проте, вивчення існуючих проблем управління інвестиційними ресурсами АТО свідчить про недосконалість механізму управління ними та про недостатнє їх залучення у фінансування соціальних процесів територіальних утворень. Недосконалість інвестиційного забезпечення соціальної сфери на місцевому рівні обумовлюють необхідність підвищення ефективності процесу його планування.

6. Сучасний стан та проблеми інвестиційного забезпечення соціального розвитку в Україні та Сумському регіоні дозволяють стверджувати про низький рівень відповідальності за результати впровадження стратегічних планів і програм соціального розвитку. Аналіз існуючих стратегічних планів і програм м. Суми виявив одночасне використання декількох однотипних документів стратегічного значення та відсутність їх взаємної узгодженості. При цьому слід відмітити важливість Програми економічного й соціального роз-

витку м. Суми на 2008 рік, яка у загальних моментах узгоджується з міським бюджетом на 2008 рік.

7. Проведений аналіз сучасних проблем інвестиційного забезпечення соціального розвитку в Україні та країнах СНД, а також проаналізовані пропозиції, що сьогодні знайшли своє відображення в економічній літературі, щодо їх вирішення дали можливість порівняти сучасні проблеми інвестиційного забезпечення соціальних процесів в Україні та Російської Федерації зокрема та виділити загальні тенденції, які сьогодні стримують соціальний розвиток на місцях.

8. З метою застосування комплексного підходу до удосконалення механізму управління інвестиційною діяльністю в соціальній сфері виділено найсуттєвіші проблеми інвестиційного забезпечення соціального розвитку в Україні та на місцевому рівні, серед яких особливо гостро стоять такі:

- обмеженість обсягів фінансування соціальних процесів, що зумовлена дефіцитом фінансових ресурсів;
- потреба використання фондової системи фінансування соціальних процесів, яка має ряд переваг визначених автором за результатами дослідження стану фінансування соціальних проектів;
- проблеми організаційного характеру, зокрема досить низька відповідальність органів управління за результативність впровадження соціальних програм та досить широке коло органів управління інвестиційним забезпеченням соціального розвитку тощо.

9. Проведені автором дослідження дають підстави стверджувати про необхідність удосконалення існуючого організаційного забезпечення управління інвестиційними процесами у соціальній сфері, а також про необхідність визначення черговості прийняття рішень за результатами оцінки інвестиційних проектів соціальної спрямованості.

Основні результати даного розділу дисертаційного дослідження опубліковано автором у роботах [22,25,26,30, 33].

РОЗДІЛ 2.

УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

2.1. Концептуальні основи управління видатками місцевих бюджетів розвитку в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери

Як свідчать результати аналізу сутності й ролі місцевих бюджетів розвитку в бюджетній системі України, проведеного в першому розділі дисертаційного дослідження, бюджет розвитку є структурною частиною місцевих бюджетів, яка призначена для фінансування розширеного відтворення, а також реалізації інвестиційних та інноваційних програм відповідної АТО, у тому числі й соціально спрямованих.

Між бюджетною системою та системою інвестиційного забезпечення соціальної сфери існує прямий зв'язок, оскільки саме бюджетні кошти є джерелом фінансування соціального розвитку на місцях, адже проекти соціальної спрямованості є низько прибутковими й майже не приваблюють інвесторів і кредиторів. У свою чергу, податкова система здійснює опосередкований вплив на систему інвестиційного забезпечення соціальної сфери, оскільки зменшення податкового навантаження на суб'єктів, що здійснюють інвестиції у соціальну сферу, активізує цих учасників інвестиційного процесу й створює оптимальні умови для соціального зростання. Банківська система забезпечує інвестиційні процеси в усіх сферах господарювання, оскільки вона, як правило, є або посередником при здійсненні таких операцій, або бере безпосередню участь у фінансуванні соціальних проектів. Крім того, на рівні з податковою, бюджетною, банківською системами, система інвестиційного

забезпечення соціальної сфери є елементом фінансової системи країни, що свідчить про актуальність та необхідність врахування системного підходу в вирішенні досліджуваних завдань.

Таким чином, автором пропонується задля підвищення ефективності фінансової підтримки соціальних проектів і програм ввести елемент системності в здійснювані заходи. Це обумовлює *формування комплексної системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери, яку запропоновано розуміти як сукупність взаємопов'язаних елементів (організаційна, фінансова, нормативно-правова, інформаційно-комунікаційна, кадрова, матеріально-технічна складові; методи; важелі; інструменти), що беруть участь у створенні та використанні фондів інвестиційних ресурсів з метою реалізації соціально значущих інвестиційних проектів та програм, створюють передумови або безпосередньо сприяють забезпеченню соціальних потреб суспільства.*

Ця система, на нашу думку, повинна забезпечувати виконання ряду завдань, які представлені на рис. 2.1.

Структура даної системи представлена на рис 2.2. Як видно з цього рисунку, вона складається з організаційної, фінансової, нормативно-правової, кадрової, інформаційно-комунікаційної, матеріально-технічної, адаптаційної та інших складових.

Організаційну складову цієї системи формують всі організації й установи, які безпосередньо беруть участь в реалізації інвестиційної політики в соціальній сфері, а саме:

- Міністерство фінансів України, яке забезпечує формування та реалізацію державної фінансової політики, концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України, методичне керівництво роботою у сфері територіального фінансово-бюджетного планування, регулювання механізму реалізації міжбюджетних відносин тощо;

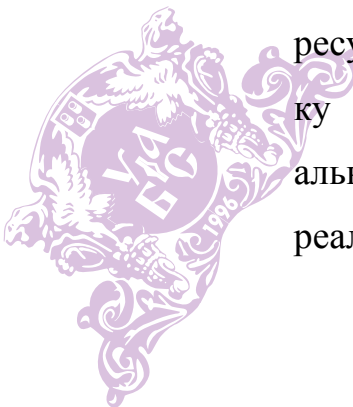

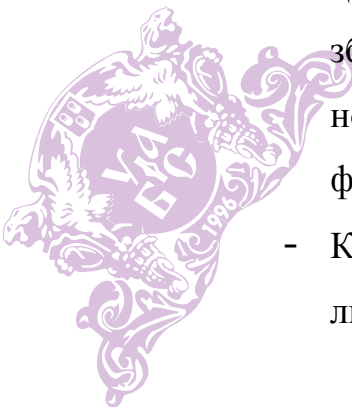

Рис. 2.1. Завдання системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери

Рис. 2.2. Система інвестиційного забезпечення соціальної сфери

- Державне казначейство, яке забезпечує виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками;
- органи місцевого самоврядування, до повноважень яких в сфері забезпечення соціально-економічного розвитку відносять підготовку та реалізацію програм соціально-економічного розвитку АТО, залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку території, фінансове забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;
- Контрольно-ревізійне управління, яке здійснює контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів;

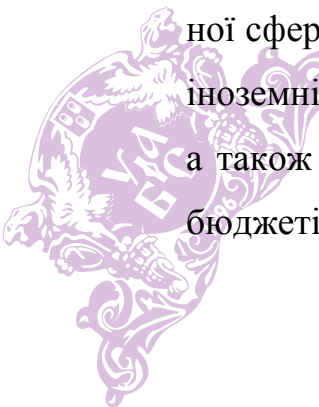
- суб'єкти підприємницької діяльності, що за рахунок власних коштів та за власним бажанням здійснюють фінансування інвестиційних проектів соціальної спрямованості;
- недержавні організації, у тому числі міжнародного рівня, які функціонують на благодійній основі, наприклад, фонди боротьби з розповсюдженням різних хвороб (ВІЛ, туберкульоз та ін.).

Особливу роль при реалізації інвестиційної політики в соціальній сфері відіграє інформація. Саме тому при формуванні системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери ми пропонуємо виокремлювати **інформаційно-комунікаційну складову**, завданням якої є аналітична обробка інформації, отриманої від Державного комітету статистики та його територіальних представництв, ЗМІ або з інших офіційних джерел; формування інформаційної бази та доведення до відома користувачів необхідних даних.

Необхідність чіткого врегулювання принципів, норм, методів та конкретних механізмів інвестування в соціальну сферу вимагає відповідного нормативно-правового регулювання. Саме тому в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери, ми пропонуємо виокремлювати **нормативно-правову складову**, завданням якої є розробка та контроль за вимогами законодавчих актів України, внутрішніх положень та методик місцевих органів виконавчої влади, що спрямовані на врегулювання процесу інвестиційного забезпечення соціальної сфери.

Окрім вищезазначених складових, в межах системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери пропонуємо виділяти й такі загальноприйнятні складові, як: **кадрову, матеріально-технічну та адаптаційну**.

Фінансову складову системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери формують власні кошти суб'єктів господарювання, вітчизняні та іноземні інвестиції, кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, а також кошти державного та місцевих бюджетів, у тому числі й кошти бюджетів розвитку.

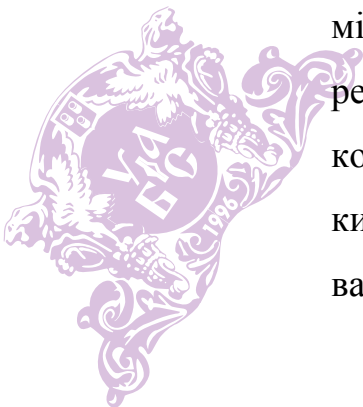
Місцеві бюджети розвитку, як і інші бюджети, мають дохідну та видаткову складові. Схематично процес формування бюджетів розвитку представлено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Процес формування й виконання місцевих бюджетів розвитку

Виходячи з цього, *напрямами наукових досліджень в контексті найбільш ефективного використання потенціалу місцевих бюджетів розвитку при реалізації інвестиційної політики у соціальній сфері*, пропонуємо вважати наступні:

1. Підвищення ефективності формування доходної складової місцевих бюджетів розвитку (розробка прозорого механізму розподілу міжбюджетних трансфертів, визначення критеріїв їх надання, перегляд джерел надходжень коштів у місцеві бюджети розвитку, контроль та моніторинг за їх наповненням тощо). Основу політики міжбюджетних трансфертів може складати рейтинг, сформований виходячи з ефективності використання інвестицій в соці-

льній сфері, механізм формування якого розроблений автором в підрозділі 3.1.;

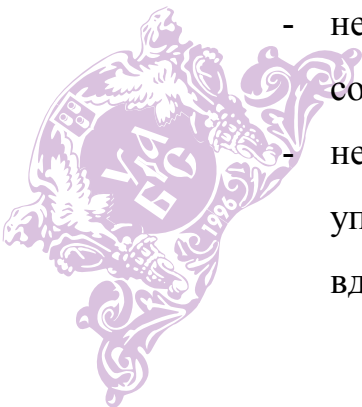
2. Підвищення ефективності управління видатковою складовою місцевих бюджетів розвитку (окремі пропозиції в цьому напрямку представлені в підрозділах 2.2., 2.3. та 3.2. даного дисертаційного дослідження);
3. Оптимізація та збалансування дохідної та видаткової складових місцевих бюджетів розвитку.

Далі в цьому підрозділі дисертаційної роботи виокремимо авторське бачення концептуальних підходів до управління видатками місцевих бюджетів розвитку контексті реалізації інвестиційної політики в соціальній сфері.

Сьогодні у вітчизняній практиці господарювання в більшості випадків застосовують традиційні підходи до управління видатками, які є спадщиною, отриманою від адміністративно-командного устрою, проте за сучасних умов розвитку країни вони не дають ефективного результату. Саме тому виникає потреба у формуванні нових підходів як до визначення сутності й структури механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку, так і до побудови організаційно-економічного механізму такого управління.

Факторами, що обумовлюють необхідність удосконалення механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку, з метою підвищення ефективності інвестиційної політики у соціальній сфері пропонуємо вважати:

- дефіцит фінансових ресурсів на місцевому рівні;
- недосконалість методичного забезпечення ефективною реалізацією соціальної політики;
- невідповідність існуючого інфраструктурного забезпечення управління видатками місцевих бюджетів розвитку сучасним завданням реалізації інвестиційної політики в соціальній сфері;

- низька відповідальність органів місцевої влади за рішення, що приймаються ними при реалізації інвестиційних проектів соціальної спрямованості за рахунок коштів бюджетів розвитку;
- недосконалість механізму надання міжбюджетних трансфертів та ін.

Наявність цих та багатьох інших факторів обумовлює необхідність удосконалення теоретико-методичних основ механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку в контексті реалізації інвестиційної політики в соціальній сфері.

Складові механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку представлені на рис. 2.4.

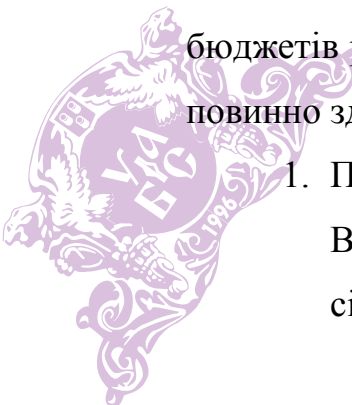

Рис. 2.4. Складові механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку

Розглянемо кожну з наведених на цьому рисунку складових окремо.

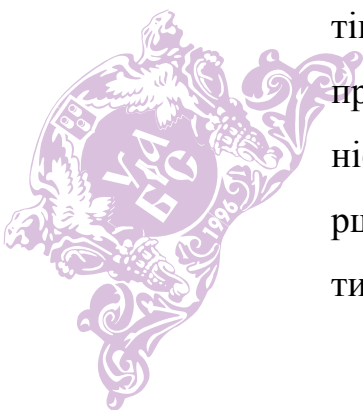
За авторською пропозицією з метою підвищення ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери, управління видатками місцевих бюджетів розвитку, спрямованими на фінансування зазначеного напрямку, повинно здійснюватися за *наступними принципами*:

1. Принцип програмно-цільового використання бюджетних коштів. Відповідно до даного принципу використання бюджетних ресурсів має бути цільовим у межах чітко визначених пріоритетних на-

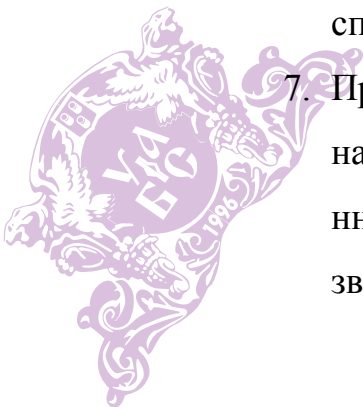
прямків. Іншими словами кошти, які виділені в бюджеті розвитку на інвестиційну діяльність соціального спрямування, не повинні використовуватися на інші цілі. В Україні тенденція переходу місцевих бюджетів на програмний метод управління ґрунтується на міжнародному досвіді, який свідчить, що застосування програмно-цільового методу при управлінні коштами місцевих бюджетів підвищує ефективність бюджетного процесу на місцях, адже такий метод управління передбачає концентрацію уваги на результатах управління, а не на ресурсах. Тільки після того, як визначені результати, які необхідно одержати, приймається рішення про розподіл фінансових ресурсів. Таким чином впровадження даного принципу забезпечить прозорість та обґрунтованість управління видатками місцевих бюджетів розвитку.

2. Принцип максимізації корисності, згідно з яким управління видатками місцевих бюджетів розвитку повинно здійснюватися не з точки зору досягнення комерційного прибутку, а з позиції корисності для територіальної громади. Під суспільною корисністю ми розуміємо можливість отримання сукупності найвищого соціального, екологічного, економічного, синергетичного та інших ефектів при управлінні видатками місцевих бюджетів розвитку.
3. Принцип збалансованості при управлінні видатками місцевих бюджетів розвитку ми розуміємо як пошук компромісу між зростаючим попитом на бюджетні ресурси, який формується територіальною громадою з точки зору фінансування соціальних проектів та програм, та обмеженою пропозицією коштів місцевих бюджетів розвитку. В умовах існування великої кількості соціальних проектів, які потребують фінансових ресурсів, виникає необхідність у визначенні тих проектів, які будуть реалізовуватися в першу чергу і тих, які можуть бути відкладені на майбутнє. Проекти, що потребують негайної реалізації, повинні забезпечуватися

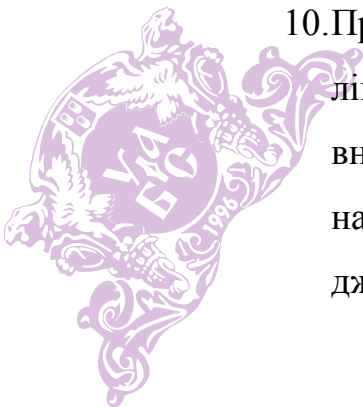
фінансовими ресурсами, що виділені в місцевому бюджеті розвитку. Проблема постійного дефіциту таких коштів обумовлює необхідність залучення додаткових ресурсів. Детальніше шляхи реалізації цього принципу будуть розглянуті в наступних підрозділах дисертаційної роботи.

4. Принцип структурованості. Управління видатками місцевих бюджетів розвитку, як одна з найважливіших підсистем системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери, повинне мати чітко визначену структуру, адже від цього залежить його ефективність. Функціонування всіх структурних елементів такої підсистеми має бути взаємопов'язаним, а послідовна реалізація заходів дозволяє забезпечити ефективність такого управління.
5. Принцип цілісності. Сутність цього принципу полягає в тому, що управління видатками місцевих бюджетів розвитку має здійснюватися як цілісний комплекс взаємопов'язаних заходів, а не як окремі незалежні кроки. По суті, мова повинна йти про формування цілісної системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку, основними елементами якої можна вважати організаційне, інформаційно-комунікаційне, нормативно-правове забезпечення та ін.
6. Принцип комплексності. Сутність цього принципу полягає в комплексному врахуванні всіх факторів, що впливають на бюджетний процес на місцевому рівні та визначають його особливості. З іншого боку, потрібно комплексно враховувати всі наслідки, до яких може призвести реалізація тих чи інших проектів соціальної спрямованості.
7. Принцип відкритості передбачає, що рішення щодо визначення напрямків витрачання коштів місцевих бюджетів розвитку повинні прийматися після публічного відкритого обговорення, що дозволить врахувати вимоги територіальних громад. Таке публічне

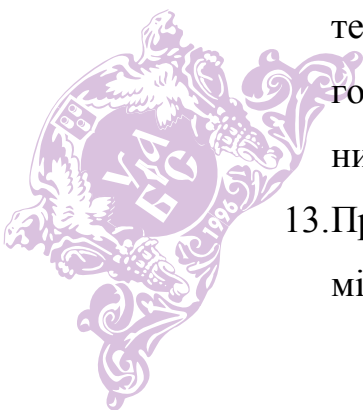
обговорення повинне здійснюватися постійно для того, щоб існувала можливість врахувати зміни в існуючих пріоритетах соціальної сфери АТО. На сучасному етапі таке обговорення здійснюється депутатами місцевих рад безпосередньо перед затвердженням місцевих бюджетів, що не враховує тенденцій та знижує в свою чергу ефективність управління видатками місцевих бюджетів розвитку.

8. Принцип керованості. Передбачає що всі напрямки використання бюджетних ресурсів в соціальну сферу повинні бути керованими. Для цього має бути сформована відповідна управлінська структура. Повноваження щодо управління видатками місцевих бюджетів розвитку, що відведені на реалізацію інвестиційних проектів соціальної спрямованості в межах авторського підходу до побудови інфраструктурної складової системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери повинні делегуватися Комітету розвитку.
9. Принцип пріоритетності. Сутність даного принципу полягає в тому, що система управління видатками місцевих бюджетів розвитку не повинна суперечити основним положенням державної та місцевих програм соціально-економічного розвитку. При цьому пріоритети, визначені державною програмою, повинні бути закріплені в місцевих програмах, а процес управління видатками місцевих бюджетів розвитку повинен бути покликаний сприяти реалізації пріоритетних напрямків соціального зростання АТО, зокрема, та держави в цілому.
10. Принцип безперервності. Відповідно до цього принципу управління видатками місцевих бюджетів розвитку має бути безперервним процесом. Не зважаючи на те, що принципові рішення щодо напрямків фінансування приймаються один раз на рік при затвердженні бюджету, протягом року можуть здійснюватися певні ко-

ригування, змінюватися механізми реалізації прийнятих рішень, впроваджуватися нові технології управління. Іншими словами вдосконалення механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку має відбуватися безперервно. Крім того, в умовах необхідності підвищення ефективності управління видатками місцевих бюджетів розвитку, суттєвий вплив на ефективність інвестиційного забезпечення соціальної сфери здійснює врахування стратегічних аспектів такого управління, що в свою чергу передбачає необхідність врахування перспектив не на один рік.

11. Принцип відповідності функціональних повноважень. Суть цього принципу полягає в тому, що місцевим органам управління видатками місцевих бюджетів розвитку повинні делегуватися достатні повноваження для того, щоб вони були в змозі виконувати ті завдання, за які несуть відповідальність. На основі аналізу існуючого розподілу повноважень між органами, які здійснюють сьогодні управління бюджетним процесом на місцевому рівні, можна дійти висновку, що спостерігається значна концентрація функцій в межах однієї установи, що знижує відповідальність за загальні результати управління коштами місцевих бюджетів розвитку.
12. Принцип своєчасності. Цей принцип базується на тому, що в межах управління коштами місцевих бюджетів розвитку виникають ситуації обов'язкової реалізації проектів, відстрочення яких може призвести до значних економічних, соціальних, екологічних та інших наслідків. В наступних підрозділах дисертаційної роботи такі проекти в рамках авторського підходу до класифікації за критерієм соціальної значущості будуть визначені як проекти категорії А. Несвоєчасна реалізація цих проектів може повністю змінити результати планування.
13. Принцип гуманізму. Оскільки принципи управління видатками місцевих бюджетів розвитку як складова системи інвестиційного

забезпечення соціальної сфери повинні враховувати й базові принципи соціального управління, на нашу думку, до їх переліку потрібно віднести й такий принцип, як принцип гуманізму, який означає, що управління видатками місцевих бюджетів розвитку повинно забезпечувати захист інтересів, прав і цінностей як всього населення, що проживає в АТО, так і окремої особистості.

Схематично принципи управління видатками місцевих бюджетів розвитку представлені на рис. 2.5.

Рис 2.5. Принципи управління видатками місцевих бюджетів розвитку

Механізм управління видатками місцевих бюджетів розвитку як складова системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери має виконувати цілий ряд **функцій**, які за своїм змістом складають комплекс взаємопов'язаних дій і представлені на рис. 2.6.

Управління видатками місцевих бюджетів розвитку передбачає наявність ряду конкретних **методів** управління, які пропонується об'єднати у дві групи:

- загальні (системний аналіз, синтез, індукція, дедукція та ін.);
- спеціальні, які безпосередньо пов'язані з управлінням видатками місцевих бюджетів розвитку.

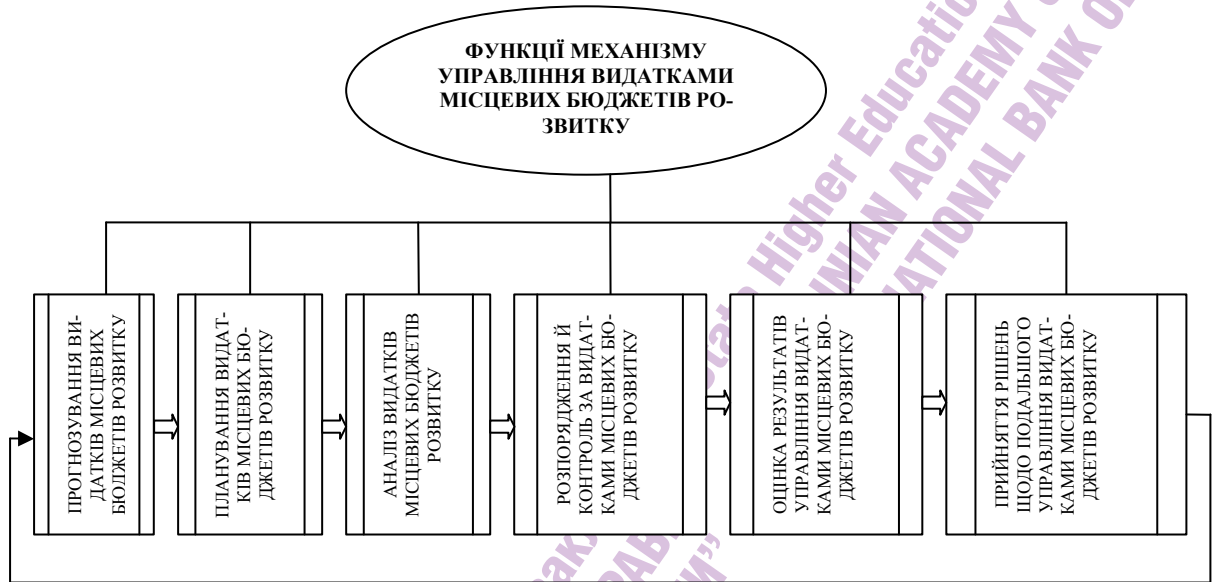

Рис. 2.6. Функції механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку

Спеціальні методи управління видатками місцевих бюджетів розвитку є способами дослідження ефективності використання таких видатків задля реалізації інвестиційних проектів соціальної спрямованості з метою отримання максимального результату.

Оскільки інвестиційне забезпечення соціальної сфери за рахунок місцевих бюджетів розвитку в основному носить проектний характер, пропонуємо управління видатками місцевих бюджетів розвитку здійснювати шляхом використання *методу проектів* (методу проблем), який частіше за все використовується в педагогічних науках, але модифікація даного методу дозволить його використання і в економіці. Даний метод передбачає деконпозицію загальної задачі на певну кількість відособлених проблем, пов'язаних між собою ієрархічними взаємозалежностями, вирішення кож-

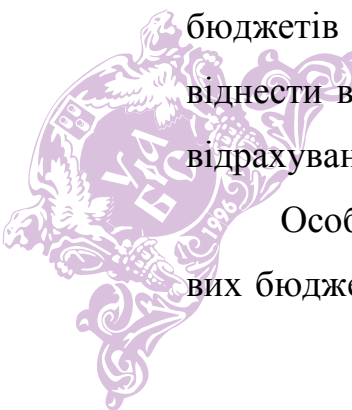
ної з яких можна здійснювати виходячи з концепції проектного управління.

Сутність даного методу полягає в тому, що перед інституційними об'єднаннями, тобто органами управління видатками місцевих бюджетів розвитку, ставляться проблеми, які необхідно вирішити шляхом реалізації інвестиційної політики у соціальній сфері. У розпорядженні таких органів є кошти, виділені в бюджеті розвитку на реалізацію інвестиційних проектів соціальної спрямованості. Завдання цих органів полягає в тому, щоб за найкоротші строки вирішити поставлені перед ними проблеми.

Зазвичай обсяги необхідних коштів для проведення фінансування таких соціальних проблем є значно вищими, ніж обсяги ресурсів, які є в розпорядженні відповідних органів місцевого самоврядування. Таким чином, дані структурні об'єднання повинні здійснити ряд заходів для вирішення зазначених проблем: чи відібрати найбільш ефективні інвестиційні проекти й реалізувати їх шляхом використання ресурсів місцевих бюджетів розвитку, чи залучити кошти інвесторів, суб'єктів господарювання, недержавних організацій та кредити банків. При цьому повинна ставитися не загальна проблема, наприклад, підвищення темпів соціального зростання, а конкретні цілі, наприклад, оновлення тепло-комунікаційної мережі міста, створення ефективної системи протидії окремим захворюванням (туберкульоз, Гепатит Б тощо), які можуть бути вирішені шляхом об'єднання державних, муніципальних, приватних, благодійних та інших ресурсів. Використання зазначеного методу створює передумови для формування методичної бази реалізації зазначених процесів.

Наступною складовою механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку виступають *інструменти та важелі*, до яких можна віднести відсотки, ціни, фінансові санкції, ставки податків, амортизаційні відрахування тощо.

Особливе місце в структурі механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку займає його *організаційне забезпечення*. До орга-

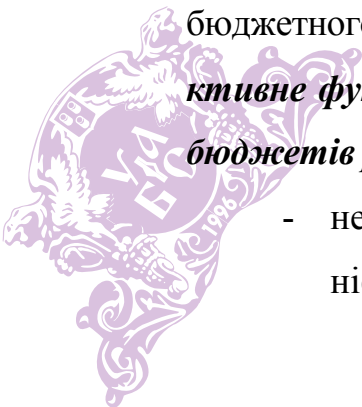
нізаційної складової механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку ми пропонуємо відносити організації й установи, що здійснюють управління видатками місцевих бюджетів розвитку. У наступному підрозділі дисертаційної роботи будуть викладені пропозиції автора щодо формування окремої установи, яка буде здійснювати реалізацію інвестиційної політики в соціальній сфері шляхом управління видатками місцевих бюджетів розвитку.

Особливої уваги заслуговує *методично-нормативне забезпечення* управління видатками місцевих бюджетів розвитку. В підрозділі 2.3. дисертаційного дослідження будуть викладені пропозиції автора щодо удосконалення цієї складової, а саме: питання створення єдиної бази інвестиційних проектів соціальної спрямованості та групування таких проектів за критерієм соціальної значущості, визначення черговості реалізації таких проектів та питання часової оптимізації.

2.2. Організаційний механізм інвестиційного забезпечення соціальних перетворень за рахунок видатків місцевих бюджетів розвитку

У першому розділі дисертаційного дослідження нами розглядалися основні проблеми формування місцевих бюджетів розвитку. Результати проведеного аналізу свідчать про те, що на місцях сьогодні існує безліч невирішених проблем, які впливають на ефективність бюджетного процесу в цілому і бюджетного забезпечення соціальної сфери зокрема. Однією з них є *неефективне функціонування системи органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку*, що, на нашу думку, обумовлено такими факторами:

- недосконалістю існуючої нормативної бази, яка регулює діяльність територіальних органів управління видатками місцевих бю-

джетів розвитку, що призводить до зниження ефективності їх роботи, в тому числі і в галузі розподілу видатків за напрямками фінансування коштів;

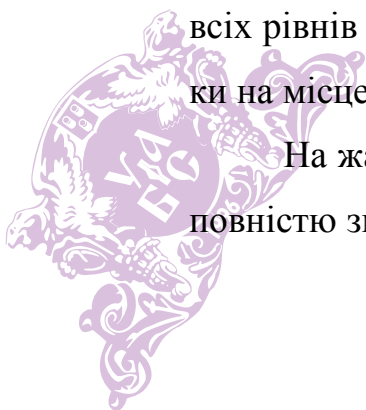
- відсутністю чіткої відповідальності за результати діяльності органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку;
- недосконалістю бюджетної політики, яка повинна бути орієнтиром в діяльності таких органів;
- низьким рівнем самостійності органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку, що проявляється, у першу чергу, в неможливості вирішення ними багатьох питань, пов'язаних зі спрощенням різноманітних організаційних процедур;
- відсутністю чітко розробленого алгоритму дій при здійсненні відбору інвестиційних проектів соціальної спрямованості, що будуть фінансуватися за рахунок місцевих бюджетів розвитку та ін.

Перш, ніж перейти до викладу сутності авторського підходу до формування системи органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку, зазначимо, що така система покликана організаційно забезпечувати та підвищувати ефективність бюджетного процесу.

Слід зауважити, що сьогодні більшість науковців [66, 123,190] у якості однієї з передумов збільшення ефективності управління видатками місцевих бюджетів розвитку виділяють вдосконалення такої його інфраструктурної складової, як організаційне забезпечення. В той же час деякі дослідники [129, 165] таку точку зору не поділяють.

На наш погляд, передумовою реформування даної складової є необхідність впровадження системного підходу, який би передбачав взаємодію всіх рівнів управління й забезпечував реалізацію єдиної бюджетної політики на місцевому рівні.

На жаль, у сучасних умовах розвитку бюджетного процесу на місцях повністю змінити існуючу систему органів управління видатками місцевих

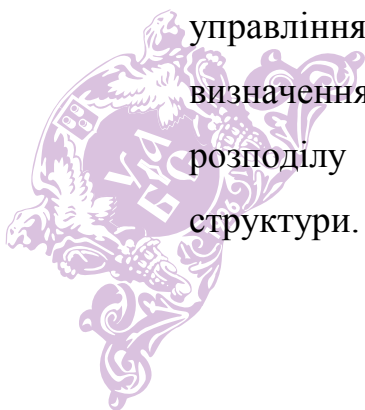

бюджетів розвитку дуже складно, оскільки це потребує значних фінансових ресурсів і є досить довготривалим процесом.

Кардинальна реформа зазначених органів управління можлива тільки в умовах адміністративно-територіальної реформи, у межах якої передбачається суцільне перетворення форм і методів управління економічним розвитком АТО. За таких обставин спочатку виникає потреба у наданні більшої самостійності АТО, а вже потім стає можливою кардинальна зміна організаційно-управлінських структур на різних рівнях. Саме тому в даному підрозділі дисертаційної роботи ми ставимо собі за мету розробку механізму підвищення ефективності функціонування організаційно-економічної складової системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку, що стане ефективним важелем суттєвого удосконалення системи органів управління бюджетним процесом на місцях без зміни існуючого адміністративно-територіального устрою. На нашу думку, це можливо здійснити шляхом *створення колегіального органу управління видатками розвитку на рівні області та його представництв по районах.*

В рамках авторського підходу до формування структури системи органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку, який буде описаний нижче, передбачається, що така система повинна забезпечувати *поєднання централізованого керівництва бюджетним процесом на місцевому рівні з певним рівнем самостійності організаційно-управлінських структур нижчого рівня.* При цьому її діяльність має бути достатньо гнучкою та адаптивною, що сприятиме вирішенню непередбачуваних проблем.

На нашу думку, ефективне функціонування такої системи органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку неможливе без чіткого визначення функціональних обов'язків кожного з органів та ефективного розподілу функцій і повноважень між різними рівнями організаційної структури.

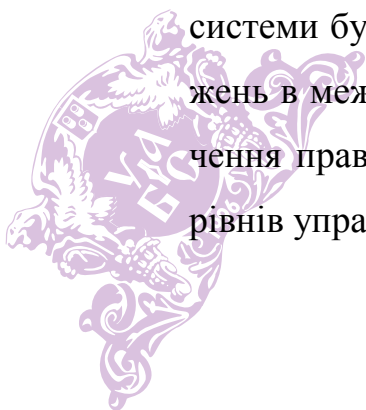

Дослідження існуючого стану розвитку системи органів управління бюджетним процесом у більшості АТО України доводить, що неефективність процесу управління видатками бюджетів розвитку на різних рівнях, у першу чергу, пов'язана з неефективністю розподілу функцій між значною кількістю організацій і установ, що унеможлиблює забезпечення координації зусиль для реалізації стратегії розвитку на місцевому рівні.

Зв'язки між цими ланками або занадто складні та заплутані, або взагалі відсутні, що не може свідчити про системність процесу управління. Реалізація контролю за результатами діяльності зазначених організацій та установ майже не можлива, адже всі вони начебто виконують свої повноваження, але при цьому відсутня узгодженість між їх завданнями та функціями та спрямованість на отримання єдиного результату.

На нашу думку, дієвим механізмом вирішення зазначеної проблеми має стати формування єдиної інфраструктурної складової організаційного забезпечення системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку, основу якої буде складати **Комітет розвитку при обласних органах влади та його представництва при органах районної виконавчої влади**. Схематично авторський підхід до формування структури системи управління видатками бюджетів розвитку на місцях представлений на рис. 2.7. Вважаємо, що його перевагою (порівняно з існуючим) є можливість забезпечення системності процесу формування та реалізації бюджетної політики на місцевому рівні, комплексності вирішення різномасштабних та різнопланових завдань управління видатками місцевих бюджетів розвитку, що сприяє підвищенню ефективності бюджетного процесу на місцях.

Слід зауважити, що ефективність функціонування запропонованої системи буде залежати, у першу чергу, від чіткого розмежування повноважень в межах її організаційно-управлінської структури, а також від визначення прав, обов'язків та рівня відповідальності по кожному з виділених рівнів управління.

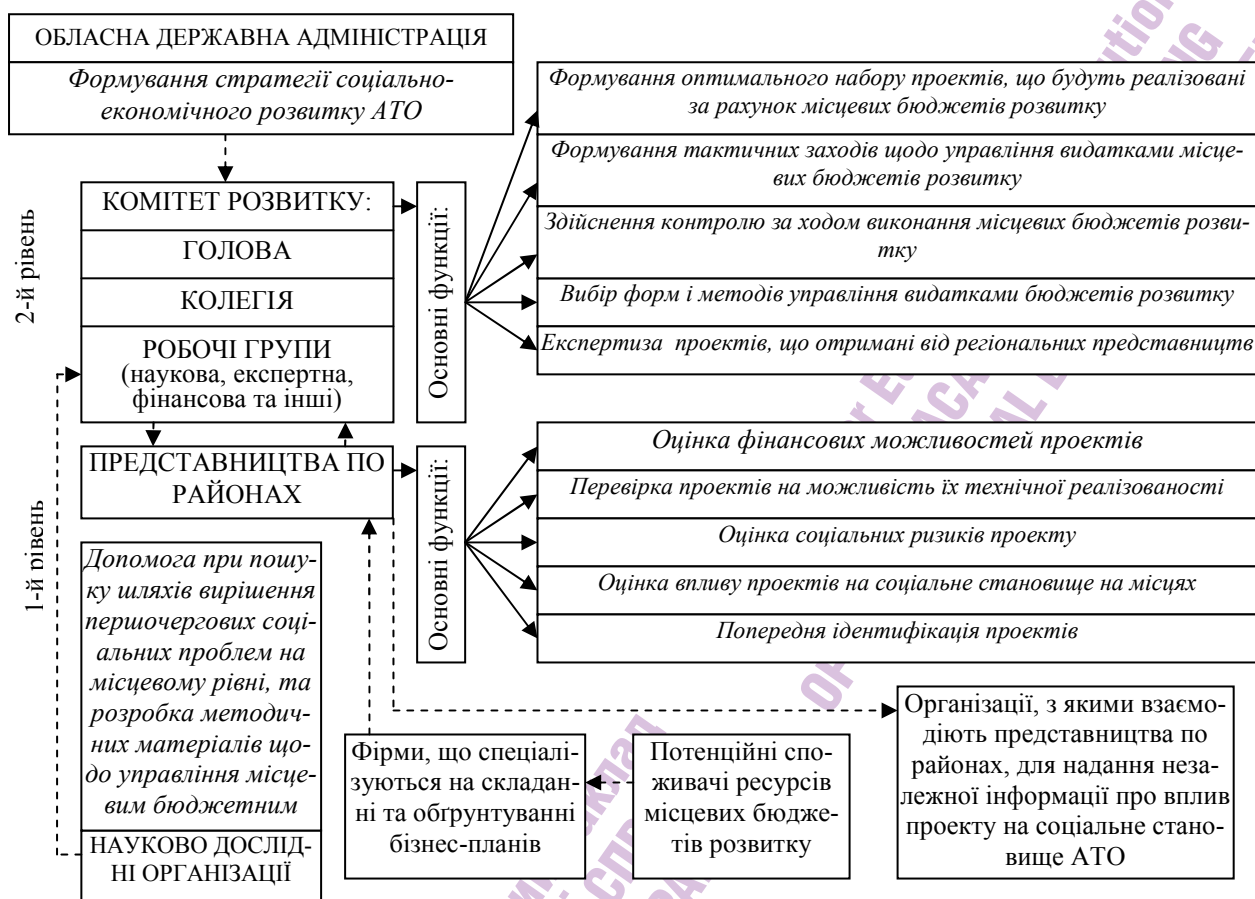

Рис. 2.7. Дворівнева системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку

Так, перший рівень запропонованої автором організаційно-управлінської структури системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку представлений *районними представництвами*, до складу яких входять фахівці різних сфер: фінансисти, соціологи, екологи й т.д.

На відміну від існуючої системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку, у межах якої оцінка проектів зосереджується найчастіше тільки на розрахунках основних критеріїв прийняття рішень щодо вкладення капіталу (чиста приведена вартість, внутрішня норма прибутковості, індекс рентабельності та ін.), у межах новоствореної системи ми пропонуємо здійснювати експертну оцінку рівня соціальної значущості проекту як для окремого міста, села чи селища, так і в цілому для району та області. За результатами попередньої оцінки й аналізу ми пропонуємо формувати *на-*

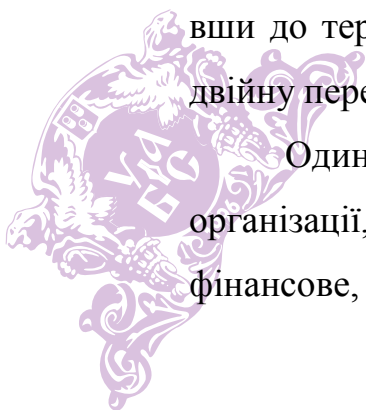
спорт кожного проекту, який буде коротко характеризувати кожен проект за такими параметрами:

1. Загальна інформація про проект (ціль і завдання проекту, основні принципи реалізації проекту та ін.).
2. Інформація про учасників проекту.
3. Часові межі реалізації проекту.
4. Результати оцінки основних показників, що характеризують прибутковість та ефективність проекту.
5. Переваги проекту (близькість розміщення до транспортних вузлів, широта ринків збуту продукції, конкурентні переваги та ін.).
6. Рівень значущості проекту з точки зору його впливу на економічне, соціальне й екологічне становище міста (села), району, області.

Даний паспорт може розміщуватися на веб-сайті Комітету розвитку, а також публікуватися в засобах масової інформації (каталогах для інвестиційних та інших форумів, виставок). Паспорт проекту, на нашу думку, повинен містити основну інформацію про проект для того, щоб у випадку, коли інвестора зацікавить той чи інший проект, він мав можливість звернутися до Комітету розвитку й отримати більш детальну інформацію про нього (бізнес-план, висновки експертів та ін.).

Як видно з рис. 2.7., територіальні представництва можуть отримувати бізнес-плани як безпосередньо від потенційних споживачів бюджетних ресурсів (суб'єктів підприємницької діяльності, фізичних і юридичних осіб, які потребують додаткових ресурсів для реалізації проекту, громадських організацій) у разі, якщо вони власноруч складають бізнес-план, так і від *організацій, які спеціалізуються на розробці бізнес-планів*. Потрапивши до територіального представництва, бізнес-план далі має пройти подвійну перевірку.

Один примірник бізнес-плану повинен направлятися для перевірки в організацію, які нададуть неупереджену інформацію про вплив проекту на фінансове, соціальне й екологічне становище для АТО, другий примірник

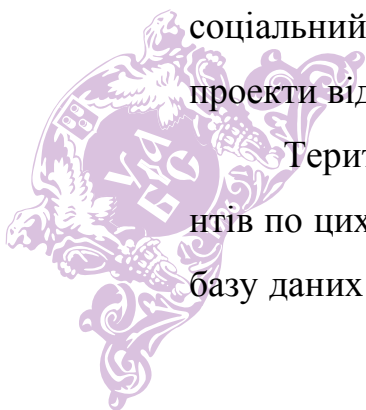
цього документа залишається в територіальному представництві Комітету розвитку й проходить повну перевірку його експертами. Починається вона з аналізу технічної реалізованості проекту. Наступним етапом є розрахунок основних показників, які характеризують фінансові можливості проекту, тобто проводиться фінансовий аналіз окремого проекту. Далі починається безпосередньо перевірка розрахунків по бізнес-плану: чи немає завищення або заниження тих чи інших показників, чи вірно здійснені розрахунки прибутковості проекту, строку окупності проекту та ін. Наступним етапом перевірки після фінансового аналізу є розрахунок показників ефективності.

Після внутрішньої перевірки територіальні представництва звіряють власну інформацію з інформацією, отриманою від інших організацій щодо впливу проекту на економічне, соціальне й екологічне становище АТО. У разі виникнення розбіжностей представництво може переглянути всю інформацію й виявити за певними пунктами, чи існують власні помилки, чи достовірна інформація надана незалежними організаціями.

Після уточнення всіх пунктів, за якими виникали розбіжності, територіальним представництвом формується перелік проектів, які з успіхом пройшли попередній відбір та перевірку. Ці проекти групуються територіальним представництвом у дві групи за критерієм місцевої значущості. Так, у перший блок відбираються такі проекти, які вирішують гострі соціальні, екологічні та інші проблеми на місцях. Такі проекти включаються до категорії А (сутність даної класифікації проектів у межах авторського підходу буде розкрито в підрозділі 2.3.).

Другий блок – це проекти, які становлять інтерес виключно з фінансової точки зору (такі проекти, окрім фінансового ефекту, можуть мати й соціальний чи інший ефект, про те він значно менше фінансового). Такі проекти відносяться до категорії Б.

Територіальними представництвами готується повний пакет документів по цих групах проектів, які пройшли попередній відбір, і заноситься в базу даних за порядком, який зазначається вище. Уся ця база даних є дже-

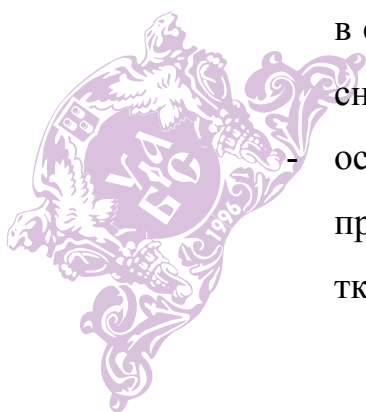

релом інформації для другого рівня системи управління видатками бюджетів розвитку на місцях, що на рис. 2.7. відображено у вигляді стрілки у напрямку від представництва по районах до Комітету розвитку.

Другий рівень запропонованої організаційно-управлінської структури управління бюджетним процесом на місцевому рівні, представлений **Комітетом розвитку**, який пропонується вважати основним органом управління видатками місцевих бюджетів розвитку. У межах авторського підходу до формування структури системи управління видатками бюджетів розвитку на місцевому рівні він може бути представлений або як структурний підрозділ територіальних органів влади, або як окремий орган, що тісно з ними взаємодіє.

Сьогодні в умовах недостатньої фінансової самостійності АТО найбільш прийнятним є перший варіант, коли Комітет розвитку представлений як структурний підрозділ обласної державної адміністрації. Крім того, у процесі діяльності даного органу буде передбачено використання бюджетних коштів, яке не може здійснюватися приватною структурою, що також висуває певні обмеження на підпорядкованість Комітету розвитку. Виходячи з положення про те, що цей комітет є структурним підрозділом місцевих виконавчих органів влади, **взаємодія між обласною державною адміністрацією і Комітетом розвитку**, який матиме широке коло можливостей і повноважень, буде здійснюватися в таких напрямках:

- отримання Комітетом розвитку від виконавчого обласної державної адміністрації вказівок щодо своєї діяльності у вигляді чіткої стратегії соціально-економічного розвитку;
- розробка Комітетом розвитку основних засад бюджетної політики в сфері соціального розвитку на кожен рік і затвердження її обласною радою;
- оскільки ми пропонуємо надати даному структурному підрозділу право розпорядження бюджетними коштами, які в бюджеті розвитку виділені на інвестиційну та інноваційну діяльність, то виникає

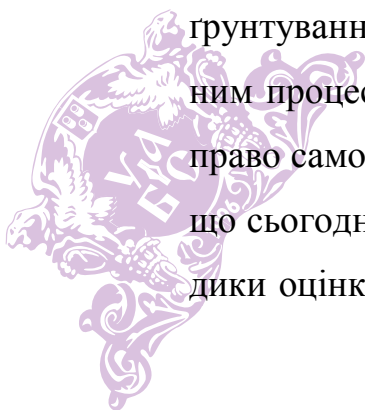
потреба ще в одному напрямку взаємодії, а саме – у звітуванні Комітету розвитку перед обласною державною адміністрацією за цільове використання фінансових ресурсів АТО.

У межах авторського підходу до побудови системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку передбачено, що Комітет розвитку повинен мати *колегіальну форму управління*. До його складу повинні входити висококваліфіковані фахівці, а очолювати його повинен представник, якого обрано виборчим шляхом і який має достатній рівень досвіду, щоб здійснювати керівництво роботою цього комітету.

Можливі й інші варіанти керівництва Комітетом розвитку, наприклад, підпорядкування голови комітету безпосередньо Голові обласної державної адміністрації чи голові обласної ради народних депутатів. Але, на нашу думку, цей варіант має ряд недоліків, серед яких найбільш принциповими є зниження рівня відповідальності, завантаженість однієї особи, що знижує ефективність керівництва, можливість лобіювання певних інтересів та ін. Тому ми вважаємо, що запропонована в рамках авторського підходу форма керівництва Комітетом розвитку більш прийнятна й забезпечує максимальну прозорість управління.

Як видно з рисунку 2.7., прийняття найбільш важливих рішень щодо управління видатками місцевих бюджетів розвитку повинно здійснюватися *колегією* у складі 5-6, а то й більше осіб, що є експертами у різних сферах життєдіяльності громади. Основний склад Комітету розвитку повинен бути сформований за рахунок декількох робочих груп, що забезпечить виконання покладених на нього функцій.

Так, наприклад, одна з них – *наукова*, може займатися аналізом, обґрунтуванням і впровадженням нових форм і методів управління бюджетним процесом на місцевому рівні, адже, на нашу думку, даний орган має право самостійно здійснювати вибір таких форм і методів. Слід зауважити, що сьогодні в умовах, коли не існує єдиної нормативно затвердженої методики оцінки інвестиційних та інноваційних проектів, методики формуван-

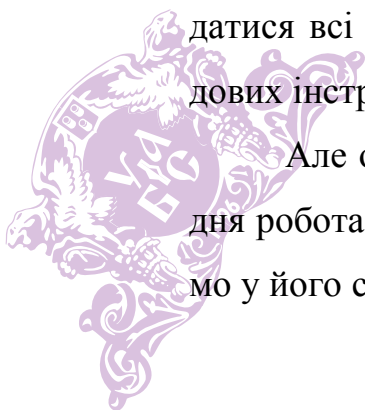

ня оптимального набору проектів, що будуть реалізовуватися за рахунок місцевих бюджетів розвитку, виникає гостра потреба у взаємодії з науково-дослідними організаціями, які, у свою чергу, будуть займатися розробкою таких методичних матеріалів, які сьогодні є необхідною умовою здійснення ефективного управління видатками місцевих бюджетів розвитку. У разі отримання від науково-дослідних організацій зазначених методик, дана робоча група Комітету розвитку буде проводити їх аналіз за критеріями ефективності та можливості практичної реалізації зазначених методичних матеріалів, після чого виносити на колегіальний розгляд, результатом якого буде рішення стосовно прийнятності таких методик для даної АТО.

Після ряду експериментальних досліджень можливо використання методичних розробок в роботі Комітету і його територіальних представництв. Крім вищенаведених функціональних повноважень, ми пропонуємо на наукову групу покласти обов'язки щодо аналізу й дослідження стану бюджетного процесу на місцевому рівні, який, у першу чергу, буде ґрунтуватися на аналізі статистичних даних. Важливим завданням цієї робочої групи, на нашу думку, повинна бути розробка шляхів удосконалення бюджетної політики на місцях, оскільки сьогодні бюджетна політика багатьох АТО представлена досить формально й не є змістовною та ефективною.

Окремою робочою групою в складі Комітету розвитку повинна, на наш погляд, бути **організаційна** робоча група, яка має забезпечувати постійне підвищення кваліфікації кадрового складу Комітету розвитку і його представництв, займатися організацією та проведенням форумів, виставок, круглих столів та ін. Крім вищезазначених функцій, на неї повинні покладатися всі повноваження щодо розробки внутрішньої документації (посадових інструкцій, внутрішніх нормативних актів та ін.).

Але основним напрямком діяльності Комітету розвитку є безпосередня робота з проектами соціального спрямування. Для цього ми пропонуємо у його складі створити окрему **експертну** робочу групу фахівців, на яку

б були покладені повноваження щодо проведення експертизи проектів, які отримані від територіальних представництв і містяться в загальній базі даних. На нашу думку, окрім експертизи, ця робоча група повинна здійснювати й ідентифікацію проектів за соціальною значущістю.

Особливе місце в структурі Комітету розвитку, окрім вищезазначених робочих груп, повинна займати **фінансова** група, на яку повинні бути покладені наступні повноваження:

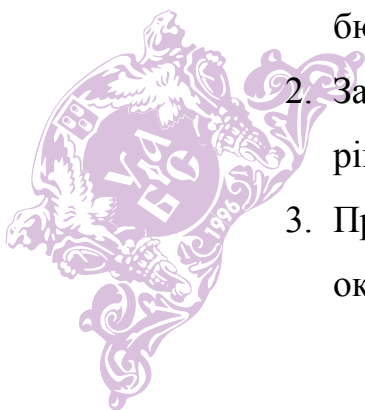
- аналіз наявності та достатності фінансових ресурсів для реалізації проектів;
- формування оптимального набору проектів і подання на затвердження колегії;
- реалізація проектів та контроль за ходом їх реалізації;
- складання щорічних звітів щодо виконання проектів.

Крім вищезазначених груп при збільшенні обсягів роботи можуть створюватися й інші групи, виходячи з потреб, що виникають в процесі прийняття управлінських рішень.

Склад колегії Комітету розвитку може бути як постійним, так і змінним, але перший варіант, на нашу думку, є більш прийнятним. При роботі колегія повинна дотримуватися принципу незалежності, тобто її склад повинен бути таким, щоб прийняте рішення не лобювало інтересів певної групи осіб, міста, села, селища чи району, для чого в її склад повинні входити не тільки фахівці різних сфер, але й представники різних територіальних утворень.

До **основних функцій колегії** ми пропонуємо віднести:

1. Аналіз і затвердження політики управління видатками місцевих бюджетів розвитку.
2. Затвердження плану діяльності Комітету розвитку на наступний рік.
3. Прийняття рішень щодо надання пільг, фінансової допомоги окремим підприємствам та організаціям, що проводимуть реалі-

зацію соціальних проектів місцевого значення, а також застосування інших фінансових інструментів.

4. Затвердження оптимального набору проектів, що будуть реалізовані за рахунок бюджетів розвитку.
5. Аналіз і затвердження звіту про діяльність Комітету розвитку.
6. Аналіз і затвердження звіту про використання бюджетних коштів.
7. Затвердження рішень щодо зміни структури Комітету розвитку.
8. Прийняття інших рішень, що можуть лобювати інтереси окремих груп.

У таблицях 2.1. та 2.2. представлена порівняльна характеристика існуючої системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку і авторського підходу до її формування.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що запропонована в даному підрозділі дисертаційної роботи структурна побудова системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку має ряд суттєвих переваг у порівнянні з існуючою на сьогодні. На нашу думку, її формування підвищить ефективність управління видатками місцевих бюджетів розвитку і, в той же час, дозволить активізувати соціальні процеси на місцях як шляхом реалізації основних положень існуючої інвестиційної політики так і шляхом впровадження нових комплексних підходів до такого управління, формування яких буде розглянуто в наступних підрозділах дисертаційної роботи. Так, крім чіткого розподілу обов'язків і визначеної відповідальності, авторський варіант структури системи органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку передбачає ще й чітку систему підпорядкування нижчого структурного рівня вищому.

Порівняльна характеристика існуючого та авторського механізмів управління видатками місцевих бюджетів розвитку в контексті реалізації інвестиційної політики в соціальній сфері

Фактори порівняння	Існуючий механізм	Запропонований механізм
1	2	3
Органи управління бюджетним процесом на місцевому рівні	Обласні та районні державні адміністрації, обласні, районні, міські, сільські, селищні, районів у містах ради народних депутатів та їх виконавчі органи, місцеві відділення Державного казначейств, регіональні представництва фонду державного майна та ін.	Обласні та районні державні адміністрації, обласні, районні, міські, сільські, селищні, районів у містах ради народних депутатів та їх виконавчі органи, місцеві відділення Державного казначейств, регіональні представництва фонду державного майна та ін. Комітет розвитку і його територіальні представництва
Органи управління видатками місцевих бюджетів розвитку	Функції розподілені між багатьма органами управління	Функції зосереджені в рамках Комітету розвитку
Розподіл функцій управління видатками місцевих бюджетів розвитку	Функції розподілені між багатьма органами управління	Функції зосереджені в рамках Комітету розвитку
Формування інвестиційної стратегії в соціальній сфері	Не здійснюється на місцевому рівні	Здійснюється обласною радою народних депутатів
Розробка бюджетної політики на місцевому рівні	Здійснюється обласними державними адміністраціями	Здійснюється обласною радою народних депутатів
Розробка політики управління видатками місцевих бюджетів розвитку	Здійснюється обласними державними адміністраціями	Повністю є функцією Комітету розвитку
Джерела залучення капіталу для інвестування у соціальну сферу	Кошти приватних інвесторів та місцевих бюджетів розвитку використовуються відокремлено	Формування фінансової бази передбачає комплексне використання капіталу з різними джерелами походження, а управління нею є однією з функцій Комітету розвитку
Формування оптимального набору проектів соціальної спрямованості, що будуть реалізовані за рахунок місцевих бюджетів розвитку	У більшості випадків оптимізація взагалі не здійснюється	Здійснюється Комітетом розвитку на основі системної оцінки впливу проектів на соціальний розвиток АТО
Експертиза інвестиційних проектів соціальної спрямованості	Здійснюється Укрінвестекспертизою (регіональними відділеннями)	Здійснюється експертною робочою групою Комітету розвитку
Відповідальність за результати реалізації інвестиційних проектів соціальної спрямованості	Чітко не визначено предмет і суб'єкти відповідальності, карні заходи (штрафи, санкції), заходи щодо стимулювання праці (премії, бонуси та ін.).	Комітет розвитку повністю несе відповідальність за результати реалізації прийнятого до реалізації набору інвестиційних проектів соціальної спрямованості
Оцінка інвестиційних проектів соціальної спрямованості	Полягає у розрахунку традиційних показників оцінки комерційної ефективності проектів, наприклад: чиста теперішня вартість, індекс рентабельності тощо	Крім розрахунку традиційних показників оцінки комерційної ефективності інвестиційних проектів, здійснюється ще й комплексна оцінка їх соціальної значущості для АТО
Розробка й впровадження нових форм і методів управління видатками місцевих бюджетів розвитку	На законодавчому рівні не визначено, який саме орган управління повинен виконувати ці повноваження, і яким чином може стимулюватися створення нових форм і методів управління	Входить до функцій наукової робочої групи Комітету розвитку у взаємодії з іншими науководослідними організаціями

Таблиця 2.2.

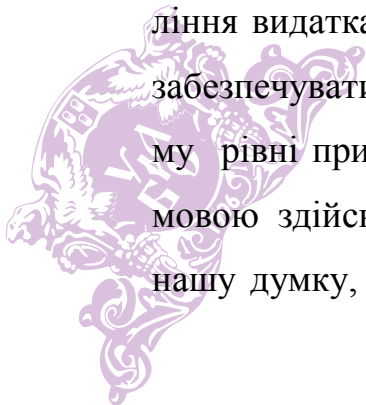
Порівняльна характеристика функцій існуючої та запропонованої автором системи органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку

Орган управління	Функції, які виконує зазначений орган у межах існуючої системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку	Орган, який виконує зазначені функції у межах авторської системи управління видатками місцевих бюджетів розвитку
1	2	3
Обласна державна адміністрація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналізує стан і тенденції інвестиційного процесу на місцях, бере участь у визначенні його пріоритетів, а також здійснює формування напрямків інвестиційної політики; 2. Здійснює підготовку відповідних інформаційних матеріалів щодо економічного потенціалу та інвестиційних можливостей області; 3. Проводить у встановленому порядку в межах своєї компетенції переговори з потенційними іноземними інвесторами; 4. Визначає інвестиційний попит області та на основі визначених державою пріоритетів розробляє пропозиції щодо обсягів державних централізованих капітальних вкладень; 5. Бере участь у підготовці пропозицій щодо створення й функціонування спеціальних економічних зон, запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку, аналізує економічні й соціальні наслідки функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку; 6. Розробляє та організує реалізацію заходів, спрямованих на нарощування інвестиційних ресурсів, створення сприятливого інвестиційного клімату в області; 7. Сприяє створенню підприємств з іноземними інвестиціями; 8. Бере участь у роботі щодо залучення інвестицій та кредитних ресурсів, спрямованих на розвиток економічного потенціалу області. 	<p>Комітет розвитку</p> <p>Комітет розвитку</p> <p>Комітет розвитку</p> <p>Комітет розвитку</p> <p>Комітет розвитку</p> <p>Комітет розвитку</p> <p>Комітет розвитку</p> <p>Комітет розвитку</p>
Районні адміністрації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виконує державну й обласну програми соціально-економічного розвитку; 2. Готує та виконує відповідні бюджети (як правило, місцеві бюджети поділяються на дві частини загальний і спеціальний фонд в складі останнього і виділяють бюджет розвитку, певна частина якого відводиться на інвестиційну діяльність); 3. Готує звіти про виконання відповідних бюджетів та програм; 4. Забезпечує взаємодію з органами місцевого самоврядування та ін. 	<p>Районні адміністрації, а в частині інвестицій – Комітет розвитку</p> <p>Районні адміністрації Комітет розвитку (тільки в частині виконання частини бюджету, що відводиться на реалізацію інвестиційної політики у соціальній сфері)</p>

2.3. Формування оптимального портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, що фінансуються з місцевих бюджетів розвитку

Результати дослідження, проведеного в першому розділі дисертаційної роботи, свідчать, що в умовах пошуку нових підходів до забезпечення високої ефективності бюджетного процесу в Україні, увага усе частіше акцентується на необхідності реформування системи управління видатками місцевих бюджетів. Так, зокрема, усе частіше науковці вказують на необхідність реформування бюджетної системи, збільшення самостійності та фінансової автономії АТО, необхідність широкого застосування методів стратегічного планування та докорінної зміни безпосередньо філософії управління видатками місцевих бюджетів розвитку.

В умовах сучасного етапу розвитку економіки України, що найчастіше характеризується як системна криза, у всіх напрямках економічної діяльності на перший план виходить проблема дефіциту фінансових ресурсів, у тому числі, бюджетних. Як зазначалося вище, одним із напрямків вирішення даної проблеми є впровадження стратегічного підходу до організації бюджетного процесу, реалізація якого не можлива без створення відповідного механізму фінансової підтримки, впровадження ефективного управління видатками місцевих бюджетів розвитку, що залежить, у першу чергу, від застосування методів оптимізації бюджетних коштів з метою підвищення ефективності їх використання. На відміну від організації стратегічного управління витратами комерційних підприємств, де основною метою є отримання прибутку, управління видатками бюджетів розвитку на місцевому рівні має, у першу чергу, забезпечувати соціально-економічне зростання АТО. Саме тому на місцевому рівні принцип прибутковості не завжди вважається необхідною передумовою здійснення ефективного управління бюджетними коштами, що, на нашу думку, негативно впливає на результативність інвестиційної та соці-

льно-економічної політики. Виходячи з цього вважаємо, що стратегія ефективного управління видатками місцевих бюджетів розвитку повинна в першу чергу передбачати вирішення соціальних і екологічних питань, і при цьому забезпечувати (при можливості) певний рівень прибутковості, який є достатнім для стабільності територіального розвитку й дає можливості для проведення внутрішнього фінансування.

На цій концептуальній ідеї і буде базуватися авторський підхід до оптимізації механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку, що буде викладений у даному підрозділі дисертаційної роботи.

У наш час використання коштів, виділених на інвестиційну діяльність в місцевому бюджеті розвитку, здійснюється на безповоротній основі. Звичайно, отримання прибутку не повинно бути головною метою управління видатками місцевих бюджетів розвитку, проте в умовах дефіциту фінансових ресурсів саме забезпечення принципу прибутковості при використанні бюджетних коштів дозволить вирішити проблему їх нестачі. На нашу думку, дотримання цього принципу можливе лише за умови формування та реалізації оптимального набору проектів, що будуть реалізовані за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку.

Схематично запропонований автором ***багаторівневий процес формування та реалізації оптимального набору соціально значущих проектів, що будуть реалізовані за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку,*** можна представлений на рис. 2.8. Розглянемо кожен з представлених на ньому рівнів та етапів більш детально.

Процес формування оптимального набору проектів або в авторському розумінні, місцевого комплексу соціально-значущих проектів повинен відбуватися на основі вже сформованої обласною державною адміністрацією інвестиційної стратегії, яку, у свою чергу, слід розглядати як одну із складових загальної соціально-економічної стратегії розвитку АТО.

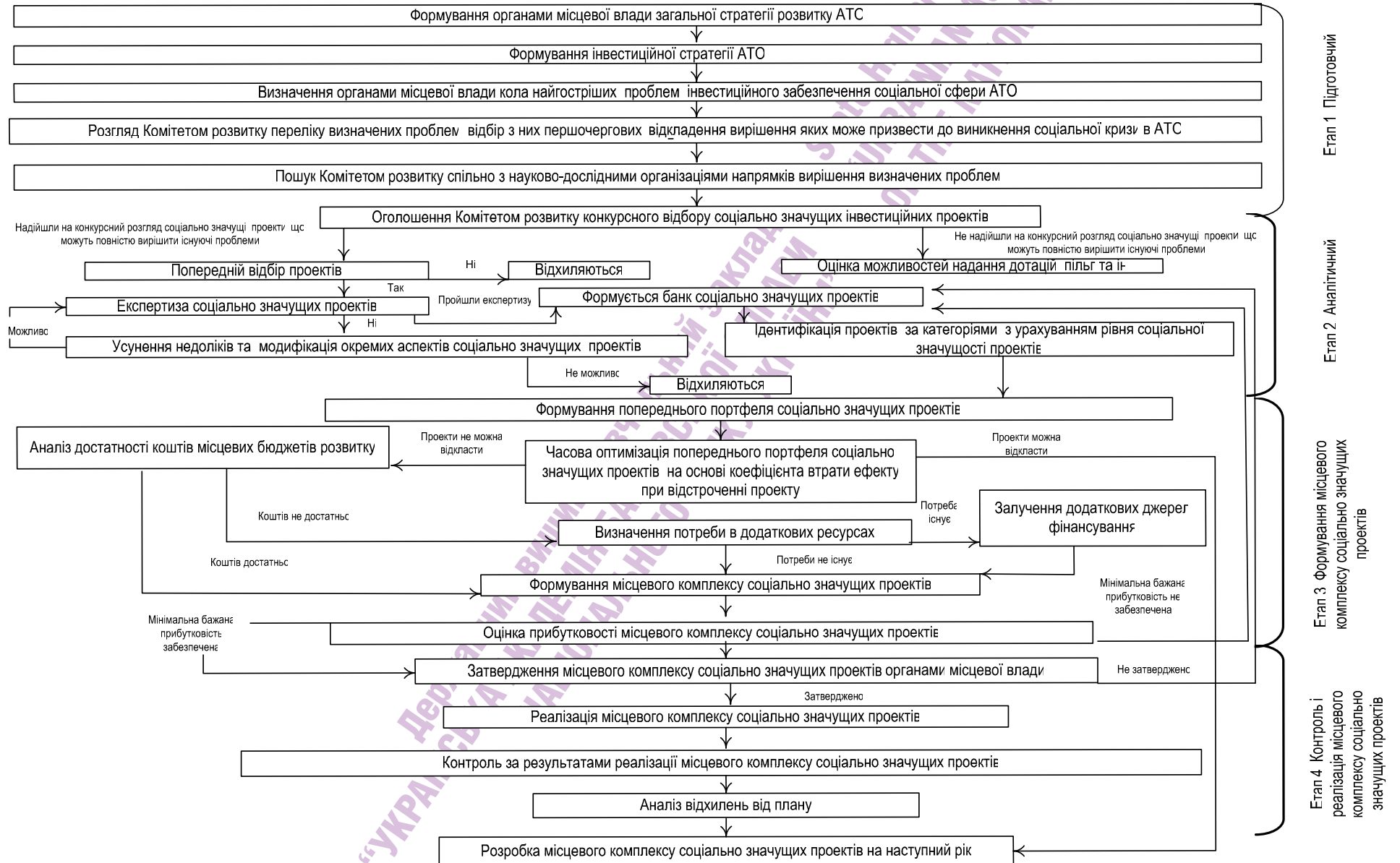
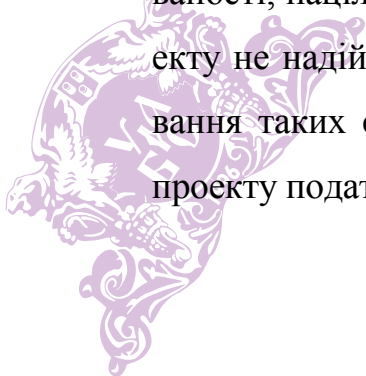

Рис. 2.8. Багаторівневий процес формування та реалізації оптимального портфеля соціально значущих проектів

В межах визначеного стратегічного курсу обласною державною адміністрацією повинно бути сформовано коло проблем, які обов'язково мають бути вирішені для досягнення сталого соціально-економічного зростання АТО. Із загального кола проблем виокремлюється та їх частина, що потребує вирішення шляхом використання коштів місцевих бюджетів розвитку. Інформація про вищезазначене коло проблем надається Комітету розвитку, який, у свою чергу, аналізує їх і виділяє ті, які потрібно терміново вирішити, і ті, відкладення яких на певний визначений термін суттєво не вплине на темпи соціального розвитку АТО. Далі Комітет розвитку може як самостійно здійснювати пошук напрямків вирішення цих проблем, так і залучати до співпраці у цьому напрямку певні науково-дослідні установи.

Вищенаведений перелік дій у загальному вигляді представляє собою *перший – підготовчий* етап, представленого на рис. 2.8. багаторівневого процесу формування та реалізації оптимального набору проектів соціальної спрямованості, який має на меті створення підґрунтя та забезпечення попередньої організаційної підтримки процесу управління видатками місцевих бюджетів розвитку для формування ефективного набору соціально-значущих проектів та його оптимізації.

В рамках *другого – аналітичного етапу*, представленого на рис. 2.8. процесу формування та реалізації оптимального набору проектів на місцевому рівні, здійснюється ряд заходів аналітично-методичного характеру, спрямованих безпосередньо на визначення оптимального складу та кількості проектів, що мають бути реалізовані в поточному періоді. Так, у першу чергу, на основі визначених на попередньому етапі проблем, Комітет розвитку оголошує конкурс на найкращий інвестиційний чи інноваційний проект соціальної спрямованості, націлений на вирішення кожної з них. У випадку, якщо жодного проекту не надійшло до Комітету, може бути поставлено питання щодо застосування таких стимулюючих інструментів як, наприклад, надання виконавцям проекту податкових пільг, безповоротної фінансової допомоги та ін.

Якщо використання таких інструментів є можливим, то оголошується конкурс на нових умовах, якщо така можливість відсутня, то ставиться питання про вирішення цієї проблеми іншим шляхом, наприклад: за рахунок державного замовлення, об'єднання інтересів декількох інвесторів тощо.

Якщо ж у результаті оголошеного конкурсу до Комітету розвитку надходять проекти, то вони проходять процедуру попереднього відбору. **Авторське розуміння сутності такого попереднього відбору** полягає у перевірці відповідності проекту наступним критеріям:

1. Термін реалізації проекту не вище граничного рівня, що встановлений Комітетом розвитку (даний підхід не є традиційним у практиці сучасного інвестиційного аналізу, але можливість його застосування неодноразово обговорювалася, наприклад у роботах [34,67,89,54,68,93,76,56, 52, 23, 82, 177]).
2. Термін окупності проекту не перевищує граничного рівня, що встановлений Комітетом розвитку (проблему визначення граничного рівня період окупності вкладень не можна вважати на сьогоднішній день вирішеною, але як у вітчизняній так і в закордонній економічній літературі останнім часом з'явилася ціла низка цікавих та ґрунтовних робіт у цьому напрямку, наприклад [22, 36, 44, 111, 53, 34, 93, 129, 56, 52, 23, 82, 177, 5]).
3. Витрати, що прогноуються по кожному проекту не повинні перевищувати загального обсягу фінансових ресурсів, що виділені в місцевому бюджеті розвитку.
4. Можливість забезпечити певний рівень прибутковості (для тих проектів, які представляють інтерес виключно з економічної точки зору, норма прибутку повинна перевищувати середню вартість капіталу на фінансовому ринку).
5. Соціальна значущість проекту для АТО (сутність цього критерію буде розкрито нижче).

6. Повнота врахування організаційних, технічних, комерційних та інших факторів при складанні бізнес-плану проекту.

У межах авторського підходу попередній відбір проектів повинен здійснюватися по всіх вищезазначених критеріях, проте основним із них ми вважаємо **критерій соціальної значущості інвестиційного проекту для АТО**. Як видно з рис. 2.8. проект має бути відхилений у випадку непроходження попереднього відбору.

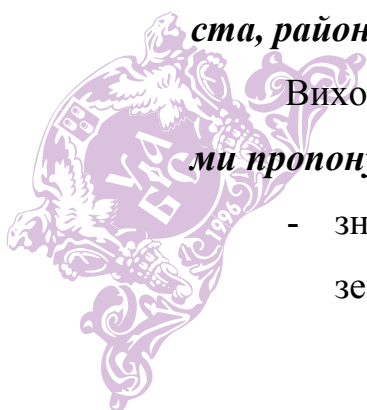
Ті проекти, які пройшли попередній відбір, направляються на експертизу, де визначається економічна ефективність проекту, граничні умови такої ефективності, здійснюється оцінка ризикованості проектів, оцінка можливості їх технічної реалізації, їх впливу на соціальне становище АТО, визначаються зацікавлені сторони в реалізації проекту та ін. Результатом проходження експертизи може бути прийняття проекту або його відхилення. Якщо Комітет вважає, що проект цікавий для АТО, проте існують деякі неузгоджені аспекти, він повертається на доопрацювання, після чого такий проект повинен повторно пройти експертизу.

У межах експертизи проекти проходять процедуру ідентифікації по групах за критерієм соціальної значущості.

На нашу думку, **під соціальною значущістю проектів слід розуміти ступінь їх впливу на вирішення гострих соціальних проблем АТО (зменшення рівня безробіття, кримінальної загрози, темпів міграції населення, міжнаціональних, міжконфесійних, міжетнічних та інших конфліктів, поліпшення стану охорони здоров'я, дорожньо-транспортного руху, освіти культури, тощо), визначених у межах пріоритетних напрямків соціального розвитку села, селища, міста, району, області, країни тощо.**

Виходячи з наведеного вище визначення, **соціально значущими ми пропонуємо вважати такі проекти:**

- значні (за обсягами фінансування) проекти, які за участю іноземного або за умови використання власного капіталу, перед-

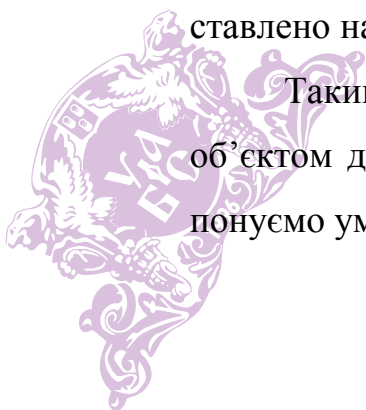

бачають зменшення безробіття на місцях (наприклад, проекти, що передбачають будівництво заводів, організацію нових великих підприємств, державні програми забезпечення трудових місць та ін.);

- проекти, що реалізуються в межах пріоритетних напрямків соціального розвитку міста, району, області, країни тощо;
- проекти щодо зниження кримінального стану в області, поліпшення стану дорожньо-транспортного руху (наприклад, проект що передбачає встановлення камер, які фіксують порушення на дорогах та ін.);
- проекти, що збільшують привабливість області, її потенціал, сприяють покращенню соціального клімату;
- проекти, що вирішують гострі соціальні проблеми: міграція населення, міжнаціональні, міжконфесійні, міжетнічні конфлікти та ін.;
- проекти, що сприяють охороні здоров'я населення на місцях (побудова нових лікарень, клінік та ін.);
- проекти, що сприяють вирішенню екологічних проблем АТО (побудова заводів по переробці сміття, нових водоочисних споруд, програми з охорони навколишнього середовища та ін.).

Сьогодні у межах існуючих підходів до класифікації проектів чітко не виділяються соціально значущі проекти, а отже, не визначається коло тих, контроль за реалізацією яких може бути покладений на обласні органи управління. Ми пропонуємо не тільки чітко відокремлювати такі проекти від інших, а й суттєво змінити їх класифікацію, як це представлено на рисунку 2.9.

Таким чином, при формуванні оптимального набору проектів, об'єктом дослідження є тільки соціально значущі проекти, які ми пропонуємо умовно розділити на дві категорії.

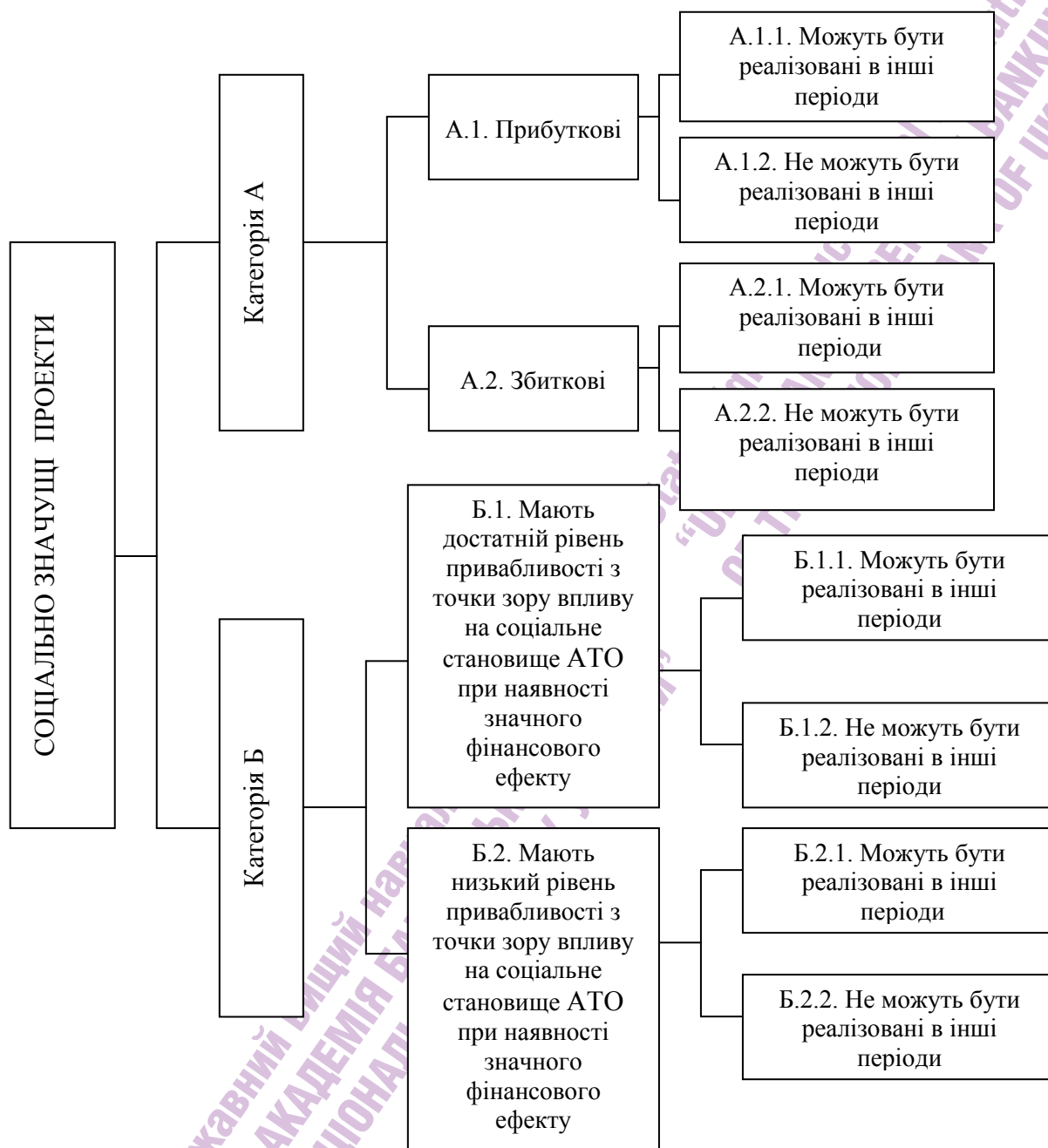

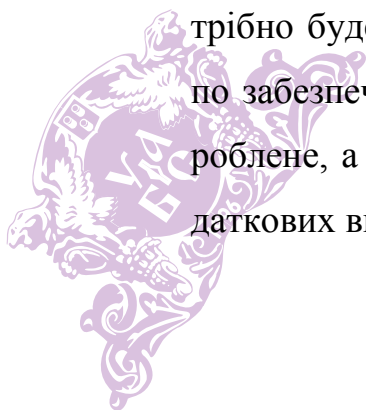
Рис. 2.9. Авторський підхід до класифікації соціально значущих проектів

До *категорії А* слід відносити „інвестиційні проекти вимушеної реалізації”, основним профільним призначенням яких є вирішення гострих соціальних проблем на місцях, тобто ті, реалізація яких у більшості випадків не може бути відкладена на наступний період. Фінансовий ефект від їх реалізації може бути або значно нижчим порівняно з сумою інших ефектів, або взагалі від’ємним. Проекти цієї категорії у більшості випадків обов’язково повинні бути реалізовані в періоді, що аналізується.

ся, і не можуть бути відкладені на наступний період. В економічній літературі такі проекти відносять до так званих «вимушених» [183]. При цьому вимоги до їх рентабельності взагалі відсутні, оскільки мова йде про так зване «державне замовлення».

До *категорії Б* ми пропонуємо віднести проекти соціальної спрямованості, комерційний ефект від реалізації яких суттєво переважає їх соціальну значущість. Проекти категорії Б можуть бути реалізовані лише при наявності відповідних вільних фінансових ресурсів.

Рішення щодо можливості відкладення реалізації проекту на певний термін ми пропонуємо приймати на основі показника, який у межах авторського підходу отримав назву *«коефіцієнт втрати ефекту при відстроченні проекту»*. У роботі [79] було запропоновано відбір проектів при застосуванні моделі часової оптимізації портфеля будь-якого підприємства здійснювати на основі показника «індекс можливих втрат», який показує відносну вартість можливих втрат при відкладенні того чи іншого проекту на певний період. За пропозицією автора зазначеної роботи, він розраховується як відношення втраченого чистого приведенного ефекту до величини відкладених інвестицій. На нашу думку, при оптимізації набору проектів, що реалізуються за рахунок бюджетних коштів, застосування цього показника в наведеній вище інтерпретації не є можливим, адже крім фінансових втрат при відстроченні того чи іншого проекту, можуть мати місце ще й втрати соціального характеру та інші втрати. Так, наприклад, якщо відстрочити побудову заводу по переробці сміття, слід врахувати не тільки суму прибутку, яку цей завод міг би забезпечити, а ще й суму соціальної допомоги, яку потрібно буде сплатити працівникам в разі їх безробіття, вартість заходів по забезпеченню уникнення загрози від сміття, яке б могло бути перероблене, а також ряд інших факторів, усунення яких потребувало б додаткових витрат.

Запропонований в рамках авторського підходу коефіцієнт втрати ефекту при відстроченні проекту, на відміну від традиційного індексу можливих втрат, крім втрати прибутку, має враховувати витрати на попередження соціальних, екологічних та інших збитків.

Цей показник ми пропонуємо розраховувати наступним чином:

$$K_l = \frac{\Delta NPV \cdot P_f + \Delta L_s \cdot P_s + \Delta L_e \cdot P_e + \Delta L_a \cdot P_a}{IC}, \quad (2.1)$$

де ΔNPV – частина втраченої чистої теперішньої вартості проекту при його відстроченні на певний період;

$\Delta L_s, \Delta L_e, \Delta L_a$ – відповідно дисконтовані соціальні, екологічні та інші (наприклад, іміджеві) втрати, що можуть виникнути при відкладенні проекту на певний період, виражені в грошовій формі;

P_f, P_s, P_e, P_a – суб'єктивні ймовірності виникнення відповідно фінансових, соціальних, екологічних та інших втрат при відкладенні проекту на певний період (встановлюються експертним шляхом);

IC – дисконтована вартість відкладених інвестицій (якщо реалізація проекту передбачає одноразове вкладення капіталу, то це сума необхідних коштів для реалізації проекту, якщо послідовне вкладення фінансових ресурсів протягом декількох років, тоді в знаменнику вищенаведеного показника відображається скорегована на ставку дисконту сума вкладень за відстрочений період).

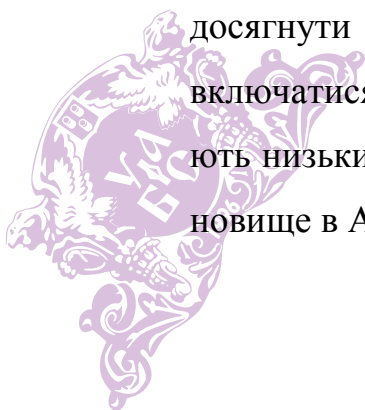
Авторським підходом до формування та реалізації оптимального набору проектів, зображеним на рис. 2.8., передбачено, що всі проекти, які відповідають критерію соціальної значущості та пройшли попередній відбір, мають бути занесені Комітетом розвитку до певної бази даних. Із числа проектів, які щойно надійшли до бази даних, а також тих, що були занесені до неї раніше, обираються найбільш вигідні (проекти порівню-

ються за обсягами необхідних коштів для їх реалізації, за строками та за результатами). Якщо прибуткових проектів до бази даних не надійшло, це не свідчить про те, що проблема залишиться невирішеною. У такому випадку для її вирішення Комітетом розвитку повинен бути обраний найменш збитковий проект.

Отже, можна зазначити, що оптимальний набір проектів обов'язково включає проекти категорії А, що вирішують гострі соціальні та екологічні питання. Крім того, з метою досягнення принципу прибутковості та забезпечення самоокупності бюджетних коштів, крім проектів категорії А, у портфель повинні включатися прибуткові проекти категорії Б, у порядку зниження їх доходності, застосовуючи при цьому елементи просторової та часової оптимізації. Авторський підхід до визначення черговості відбору проектів до реалізації за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку представлений на рис. 2.10.

За вищенаведеною схемою в першу чергу обираються проекти категорії А, що не можливо відкласти на інші періоди, причому вони можуть бути як прибутковими, так і збитковими (тобто проекти категорії А.1.2 та А.2.2). Наступним кроком до інвестиційного портфеля включаються соціально значущі проекти, які цікаві, поміж іншим, ще й з комерційної точки зору порядку зниження їх доходності, причому до уваги береться й прибутковість проектів, реалізація яких в минулому році була відкладена на наступні роки, тобто проекти категорії Б.1. Така черговість повинна забезпечити прибутковість управління видатками бюджету розвитку та окупність бюджетних коштів.

Якщо сформований таким чином портфель проектів не дозволяє досягнути хоча б мінімального рівня прибутковості, до нього можуть включатися економічно доцільні проекти категорії Б.2, тобто ті, які мають низький рівень привабливості з точки зору впливу на соціальне становище в АТО при наявності значного фінансового ефекту.

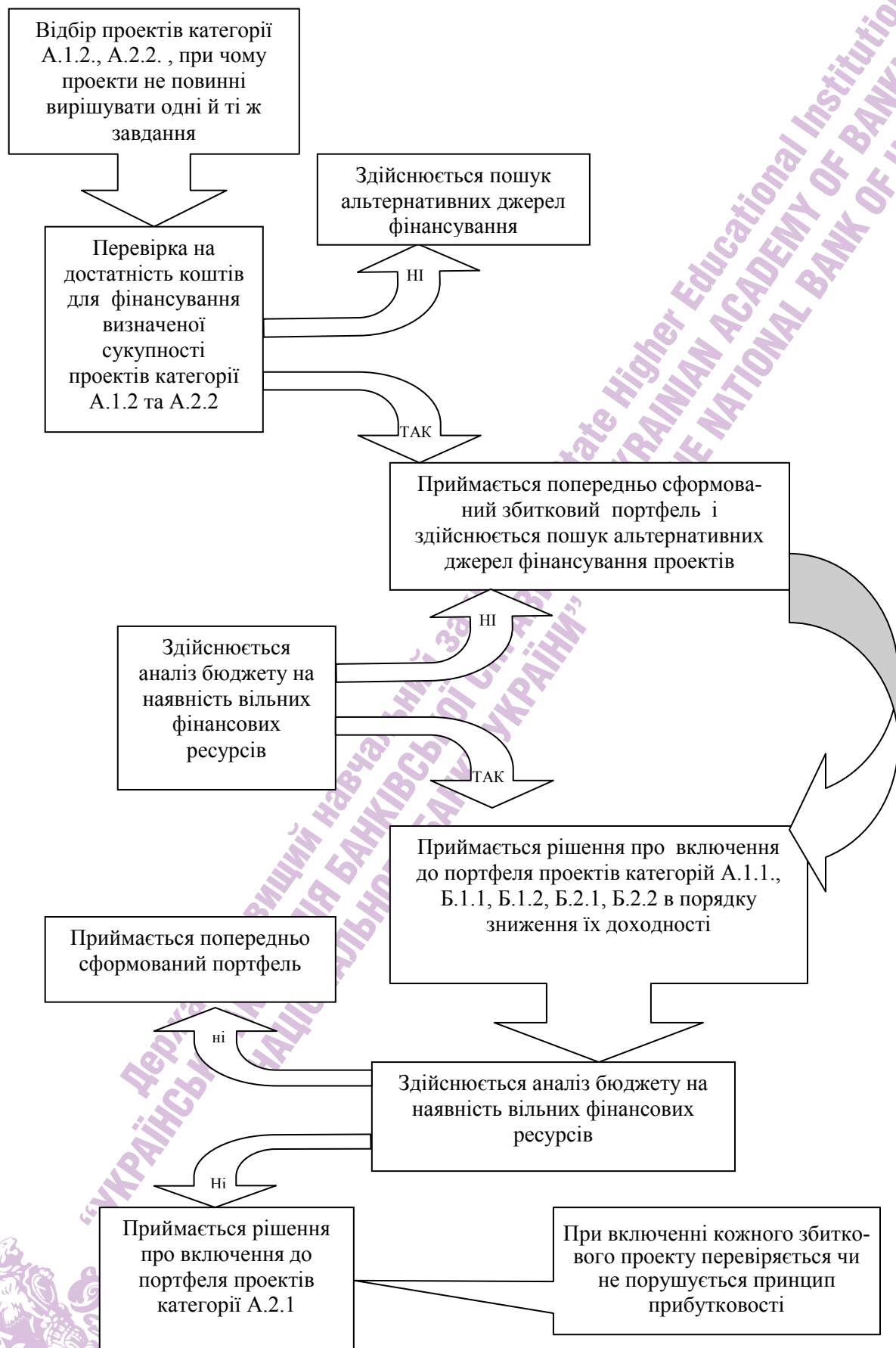

Рис. 2.10. Авторський підхід до визначення черговості включення соціально-значущих інвестиційних проектів до портфеля

Якщо у місцевому бюджеті залишилися вільні фінансові ресурси, далі до його складу можуть включатися проекти категорії А.2.1, тобто такі, що здійснюють суттєвий вплив на становище в АТО, є неприбутковими проте їх реалізацію можна було б відкласти на інші звітні періоди. При цьому при включенні кожного проекту до портфелю аналізується, чи не порушується принцип прибутковості використання коштів.

Наступним, *третьім етапом* запропонованого автором багаторівневого процесу, зображеного на рис. 2.8., є етап безпосереднього формування оптимального портфелю проектів. Даний етап, за авторською пропозицією, має складатися з двох фаз. Перша фаза представляє процес формування тієї частини оптимального портфелю проектів, у яку включаються «вимушені проекти». Фаза 2 представляє собою процес формування прибуткової частини портфелю проектів.

Як видно з рис. 2.8. та 2.10., щоразу при включенні кожної наступної категорії проектів до портфеля здійснюється перевірка бюджету розвитку на достатність в ньому вільних фінансових ресурсів. У разі нестачі вільних фінансових ресурсів, здійснюється розрахунок потреби в додаткових ресурсах. Таку потребу ми пропонуємо визначати наступним чином:

$$\gamma = \mu_t - R_t \quad (2.2)$$

де γ – потреба в додаткових ресурсах;

R_t – сума фінансових ресурсів, виділена в місцевому бюджеті розвитку на реалізацію інвестиційної політики в соціальній сфері в $t-1$ -му році;

μ_t – обсяг фінансових ресурсів, необхідним для повноцінного фінансового забезпечення інвестиційних програм, передбачених стратегією соціального розвитку АТО в поточному році.

За авторською пропозицією розрахунок показника (μ_t) повинен здійснюватися, по-перше, з урахуванням існуючих потреб у фінансових ресурсах, а по-друге, з урахуванням досвіду минулих років. Цей показник дозволяє визначити необхідний обсяг фінансових ресурсів, що забезпечить збалансований розвиток АТО та, на нашу думку, повинен розраховуватися за наступною формулою:

$$\mu_t = R_{t-1} \cdot K_{\Delta} \cdot H \cdot (1 + \tau) \quad (2.3)$$

де R_{t-1} – сума фінансових ресурсів, виділена в місцевому бюджеті розвитку на реалізацію інвестиційної політики в соціальній сфері в $t-1$ -му році;

K_{Δ} – співвідношення вартості проектів категорії А в t -му році до $t-1$ -го року;

H – показник збалансованості попиту і пропозиції на фінансові ресурси для реалізації інвестиційної політики АТО в соціальній сфері (розраховується як частка від ділення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для реалізації проектів категорії А, що не реалізовані через дефіцит фінансових ресурсів в $t-1$ -му році, і проектів цієї ж категорії, представлених для реалізації в t -му періоді, на суму фінансових ресурсів, що планується виділити в місцевому бюджеті розвитку на інвестиційне забезпечення соціальної сфери в поточному році);

τ – рівень очікуваного ризику виникнення непередбачуваної потреби в додаткових фінансових ресурсах в АТО, який розраховується як:

$$\tau = \frac{R_{t-1pl}}{R_{t-1f}}, \quad (2.4)$$

де R_{t-1pl} – сума фінансових ресурсів, що запланована для реалізації проектів категорії А в $t-1$ році;

R_{t-1f} – сума фінансових ресурсів, що фактично витрачена на реалізацію проектів категорії А в $t-1$ році.

Аналізуючи умови застосування запропонованого вище автором показника потреби в додаткових ресурсах γ , слід зауважити наступне:

- **якщо $\gamma < 0$** , то можна зробити висновки, що ресурси використовуються неналежним чином: у місцевому бюджеті розвитку зарезервовано більше коштів, ніж необхідно для збалансованого розвитку а АТО; планування бюджетних коштів здійснюється неефективно.
- **якщо $\gamma > 0$** , то можна зробити висновки, що існує потреба в додаткових ресурсах, яку можна задовольнити шляхом залучення інших джерел фінансування соціальних проектів місцевого значення (кредити, іноземні інвестиції); при цьому особливу роль відіграє дотримання принципу прибутковості місцевого комплексу соціально значущих проектів, що можливе за умов його оптимізації.
- **якщо $\gamma = 0$** , то можна стверджувати про оптимальне використання коштів місцевого бюджету розвитку.

У процесі формування місцевого комплексу соціально значущих проектів, у разі, якщо $\gamma < 0$, починається друга фаза даного етапу – формування прибуткової частини місцевого комплексу соціально значущих проектів АТО. Якщо $\gamma \geq 0$ повинен здійснюватися пошук інших джерел фінансування. Якщо ж при $\gamma = 0$ виявилось, що оптимальний набір проектів є прибутковим, то він або може бути прийнятим в сформованому вигляді, або може розглядатися питання про залучення додаткових ресурсів. У цьому випадку (при залученні додаткових ресурсів) починається фаза 2 формування прибуткової частини місцевого комплексу соціально значущих проектів. Кожного разу включаючи новий проект до місцевого комплексу соціально-значущих проектів, здійснюється моніторинг щодо виконання принципу прибутковості, а у випадку, коли в фазі 1 сформо-

вано прибутковий місцевий комплекс соціально значущих проектів, визначається чи його не порушено.

На *етапі реалізації й контролю* бюджет капіталовкладень і інформація про попередній оптимальний набір проектів надаються колегії на затвердження. У випадку, якщо затвердження місцевого комплексу соціально значущих проектів не сталося, то починається перегляд сформованого оптимального набору проектів (тобто повторюється етап його формування), якщо ж його затверджено, то розпочинається його реалізація. При цьому на кожному етапі впровадження проекту здійснюється поточний та щорічний контроль. Так само протягом року й по його закінченню, якщо існують суттєві відхилення від запланованих результатів, перевірка причин таких відхилень починається з аналізу інформації про проекти, отриманої на другому етапі процесу формування та реалізації оптимального портфеля соціально значущих проектів. При несуттєвих відхиленнях проводиться ряд аналітичних процедур і формується оптимальний портфель соціально значущих проектів на наступний рік.

Висновки до другого розділу

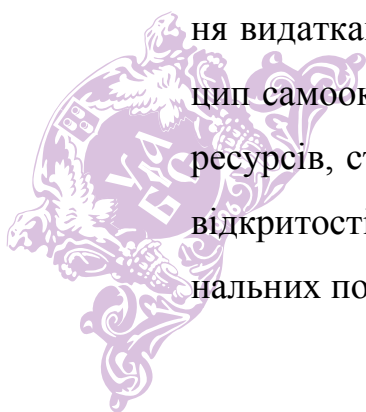
1. Сьогодні в економічній літературі існує безліч підходів до визначення сутності й структури системи управління економічними процесами. Проте кожен економічний процес передбачає певні особливості, які обумовлюють його сутність та структуру. Так, у межах авторського підходу до визначення сутності й структури системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери під нею пропонується розуміти сукупність елементів, взаємопов'язаних між собою, що беруть участь у створенні та використанні фондів інвестиційних ресурсів з метою реалізації інвестиційно-інноваційних програм, які створюють передумови або

безпосередньо сприяють забезпеченню соціальних потреб суспільства в цілому та окремих його верств. Авторський підхід до визначення сутності системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери, базуючись на систематизації існуючих підходів, охоплює сукупність складових, які забезпечують процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, що виділені в місцевому бюджеті розвитку або залучені органами управління інвестиційною діяльністю АТО з метою підвищення ефективності його інвестиційного процесу в соціальній сфері.

2. Виділення системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери обумовлене рядом факторів і направлене на виконання таких завдань, як: пошук альтернативних джерел інвестиційних ресурсів для реалізації інвестиційної політики регіону, оптимізацію частини видатків бюджетів розвитку, що направлені на реалізацію інвестиційного процесу, ефективне використання інвестиційного потенціалу АТО, впровадження нових способів і методів зниження інвестиційних ризиків, створення ефективної організаційної інфраструктури по управлінню інвестиційною діяльністю в регіоні, підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів на всіх стадіях їх кругообігу, формування збалансованої й прозорої інвестиційної політики регіону, забезпечення рівних прав і можливостей як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів.

3. Дослідження механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку зумовило виділення таких його основних складових, як принципи, методи, функції, інструменти, важелі, організаційне забезпечення та методичне й нормативне забезпечення.

4. Серед основних принципів формування механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку автором виділено такі: принцип самоокупності, збалансованості, програмно-цільового використання ресурсів, структурованості, системного функціонування, комплексності, відкритості, пріоритетності, безперервності, відповідальності функціональних повноважень тощо.

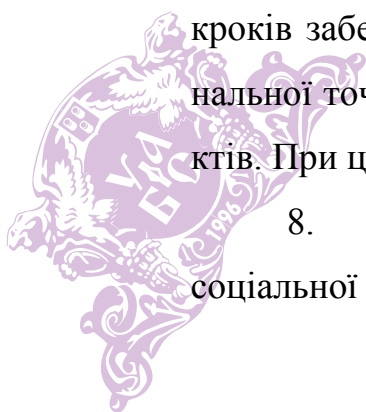

5. Аналізу досвіду організації управління видатками місцевих бюджетів розвитку дозволив окремо виділити серед складових механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку організаційне забезпечення. За результатами аналізу існуючої системи органів управління інвестиційною діяльністю в регіоні виділено ряд факторів, які обумовлюють недосконалість такої системи. При цьому запропоновано авторський підхід до формування структури організаційно-економічної складової механізму управління видатками місцевих бюджетів розвитку. Так, у межах авторського підходу пропонується створити дворівневу систему органів управління видатками місцевих бюджетів розвитку. Перший рівень цієї системи пропонується представити у вигляді територіальних представництв Комітету розвитку, а другий рівень безпосередньо Комітетом розвитку. У межах авторського підходу до формування Комітету розвитку виділено такі робочі групи, як наукова, організаційна, експертна, при цьому існує можливість створення інших груп при необхідності.

6. Запропоновано авторський підхід формування й реалізації інвестиційного портфеля АТО, який представлений як багаторівневий процес і який передбачає певну послідовність: підготовчий, аналітичний, етап безпосереднього формування портфеля, який складається з двох основних фаз: фази формування частини портфеля, яка забезпечує вирішення гострих соціальних проблем та фази формування частини місцевого інвестиційного портфеля, що забезпечує його прибутковість.

7. У межах авторського підходу до здійснення багаторівневого процесу формування й реалізації інвестиційного портфеля АТО одним із кроків забезпечення виділення проектів, що потребують уваги з регіональної точки зору, запропоновано здійснювати попередній відбір проектів. При цьому сформовано авторське бачення критеріїв такого відбору.

8. Основою відбору проектів запропоновано виділяти критерій соціальної значущості. При цьому сформоване авторське бачення сутно-

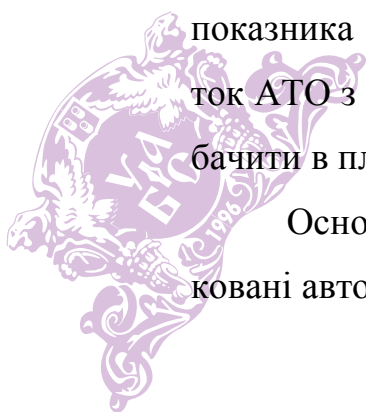

сті такої значущості, яку слід розуміти як ступінь їхнього впливу соціальне становище АТО, а також на можливість забезпечення інтересів на місцях як у зовнішніх, так і у внутрішніх економічних відносинах, привабливості, іміджу та статусу АТО. Крім того, запропоновано перелік видових груп проектів, які можна вважати соціально значимими. Критерій соціальної значущості пропонується в межах авторського підходу використовувати для процесу ідентифікації проектів, сутність якого полягає у виділенні категорій проектів, на основі яких визначається черговість включення інвестиційних проектів до інвестиційного портфеля на місцевому рівні.

9. З метою удосконалення оптимізації інвестиційного портфеля у межах авторського підходу пропонується застосування елементів часової оптимізації шляхом використання коефіцієнта втрати ефекту при відстроченні проекту. У підрозділі 2.3. запропоновано авторське бачення алгоритму розрахунку даного показника. При цьому пропонується враховувати у фінансовому вираженні втрату соціального, економічного, екологічного та інших ефектів при відкладенні проекту на певний період.

10. У межах теоретико-методологічного підходу до формування інвестиційного портфеля на місцях включення кожного наступного проекту до інвестиційного портфеля передбачає аналіз наявності бюджетних ресурсів, а в разі їх нестачі визначення потреби в додаткових інвестиційних ресурсах. З метою визначення додаткової потреби в інвестиційних ресурсах в роботі представлений алгоритм розрахунку показника «потреби в додаткових ресурсах». При цьому особливістю даного показника є його спрямованість на збалансований інвестиційний розвиток АТО з урахуванням частки коштів на витрати, що неможливо передбачити в плановому періоді.

Основні положення даного розділу дисертаційної роботи опубліковані автором у роботах [34,36,37,39].

РОЗДІЛ 3
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ ЗА РАХУНОК КОШТІВ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ

3.1. Формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць

3.1.1. Аналіз науково-методичних підходів до розробки рейтингів соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць

Сучасні тенденції економічних перетворень в Україні об'єктивно та суб'єктивно обумовлюють нерівномірність розвитку окремих АТО за цілим рядом критеріїв, наприклад, ресурсним або трудовим потенціалом, географічним становищем, рівнем розвитку транспортних мереж тощо. Відмінним є також і рівень соціально-економічного розвитку АТО, що, відповідно, в певній мірі, обумовлює і їх різну інвестиційну привабливість. Виходячи з цього, останнім часом значної популярності набуло порівняння АТО за перевагами, які вони мають, для чого використовується цілий ряд рейтингів, побудованих за різними критеріями та на основі різного методичного підґрунтя. Але найбільш змістовними традиційно вважаються комплексні рейтинги, що дозволяють інтегрально оцінити рівень соціально-економічного розвитку територій, а відповідно – їх інвестиційну привабливість.

Систематизація та критичний огляд наукових робіт з питань розробки рейтингів соціального-економічного розвитку АТО, представлені нижче (*в підрозділі 3.1.1* даного дисертаційного дослідження), дозволили нам дійти висновку про неможливість використання жодного з них в чистому вигляді, тобто без відповідних корегувань, для порівняння рівня соціального розвитку окремих територій. Основна причина, на наш погляд, полягає в тому, що всі вони або взагалі не враховують, або враховують неналежним чином таку важливу складову, як рівень розвитку АТО з позиції ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери. Виходячи з цього, *в підрозділі 3.1.2* будуть викладені авторські пропозиції щодо удосконалення науково-методичних підходів до оцінки цієї складової, а *в підрозділі 3.1.3* – здійснена практична перевірка цих пропозицій.

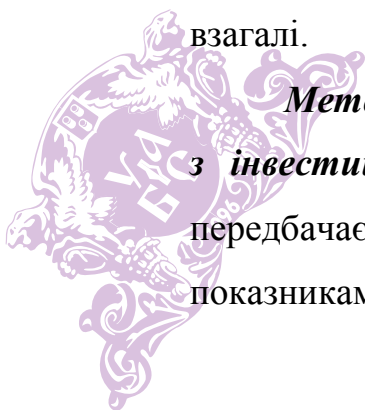
Представимо результати здійсненого автором критичного аналізу окремих (найбільш поширених) методик формування рейтингів соціально-економічного розвитку та інвестиційної привабливості АТО, не конкретизуючи алгоритми, на яких вони базуються.

Так, *методичний підхід до оцінки інвестиційної привабливості, представлений в роботі [50]*, базується на основі трьох груп факторів:

- інвестиційний потенціал території, що розглядається з точки зору можливостей АТО;
- ризиків інвестування в окремі об'єкти на території АТО;
- конкурентних позицій таких об'єктів.

Таким чином, як бачимо, в рамках даного підходу до оцінки інвестиційної привабливості території соціальні фактори не враховані взагалі.

Методичний підхід, розроблений І.А.Бланком у співробітництві з інвестиційною компанією "Омега - Інвест" [161, 86, 114,130], передбачає ранжирування АТО по п'ятьом узагальнюючим синтетичним показникам:

- рівень загальноекономічного розвитку;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури;
- демографічна ситуація;
- рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури;
- рівень криміногенних, екологічних і інших ризиків.

У рамках даного підходу розраховується середньозважене значення з кількісних оцінок наведених вище п'яти синтетичних показників, на основі якої і формується рейтинг АТО.

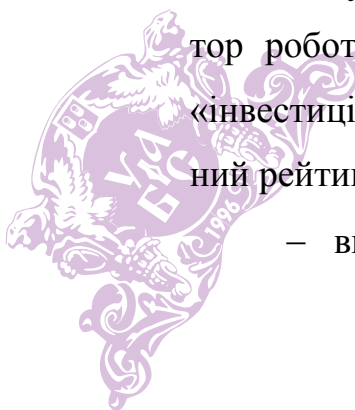
Зазначена методика, як і попередня, не враховує темпи приросту зазначених показників, а також фактори, що характеризують ресурсне забезпечення соціальної сфери.

Окремо слід зазначити *групу методик (розроблені Інститутом Реформ [О-2, Д-5], щотижневиком «Експерт» (автори – Г. Марченко та О. Мачульська) [145], Шаповалов О.В. [192] та Орловською Ю.В. [117], В. Фльорко [181])*, що базуються на спільному підході – оцінці рівня соціально-економічного розвитку АТО виходячи виключно з двох критеріїв:

- оцінки інвестиційного потенціалу АТО;
- оцінки рівня ризику інвестування.

Ці методики відрізняються між собою лише окремими положеннями. Так, наприклад, на основі методики Г. Марченко та О. Мачульської починаючи з 1996 р. здійснюється оцінка інвестиційної привабливості АТО Російської Федерації (за рівнями сукупного потенціалу і інтегрального ризику всі АТО поділяються на 12 груп); автор роботи [186] не розмежовує поняття «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість», а автор роботи [117] пропонує комплексний рейтинговий аналіз АТО проводити в три етапи:

- визначення переліку аналітичних показників;

- обґрунтування методу та математичного апарату розрахунків рейтингів;
- оцінка та надання інформації потенційним інвесторам.

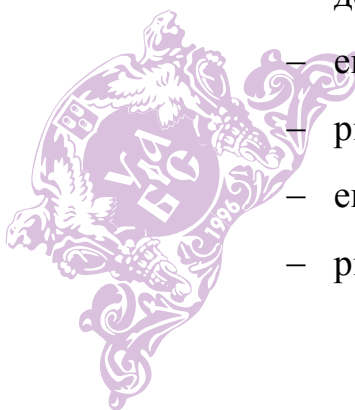
Інвестиційний потенціал АТО в роботі [116] пропонується оцінювати за такими складовими:

- виробничий потенціал;
- трудовий потенціал;
- розвиненість ринкових відносин;
- розвиненість комерційної інфраструктури;
- соціальна забезпеченість населення (рівень споживчих можливостей);
- рівень інвестиційної активності в АТО;
- рівень розвитку інфраструктури;
- інноваційний потенціал АТО.

Як видно, зазначені методики також не дозволяють в повній мірі оцінити ефективність інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО.

Науково-методичний підхід, що запропонований в роботі [193], передбачає визначення інтегральних показників розвитку АТО на основі факторного підходу, тобто аналізу факторів, що впливають на рівень соціально-економічного розвитку території. Розрахунок інтегральних зважених оцінок інвестиційного клімату АТО здійснюється з урахуванням факторів по наступним десятиям групам:

- природно-ресурсний потенціал;
- демографічна ситуація;
- економічний потенціал;
- рівень економічного розвитку;
- економічна активність;
- рівень життя населення;

- стан місцевих фінансів;
- хід економічних реформ;
- політична орієнтація;
- стійкість і впливовість територіальних структур.

Цей підхід, нажаль, також не враховує результативність інвестиційного забезпечення соціального зростання.

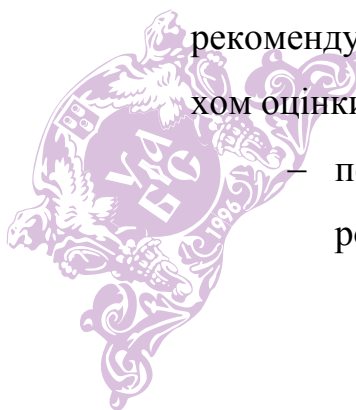
Підхід, представлений в роботі [47], передбачає формування рейтингу АТО на основі інтегрального індексу стійкого розвитку в наступній послідовності:

- 1) вибір показників (ознак), що характеризують вплив окремих факторів на розвиток АТО;
- 2) розрахунок часткових індексів територіального розвитку;
- 3) розрахунок інтегрального індексу територіального розвитку;
- 4) формування рейтингу АТО на основі інтегрального індексу територіального розвитку;
- 5) розрахунок інтегрального індексу стійкого розвитку як середнього арифметичного з рейтингів соціального, економічного, екологічного рівня розвитку АТО;
- 6) групування АТО за рівнем інтегрального індексу стійкого розвитку.

В рамках зазначеного науково-методичного підходу переважно враховуються фактори, що характеризують ресурсний потенціал АТО, і не враховуються фактори, що відображають ефективність інвестування в соціальну сферу.

В межах підходу, що запропонований в роботі [51], рекомендується здійснювати оцінку інвестиційної привабливості шляхом оцінки факторів, які систематизовані в наступні три групи:

- перша група – це фактори, що характеризують трудовий, виробничий, інноваційний, інфраструктурний, природно-

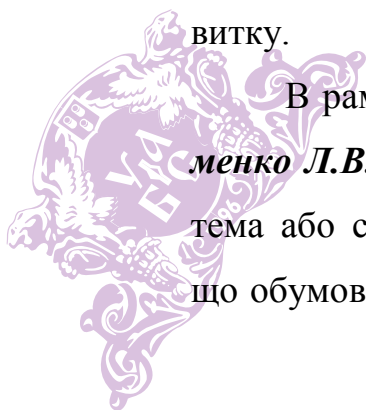
географічний, інституціональний, фінансовий та споживчий потенціали АТО;

- друга група – це фактори, що визначають рівень некомерційних інвестиційних ризиків, в тому числі: нормативних, політичних, економічних, соціальних, екологічних, кримінальних;
- третя група – це фактори інвестиційної активності, які характеризують процеси, явища, дії переважно об'єктивного характеру, що впливають на інвестиційну привабливість АТО, прямо чи опосередковано визначають її територіальні особливості.

Методика, розроблена *Експертним інститутом TACIS* [44], використовується переважно для оцінки інвестиційної привабливості АТО Російської Федерації та базується на оцінці цілого ряду проміжних коефіцієнтів, на основі яких складаються таблиці інвестиційної привабливості АТО і галузей промисловості. Більшість з цих коефіцієнтів характеризують наявний рівень ризикованості інвестицій, проте практично взагалі не враховують ефективність ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку АТО.

Досить цікавий *підхід запропонований А. Гайдуцьким* в роботі [44]. Він передбачає формування математичної моделі (логічної схеми) вибору інвестором об'єкта інвестування на основі багаторівневої характеристики інвестиційної привабливості території. Серед переваг цього підходу можна виділити широку сферу його застосування – можливість оцінити інвестиційну привабливість не тільки АТО, а й країни в цілому, галузі, окремого підприємства тощо. Але, в той же час, цей підхід також не враховує ефективність інвестиційного забезпечення соціального розвитку.

В рамках підходу, *запропонованого Антоновим А.В. та Пархоменко Л.В.* [2], інвестиційна привабливість АТО визначається як «система або сполучення різних об'єктивних ознак, засобів, можливостей, що обумовлюють в сукупності потенційний платоспроможний попит на

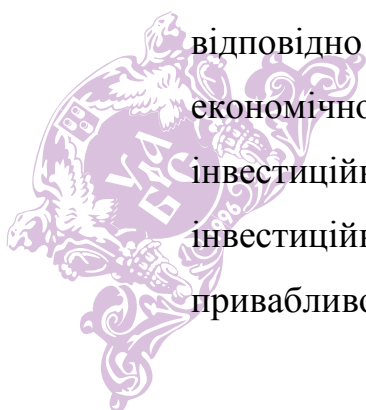
інвестиції в окрему АТО». При цьому виділяється поточна і перспективна інвестиційна привабливість АТО, оцінку яких пропонується здійснювати на основі наступних критеріїв:

- рівень економічного розвитку АТО;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури в АТО;
- демографічна характеристика АТО;
- рівень розвитку ринкових відносин;
- ступень безпеки інвестиційної діяльності в АТО.

Для отримання однозначного результату при оцінці інвестиційної привабливості запропоновано всі критерії звести до узагальнюючого показника, для чого автори використовують дворівневий алгоритм. На першому рівні здійснюється аналіз обмежень, що накладаються на потенційні об'єкти інвестування, а на другому – рейтингова оцінка показників. В рамках даної методики в якості обмежень виступає: мінімальна рентабельність інвестицій, характер інвестицій та термін кредитування. Зазначений підхід, як і попередні, не враховує ефективність інвестиційного забезпечення соціальної сфери.

Певний інтерес становить *методика рейтингової оцінки АТО, представлена в роботі [18]*, яка ґрунтується на оцінці більш ніж тридцяти показників, що характеризують стан розвитку промисловості, торгівлі і послуг, сільського господарства, рівень використання енергоносіїв та фінансово-економічне становище. Крім того, що цей підхід не враховує ефективність інвестиційного забезпечення соціальної сфери, він ще й не є ризик-орієнтованим.

Досить цікавим є *підхід, представлений в роботі [182]*, відповідно до якого в основу формування рейтингу соціально-економічного розвитку АТО покладено міжрегіональні розбіжності інвестиційного простору. На думку автора, забезпечення однорідності інвестиційного простору сприяє підвищенню не тільки інвестиційної привабливості країни в цілому, а ще й рівня розвитку економіки окре-

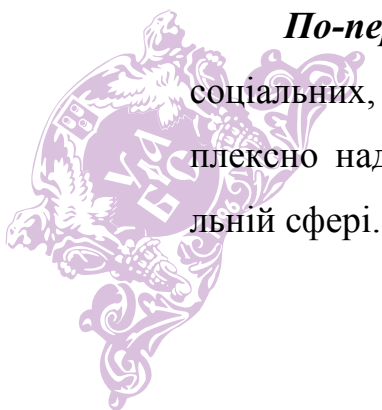

мих АТО. В рамках цього підходу рейтинг АТО формується на основі індексу концентрації Герфіндаля-Гіршмана (за термінологією автора – «показника розподілення інвестиційного інтересу»), який розраховується на основі ретроспективних даних про обсяги залучених окремою АТО інвестицій в минулому. Такий підхід, на нашу думку, також має певні недоліки. Так, зокрема, він не дозволяє скласти уявлення про потенційну інвестиційну привабливість АТО в майбутньому, адже не завжди територія, що викликала інтерес певного кола інвесторів в минулі роки, збереже свою привабливість для інших інвесторів і надалі. Крім того, цей підхід практично не враховує рівень соціального розвитку території, що оцінюється.

Таким чином, *проведений вище критичний аналіз науково-методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості і соціально-економічного розвитку АТО дозволяє зробити наступний висновок.* Незважаючи на той факт, що на сьогоднішній день в економічній літературі напрацьована достатня кількість підходів до формування рейтингів соціально-економічного розвитку АТО, їх інвестиційної та фінансової привабливості, жоден з них з погляду вирішення поставлених в дисертаційному дослідженні завдань, не може бути визнаний досконалим та комплексним. На жаль, більшість з них не надають можливості об'єктивно оцінити ефективність інвестиційного забезпечення соціальної сфери, що ставить під сумнів правомірність практичного використання рейтингів, отриманих на їх основі.

Зазначимо причини, які дозволили нам зробити такий висновок.

По-перше, жодна методика не враховує повного переліку соціальних, інвестиційних та фінансових аспектів, які дозволяють комплексно надати оцінку ефективності використання інвестицій в соціальній сфері.

По-друге, більшість методик ґрунтується на оцінці дуже значної кількості факторів, при чому іноді ці фактори можуть бути кількісно оцінені лише суб'єктивно (наприклад, досить важко визначити активність в реалізації економічних реформ).

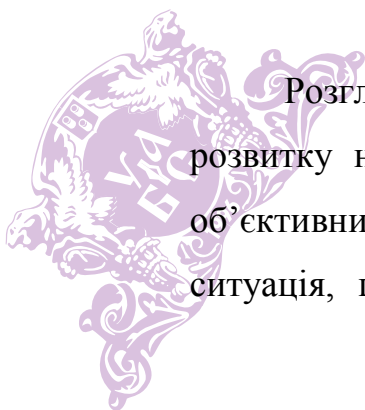
По-третє, всі методики мають ретроспективний характер, тобто ґрунтуються на інформації минулих періодів. Оскільки статистичні дані надходять сьогодні не досить оперативно, то інформація, що використовується для проведення оцінки, не завжди відповідає тим вимогам, що висуваються до неї.

По-четверте, більшість методик передбачають ранжування АТО, але при цьому не береться до уваги дистанція між учасниками рейтингу.

Виходячи з цього, особливої актуальності сьогодні набуває формування комплексного підходу до оцінки ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО, який би враховував не тільки фактори, що впливають на соціальне зростання, але й результативність роботи місцевих органів самоврядування щодо використання фінансових ресурсів, спрямованих в соціальну сферу. Саме на вирішення цієї проблеми і спрямовані дослідження автора, результати яких представлені у наступному підрозділі дисертаційної роботи.

3.1.2. Удосконалення методичних підходів до формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць

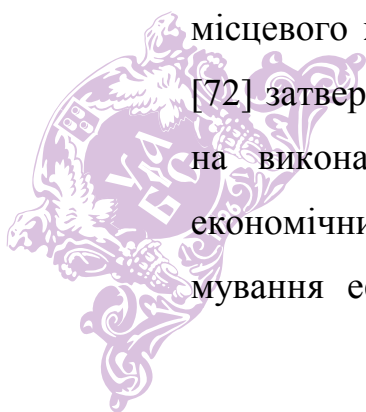
Розглядаючи проблеми інвестиційного забезпечення соціального розвитку на місцевому рівні, слід зауважити, що в кожній АТО за об'єктивними (географічне положення, природні умови, демографічна ситуація, щільність населення тощо) та суб'єктивними (дієздатність

місцевої влади, територіальної громади, активність громадських об'єднань тощо) причинами ефективність використання фінансових ресурсів, спрямованих в соціальну сферу, є різною. Виходячи з цього певний інтерес становить формування рейтингу АТО виходячи саме з цього критерію.

На нашу думку, *такий рейтинг може в подальшому скласти підґрунтя при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів* (зокрема, надходжень у місцеві бюджети розвитку з бюджетів вищих рівнів). На сьогодні розподіл коштів бюджетів вищих рівнів здійснюється на підставі або встановлених нормативів, або на підставі фактичної потреби в ресурсах. Так суми дотації вирівнювання місцевим бюджетам перераховуються шляхом застосування нормативів щоденних відрахувань від доходів загального фонду Державного бюджету України, що надійшли на аналітичні рахунки обліку доходів Державного бюджету України на відповідній території. У разі, якщо перераховані суми не забезпечать отримання місячної суми дотації вирівнювання згідно з нормативами щоденних відрахувань, Державне казначейство України зобов'язане перерахувати на рахунок відповідного місцевого бюджету недоотриману місячну суму дотації вирівнювання із загального фонду державного бюджету не пізніше 10 числа наступного місяця [72].

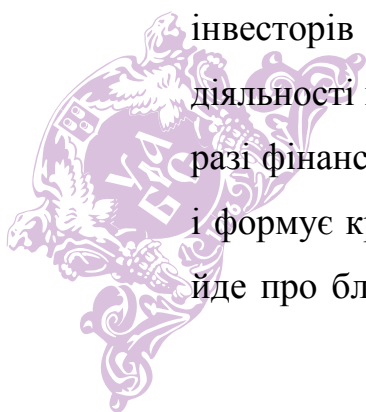
Проте значний вплив на розвиток територій здійснюють субвенції та додаткові дотації. Так, наприклад, в [72] затверджена субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам для стимулювання розвитку АТО, у тому числі депресивних територій в сумі 100.000 тис. грн., яка спрямовується на заходи щодо комплексного розв'язання проблем місцевого характеру та забезпечення їх сталого розвитку. Крім того, в [72] затверджена субвенція з Державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів, спрямованих на соціально-економічний розвиток територій. В такому разі виникає проблема формування ефективного механізму розподілу цих коштів між різними

АТО. За законодавством такий розподіл здійснюється на підставі формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України [133]. На нашу думку, врахування рейтингу АТО, побудованому виходячи з ефективності використання коштів, виділених в бюджеті на соціальних розвиток, дозволить підвищити прозорість та адресність між бюджетних трансфертів.

Крім того, на нашу думку, *цей рейтинг може бути використаний як складовий елемент при побудові більш загальних рейтингів*, наприклад, соціально-економічного розвитку або інвестиційної привабливості АТО, а також враховуватися при оцінці інвестиційного потенціалу не тільки окремих територій, а й України в цілому.

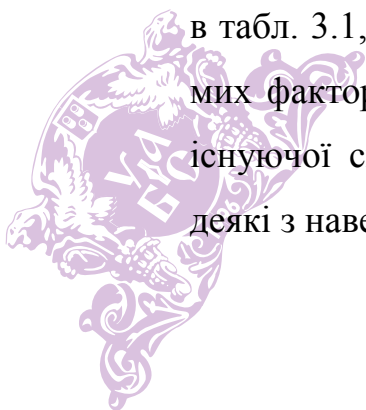
Крім того, *для більшості інвесторів (як вітчизняних, так і іноземних) при прийнятті ними рішення стосовно фінансування тих чи інших заходів соціальної спрямованості* особливу роль відіграє інформація стосовно того, наскільки ефективно використовуються інвестиційні ресурси в межах АТО. Як уже зазначалося в першому розділі дисертаційного дослідження, окрім бюджетних коштів, для реалізації інвестиційних проектів соціальної спрямованості можуть використовуватися і інші фінансові ресурси, зокрема кошти вітчизняних і іноземних інвесторів та кошти недержавних установ, благодійних фондів та ін. Виходячи з цього особливої актуальності набуває формалізація тих критеріїв, на основі яких цими суб'єктами буде прийматися рішення щодо інвестиційної підтримки соціального розвитку тієї чи іншої територіальної громади, реалізацію інвестиційних проектів соціальної спрямованості. Коли мова йде виключно про приватних інвесторів (вітчизняних або іноземних), то, зрозуміло, що метою їх діяльності переважно є отримання економічного ефекту (прибутку) або в разі фінансування соціальних заходів – покращення власного іміджу, що і формує критерії прийняття ними інвестиційних рішень. Якщо ж мова йде про благодійні організації або недержавні фонди, основною метою

яких є вирішення чітко визначених соціальних проблем, то інформація стосовно ефективності використання соціально спрямованих інвестицій в тій чи іншій АТО може в значній мірі вплинути на їх рішення стосовно підтримки окремих громадських ініціатив.

При формуванні зазначеного рейтингу особливої актуальності набуває *визначення переліку факторів, що можуть бути б використані при оцінці ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери АТО*. Нажаль, коло науковців, чії дослідження присвячені вирішенню цієї проблеми, є досить обмеженим, але і серед цих вчених на сьогодні немає порозуміння щодо визначення повноти переліку таких факторів. Наприклад, в роботі [2,42], запропоновано враховувати такі фактори, як: питома вага прибуткових і збиткових підприємств, рівень прибутковості (збитковості) підприємств, обсяг податкової бази, яка визначає доходність бюджету, обсяги кредитів, виданих банками суб'єктам підприємницької діяльності, обсяги депозитів населення, обсяги депозитів юридичних осіб, питома вага довгострокових кредитів в загальній сумі виданих кредитів. Нажаль, на нашу думку, наведений перелік факторів, не можна вважати вичерпним.

Ми пропонуємо підійти до вирішення досліджуваної проблеми дещо інакше, а саме: розраховувати загальний індикатор, що визначає місце тієї чи іншої АТО в рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку як різницю між оціночними значеннями факторів, які характеризують сформовані в цій АТО сприятливі та не сприятливі умови для інвестування в соціальну сферу. Розроблений автором перелік таких факторів виходячи з такого розподілу представлено в табл. 3.1, а додаткові роз'яснення щодо необхідності включення окремих факторів до загального переліку – в табл. 3.2. На жаль, в умовах існуючої системи збору і обробки статистичної інформації в Україні, деякі з наведених факторів буде вкрай складно оцінити кількісно.

Фактори оцінки ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери

Фактори оцінки ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери	
Фактори, що характеризують сприятливі умови для інвестування в соціальну сферу	Фактори, що характеризують несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу
1	2
– темпи зменшення заборгованості з заробітної плати	– темпи збільшення заборгованості з заробітної плати
– зменшення рівня безробіття населення	– збільшення рівня безробіття населення
– зростання інвестицій в основний капітал на одну особу	– зменшення інвестицій в основний капітал на одну особу
– збільшення частки інноваційно-активних промислових підприємств	– зменшення частки інноваційно-активних промислових підприємств
– зменшення частки працівників яким заробітна плата нарахована нижче прожиткового мінімуму	– збільшення частки працівників яким заробітна плата нарахована нижче прожиткового мінімуму
– збільшення валового регіонального продукту	– зменшення валового регіонального продукту
– збільшення рівня забезпечення АТО соціально орієнтованими установами	– зменшення рівня АТО соціально орієнтованими установами
– збільшення бюджетного забезпечення галузей пріоритетного розвитку АТО	– зменшення бюджетного забезпечення галузей пріоритетного розвитку АТО;
– збільшення бюджетного забезпечення проектів категорії А;	– зменшення бюджетного забезпечення проектів категорії А;
– збільшення реальних наявних доходів населення, визначених з урахуванням цінового фактора;	– зменшення реальних наявних доходів населення, визначених з урахуванням цінового фактора
– збільшення частки підприємств, що займаються інвестиціями у соціальну сферу в загальній кількості підприємств	– зменшення частки підприємств, що займаються інвестиціями у соціальну сферу в загальній кількості підприємств

Продовження таблиці 3.1

1	2
– збільшення частки фінансування соціально значущих інвестиційних проектів в загальній сумі фінансування інвестиційних проектів за рахунок місцевих бюджетів розвитку	– зменшення частки фінансування соціально значущих інвестиційних проектів в загальній сумі фінансування інвестиційних проектів за рахунок місцевих бюджетів розвитку
– зменшення обсягів фінансування „вимушених” соціально значущих інвестиційних проектів в загальній сумі фінансування інвестиційних проектів за рахунок місцевих бюджетів розвитку	– збільшення обсягів фінансування „вимушених” соціально значущих інвестиційних проектів в загальній сумі фінансування інвестиційних проектів за рахунок місцевих бюджетів розвитку

Таблиця 3.2

Додаткові роз'яснення щодо необхідності врахування певних факторів при формуванні рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО

<i>№ з/п</i>	<i>Назва фактору</i>	<i>Обґрунтування врахування фактору</i>
1	2	3
1.	Збільшення/зменшення бюджетного забезпечення проектів категорії А на місцевому рівні	Оскільки проекти категорії А вирішують основні соціальні проблеми в АТО. Збільшення даного показника свідчить про зростання забезпечення соціальних потреб, що сприяє соціальному зростанню, зменшення – навпаки
2.	Збільшення/зменшення бюджетного забезпечення галузей пріоритетного розвитку на місцях	Саме цей показник свідчить про продуманість інвестиційної політики, та про забезпечення з боку місцевих органів управління соціально-економічного розвитку АТО. Якщо виділені пріоритетні сфери інвестування, отже ведеться політика, яка сприяє соціальному зростанню. Надто цікавить це питання інвестора, якщо сфера інвестування, яку він обрав, відноситься до пріоритетних

Продовження таблиці 3.2

3.	Збільшення реальних наявних доходів населення, визначених з урахуванням цінового фактора	Як показує закордонний досвід організації інвестиційного забезпечення соціальної сфери, саме населення може виступати одним з інвесторів соціальних проєктів. Даний показник, в першу чергу, свідчить про можливість населення реалізувати свою інвестиційну функцію
4.	Збільшення частки підприємств, що займаються інвестиціями у соціальну сферу, в загальній кількості підприємств	Сьогодні майже не створені умови на законодавчому рівні для сприяння інвестиційній діяльності підприємств. Але за умов такого сприяння можуть здійснюватися суттєві збільшення інвестицій в соціальну сферу з боку підприємств, особливо приватних
5.	Збільшення/зменшення частки фінансування соціально значущих інвестиційних проєктів в загальній сумі фінансування інвестиційних проєктів за рахунок місцевих бюджетів розвитку	За існуючих умов досить важко визначити яка частка проєктів, що реалізуються за рахунок місцевих бюджетів розвитку, є соціально значущими, яка передбачає отримання екологічного, економічного чи іншого ефекту, але чим більша частка фінансування соціально значущих проєктів, тим більше уваги приділяється соціальному зростанню АТО і навпаки, чим менша – тим менше уваги приділяється соціальному зростанню АТО
6.	Зменшення/збільшення обсягів фінансування „вимушених” соціально значущих інвестиційних проєктів в загальній сумі фінансування інвестиційних проєктів за рахунок місцевих бюджетів розвитку	Як зазначалося раніше вимушеними є ті проєкти, які не можливо відкласти в часі. Про те чим менша частка таких проєктів, тим ефективніше здійснюється управління видатками місцевих бюджетів розвитку, оскільки це свідчить, що всі соціальні проблеми вирішуються завчасно і не створюється ситуація в якій очікується виникнення значних втрат. На практиці таку ситуацію досягнути досить важко.

Деякі з показників, представлених в табл. 3.1. та 3.2. не можна вважати суто інвестиційними, адже вони скоріше характеризують інші складові, наприклад, інфраструктурну. Це пояснюється тим, що чіткі

межі між усіма складовими інтегрованої оцінки ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери провести важко, адже між ними спостерігається розмитість меж (рис. 3.1).

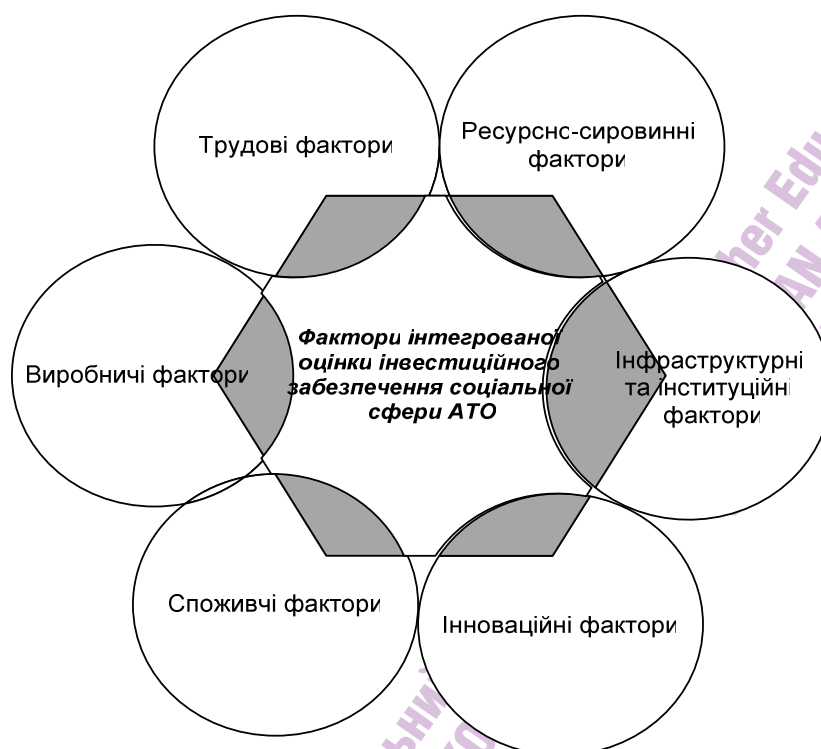

Рис. 3.1. Фактори, що формують інтегровану оцінку ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери АТО

При оцінці ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери, яка буде здійснюватися на основі наведених в таблиці 3.1. факторів, всі вони мають братися до уваги в комплексі.

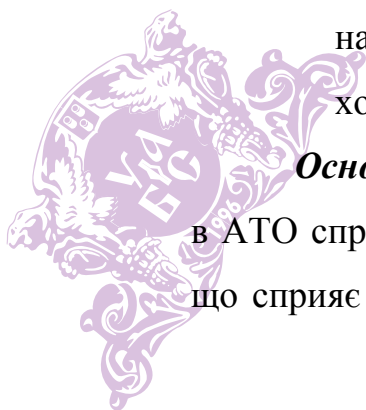
Формування рейтингу АТО за рівнем ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери пропонується здійснювати на базі однієї з сучасних методик оцінки інвестиційної привабливості, яка, на нашу думку, при її модифікації найбільш придатна для вирішення поставлених в дослідженні завдань, пристосована до практичних вимог і має найменшу похибку даних.

Виходячи з цього, *за основу авторського підходу була прийнята методика оцінки інвестиційної привабливості АТО, запропонована*

російським вченим Арістовим В.І. [4], яка була суттєво розвинута за рахунок:

- доповнення переліку факторів. В роботі [4] пропонується враховувати обмежений перелік факторів, які характеризують виключно рівень економічного розвитку АТО, в той час як в рамках авторського підходу зазначений перелік доповнюється факторами, що відображають ефективність інвестиційних заходів в соціальній сфері;
- зміни підходу до відбору вихідних даних, на основі яких буде здійснюватися оцінка. Вихідними даними при застосуванні базового варіанту моделі є стандартна інформація, систематизація якої передбачена вітчизняною системою статистичного обліку, в той час як отримати дані для кількісної оцінки факторів, передбачених авторським варіантом моделі, можна буде отримати тільки в межах запропонованої системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери;
- зміни алгоритму розрахунку коефіцієнта значущості. Так, в роботі [4] пропонується здійснювати його розрахунок шляхом визначення питомої ваги кількісних оцінок фактора в їх сумі. При цьому діє припущення про те, що сума показників значимості дорівнює 1. В рамках же авторського підходу в ролі коефіцієнтів значущості запропоновано використовувати коефіцієнт варіації;
- зміни часового горизонту оцінки. Так, базовий варіант методики передбачає співставлення інформації, отриманої на початок і на кінець звітного року, в той час як в рамках авторського підходу період аналізу суттєво подовжено – до 5 років.

Оснoву авторського підходу складає наступна ідея: сформовані в АТО сприятливі умови для інвестицій в соціальну сферу є фактором, що сприяє підвищенню ефективності інвестиційної політики у соціаль-

ній сфері АТО, а несприятливі умови для інвестицій в соціальну сферу – фактором, що її знижує.

Виходячи з цього твердження, *загальний індикатор, що визначає місце АТО в рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери*, ми пропонуємо визначати як різницю оціночних значень факторів, що характеризують сформовані в цій АТО сприятливі та несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу:

$$R_{\Sigma} = |R^{+}| - |R^{-}| \quad (3.1),$$

де R_{Σ} – загальний індикатор, який визначає місце АТО в рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку;

R^{+} – кількісна оцінка фактору, що характеризує сприятливі умови для інвестицій в соціальну сферу;

R^{-} – кількісна оцінка фактору, що характеризує несприятливі умови для інвестицій в соціальну сферу.

Кожна з цих складових (R^{+} та R^{-}) розраховується як сума добутків темпів приросту (за досліджуваний період, який за авторською пропозицією складає 5 років) кількісної оцінки i -го фактору, що характеризує сприятливі та несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу, на їх значущість:

$$R^{+} = \sum_{i=1}^n R_i^{+} \cdot W_i^{+}, \quad (3.2.),$$

$$R^{-} = \sum_{i=1}^n R_i^{-} \cdot W_i^{-}, \quad (3.3.),$$

де n – загальна кількість релевантних факторів, що приймається до уваги;

R_i^{+} – темпи приросту за досліджуваний період i -го фактору, що характеризує сприятливі умови для інвестицій в соціальну сферу;

R_i^- – темпи приросту за досліджуваний період i -го фактору, що характеризує несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу;

W_i^+ – значущість i -го фактору, що характеризує сприятливі умови для інвестування в соціальну сферу;

W_i^- – значущість i -го фактору, що характеризує несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу.

Слід звернути увагу на те, що відповідно до авторської пропозиції найбільш суттєвий вплив на оцінку ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери АТО здійснює не безпосередньо значення фактору, а його зміна. Так, наприклад, інформативним для нашого дослідження є не стільки рівень безробіття (по областям він може бути однаковим), скільки його зменшення або збільшення. Виходячи з цього, пропонується прийняти до уваги не абсолютну оцінку кожного фактору, а відносну, тобто темп приросту i -го фактору за досліджуваний період:

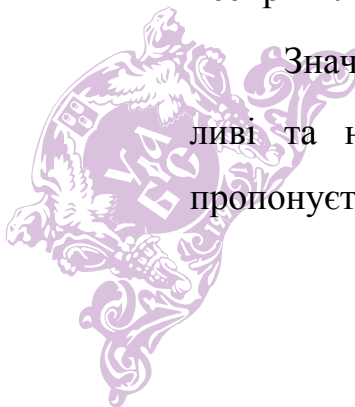
$$R_i^{\pm} = \frac{x_{it} - x_{i(t-1)}}{x_{i-1}} \quad (3.4),$$

де x_{it} – значення i -го фактору в році t ;

$x_{i(t-1)}$ – значення i -го фактору в $(t-1)$ році.

Такий підхід дозволить привести дані, що вимірюються в різних одиницях, до порівняльного виду. Якщо в результаті розрахунку R_i буде отримане значення зі знаком «+» то цей фактор слід віднести до таких, що характеризують сприятливі умови для інвестування в соціальну сферу (R_i^+), якщо зі знаком «-» – то до факторів, що характеризують несприятливі умови для інвестицій в соціальну сферу (R_i^-).

Значущість кожного фактора (W_i^+ та W_i^-), що характеризує сприятливі та несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу, пропонується визначати на основі коефіцієнту варіації, що також дозво-

литель привести у співставний вигляд фактори, які представлені в різних одиниці виміру.

Підводячи підсумок, зазначимо, що *перевагами авторського підходу до формування рейтингу АТО за показником ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери є:*

- врахування не стільки потенційних можливостей, що створені в даній АТО для сприйняття інвестицій в соціальний розвиток, а ефективності рішень, прийнятих за попередні роки місцевою владою, для здобуття реальних переваг для місцевої громади від користування отриманими з бюджету фінансовими ресурсами. Іншими словами, перші місця в рейтингу, побудованому на основі авторських пропозицій, посідатимуть ті АТО, чия міська влада не просто задекларувала готовність до ефективного використання коштів бюджетів розвитку в соціальній сфері, а підтвердила це реальними практичними діями;
- можливість оцінити ефективність заходів, здійснених місцевою владою в напрямку інвестиційного забезпечення соціального розвитку, не тільки в поточному періоді, а й за останні 5 років, що робить отримані оцінки більш об'єктивними та виваженими, а також враховує довготривалість більшості інвестиційних проєктів соціальної спрямованості;
- можливість отримання комплексної інтегральної оцінки широкого кола факторів, що характеризують ефективність використання коштів місцевих бюджетів розвитку в соціальній сфері, більшість з яких прямо неспівставні, оскільки мають різні одиниці виміру.

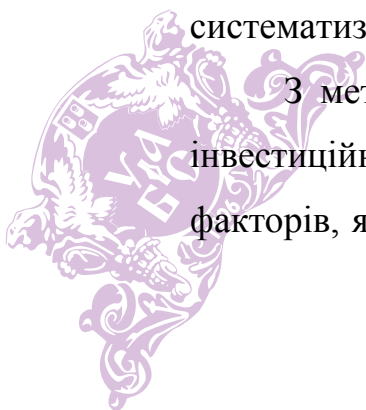
3.1.3. Практичні розрахунки щодо формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери адміністративно-територіальних одиниць

В даному підрозділі дисертаційної роботи буде здійснено практичну перевірку запропонованого в підрозділі 3.1.2 науково-методичного підходу до формування рейтингу АТО виходячи з критерію ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку.

Як вже зазначалося вище, на жаль на базі існуючої в Україні системи статистичного обліку неможливо розрахувати абсолютно всі показники, що за авторською пропозицією, повинні складати основу рейтингу. Значна частина з них базується на класифікації інвестиційних проектів за критерієм соціальної значущості, що розроблена автором у підрозділі 2.3 даного дисертаційного дослідження. Так, наприклад, не є можливим на сьогодні отримати кількісні оцінки таких факторів, як: рівень бюджетного забезпечення галузей пріоритетного розвитку АТО; рівень бюджетного забезпечення проектів категорії А; частка підприємств, що займаються інвестиціями у соціальну сферу в загальній кількості підприємств тощо. Саме тому частина розрахункових даних, представлених нижче, була отримана автором на підставі статистичних обстежень на місцях. Дані Держкомстату України, що склали основу здійснюваних практичних розрахунків, наведені в додатку Г.

Зазначимо, що відповідно до авторських пропозицій часовий горизонт аналізу повинен складати 5 років, виходячи з чого вихідні дані були систематизовані нами за період 2002-2006 рр.

З метою формування рейтингу АТО за критерієм ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку було двадцять факторів, які в тій чи іншій мірі характеризують сформовані на окремій

території сприятливі та не сприятливі умови для інвестування в соціальну сферу.

Аналіз ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку був здійснений нами по 27 АТО України: 24 областям, Автономній республіці Крим та містам Київ та Севастополь.

Таблиця 3.4

Найбільш вагомі фактори, що характеризують сформовані в Сумській області сприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу, та темпи приросту їх кількісних оцінок за досліджуваний період

<i>№ з/п</i>	<i>Назва факторів</i>	<i>Темп приросту кількісної оцінки кожного фактора за досліджуваний період</i>
1.	Збільшення валового регіонального продукту на одну особу	0,30
2.	Збільшення інвестицій в основний капітал на одну особу	0,06
3.	Збільшення роздрібного товарообороту підприємств на одну особу	0,25
4.	Збільшення обсягу вироблених послуг	0,28
5.	Збільшення обсягів послуг, наданих населенню	0,29
6.	Збільшення доходів населення	0,26
7.	Збільшення середньомісячної номінальної заробітної плати	0,29
8.	Збільшення забезпеченості населення житлом	0,02
9.	Збільшення охоплення дітей дошкільними заходами за регіонами	0,02
10.	Збільшення кількості середнього медичного персоналу	0,01

Зважаючи на обмеження щодо обсягів рукопису дисертаційної роботи і на значний обсяг проміжних розрахунків, нижче будуть наведені лише основні результати, отримані автором, без деталізації.

Так, наприклад, в табл. 3.4 представлено найбільш вагомі фактори, що, на думку автора, характеризують сформовані в Сумській області сприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу, та темпи приросту їх кількісних оцінок за досліджуваний період.

В табл. 3.5 представлено найбільш вагомі фактори, що, на думку автора, характеризують сформовані в Сумській області несприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу, та темпи приросту їх кількісних оцінок за досліджуваний період.

Таблиця 3.5

Найбільш вагомі фактори, що характеризують сформовані в Сумській області несприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу, та темпи приросту їх кількісних оцінок за досліджуваний період

<i>№ з/п</i>	<i>Назва факторів</i>	<i>Темп приросту кількісної оцінки кожного фактора за досліджуваний період</i>
1.	Збільшення індексу споживчих цін	0,01
2.	Зменшення середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах	0,07
3.	Зменшення зайнятості населення	0,01
4.	Збільшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення	0,31
5.	Збільшення витрат населення	0,24
6.	Зменшення забезпеченості населення закладами культури	0,01
7.	Зменшення кількості загальноосвітніх закладів	3.00

Значення показників, за якими протягом розрахункового періоду 2002-2006 рр. взагалі не відбулося змін, не включено а ні до табл. 3.4, а ні до табл. 3.5.

Наступним кроком при формуванні рейтингу АТО за критерієм ефективності інвестування в соціальну сферу є розрахунок значущості окремих факторів. Як зазначалося в підрозділі 3.1.2 даного дисертаційного дослідження, для цього в рамках авторського підходу запропоновано використовувати коефіцієнт варіації.

В табл. 3.6 представлено результати розрахунку коефіцієнту варіації, який визначає значущість найбільш вагомих факторів, що, на думку автора, характеризують сформовані в Сумській області сприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу.

Таблиця 3.6

Результати розрахунку коефіцієнту варіації, який визначає значущість найбільш вагомих факторів, що характеризують сформовані в Сумській області сприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу

<i>Назва фактору</i>	<i>Дисперсія</i>	<i>Середньо-квадратичне відхилення</i>	<i>Коефіцієнт варіації</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Збільшення валового регіонального продукту на одну особу	3431040,50	1852,30	0,32
Збільшення інвестицій в основний капітал на одну особу	597300,93	772,85	0,64
Збільшення роздрібного товарообороту підприємств на одну особу	411168.00	641,22	0,40
Збільшення обсягу вироблених послуг	161317,23	401,64	0,34

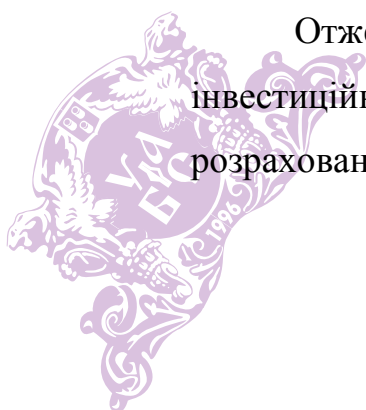
Продовження таблиці 3.6

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Збільшення обсягів послуг, наданих населенню	18493,98	135,99	0,32
Збільшення доходів населення	15542130,00	3942,35	0,38
Збільшення середньомісячної номінальної заробітної плати	62935,50	250,86	0,33
Збільшення забезпеченості населення житлом	235,33	15,34	0,69
Збільшення охоплення дітей дошкільними заходами	1739,25	41,70	0,68
Збільшення кількості середнього медичного персоналу	5671,08	75,36	0,70

В табл. 3.7 представлено результати розрахунку коефіцієнту варіації, який визначає значущість найбільш вагомих факторів, що, на думку автора, характеризують сформовані в Сумській області несприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу.

За результатами наведених вище розрахунків, можна зробити висновки, що загальна кількісна оцінка факторів, що характеризують сформовані в Сумській області несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу, складає 4,52, а кількісна оцінка факторів, що характеризують сприятливі умови – 3,89.

Отже, значення загального індикатору ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку в Сумській області, розрахованого нами за формулою 3.1, складає -0,63.

Таблиця 3.7

Результати розрахунку коефіцієнту варіації, який визначає значущість найбільш вагомих факторів, що характеризують несформовані в Сумській області несприятливі умови для ефективного використання інвестиційних ресурсів, спрямованих в соціальну сферу

<i>Назва фактору</i>	<i>Дисперсія</i>	<i>Середньо-квадратичне відхилення</i>	<i>Коефіцієнт варіації</i>
Збільшення індексу споживчих цін	6170,09	78,55	0,69
Зменшення середньорічної кількості найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах	1006,49	31,72	0,77
Зменшення зайнятості населення	151121,97	388,74	0,71
Збільшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення	25,57	5,05	0,29
Збільшення витрат населення	9913355,00	3148,54	0,40
Зменшення забезпеченості населення закладами культури	7,13	2,67	1,68
Зменшення кількості загальноосвітніх закладів	218449,25	467,3855	0,71

Результати аналогічних розрахунків, проведених по всім АТО України, представлені в табл. 3.8.

Таким чином, підсумовуючи дані, представлені в табл. 3.8, можна дійти висновку, що близько половини АТО в Україні характеризуються від'ємним значенням загального індикатора ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку. Іншими словами, кількісні оцінки факторів, що характеризують несприятливі умови для інвестування в

соціальну сферу, перевищують кількісні оцінки факторів, що характеризують сприятливі умови.

Провідні місця в сформованому рейтингу посідають переважно економічно розвинені промислові АТО. Лідерами є м. Київ, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Луганська області. Позитивно можна охарактеризувати також позиції Черкаської, Львівської, Рівненської, Чернігівської, Чернівецької областей, а також АРК, які останнім часом досить суттєво нарощують темпи соціального зростання.

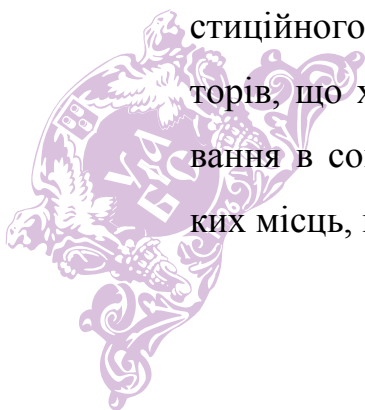
Загальний індикатор ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку в *Харківській області дорівнює 0*. Такий результат для керівництва області має стати свідченням того, що окремі напрямки соціального розвитку потребують додаткової уваги, здійснюваним заходам не достає ефективності тощо.

Сумська область займає 18 місце в загальному рейтингу за показником ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку, що свідчить про низьку результативність здійснюваних її керівництвом заходів, нерационально обрані технології використання бюджетних коштів тощо.

Останні позиції в даному рейтингу посідають Кіровоградська, Івано-Франківська, Миколаївська, Херсонська та Вінницька області.

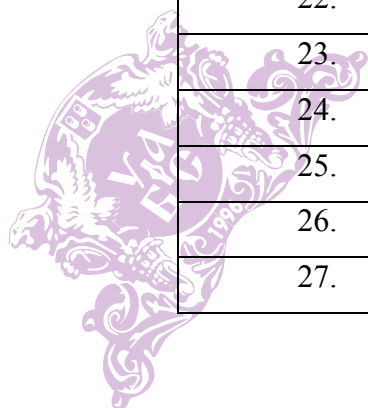
Отже, зазначимо, що використання саме такого підходу до оцінки ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку дозволяє визначити в яких АТО найефективніше здійснюється використання інвестиційних ресурсів.

А аналіз такої складової загального індикатору ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку як кількісна оцінка факторів, що характеризують сформовані несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу може використовуватися для виявлення слабких місць, що потребують додаткової уваги керівництва АТО.

Рейтинг АТО за показником ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку

<i>Місце в загальному рейтингу</i>	<i>Найменування АТО</i>	<i>Значення загального індикатора ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку</i>
1.	м. Київ	9,64
2.	Дніпропетровська	7,34
3.	Луганська	5,74
4.	Запорізька	5,08
5.	Київська	3,83
6.	Черкаська	2,76
7.	АРК	2,15
8.	Львівська	1,18
9.	Рівненська	0,81
10.	Чернівецька	0,73
11.	Чернігівська	0,33
12.	Тернопільська	0,17
13.	Харківська	0
14.	м. Севастополь	-0,02
15.	Закарпатська	-0,1
16.	Житомирська	-0,27
17.	Волинська	-0,47
18.	Сумська	-0,63
19.	Донецька	-0,71
20.	Хмельницька	-0,79
21.	Полтавська	-0,85
22.	Одеська	-0,87
23.	Кіровоградська	-0,93
24.	Івано-Франківська	-1,06
25.	Миколаївська	-1,17
26.	Херсонська	-1,35
27.	Вінницька	-1,47

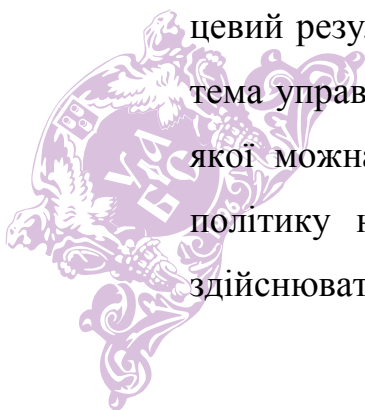

Підводячи підсумок, можна з впевненістю стверджувати, що даний методичний підхід має широке коло споживачів, в якості яких можуть виступати і місцеві органи виконавчої влади, і приватні інвестори, і суб'єкти господарювання, і банки, і недержавні організації і установи, а також різного роду рейтингові агентства, що здійснюють оцінку інвестиційної привабливості АТО та рівень їх соціально-економічного розвитку.

3.2. Формування місцевого комплексу соціально значущих проектів з метою фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку

3.2.1. Управління фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих проектів

В умовах реформування бюджетної системи України особливої актуальності набуває проблема підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів розвитку. З метою активізації інвестиційних процесів та соціального зростання на місцях виникає необхідність формування таких умов розподілу бюджетних коштів, які б передбачали чітко визначені етапи та стадії розподілу, забезпечували системність цього процесу, високий рівень відповідальності та були зорієнтовані на кінцевий результат. Результатом створення таких умов має стати така система управління видатками місцевого бюджету розвитку, за допомогою якої можна було б не тільки реалізовувати інвестиційно-інноваційну політику на муніципальному та загальнодержавному рівнях, але й здійснювати реальний вплив на соціальний розвиток території.

З метою підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету розвитку слід передбачити певний механізм визначення пріоритетів у фінансуванні інвестиційних проектів соціальної спрямованості за рахунок цього бюджету.

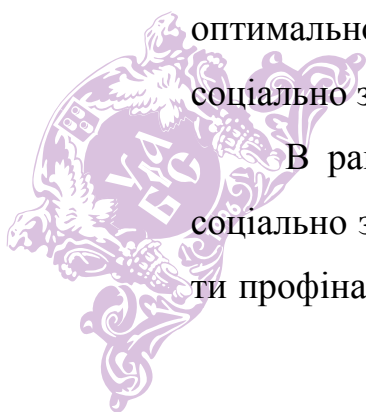
За пропозицією автора слід розглядати окремо одиничний соціально значущий інвестиційний проект, місцевий комплекс таких проектів та місцеву соціальну програму.

Так, під **місцевим комплексом соціально значущих інвестиційних проектів** пропонується розуміти сформовану за критерієм максимізації інтегрального дисконтованого очікуваного соціально-економічного ефекту для АТО та скоординована Комітетом розвитку у часі, за ресурсами та виконавцями сукупність незалежних, взаємопов'язаних або взаємодоповнюючих одиничних інвестиційних проектів соціальної спрямованості, що реалізується як за рахунок коштів місцевого бюджету розвитку, так і шляхом внутрішнього реінвестування від реалізації прибуткових проектів в рамках місцевої соціальної програми та в комплексі забезпечує реалізацію стратегії соціально-економічного зростання території.

Під **місцевою соціальною програмою** пропонується розуміти складову загальнодержавної соціальної програми розвитку, представлену як комплекс заходів, що направлені на досягнення стратегії соціального розвитку АТО.

Під **одиничним проектом** ми будемо розуміти окремий проект, що входить до складу місцевого комплексу соціально значущих проектів і може мати як прибутковий, так і неприбутковий характер. Сукупність оптимально-підібраних одиничних проектів складає місцевий комплекс соціально значущих проектів.

В рамках авторського механізму реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів передбачається, що всі проекти мають бути профінансовані за рахунок бюджетних коштів. Крім того, зазначений

комплекс повинен забезпечувати окрім реалізації завдань соціальної політики, ще й мінімальний рівень прибутковості.

Викладений нижче авторський науково-методичний підхід до управління фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів суттєво розвиває окремі положення, запропоновані Черновим В.Б. [186] в моделі формування єдиного комплексного проекту підприємства. В таблиці 3.9. відображені **відмінності авторського та базового підходів** до формування єдиного комплексу проектів.

При оцінці ефективності місцевого комплексу соціально значущих проектів ми пропонуємо використовувати три групи показників:

- оціночні показники, які характеризують середовище і властивості складових місцевого комплексу соціально значущих проектів;
- критерії попереднього відбору, які використовуються для відбору і порівняльної характеристики проектів місцевого комплексу;
- комплексні показники, що характеризують ефективність комплексу в цілому.

Такі показники ми пропонуємо застосовувати в порядку, представленому на рис. 3.2.

В якості оціночних показників ми пропонуємо застосовувати загальноприйняті фінансові показники, що характеризують окремо кожен проект місцевого комплексу соціально значущих проектів, а саме: серед яких чиста теперішня вартість, індекс прибутковості, внутрішня норма прибутковості, термін окупності проектів тощо.

Основні відмінності авторського та базового [186] підходів до формування єдиного комплексу проектів

<i>№ з/п</i>	<i>Параметр</i>	<i>Базовий підхід</i>	<i>Авторський підхід</i>
1.	Назва моделі	Модель комплексного інвестиційного проекту	Модель місцевого комплексу соціально значущих проектів
2.	Рівень застосування	Підприємство	Δ ТГ Продовження таблиці 3.9
3.	Виконавці	Відділ менеджменту підприємства	Фонд розвитку, підпорядкований обласній державній адміністрації
4.	Пріоритети в оцінці	Основою оцінки є визначення показників прибутковості як окремих проектів, так і в цілому комплексного проекту	Пріоритетом в оцінці є показники соціальної значущості, а вже потім береться до уваги прибутковість
5.	Порядок встановлення норми дисконту	Встановлюється індивідуально кожним інвестором в залежності від джерела виникнення коштів з урахуванням вартості	Встановлюється Комітетом розвитку в залежності від напрямку споживання коштів як соціально-екологічний норматив
6.	Врахування соціального фактору при формуванні норми дисконту	Не передбачено	Передбачено
7.	Основна мета формування	Отримання прибутку	Отримання соціального ефекту
8.	Механізм визначення достатності коштів	Використовується показник «баланс інвестицій»	Використовується показник «баланс вкладень в одиничний проект на поточному етапі планування»
9.	Підсумковий показник оцінки	Чистий дисконтований дохід комплексного проекту	Показник очікуваного соціально-економічного ефекту від реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів

Рис. 3.2. Застосування показників оцінки ефективності місцевого комплексу соціально значущих проектів в залежності від етапу його формування

Стосовно *критеріїв попереднього відбору*, які характеризують ефективність поточного управління проектами місцевого комплексу, то слід зауважити, що їхнє застосування вимагає попередньої систематизації та обробки вихідних даних. Так, для їх розрахунку необхідні наступні дані:

K_t^{BP} – загальний обсяг коштів, передбачених в місцевому бюджеті розвитку для реалізації місцевого комплексу соціально-значущих проектів;

K_t^{CP} – обсяг коштів, що виділений в місцевому бюджеті розвитку на реалізацію соціальної програми;

K_t^{Π} – обсяг коштів, що може бути виділений з місцевого бюджету розвитку для реалізації проектів, які окрім значного соціального впливу мають високий рівень прибутковості;

K_t^{MK} – необхідний обсяг коштів для фінансування місцевого комплексу соціально значущих проектів;

K_t^{BI} – обсяг коштів, що може бути виділений для реалізації проектів, які не можна відкласти (так звані «вимушені інвестиції»);

K_t^{CP*} – обсяг коштів, що необхідний для реалізації соціальної програми;

$K_t^{\Pi*}$ – обсяг коштів, необхідних для забезпечення прибутковості місцевого комплексу соціально значущих проектів;

K_t^{BI*} – обсяг коштів, необхідний для реалізації всіх соціально значущих проектів, що сприяють виконанню соціальної програми на місцях.

t – період в якому здійснюється реалізація місцевого комплексу соціально значущих проектів.

Кошти, що виділяються в місцевому бюджеті розвитку для реалізації прибуткових проектів та соціальної програми, визначаються наступним чином:

$$K_t^{BP} = \sum_{i=1}^t K_t^{\Pi} + K_t^{CP} \quad (3.5)$$

Обсяг необхідних коштів для фінансування місцевого комплексу соціально значущих проектів визначається як:

$$K_t^{MK} = \sum_{t=1}^t K_t^{II*} + K_t^{CII*} + \sum_{t=1}^T K_t^{BI*} \quad (3.6)$$

Якщо на будь-якому етапі планування загальний обсяг коштів, виділених в місцевому бюджеті розвитку для реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів K_t^{BP} , менше необхідного обсягу коштів для фінансування місцевого комплексу соціально значущих проектів K_t^{MK} , то здійснюється зовнішнє фінансування проектів.

Функцією управління поточними потоками в процесі реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів ми пропонуємо наділити одну з робочих груп Комітету розвитку, яка буде в прозорій формі звітувати як безпосередньо керівництву комітету, так і обласній державній адміністрації.

Переходячи безпосередньо до викладення сутності використовуваних критеріїв ефективності, слід зауважити, що за авторською пропозицією вони будуть використовуватися в рамках попереднього відбору і порівняльної характеристики проектів, а також для їх ранжування з позицій їх соціальної значущості та прибутковості.

Одним з таких показників, який характеризує різницю між надходженнями і видатками бюджету на етапі t , є поточне сальдо одного проекту PC_t^{OP} , яке визначається як:

$$PC_t^{OP} = H_t^{OP} - B_t^{OP}, \quad (3.7)$$

де H_t^{OP} – поточні надходження коштів від реалізації проектів;

B_t^{OP} – видатки місцевого бюджету розвитку на реалізацію проектів.

Коефіцієнт дисконтування при різних значеннях норми дисконту протягом періоду реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів ми пропонуємо розраховувати за формулою:

$$K\partial_t^{OP} = \prod_{t=0}^t (1 + H\partial_t^{OP})^{-1}, \quad (3.8)$$

де $H\partial_t^{OP}$ – норма дисконту на етапі t .

Якщо $H\partial_{0 \leq t \leq T}^{OP} = const$,

$$\text{то } K\partial_t^{OP} = (1 + HD^{OP})^t, \quad (3.9)$$

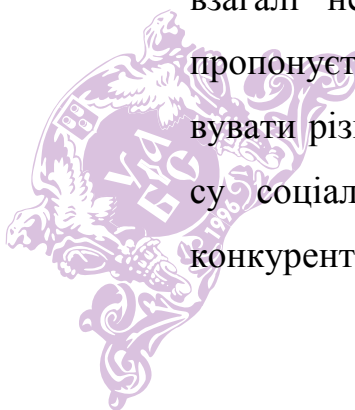
Наступним критерієм попереднього відбору є показник накопиченого сальдо одиничного проекту, який визначається як дисконтована сума поточних сальдо від етапу 0 до етапу t :

$$HC^{OP} = \sum_{t=1}^t PC_t^{OP} \cdot K\partial_t^{OP} \quad (3.10)$$

На підставі цього показника можна визначити чисте накопичене сальдо одиничного проекту, яке визначається як дисконтована сума поточних сальдо проекту, зменшених на величину вкладень протягом розрахункового періоду

$$CHC_t^{OP} = \sum_{t=0}^t [(PC_t^{OP} - K_t^{OP}) K\partial_t^{OP}] \quad (3.11)$$

Ми вважаємо, що для соціально спрямованих проектів норма дисконтування повинна встановлюватися на державному рівні. Так, для проектів, що не є прибутковими, проте здійснюють значний соціальний вплив на стан АТО, норму дисконту в рамках механізму, що пропонується, встановлюватиме Комітет розвитку, базуючись на прогнозних оцінках розвитку АТО. Отже, в складі місцевого комплексу соціально значущих проектів містяться як соціально спрямовані проекти з високим рівнем прибутковості, так і проекти з значним рівнем соціальної значущості та з низькою комерційною привабливістю, або взагалі непривабливі з цієї точки зору. В економічній літературі пропонується для порівняння різних за значимістю проектів використовувати різні норми дисконтування. При формуванні місцевого комплексу соціально значущих проектів для того, щоб підвищити їх конкурентоспроможність, ми пропонуємо звернутися до практики

диференціації норм дисконтування. Оскільки терміни реалізації соціально значущих проектів, як правило, є набагато вищим ніж у прибуткових проектів соціальної спрямованості, то заходи щодо диференціації норми дисконту забезпечать зростання цінності перших. Окрім того, такий захід не дозволить спрямовувати бюджетні кошти на реалізацію проектів, що є привабливими виключно з комерційної точки зору. Окрім вищезазначених аргументів не варто забувати про відмінність економічних, соціальних, бюджетних, фіскальних та інших потенціалів різних АТО, що передбачає можливість застосування пільгових ставок норм дисконтування.

Як відомо, на сьогодні в економічній літературі **найбільш поширеними є два підходи щодо встановлення норми дисконтування:**

- встановлення єдиної норми дисконтування для всіх сфер та напрямків економічного розвитку [125, 118, 164];
- застосування диференційованих норм дисконтування (з тих чи інших причин) [157, 120].

Проаналізувавши ці підходи, ми вважаємо за доцільне наступним чином підійти до **вирішення проблеми диференціації норми дисконту:**

- для соціально значущих проектів, які не можна реалізувати в інші періоди і які не привабливі з комерційної точки зору застосовувати норму дисконтування, встановлену Комітетом розвитку;
- для соціально спрямованих прибуткових проектів норму дисконту встановлювати на рівні фактичної середньозваженої вартості капіталу.

При управлінні місцевим комплексом соціально значущих проектів не слід забувати і про поточне внутрішнє управління грошовими потоками.

Схематично систему управління внутрішніми фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих проектів представлено на рис. 3.3.

Наступним критерієм попереднього відбору є чисте накопичене сальдо місцевого комплексу соціально-значущих проектів, яке визначається як сума накопичених сальдо по проектах.

$$\text{ЧНС}_t^{\text{МК}} = \text{ЧНС}_t^{\text{СП}} + \sum_{t=1}^t \text{ЧНС}_t^{\text{П}} + \sum_{t=1}^t \text{ЧНС}_t^{\text{БІ}} \quad (3.12)$$

Цей показник показує ту частину чистого дисконтованого доходу місцевого комплексу соціально значущих проектів, яка накопичена за період часу від початку проекту і до поточного моменту, та може бути розрахований наступним чином:

$$\begin{aligned} \text{ЧПС}_t^{\text{МК}} &= \sum_{t=1}^t \text{ЧПС}_t^{\text{П}} + \text{ЧПС}_t^{\text{СГ}} + \sum_{t=1}^t \text{ЧПС}_t^{\text{БІ}} = \\ &= \sum_{t=0}^t \left\{ \sum_{t=1}^t \left[\left(H_t^{\text{П}} - B_t^{\text{П}} - K_t^{\text{СП-П}} - \sum_{t=1}^t K_t^{\text{БІ-П}} \right) K \delta_t^{\text{П}} \right] + \right. \\ &\quad \left. \sum_{t=1}^t \left[\left(H_t^{\text{СП}} - B_t^{\text{СП}} - K_t^{\text{СП-Ф}} - \sum_{t=1}^t K_t^{\text{БІ-СП}} \right) K \delta_t^{\text{СП}} + \right. \right. \\ &\quad \left. \left. + \sum_{t=1}^t \left[\left(H_t^{\text{БІ}} - B_t^{\text{БІ}} \right) K \delta_t^{\text{БІ}} \right] \right] \right\} \quad (3.13) \end{aligned}$$

Чисте накопичене сальдо місцевого комплексу соціально значущих проектів є джерелом фінансування окремих соціально значущих проектів, які не можна відкласти. Фінансові можливості реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів визначаються достатністю поточного фінансування кожного із проектів місцевого комплексу протягом визначеного періоду, але при цьому комерційна ефективність визначається його беззбитковістю.

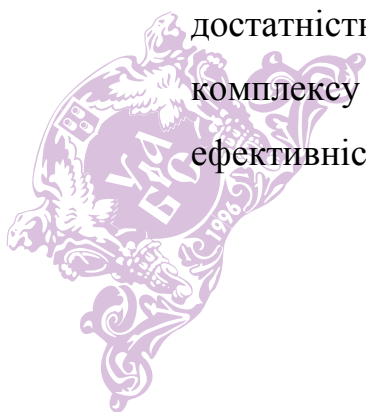

Рис. 3.3. Система управління внутрішніми фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих проектів

В рамках місцевого комплексу соціально значущих проектів кожен з одиничних проектів фінансується або за рахунок бюджету, або в рамках механізму внутрішнього фінансування (надходжень від реалізації прибуткових проектів).

Визначення *здатності до фінансової реалізації місцевого комплексу проектів можна звести до виконання наступних умов:*

1. З метою забезпечення можливості фінансової реалізації місцевого комплексу соціально-значущих проектів Комітет розвитку повинен забезпечити наступні умови:

$$HC_t^{MK} \geq K_t^{BP} \rightarrow ЧПС_e^{MK} \geq 0 \quad (3.14)$$

2. Для забезпечення ефективного управління коштами місцевого бюджету розвитку при плануванні повинні дотримуватися умови бездефіцитності вкладень в реалізацію місцевого комплексу:

$$K_t^{OP} = K_t^{OP*} \quad (3.15)$$

Про достатність фінансування на поточному етапі планування свідчить такий показник, як баланс вкладень в одиничний проект, який ми пропонуємо розраховувати за наступною формулою:

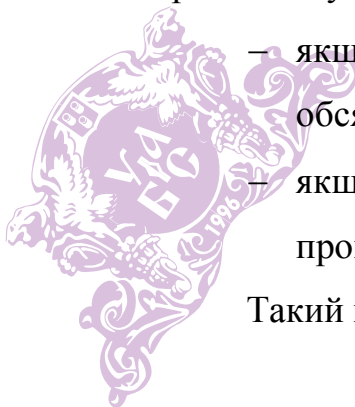
$$BB_t^{OP} = K_t^{OP} - K_t^{OP*} \quad (3.16)$$

Якщо при реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів цей показник більше нуля, то це дозволяє додатково включити або новий проект в місцевий комплекс, або, що найбільш ймовірно, спрямувати ці кошти на реалізацію проектів, що вже містяться в даному комплексі.

Якщо баланс вкладень складає від'ємну величину, то послідовність прийняття управлінських рішень буде наступною:

- якщо цей проект можна відкласти, то обирається проект з меншим обсягом вкладень;
- якщо проект відкласти не можна, то проводиться ряд аналітичних процедур, розглядається можливість залучення додаткових коштів.

Такий процес можна представити у вигляді блок-схеми на рис 3.4.

Значення BV_t^{MK} показує баланс місцевого комплексу на кінець планового періоду. Якщо цей показник дорівнює нулю, то можна зробити висновок про ефективне використання коштів бюджету розвитку та про достатність ресурсів для виконання соціальної програми. Якщо значення цього показника додатне, то в розпорядженні бюджету розвитку залишаються вільні кошти, що свідчить про можливість включення до місцевого комплексу соціально значущих проектів додаткових інвестиційних проектів. Якщо ж навпаки, тобто баланс місцевого комплексу є від'ємним, то виникає потреба пошуку зовнішніх джерел фінансування.

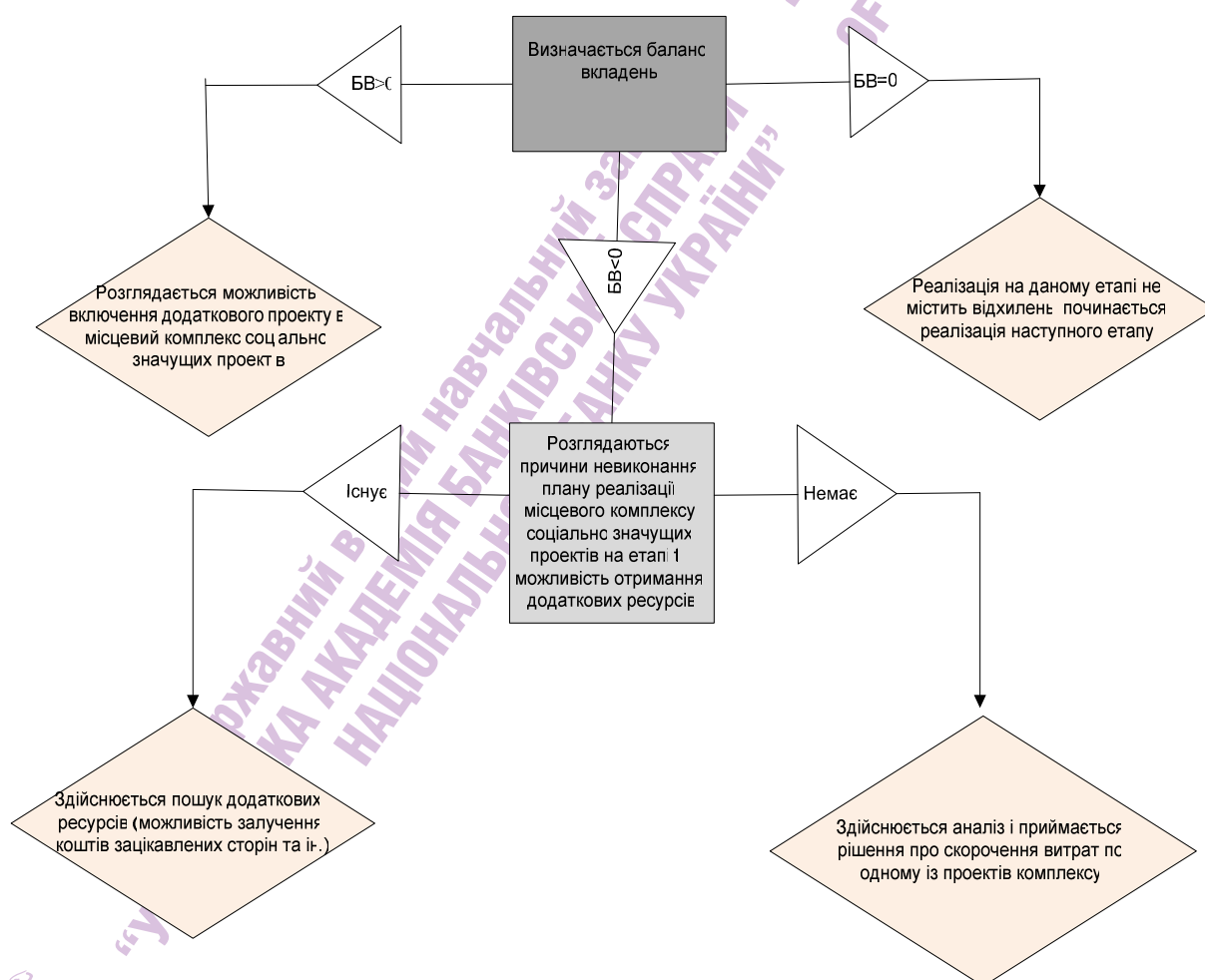

Рис. 3.4. Алгоритм процесу прийняття рішень при поточному управлінні місцевим комплексом соціально значущих проектів

Подальше використання коштів бюджету розвитку потребує більш детального аналізу, підвищення компетентності фахівців, що здійснювали таке управління.

Можливість фінансової реалізації проекту визначається наступною системою рівнянь:

$$\begin{cases} ЧНС_t^{МК} \geq 0 \\ БВ_t^{МК} = 0 \end{cases} \quad (3.17)$$

Під час проведення перевірки здатності проекту до фінансової реалізації, для розрахунку накопиченого сальдо використовуються дисконтовані грошові потоки. Це зумовлено, в першу чергу, тим, що виникає потреба в агрегуванні різних за терміном грошових потоків за умови, що різні проекти місцевого комплексу будуть мати різні норми дисконту.

Крім критеріїв попереднього відбору та оціночних показників значне місце в системі оцінки місцевого комплексу соціально значущих проектів відіграють комплексні показники, які дають можливість оцінити ефективність місцевого комплексу соціально значущих проектів в цілому. Така ефективність повинна бути оцінена з позиції впливу місцевого комплексу соціально значущих проектів на соціальне становище АТО. Прикладом комплексного показника місцевого комплексу соціально значущих проектів є показник накопиченого сальдо на кінець планового періоду, який показує загальний валовий дохід, отриманий по всіх проектами, які входять до місцевого комплексу на кінець планового періоду. Таким чином, основною умовою реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів буде наближення значення цього показника до нуля або перевищення цієї межі. Якщо підсумувати поетапні балансові рівняння протягом всього горизонту планування, то можна отримати наступну систему нерівностей:

$$\left\{ \begin{array}{l} K^{BP} = \sum K^{П-БP} + K^{СП-БP} \\ HC^{Пi} = ЧПС^{Пi} + K^{П-БP} \\ K^{СП} = \sum K^{СП-П} + K^{СП-БP} \\ HC^{СП} = ЧПС^{СП} + K^{СП} \\ K^{BI} = K^{BI-СП} + K^{BI-П} \\ HC^{МК} = ЧПС^{МК} + K^{БP} \end{array} \right. \quad (3.18)$$

Виходячи з системи рівнянь та формули (3.13), чисте поточне сальдо місцевого комплексу можна розрахувати наступним чином:

$$ЧПС_t^{МК} = ЧПС_t^{СП} + \sum_{t=1}^t ЧПС_t^{П} + \sum_{t=1}^t ЧПС_t^{BI} \quad (3.19)$$

В рамках авторського підходу ми пропонуємо остаточні рішення приймати на основі комплексного показника, який може мати назву «показника очікуваного соціально-економічного ефекту від реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів» і визначатися за формулою:

$$OE^{МК} = ЧПС_t^{МК} + OCE_t^{МК} + CE_t^{МК} \quad (3.20)$$

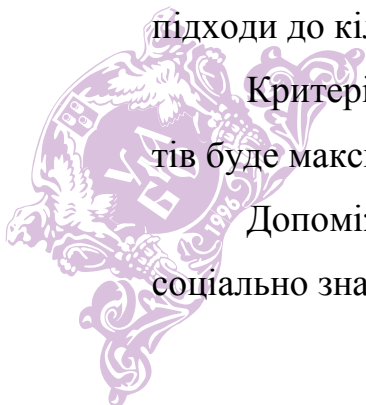
де $OCE_t^{МК}$ – очікуваний соціальний ефект від реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів;

$CE_t^{МК}$ – очікуваний синергетичний ефект від реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів.

На нашу думку, інтегральний соціально-економічний ефект від сумісної реалізації одиничних проектів перевищуватиме суму відповідних ефектів від відокремленої реалізації кожного з них за рахунок виникнення так званого «ефекту синергії». На жаль, сьогодні ще не відпрацьовані методичні підходи до кількісної оцінки синергетичного ефекту на місцевому рівні.

Критерієм оптимізації місцевого комплексу соціально значущих проектів буде максимізація саме цього показника.

Допоміжну роль при формуванні оптимального місцевого комплексу соціально значущих проектів відіграє термін окупності інвестицій.

Підбиваючи підсумки, слід зауважити, що сучасна система фінансування інвестиційних проектів соціального спрямування потребує нових механізмів управління видатками бюджетів розвитку. Нажаль, на практиці все ще застосовуються застарілі підходи. Саме тому запропонований автором механізм управління видатками місцевого бюджету, спрямованими на фінансування інвестиційних проектів в соціальну сферу через формування місцевого комплексу соціально значущих проектів вважається досить результативним кроком та універсальним рішенням існуючих проблем. На теперішній момент на місцевому рівні відсутні аналоги запропонованої системи управління коштами місцевих бюджетів розвитку.

Практичні аспекти реалізації цієї моделі будуть розглянуті в наступному підрозділі дисертаційної роботи.

3.2.2. Практична перевірка авторських пропозицій щодо формування місцевого комплексу соціально значущих проектів

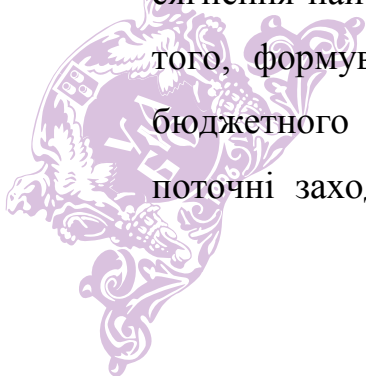
В даному підрозділі дисертаційної роботи буде продемонстровано практичну реалізацію запропонованих автором в підрозділі 3.2.1 підходів до управління фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів. Цей комплекс буде сформовано з цілого ряду соціально спрямованих інвестиційних проектів, реалізація яких планується з коштів бюджету розвитку м. Суми.

Як свідчить аналіз виконання бюджетів розвитку м. Суми за останні три роки, за рахунок цих коштів в основному реалізуються проекти, що передбачають будівництво: глибоководних свердловин, станцій знезаражування стічних вод, полігону для складування твердих побутових відходів, водопроводу, ліній освітлення, ліквідації підтоплень, а також проекти, спрямовані на реконструкцію та капітальний ремонт приміщень тощо. На жаль, як видно з

додатку Г, сьогодні часто має місце наступна ситуація: в попередньому році фінансування об'єкту ще не закінчено, але в планах на наступні бюджетні періоди він не фігурує. Так, наприклад, ступінь завершеності проекту щодо будівництва водопроводу по проїзду Довженка в 2005 р. складала 34%, але в наступних бюджетних періодах фінансування даного проекту вже не передбачено. Це дозволяє зробити висновок про недосконалість механізму планування видатків бюджету розвитку м. Суми, за рахунок чого частково втрачається соціальний ефект, що був досягнутий від попередніх видатків бюджету розвитку.

Здійснений автором аналіз дозволяє дійти висновку, що сьогодні в м. Суми відбір проектів з метою фінансування за рахунок бюджетних коштів здійснюється виходячи виключно з можливостей бюджету розвитку та важливості проекту для територіальної громади. Причому, слід зауважити, що останній критерій не формалізовано, тобто значущість проекту визначається особами, що приймають управлінські рішення, суто суб'єктивно.

На нашу думку, зазначені вище проблеми можуть бути вирішені шляхом формування та оптимізації в м. Суми місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів відповідно до авторських пропозицій, викладених в підрозділі 3.2.1 даного дисертаційного дослідження. В процесі управління фінансовими потоками такого комплексу слід передбачити можливість залучення небюджетних джерел фінансування соціальної сфери, а також можливості реінвестування в рамках кожного окремо взятого проекту. На нашу думку, це сприятиме не тільки економії, але й підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, дозволить забезпечити досягнення найбільшого соціального ефекту для територіальної громади. Крім того, формування такого комплексу надасть можливість вивести процес бюджетного планування в даній АТО на суттєво вищий рівень, привести поточні заходи щодо управління видатками бюджету розвитку м. Суми у

відповідність до Програми її стратегічного розвитку, яка сформована на декілька років вперед.

В м.Суми, нажаль, сьогодні не функціонують механізми ефективної співпраці місцевих органів влади та приватного капіталу щодо фінансування соціального розвитку територіальної громади, тобто владі не задіяти мотиваційно-заохочувальні механізми, які б забезпечили додатковий приток вітчизняних та іноземних інвесторів до фінансування соціальної сфери.

Виходячи з цього подальші розрахунки будуть здійснені, виходячи виключно з можливостей бюджетів розвитку щодо інвестування в соціально спрямовані проекти.

Вихідні дані для формування місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів в м. Суми представлено в табл. 3.10.

З метою безпосереднього формування місцевого комплексу соціально значущих проектів нами було відібрано 25 інвестиційних проектів, з яких:

- **перша група** - 20 проектів, які у сукупності формують місцеву соціальну програму і, відповідно до стратегії соціально-економічного розвитку м. Суми, сприяють забезпеченню соціального зростання даної АТО;
- **друга група** - 3 проекти зі значним рівнем прибутковості та низьким рівнем соціальної значущості;
- **третья група** - 2 проекти (так звані „вимушені інвестиції”), відмовитися від реалізації яких неприпустимо.

Детальна характеристика зазначених вище 20 проектів, які входять до **першої групи** та складають основу соціальної програми в м. Суми на 2008 р., представлена в табл.3.11.

Таблиця 3.10

Вихідні дані для формування місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів в м. Суми

Показник	Умовна позначка	Бюджетний період		
		1 рік	2 рік	3 рік
Загальний обсяг коштів, виділених в місцевому бюджеті розвитку для реалізації місцевого комплексу соціально-значущих проектів	K_t^{BP}	24932,10	25313,40	24951,20
Обсяг коштів, що може бути виділений з місцевого бюджету розвитку для реалізації проектів, які окрім значного соціального впливу мають високий рівень прибутковості	K_t^{II}	6500.00	-	-
Обсяг коштів, що виділений в місцевому бюджеті розвитку на реалізацію соціальної програми	$K_t^{СП}$	15932,10	22813,40	22451,20
Необхідний обсяг коштів для фінансування місцевого комплексу соціально-значущих проектів	$K_t^{МК}$	75196,70	50264,60	24951,20
Обсяг коштів, що може бути виділений для реалізації проектів, які не можна відкласти (так звані «вимушені інвестиції»)	K_t^{BI}	2500.00	2500.00	2500.00
Обсяг коштів, що необхідний для реалізації соціальної програми	$K_t^{СП*}$	61196,70	45264,60	22451,20
Обсяг необхідних коштів для забезпечення прибутковості місцевого комплексу соціально значущих проектів	K_t^{II*}	6500.00	-	-
Обсяг коштів, необхідний для реалізації всіх соціально значущих проектів j , що сприяють виконанню соціальної програми на місцях	K_t^{BI*}	7500.00	5000.00	2500.00

Таблиця 3.11

Характеристика інвестиційних проектів, що формують місцеву соціальну програму в м.Суми в 2008 р.

№ з/п	Проект	Сума коштів необхідна для реалізації проекту, тис. грн	Сума коштів, яка може бути виділена з місцевого бюджету розвитку, тис. грн.			Прибуток (економія), отриманий в поточному році, тис. грн.	
			1 рік	2 рік	3 рік	2рік	3 рік
1.	Реконструкція міського парку ім.. Кожедуба	780,00	100.00	300.00	380.00	300.00	300.00
2.	Створення культурно-мистецького центру на базі незавершеного будівництва палацу дітей та юнацтва вул. Соборна	1463,40	300.00	500.00	663,40	100.00	100.00
3.	Будівництво заводу з переробки ТПВ	40000,00	10000.00	15000.00	15000.00	10000.00	10000.00
4.	Капітальний ремонт спеціалізованого дитячого садку для дітей з порушенням зору №37	200,00	30.00	70.00	100.00		
5.	Заміна котлів в 4-х ЗОШ с. Верхнє Піщане	300,00	100.00	100.00	100.00		
6.	Будівництво 3-х спортивних майданчиків зі штучним покриттям	231, 00	77.00	77.00	77.00		
7.	Будівництво семи спортивних майданчиків для фізичної підготовки	66,00	22.00	22.00	22.00		
8.	Реконструкція пологового будинку	2000,00	500.00	1000.00	500.00		
9.	Капітальний ремонт та ремонт ліфтів в КУ „Сумська клінічна лікарня” №1	3335,00	1111.00	1111.00	1113.00		
10.	Капітальний ремонт та ремонт ліфтів в КУ „Сумська клінічна лікарня” №4	2061,20	500.00	1000.00	561,20		
11.	Капітальний ремонт та ремонт ліфтів в КУ „Сумська клінічна лікарня” №5	1458,70	458,70	500.00	500.00		
12.	Капітальний ремонт та ремонт ліфтів в КУ „Сумському пологовому будинку” №1	2040.00	680.00	680.00	680.00		
13.	Капітальний ремонт та ремонт ліфтів в КУ „Сумська міська поліклініка” №3	958,20	319,40	319,40	319,40		
14.	Придбання медичного обладнання для закладів охорони здоров'я	1628,20	542.00	542.00	544,20		
15.	Будівництво єдиної стерилізаційної на базі лікарні №5	555,00	185.00	185.00	185.00		
16.	Будівництво єдиної пральні КУ „Сумська міська лікарня” №5	531,00	177.00	177.00	177.00		
17.	Придбання музикальних інструментів та орг.. техніки для дитячих музичних шкіл	630.00	210.00	210.00	210.00		
18.	Придбання медичного обладнання КУ „Сумська міська дитяча лікарня”	659,00	220.00	220.00	219.00		
19.	Капітальний ремонт центру реінтеграції бездомних громадян	300,00	100.00	100.00	100.00		
20.	Громадський транспорт (ремонт тролейбусних ліній, закупівля тролейбусів та автобусів)	2000,00	300.00	700.00	1000.00		

Дослідження автора дозволяють зробити висновок, що перші три з представлених в табл. 3.11 проектів мають резервний потенціал щодо генерування додаткового прибутку.

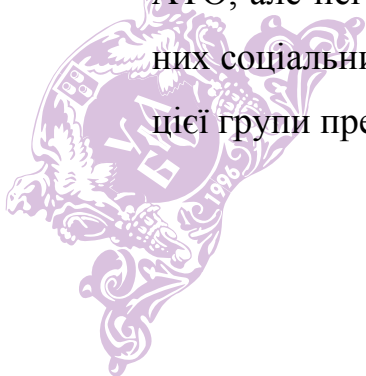
Так, зокрема, при реконструкції міського парку ім. Кожедуба існують можливості для отримання додаткового прибутку шляхом збільшення території, яка здається приватним особам в оренду.

При здійсненні проекту щодо створення культурно-мистецького центру на базі незавершеного будівництва палацу дітей та юнацтва по вул. Соборна, існує можливість отримання додаткового прибутку як за рахунок оренди приміщень, так і за рахунок проведення органами влади цілого ряду акцій та організаційних заходів.

Проект щодо будівництва заводу з переробки ТПВ не тільки може бути прибутковим, а ще й дозволяє отримати економію від того, що створить умови для покращення екологічного стану АТО.

Проекти другої групи також можуть бути включені до місцевого комплексу, але при цьому слід прийняти до уваги, що рівень їх прибутковості є значно вищим порівняно з проектами першої групи, а рівень соціального ефекту, який може бути отриманий при їх реалізації – є значно меншим (переважно він може бути забезпечений від створення додаткових робочих місць). Детальна характеристика проектів цієї групи представлена в табл. 3.12.

Разом з тим, при формуванні місцевого комплексу соціально значущих інвестиційних проектів слід передбачити той факт, що в кожній АТО може виникнути необхідність реалізації **проектів третьої групи** - так званих „вимушених”, які початково не передбачалися соціальною програмою розвитку АТО, але негайне невиконання яких може призвести до виникнення критичних соціальних або екологічних наслідків. Детальна характеристика проектів цієї групи представлена в табл. 3.13.

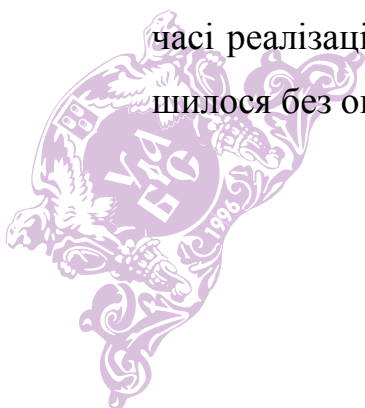
Характеристика інвестиційних проектів другої групи (забезпечують прибутковість місцевого комплексу соціально значущих проектів)

в м. Суми в 2008 р.

№ з/п	Проект	Сума коштів, необхідна для реалізації проекту, тис. грн.	Сума коштів, яка може бути виділена з місцевого бюджету розвитку, тис. грн.	Інші джерела фінансування проекту	Отриманий прибуток	
					2 рік	3 рік
1.	Будівництво аквапарку	9000,00	4500,00	4500,00	8000,00	8000,00
2.	Будівництво підземної торгової мережі	2000,00	1000,00	1000,00	3000,00	3000,00
3.	Будівництво оптового ринку	2500,00	1000,00	1500,00	2000,00	2000,00
Разом		13500,00	6500,00	7000,00	13000,00	13000,00

Щодо проекту з реконструкції тепломереж в м. Суми зазначимо, що він сьогодні є виключно важливим для даної АТО, оскільки їх існуючий стан є жахливим, коштів для їх реконструкції в житлово-комунальних господарствах не вистачає, мають місце значні борги населення.

Негативним прикладом того, до чого може призвести відстрочення у часі реалізації такого роду проектів стало м. Алчевськ, яке серед зими залишилося без опалення.

Характеристика інвестиційних проектів третьої групи (проектів „вимушеної реалізації”) в м. Суми в 2008 р.

№ з/п	Проект	Сума коштів, необхідна для реалізації проекту, тис. грн	Сума коштів, яка виділяється з місцевого бюджету розвитку, тис. грн.		
			1 рік	2 рік	3 рік
1.	Реконструкція тепломереж в м. Суми	4500,00	1500,00	1500,00	1500,00
2.	Реконструкція очисних споруд	3000,00	1000,00	1000,00	1000,00
Разом		7500,00	2500,00	2500,00	2500,00

Крім того, катастрофічні негативні наслідки можуть мати місце і при ігноруванні існуючих проблем з очисними спорудами, тому з метою уникнення цих наслідків виникає потреба в реалізації другого з представлених в табл. 3.13 проектів. зазначеного проекту.

Строк реалізації місцевого комплексу соціально значущих проектів в м. Суми складає 3 роки.

Звернемо увагу ще на один важливий момент. В рамках авторського підходу до управління фінансовими потоками місцевого комплексу соціально значущих проектів передбачена процедура приведення у спів ставний вигляд різночасових грошових потоків, тобто дисконтування. Так, при здійсненні практичних розрахунків в якості норми дисконту було обрано:

- для проектів першої групи – 11%;
- для проектів другої групи – 24%;
- для проектів третьої групи – 0%.

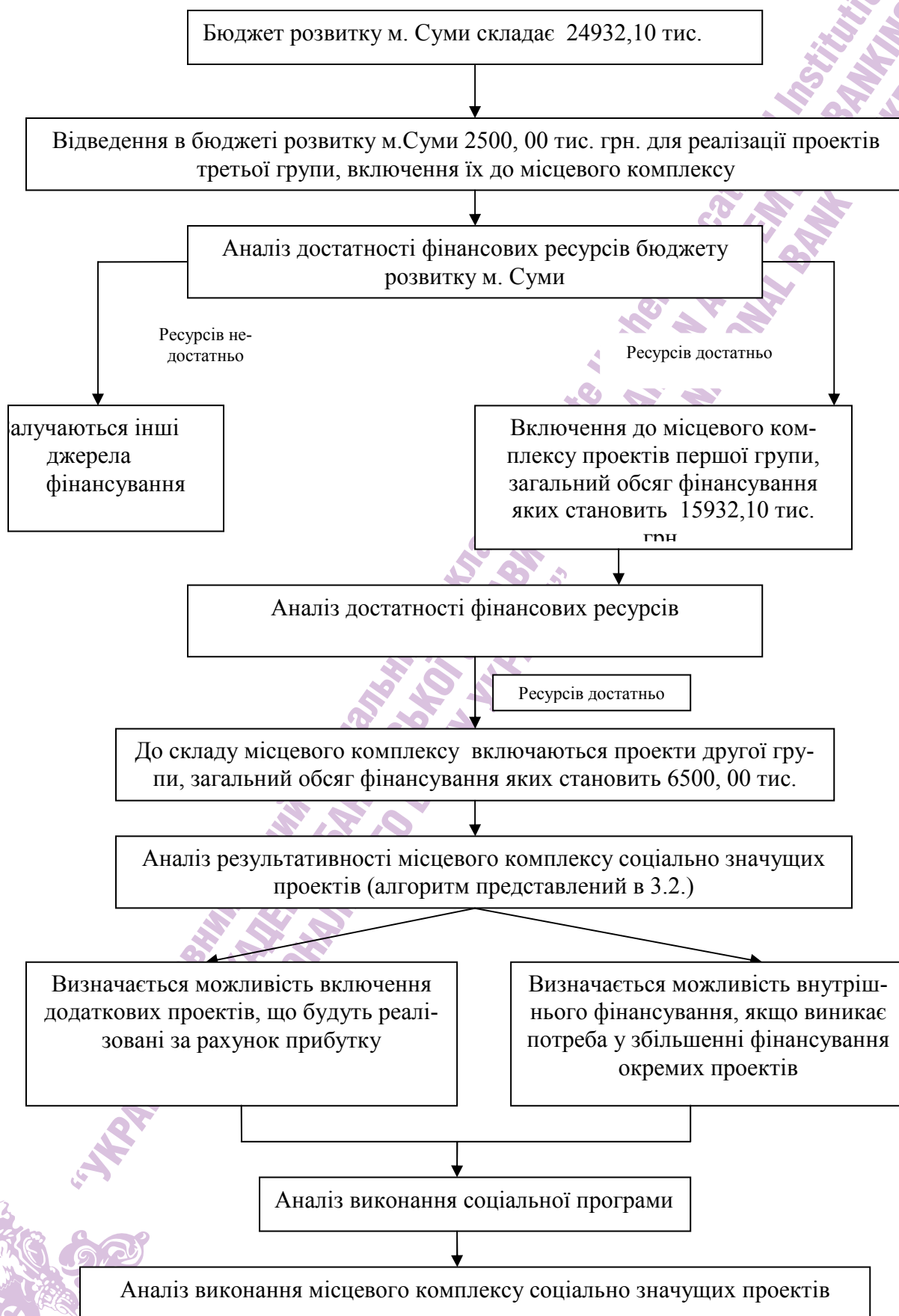

Рис. 3.5. Порядок формування місцевого комплексу соціально значущих проектів в м. Суми в 2008 р.

Схематично порядок формування місцевого комплексу соціально значущих проектів в м. Суми в 2008 р. продемонстровано на рис. 3.5.

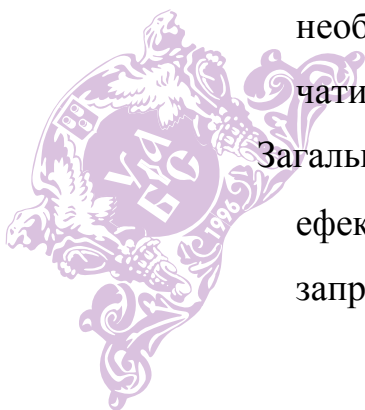
Результати формування місцевого комплексу соціально значущих проектів свідчать про можливість досягнення за досліджуваний період мінімального рівня прибутковості місцевого комплексу соціально значущих проектів. За умов існування можливості впровадження фондової форми інвестування, отриманий прибуток дозволив би підвищити рівень інвестиційного забезпечення соціальної сфери.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що в межах формування авторського варіанту системи інвестиційного забезпечення існує можливість підвищення ефективності управління видатками місцевих бюджетів розвитку, в першу чергу, шляхом формування місцевого комплексу соціально значущих проектів, в рамках якого буде здійснюватися централізоване управління грошовими потоками.

Висновки до третього розділу

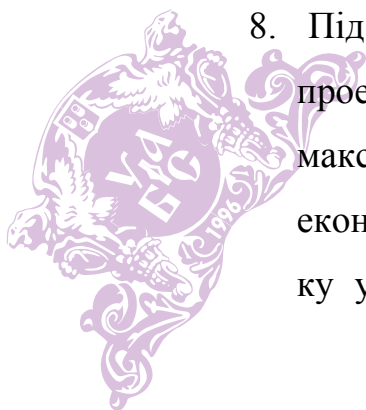
1. Систематизація та критичний огляд наукових робіт з питань розробки рейтингів соціального-економічного розвитку АТО свідчить про недосконалість науково-методичних підходів до оцінки їх складової – рівня розвитку АТО з позиції ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери.
2. Аналіз існуючих науково-методичних підходів свідчить про необхідність перегляду і обґрунтування факторів, що мають включатися до оцінки інвестиційного забезпечення соціальної сфери

Загальний індикатор, який визначає місце АТО в рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку (R_{Σ}), запропоновано визначати як різницю оціночних значень факторів,

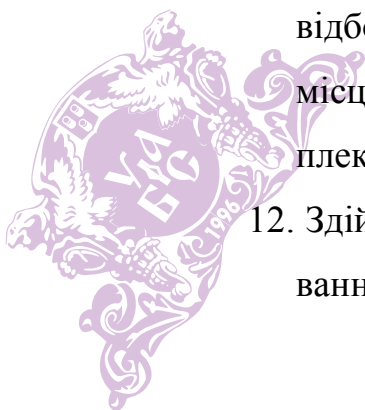
що характеризують сформовані сприятливі та несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу

4. До складу факторів, які підлягають оцінці в рамках запропонованого підходу, віднесено: заборгованість із заробітної плати, рівень безробіття населення, розмір інвестицій в основний капітал на одну особу, частку працівників, чия заробітна плата є нижчою, ніж прожитковий мінімум, обсяг валового регіонального продукту, рівень бюджетного забезпечення галузей пріоритетного розвитку АТО, рівень бюджетного забезпечення проектів категорії А, рівень реальних наявних доходів населення, визначених з урахуванням цінового фактора, частки підприємств, що займаються інвестиціями у соціальну сферу в загальній кількості підприємств тощо.
5. У роботі була здійснена практична перевірка запропонованого підходу до побудови рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО. На основі аналізу динамічної зміни цілого ряду факторів протягом 2005-2006 рр. по кожній з 26 АТО України.
6. З'ясовано, що в першу п'ятірку у побудованому рейтингу входять: м. Київ, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Луганська області; останню п'ятірку в цьому рейтингу формують: Кіровоградська, Івано-Франківська, Миколаївська, Херсонська та Вінницька області; Сумська область посідає лише 18 місце.
7. Запропоновано розглядати окремо одиничний соціально значущий інвестиційний проект, місцевий комплекс таких проектів та місцеву соціальну програму; визначено системні взаємозв'язки між ними.
8. Під місцевим комплексом соціально значущих інвестиційних проектів пропонується розуміти сформовану за критерієм максимізації інтегрального дисконтованого очікуваного соціально-економічного ефекту для АТО та скоординовану Комітетом розвитку у часі, за ресурсами та виконавцями сукупність незалежних,

взаємопов'язаних або взаємодоповнюючих одиничних інвестиційних проектів соціальної спрямованості, що реалізується як за рахунок коштів місцевого бюджету розвитку, так і шляхом внутрішнього реінвестування від реалізації прибуткових проектів в рамках місцевої соціальної програми та в комплексі забезпечує реалізацію стратегії соціально-економічного зростання території.

9. Визначено, що інтегральний соціально-економічний ефект від сумісної реалізації цих проектів перевищуватиме суму відповідних ефектів від відокремленої реалізації кожного з самостійних проектів за рахунок виникнення так званого “ефекту синергії”, а ставка дисконтування встановлюється Комітетом розвитку як тимчасовий диференційований місцевий соціально-економічний норматив (диференціація обумовлена рівнем прибутковості, соціальної значущості проектів та можливістю їх відкладення у часі).
10. Запропоновано розглядати внутрішні та зовнішні фінансові потоки місцевого комплексу проектів, та визначено загальні напрямки та послідовність управління його грошовими потоками, запропоновано достатність коштів на кожному етапі його реалізації визначати на базі балансу вкладень в одиничні проекти на поточному етапі планування, визначено умови фінансової спроможності реалізації комплексу.
11. При оцінці ефективності місцевого комплексу соціально значущих проектів запропоновано використовувати три групи показників: оціночні (характеризують середовище і властивості складових місцевого комплексу); попереднього відбору (використовуються для відбору і порівняльної характеристики проектів щодо включення в місцевий комплекс); комплексні (характеризують ефективність комплексу в цілому).
12. Здійснена практична перевірка запропонованого підходу до формування місцевого комплексу соціально значущих проектів шляхом

об'єднання в місцевий комплекс 25-ти інвестиційних проектів в м. Суми, в тому числі проектів у сферах: охорони здоров'я (щодо будівництва стерилізаційної при міській лікарні № 5, реконструкції пологового будинку, капітального ремонту ліфтів та встановлення міні-котелень в міських лікарнях № 1, 3, 4, 5 тощо); управління спортом (щодо будівництва спортивних майданчиків зі штучним покриттям та для загальної фізичної підготовки тощо); управління культурою (щодо створення культурно-мистецького центру, реконструкції міського парку ім. Кожедуба тощо); освіти (щодо реконструкції системи опалення в міських загальноосвітніх школах, капітального ремонту спеціалізованого дитячого садка для дітей з порушенням зору тощо) та ін.

14. На прикладі сформованого таким чином місцевого комплексу було продемонстровано специфіку та технології попереднього відбору проектів і управління його фінансовими потоками.

Основні положення даного розділу дисертаційної роботи опубліковані автором в роботах [23, 25, 27, 28]

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що виявляється в розробці та науковому обґрунтуванні теоретико-методичних та практичних основ управління видатками місцевих бюджетів розвитку в контексті підвищення ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку.

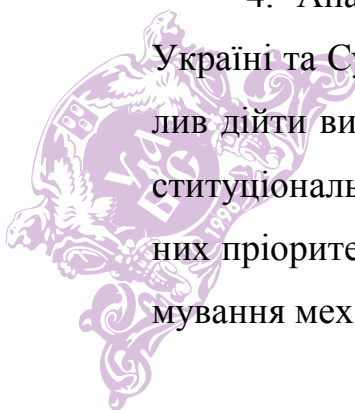
За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Аналіз існуючих підходів до формування бюджетної системи свідчить, про неоднозначність визначення поняття „бюджетна система” та про значну кількість підходів до її структурування. Аналіз основних складових бюджетної системи, свідчить, що особлива роль в ній відводиться місцевим бюджетам.

2. З’ясовано що, останнім часом у світі набула поширення концепція “двох бюджетів”, яка передбачає існування як поточного, так і спеціального бюджету, який, за визначенням засновника цієї концепції П. Друкера, за сутністю має бути інвестиційним бюджетом витрат майбутнього (перспективного) розвитку. В багатьох країнах функції спеціального бюджету вдало виконують відповідні спеціалізовані організації та установи (наприклад, в Росії – Стабілізаційний та Інвестиційний фонди), в той час як в Україні це завдання цілком покладено на бюджети розвитку.

3. В роботі обґрунтовано, що в умовах трансформаційних перетворень в економіці України саме місцеві бюджети розвитку є основним джерелом інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО.

4. Аналіз існуючого стану фінансування соціальних перетворень в Україні та Сумській області, зокрема – за рахунок бюджетів розвитку, дозволив дійти висновку, що здійснюваним заходам бракує системності, існує інституціональне розпорошення відповідальності, неузгодженість інвестиційних пріоритетів тощо. Все це створює передумови для кардинального реформування механізму реалізації бюджетної політики в соціальній сфері.

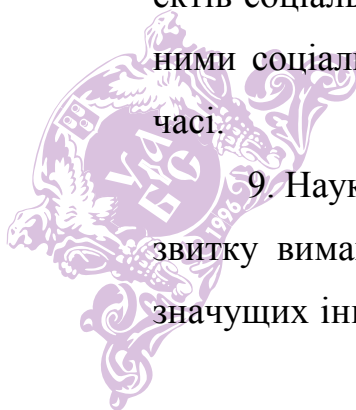
5. У роботі розроблено концептуальні засади формування комплексної системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери, яка представляє сукупність взаємопов'язаних елементів (організаційна, фінансова, нормативно-правова, інформаційно-комунікаційна, кадрова, матеріально-технічна складові; методи; важелі; інструменти), що беруть участь у створенні та використанні фондів інвестиційних ресурсів з метою реалізації соціально значущих інвестиційних проектів та програм, створюють передумови або безпосередньо сприяють забезпеченню соціальних потреб суспільства.

6. Доведено, що місцеві бюджети розвитку займають центральне місце у складі фінансової складової цієї системи, виходячи з чого розроблено систему принципів ефективного управління їх видатками, яка включає принципи: програмно-цільового використання бюджетних коштів; максимізації корисності, збалансованості, структурованості, цілісності, комплексності, відкритості, керованості, пріоритетності, безперервності, відповідності функціональних повноважень, своєчасності, гуманізму.

7. Доведено, що провідна роль у контексті реформування системи інвестиційного забезпечення соціальної сфери за рахунок коштів місцевих бюджетів розвитку повинна належати організаційним перетворенням, виходячи з чого запропоновано створити єдину систему інфраструктурного забезпечення фінансової підтримки соціального розвитку на місцевому рівні, основу якої складатиме Комітет розвитку при обласних органах влади та його представництва при органах районної виконавчої влади.

8. Доведено, що одним із основних критеріїв відбору проектів, які фінансуються з коштів місцевих бюджетів розвитку, повинен бути критерій соціальної значущості, що обумовило поглиблення критеріїв класифікації проектів соціальної спрямованості за рахунок врахування гостроти вирішуваних ними соціальних проблем, рівня прибутковості, можливості відстрочення у часі.

9. Науково обґрунтоване управління видатками місцевих бюджетів розвитку вимагає багаторівневої процедури формування портфеля соціально значущих інвестиційних проектів, виходячи з чого в роботі визначено черго-

вість та критерії їх попереднього відбору. Часову оптимізацію сформованого портфеля запропоновано здійснювати із застосуванням коефіцієнта втрати ефекту при відстроченні проекту, який, на відміну від існуючих, дозволяє врахувати не тільки фінансові, але й соціальні, екологічні та інші втрати, а також імовірнісний характер їх виникнення.

10. У процесі формування та оптимізації портфеля соціально значущих інвестиційних проектів запропоновано оцінювати потребу в додаткових інвестиційних ресурсах шляхом урахування обсягів коштів місцевого бюджету розвитку, збалансованості їх попиту та пропозиції, рівня очікуваного ризику виникнення непередбачуваної потреби в додаткових ресурсах та вартості соціально значущих проектів вимушеної реалізації.

11. З метою удосконалення механізму розробки рейтингів соціально-економічного розвитку АТО запропоновано рівень ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку оцінювати як різницю кількісних оцінок факторів, що характеризують сформовані сприятливі та несприятливі умови для інвестування в соціальну сферу.

12. Практична перевірка запропонованого підходу до побудови рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціального розвитку АТО, на основі аналізу динамічної зміни цілого ряду факторів протягом 2002-2006 рр. по кожній з 27 АТО України продемонструвала, що в першу п'ятірку у побудованому рейтингу входять: м. Київ, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Луганська області; останню п'ятірку в цьому рейтингу формують: Кіровоградська, Івано-Франківська, Миколаївська, Херсонська та Вінницька області; Сумська область посідає лише 18 місце.

13. Комплексний підхід до управління коштами місцевих бюджетів розвитку реалізується через формування місцевого комплексу соціально значущих проектів, під яким розуміється сформована за критерієм максимізації інтегрального дисконтованого очікуваного соціально-економічного ефекту для АТО та скоординована Комітетом розвитку у часі, за ресурсами та виконавцями сукупність незалежних, взаємопов'язаних або взаємодоповнюючих одиничних інвестиційних проектів соціальної спрямованості, що реалізується

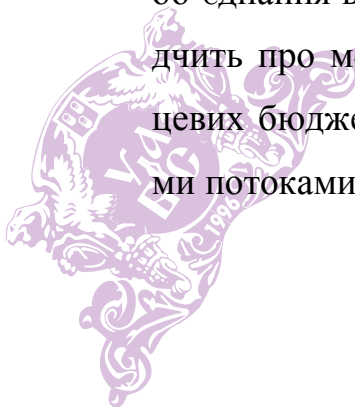
як за рахунок коштів місцевого бюджету розвитку, так і шляхом внутрішнього реінвестування від реалізації прибуткових проектів в рамках місцевої соціальної програми та в комплексі забезпечує реалізацію стратегії соціально-економічного зростання території.

14. Визначено, що інтегральний соціально-економічний ефект від сумісної реалізації цих проектів перевищуватиме суму відповідних ефектів від відокремленої реалізації кожного з самостійних проектів за рахунок виникнення так званого “ефекту синергії”, а ставка дисконтування встановлюється Комітетом розвитку як тимчасовий диференційований місцевий соціально-економічний норматив (диференціація обумовлена рівнем прибутковості, соціальної значущості проектів та можливістю їх відкладення у часі).

15. Запропоновано розглядати внутрішні та зовнішні фінансові потоки місцевого комплексу проектів, визначено загальні напрямки та послідовність управління ними, запропоновано достатність коштів на кожному етапі його реалізації визначати на базі балансу вкладень в одиничні проекти на поточному етапі планування, визначено умови фінансової спроможності реалізації комплексу.

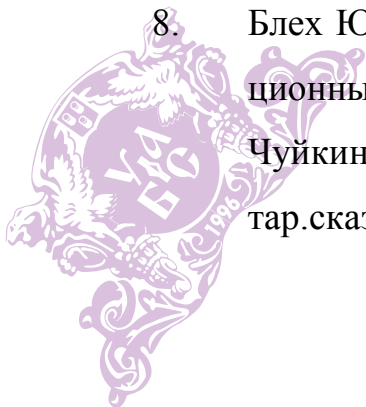
16. При оцінці ефективності місцевого комплексу соціально значущих проектів запропоновано використовувати три групи показників: оціночні (характеризують середовище і властивості складових місцевого комплексу); попереднього відбору (використовуються для відбору і порівняльної характеристики проектів щодо включення в місцевий комплекс); комплексні (характеризують ефективність комплексу в цілому).

17. Практична перевірка запропонованого підходу до формування місцевого комплексу соціально значущих проектів, що здійснена шляхом об’єднання в місцевий комплекс 25-ти інвестиційних проектів в м. Суми, свідчить про можливість підвищення ефективності управління видатками місцевих бюджетів розвитку за рахунок централізованого управління грошовими потоками в рамках такого комплексу.

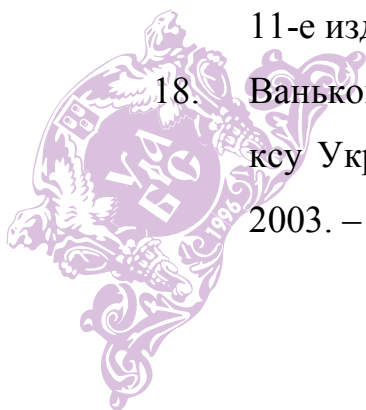

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

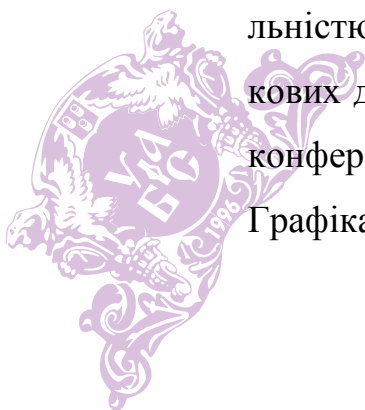
1. Андронов А. Н. Государственная региональная политика и ее финансово-экономическое обеспечение / А. Н. Андронов // Росія-Україна: проблеми і можливості наукового та економічного співробітництва : зб. наук. праць. – Суми : Мрія-1 ЛТД : Ініціатива, 2000. – 252 с.
2. Антонов А. В. Методика рейтинговой оценки инвестиционной привлекательности региона [Электронный ресурс] / А. В. Антонов, Л. В. Пархоменко ; Научно-исследовательский маркетинговый центр ТГТУ. – Режим доступа : <http://www.nimc.web.tstu.ru>
3. Антошкіна Л. І. Формування політики соціального розвитку в умовах становлення ринкових відносин / Л. І. Антошкіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 12. – С. 22–26.
4. Аристов В. И. Инвестиционная деятельность региона в условиях трансформационной экономики : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / В. И. Аристов – Москва , 2005. – 189 с.
5. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. – № 5. – 2005. – С. 54–59.
6. Асаул А. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов / А. Асаул // Регіональна економіка. – 2004. – № 2. – С. 53–62.
7. Бланк И. А. Управление использованием капитала / И. А. Бланк – К. : Ника-Центр, 2000. – 656 с.
8. Блех Ю. Инвестиционные расчеты. Модели и методы оценки инвестиционных проектов : пер. с нем. / Ю. Блех, У. Гетце ; под ред. А. М. Чуйкина, Л. А. Галютина. – 1-е изд., стереотип. – Калининград : Янтар.сказ, 1997. – 450 с.

9. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 5-е изд., доп. и перераб. – М. : Ин-т новой экономики, 2002. – 1280 с.
10. Бондаренко А. Ф., Проблеми визначення стратегічного управління інвестиційною діяльністю в регіоні / А. Ф. Бондаренко, Н. В. Винниченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. Т. 15. – Суми, 2006. – С. 89–91.
11. Бочаров В.В. Финансовый анализ / В. В. Бочаров – СПб. : Питер, 2004. – 240 с.
12. Бречко О. В. Фінансовий механізм державного регулювання економіки регіону (на прикладі Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 / О. В. Бречко— К., 2004. — 20 с.
13. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту : пер. с англ. / Є. Брігхем. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
14. Бюджетная система России : учебник для вузов / под ред. Г. Б. Поляка. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 550 с.
15. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III із змінами та доповненнями .– Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
16. Бюджетный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс] : кодекс от 31.07.1998 г. N 145-ФЗ. – Режим доступа : <http://www.search.kodeks.net/>
17. Ван Хорн Дж. К., Вахович, мл., Джон, М. Основы финансового менеджмента : пер с англ. / Ван Хорн Дж. К., Вахович, мл., Джон, М. – 11-е изд. – М. : Вильямс, 2003. – 992 с.
18. Ванькович Д. Критерії інвестиційної привабливості аграрного комплексу України та їх аналіз / Д. Ванькович, О. Дуфенюк // Економіст. – 2003. – № 12. – С. 36–39

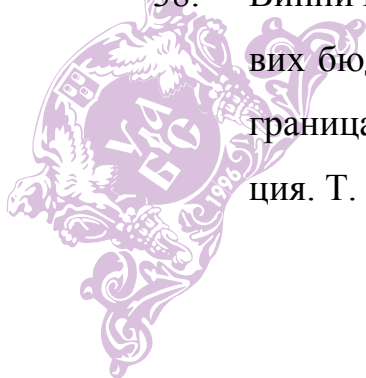
19. Васенко В. К. Валютно-фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / В. В. Васенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
20. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – Вид. 4-те, доп. – К. : НІОС, 2003. – 416 с.
21. Васильєва Т. А. Внутренний аудит инвестиционной деятельности в общей системе управления предприятием / Т. А. Васильєва, Н. В. Винниченко // Механізм регулювання економіки. – 2006. – № 3. – С. 107–112
22. Васильєва Т. А. Інвестиційний рейтинг Сумської області як індикатор її соціально-економічного розвитку / Т. А. Васильєва, Н. В. Винниченко // Проблеми економічної освіти і науковий прогрес : матеріали Міжвузівської науково-методичної конференції (25 листопада 2005 р.). – Кривий Ріг : Мінерал, 2005. – С. 43–44
23. Васильєва Т. А. Научно-методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности регионов Украины / Т. А. Васильєва, Л. Л. Гриценко, Н. В. Винниченко // Механізм регулювання економіки. – 2005. – № 3 – С. 199–205
24. Васильєва Т. А. Особенности аудита инвестиционной деятельности предприятий / Т. А. Васильєва, Н. В. Винниченко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Т. 2. Тематичний випуск «Розвиток обліку та аудиту як основи інформаційно-аналітичної системи підприємства»: зб. наук. праць.. – Х. : НТУ «ХПІ», – 2005. – № 58. — С. 124–125
25. Васильєва Т. А. Переваги стратегічного управління інвестиційною діяльністю в регіоні / Т. А. Васильєва, Н. В. Винниченко // Розвиток наукових досліджень – 2005 : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 7-9 листопада 2005 р. Т. 9. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2005. — С. 36–39

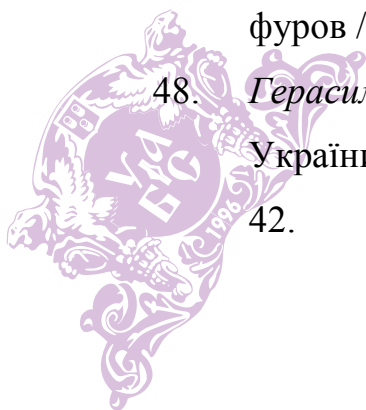
26. Васильєва Т. А. Податкова політика як інструмент стимулювання інвестиційної діяльності в регіоні / Т. А. Васильєва, Н. В. Винниченко, Л. Л. Гриценко // Оподаткування у промисловому регіоні: теорія, практика та перспективи розвитку : матеріали V Міжрегіональної науково-практичної конференції. – Донецьк : ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. – С. 343–346
27. Васильєва Т. А. Проблеми фінансування соціальної сфери на місцевому рівні / Т. А. Васильєва, Н. В. Винниченко // Державна політика та стратегія реформування економіки України в XXI сторіччі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 27 березня 2007 року). – Полтава : ПДАА, 2007. – С. 42–43
28. Васильєва Т. А. Проблеми формування регіональних інвестиційних програм / Т. А. Васильєва, Н. В. Винниченко, О. С. Гриценко // Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Т. 5. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – С. 10–12
29. Васильєва Т. А. Региональный контроллинг инвестиционных проектов / Т. А. Васильєва, Л. Л. Гриценко, Н. В. Винниченко // Проблеми інформаційного та статистичного забезпечення управління економікою : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – С. 137–140
30. Васильєва Т. А. Стратегічне управління інвестиційною діяльністю як інструмент забезпечення стабільного розвитку підприємства / Т. А. Васильєва, С. П. Ярошенко, Н. В. Винниченко // Вісник Сумського державного університету. – 2006. – № 7. – С. 105–109
31. Виленский П. Л. Оценка эффективности инвестиционных проектов: Теория и практика : учеб.-практ. пособ. / П. Л. Виленский, В. Н. Лившиц, С. А. Смоляк – М. : Дело, 2001. – 832 с.

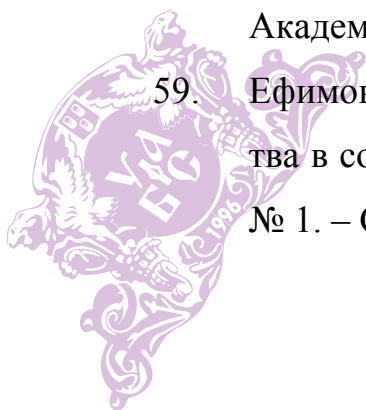
32. Виленский П. Л. Как рассчитать эффективность инвестиционного проекта: расчет с комментариями / П. Л. Виленский, С. А. Смоляк— М. : ИНФОРМ-ЭЛЕКТРО, 1998. – 148 с.
33. Винниченко Н. В. Дослідження інвестиційного потенціалу Сумської області / Н. В. Винниченко // Управління розвитком соціально-економічних систем: Глобалізація, підприємництво, сталі економічне зростання : праці Шостої міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених. Ч. 4. / ред. кол. Ступін О.Б. (голова) та ін. – Донецьк: ДонНУ, 2005. – С. 237–240
34. Винниченко Н. В. Інвестиційна та соціальна складові загальної концепції соціально-економічного розвитку України / Н. В. Винниченко // Наука і економіка. – 2008. – № 2(10). – С. 13-17
35. Винниченко Н. В. Інвестиційне забезпечення соціальної сфери за рахунок місцевих бюджетів розвитку / Н. В. Винниченко // Фінансова система України : зб. наук. праць. Вип. 9. Ч. 3. – Острого : Національний університет „Острозька академія”, 2007.– С. 31–36
36. Винниченко Н. В. Інституціональне забезпечення системи управління видатками бюджету розвитку / Н. В. Винниченко // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Т. 10. Вип. 11. Удосконалення інституційних механізмів в промисловості в умовах трансформаційної економіки. – Одеса : Наука и техника, 2007. – С. 40–51
37. Винниченко Н. В. Показник оптимального обсягу інвестування та його роль в плануванні інвестиційного процесу в регіоні / Н. В. Винниченко // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2006. – №41(1). – С. 39–40.
38. Винниченко Н. В. Проблеми і перспективи використання коштів місцевих бюджетів розвитку / Н. В. Винниченко // Наука и образование без граница : матеріали за 3-а міжнародна научна практична конференція. Т. 2. Економіки, 2007. – Софія. БялГРАД-БГ ООД, – С. 49–50

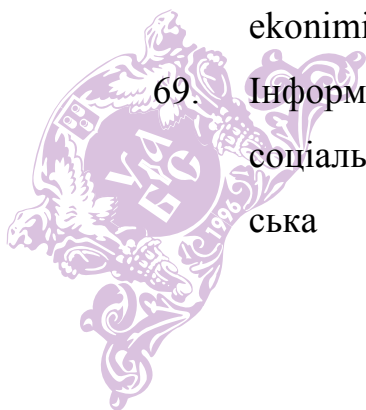
39. Винниченко Н. В. Проблеми та перспективи ефективного використання коштів бюджетів розвитку / Н. В. Винниченко // Механізм регулювання економіки. – 2006. – № 4. – С.119–125 .
40. Винниченко Н. В. Роль и место инвестиционного потенциала предприятий в формировании инвестиционного потенциала региона / Н. В. Винниченко // Потенциал инновационного развития предприятия : монография / под. ред. д-ра экон. наук., проф. С. Н. Козьменко. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – С. 246–253
41. Винниченко Н. В. Стратегічний підхід до управління видатками бюджету розвитку / Н. В. Винниченко // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Вип. 224. Т. I. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – С. 224–231
42. Внукова Н., Худокормова Ю. Оцінка соціально-економічного стану районів Харківської області за рейтинговим принципом / Н. Внукова, І. Колот // www.rodgof.ru
43. Волков Ю. Е. Социальные отношения и социальная сфера / Ю. Е. Волков // Социологические исследования. – 2003. – № 4. – С. 39
44. Волков М. М. Проектный анализ : учебник для вузов / М. М. Волков, М. В. Грачева–М. : Банки и биржи, 1998. – 423 с.
45. Гаєвська Л. М. Економіка та організація діяльності фірми : навч. посіб. / Л. М. Гаєвська– Ірпінь : Академія ДПС України, 2000. – 164 с.
46. Гайдучкий А. Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки / А. Гайдучкий // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 81–87.
47. Гафуров И. Р. Инвестиционная привлекательность региона / И. Р. Гафуров // Управление риском. – 2005. – № 1. – С. 2–6.
48. Герасимчук З. Комплексна оцінка рівня сталого розвитку регіонів України / З. Герасимчук // Економіка України. – 2002. – № 2. – С. 34–42.

49. Гончаров А. И. Концепция финансового обеспечения системы социальной поддержки населения в России / А. И. Гончаров, М. В. Гончарова // Финансы и кредит. – 2007. – № 1. – С. 36–48.
50. Государственный бюджет СССР : учебник / ред. Злобин И. Д. – М. : Финансы, 1970. – 248 с.
51. Дацишин М. Інтегральна оцінка інвестиційної привабливості регіонів України. Аргумент для управління мережею філій банку / М. Дацишин // Фінансова консультація. – 2007. – № 7-8. – С. 52–55.
52. Денисов Ю. Регіональний дискурс: сутність, еволюція, сучасні уявлення, перспективи розвитку / Ю. Денисов, Л. Савельєв, Л. Шевчук // Регіональна економіка. – 2003. – № 1. – С. 179–183.
53. Долішній М. Ринкові механізми регіонального управління / М. Долішній, О. Мошенець // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 7–17.
54. Долішній М. І. Про рівномірність економічного розвитку регіонів України / М. І. Долішній, Я. О. Побурко, В. І. Карпов // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 7–17.
55. Досвід соціальної роботи з бездомними громадянами в Україні (збірник матеріалів україно-австрійського проекту "Розвиток системи професійної інтеграції людей з обмеженими можливостями та соціального захисту бездомних на Україні"). – Чернівці, 2007. – 57 с.
56. Дребот Н. Оцінка інвестиційної привабливості України / Н. Дребот // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 212–215.
57. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке / П. Ф. Друкер. – Диалектика-Вильямс, 2000. – 200 с.
58. Економічна енциклопедія : у 3 т . Т. 3 / відп. ред С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2002. – 952 с.
59. Ефимова С. Б. Оптимизация расходной бюджетной политики государства в социальной сфере / С. Б. Ефимова // Финансы и кредит. – 2007. – № 1. – С. 49–57.

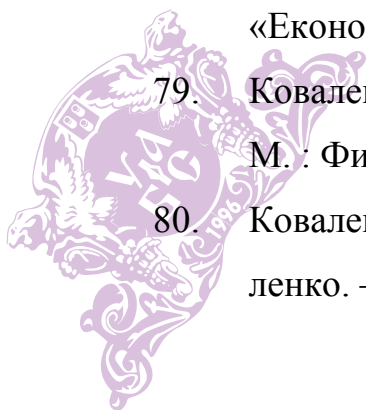

60. Загородній А. Г. Менеджмент реальних інвестицій : навч. посіб. / Загородній А. Г., Стадницький Ю. І. – К. : Знання : КОО, 2000. – 209 с.
61. Запатріна І. В. Інституційні аспекти реалізації концепції „двох бюджетів” на прикладі російського досвіду / І. В. Запатріна // Фінанси України. – 2006 – № 9 – С. 18–29.
62. Запатріна І. В. Стабілізаційний фонд і видатки розвитку / Запатріна І. В. // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 3–20.
63. Затонацька Т. Г. Особливості бюджетного інвестування в Україні на сучасному етапі / Т. Г. Затонацька, А. В Ставицький // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 46–54.
64. Заходи щодо виконання Концепції розвитку охорони здоров'я населення України [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001 р. N 960. – Режим доступу : [http://www/zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi)
65. Золотогоров В. Г. Инвестиционное проектирование : учеб. пособ. / В. Г. Золотогоров. – Минск : Экоперспектив, 1998. – 463 с.
66. Изтелеулов Б. И. Региональный хозяйственный механизм: формирование, функционирование, моделирование / Изтелеулов Б. И. – М. : Экономика, 1992. – 128 с.
67. Іванов В. Н. Перебудова та соціологічна наука / Іванов В. Н. // Соціологіческие исследования. – 1988. – № 1. – С. 1–16.
68. Інформація про виконання показників Програми економічного і соціального розвитку міста Суми за I півріччя 2008 року [Електронний ресурс] / Сумська міська рада. – Режим доступу : http://www.meria.sumy.ua/ua/documents/city_devel_programs/devel_program/ekonimika
69. Інформація про виконання показників Програми економічного і соціального розвитку м. Суми за 2007 рік [Електронний ресурс] / Сумська міська рада. – Режим доступу : http://www.meria.sumy.ua/ua/documents/city_devel_programs/devel_program/ekonimika

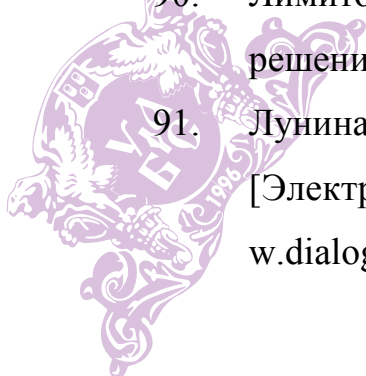

[p://www.meria.sumy.ua/ua/documents/econom_state/econom_state_2005/vuk_pokaznyk](http://www.meria.sumy.ua/ua/documents/econom_state/econom_state_2005/vuk_pokaznyk)

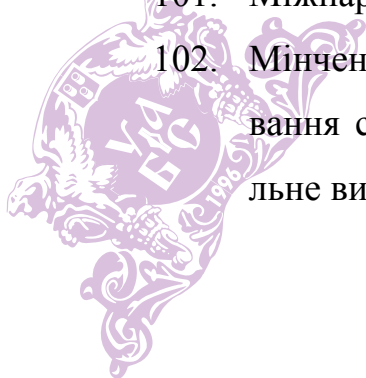
70. Європейська та Євроатлантична інтеграція [Електронний ресурс] / Міністерства охорони здоров'я України. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/main/interact/euro/>
71. Жук И.Н. Международные финансы / Жук И. Н., Киреева Е. Ф., Кравченко В. В. Книга. Ч. 1. – Москва, 2004. – 256 с.
72. Казакевич Е. А. Формирование инвестиционного климата в урбанизированном промышленном комплексе: методический аспект : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эк. наук. : спец. / Казакевич Е. А. – Новосибирск, 2002. – 8 с.
73. Казюк Я. М. Місцеві бюджети в системі міжбюджетних відносин України / Я. М. Козюк // Державне будівництво. – 2006. – № 1.– С 17–22.
74. Калюжний В. Роль державних витрат та інвестицій в ринкових економіках / В. Калюжний // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 9. – С. 58–62.
75. Касимова М. С. Нові підходи щодо визначення соціальної сфери / М. С. Касимова // Вісник МГУ. Сер. 6. Економіка. – 1993. – № 4 – С. 51.
76. Кац М. Г. Методологічні проблеми вивчення соціальної сфери життя суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня Д.ф.н : спец. / Кац М. Г. – М., 1988. – С. 8
77. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. П. Кириленко. – Тернопіль : Астон, 2004. – 192 с.
78. Кліменко О. В. Особливості інвестування в об'єкти невиробничої сфери на регіональному рівні / О. В. Кліменко // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2007. – №2. – С. 47-55
79. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2001.– 768 с.
80. Ковалев В. В. Методы оценки инвестиционных проектов / В. В. Коваленко. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 144 с.

81. Ковальов В. Н. Соціологія соціальної сфери / В. Н. Ковальов. – М., 1993. – с. 29
82. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.02.03 / Ковалюк Олександр Михайлович. – Львів, 2004. – 40 с.
83. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм економіки України / Ковалюк О. М. // Фінанси України. – № 9. – 2002. – С. 2–28.
84. Комола Е. Б. Инвестиционная привлекательность естественных монополий как фактор регионального развития : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эк. наук : спец. – Екатеринбург, 2004
85. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006—2010 роки [Електронний ресурс] : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. № 396-р / Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України „Урядовий портал”. – Режим доступу : <http://www.masters.donntu.edu.ua/talented/law/education.htm>
86. Крейдич І. До питання про інвестиційну привабливість регіонів / Крейдич І. // Економіст. – 2001. – № 9. – С. 46–48.
87. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / Крупка М. І. – Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
88. Кудряшков В. П. Поняття бюджетної системи та її децентралізації / Кудряшков В. П., Сіленков Б. В // Фінанси України. – 2006 – № 8 – С. 25–32.
89. Лашина М. В. Взаємозв'язок соціальних сфер розвинутого соціалістичного суспільства / М. В. Лашина. – М., 1983. – С. 18
90. Лимитовский М. А. Основы оценки инвестиционных и финансовых решений / Лимитовский М. А. – М. : БЕК, 1996. – 304 с.
91. Лунина И. Стратегия реформирования местных бюджетов в Украине [Электронный ресурс] / Лунина И.– Режим доступа : [http:// w.w.dialogs.org.ua](http://w.w.dialogs.org.ua)

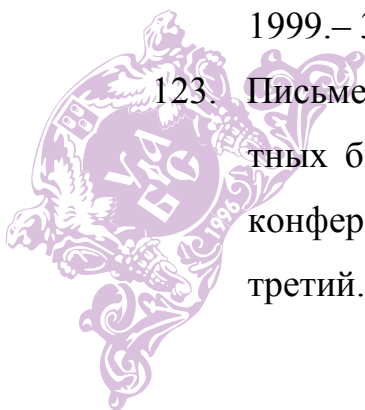
92. Львовчкін С. В. Завдання і напрямки реформування фінансів соціальної сфери / Львовчкін С. В. // Фінанси України. – 1999. – № 12. – С. 25–32.
93. Саидова М. Финансовая система Франции [Электронный ресурс] / Ма-
дина Саидова . – Режим доступа : ht
p://www.dp.uz/ru/content.scm?contentId=2638&topicId=2563
94. Макарій Н. Оцінка інвестиційної привабливості українських підпри-
емств / Макарій Н. // Економіст. – 2001. – № 10. – С. 52–60.
95. Макконнелл К. Р. Экономикс. Принципы, проблемы и политика : В 2 т.
Т. 1 : пер. англ. / Макконнелл К. Р., Брю С. Л. – 11-е изд. – М. : Респуб-
лика, 1995. – 399 с.
96. Максимова Л. П. Формування місцевих бюджетів області у механізмі
бюджетного регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня
канд. екон. наук : спец. 08.04.01. / Максимова Л. П. ; Науково-
дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України. –
К., 2005. – 24 с.
97. Малиняк Б. С. Бюджетні інвестиції як інструмент прискорення рефор-
мування реального сектора економіки України / Малиняк Б. С. // Акту-
альні проблеми економіки. – 2006. – № 8. – С. 82–90.
98. Кемппайнен М. Проект Тасис "Партнерство в Российской Федерации"
[Электронный ресурс] / Мартти Кемппайнен. – Режим доступа : w
w.systemhouse.ru
99. Матук Ж. Фінансові системи Франції й інших країн. – М. : Финстатин-
форм, 1994. – 185 с.
100. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн : навч. посіб. /
Л. О. Миргородська. – К. : ЦНЛ, 2003. – 225 с.
101. Міжнародні фінанси : учбов. посібн. – М., 1997. – 316 с.
102. Мінченко М.В., Чижов Л.П., Фролков А.В. Планування та прогнозу-
вання соціально-економічного розвитку регіонів : Підручник : Навча-
льне видання. – Суми : Університетська книга, 2004 . – 442 с.

103. Міська комплексна програма "Здоров'я нації" на 2002-2011 роки [Електронний ресурс] / Сумська міська рада. – Режим доступу : http://www.meria.sumy.ua/ua/documents/city_devel_programs/devel_program/national_health
104. Мокій А. Регіональні аспекти формування сприятливого інвестиційного клімату / Мокій А. // Регіональна економіка. – 1999. – № 2. – С. 56–58.
105. Москаленко В. П. Финансово-экономический механизм промышленного предприятия : науч.-метод. изд. / Москаленко В. П., Шипунова О. В; под ред. В. П. Москаленко. – Сумы : Довкілля, 2003. – 176 с.
106. Назаров Н. Н. Понятия „финансовая система” и „бюджетная система” в теории финансов / Назарова Н. Н., Канкулова М. И // Финансы и кредит. – 2004. – № 19 – С. 6–10.
107. Національний план розвитку системи охорони здоров'я на період до 2010 року [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2007 р. N 815. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
108. Науменкова С.В. Розвиток і удосконалення використання програмно-цільового методу у плануванні видаткової частини бюджету / С.В. Науменкова, Н.А. Дехтяр, С.В. Зеленський, Л.П. Чижов // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 1. – С.17-23.
109. Ніколаєва О. М. Взаємодія місцевих органів виконавчої та представницької влади в реалізації бюджетних відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр: спец. 25.00.04 / Ніколаєва О. М. ; Донецький державний ун-т управління. – Донецьк, 2005. – 24 с.
110. Новикова Т. С. Местные финансы во Франции / Новикова Т. С. – Новосибирск : Сибирский кадровый центр, 1996. – 325 с.
111. Новожилов В.В. Вопросы развития социалистической экономики. – М.: «Наука», 1972. – 288 с.

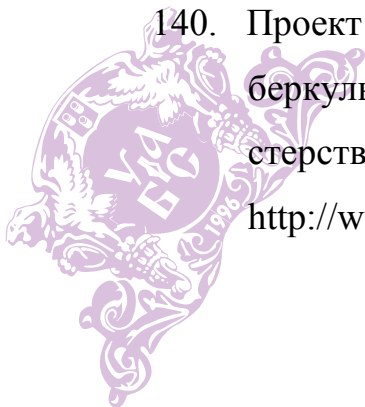
112. Новожилов В.В. Проблемы измерения затрат и результатов при оптимальном планировании. – М. : «Экономика», 1967. – 365 с.
113. Новожилов В.В. Фактор времени в экономических расчетах. – В сб.: Экономико-математические проблемы. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1963. – 258 с.
114. Оніщенко О. А. Методика оцінки інвестиційної привабливості регіонів: теоретичний аспект / Оніщенко О. А. // Економіка і регіон. – 2005. – № 1. – С. 105–107.
115. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 1999. – 164 с.
116. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічний аспект) / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2005 – 186 с.
117. Орловська Ю. В. Методологія стратегічного управління інвестиціями в регіональний розвиток : дис. ... доктора екон. наук : спец. 08.10.01. / Орловська Юлія Валеріївна. – Дніпропетровськ, 2004. – 273 с.
118. Осадчая Г. И. Социальная сфера общества: теория и методология социологического анализа / Г. И. Осадчая. – М., 1996. – С. 41,53
119. Павлючук Ю. Н. Эффективное управление инновационными проектами / Павлючук Ю. Н., Козлов А. А // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 4. – С. 112–133.
120. Пакулін С. Л. Актуальність розробки стратегії сталого розвитку соціальної сфери України та її регіонів / Пакулін С. Л., Топчій О. О. // Матеріали конференції руснаука
121. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні / Ю. В. Пасічник. – Донецьк : Юго-Восток, 2005. – 127 с.
122. Пасічник Ю. В. Бюджетна система : навч. посіб.– Черкаси : Відлуння, 1999.– 376 с.
123. Письменная Н. Е. Направления совершенствования формирования местных бюджетов / Письменная Н. Е. // Материалы VIII региональной конференции “Вузовская наука – Северо-Кавказскому региону”. Том третий. Экономика. – Ставрополь : СевКавГТУ, 2004. – 190 с.

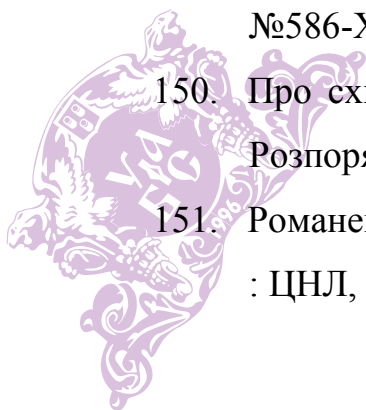
124. Плечко С. П. Соціальна сфера в процесі становлення демократичного суспільства [Електронний ресурс] / Плечко С. П. ; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : [http:// www.uisr.org.ua](http://www.uisr.org.ua)
125. Положення про Міністерство економіки України: затверджене Указом президента України від 23.10.2000 р. №1159/2000 // www.rada.gov.ua
126. Положення про Міністерство закордонних справ України : затверджене Указом президента України від 03.04.1999 р. № 357/99 // www.rada.gov.ua
127. Положення про Міністерство промислової політики України : затверджене Указом президента України від 21.09.2001 р. № 849/2001// www.rada.gov.ua
128. Полозенко Д. В. Фінансова система України і бюджетний процес: сутність та шляхи їх удосконалення / Полозенко Д. В. //Фінанси України – 2006 – № 11 – С. 18–25.
129. Поляка Г. Б. Бюджетная система России / под ред. Поляка Г.Б.
130. Поплавська Ж. В. Інвестиційний імідж: регіональний аспект / Поплавська Ж. В., Поплавський В. Г. // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 47–55.
131. Попов В. Ю. Соціально-економічні наслідки інвестиційної політики в Україні / В. Ю. Попов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 9. – С. 88–93.
132. Попович О. С. Науково-технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації / О. С. Попович; під ред. Б. А. Маліцького. – К. : Фенікс, 2005. – 226 с.
133. Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним бюджетом та місцевими бюджетами : постановка Кабінету міністрів України від 05.09.2001 р. № 1195 // www.rada.gov.ua

134. Про результати аналізу використання державних централізованих капітальних вкладень за 2001-2003 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua>
135. Програма діяльності Кабінету міністрів України "Український прорив: для людей, а не політиків" [Електронний ресурс] / Сумська обласна рада. – Режим доступу : http://www.oblrada.sumy.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1583&Itemid=120
136. Програма економічного і соціального розвитку міста Суми на 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.meria.sumy.ua/ua/documents/city_devel_programs/devel_program/ekonimika
137. Програма економічного і соціального розвитку області [Електронний ресурс] / Сумська обласна адміністрація. – Режим доступу : <http://www.state-gov.sumy.ua>
138. Програма протидії захворюванню на туберкульоз на 2007-2011 роки по м.Суми [Електронний ресурс] / Сумська міська рада. – Режим доступу : http://www.meria.sumy.ua/ua/documents/city_devel_programs/devel_program/ptog_tubik
139. Проект Концепції Державної цільової комплексної Програми розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на 2006-2010 роки [Електронний ресурс] / Міністерство охорони здоров'я України. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/?docID=5561>
140. Проект Концепція державної цільової програми щодо контролю за туберкульозом в Україні на 2007-2011 роки [Електронний ресурс] / Міністерство охорони здоров'я України. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/?docID=5438>

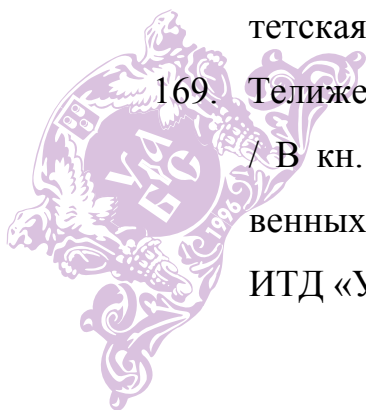
141. Проект Концепція загальнодержавної цільової програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009 –2013 роки [Електронний ресурс] / Міністерство охорони здоров'я України. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/?docID=5568>
142. Концепція Державної програми "Дитяча онкологія" на 2006-2010 роки [Електронний ресурс] : проект / Міністерство охорони здоров'я України . – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/?docID=4224>
143. Райсберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райсберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 480 с.
144. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи. – К. : Оріони. – 1998. –364 с.
145. Розміщення продуктивних сил : підручник // за ред. В. В. Ковалевського, О. Л. Михайлик, В. Ф. Семенова. – 4-те вид., випр. – К. : Знання, 2001. – 351 с.
146. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань : закон України від 01.07.2004 №1953-15 // www.rada.gov.ua
147. Про державний бюджет України на 2006 рік : Закон України від 20.12.2005 №3235-IV// www.rada.gov.ua
148. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97ВР зі змін. і доп. // www.rada.gov.ua
149. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. №586-XIV // www.rada.gov.ua
150. Про схвалення Концепції реформування системи соціальних послуг : Розпорядження КМУ від 13 квітня 2007 р. № 178-р // www.rada.gov.ua
151. Романенко О. Р. Фінанси / О. Р. Романенко. – Вид. 2-ге, стереотип. – К. : ЦНЛ, 2004. –

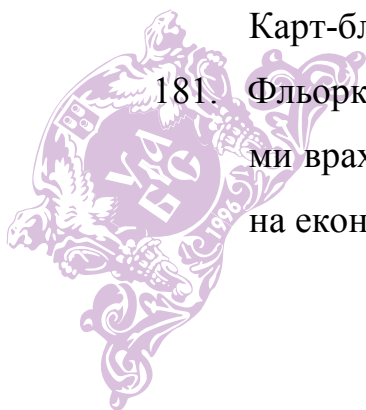
152. Рубців В. До питання щодо створення інструментів і ресурсів місцевого та регіонального розвитку / Рубців В. // Муніципальний рух: Новий стан розвитку : матеріали VII Всеукраїнських муніципальних слухань «Муніципальний рух в Україні – 10 років в розвитку» (6-7 вересня 2001 року, м. Бердянськ) / за заг. ред. М. Пухтинського. – К. : Логос, 2002. – С. 314–360.
153. Саблин Д. В. Оценка эффективности инвестиций, финансируемых из региональных бюджетов / Саблин Д. В. // Финансовый бизнес. – 2002. – № 9-10. – С. 49–53.
154. Салимов Л. Н. Методологические основы активизации региональных инвестиций / Салимов Л. Н. // Вестник ТИСБИ. – 2004. – №4. – С. 34–56.
155. Сенчагов В. К. Финансовый механизм и его роль в повышении эффективности производства / В. К. Сенчагов. – М., 1979. – С 5.
156. Сідельнік Л. Як залучити громадські організації до надання соціальних послуг / Сідельнік Л. // Громадське суспільство. – 2008. – №2. – С. 9-15
157. Слинько О. Ю. Про необхідність зміни критеріїв оцінки інвестиційної привабливості регіону [Електронний ресурс] // Матеріали ежегодной научно-практической конференции "Наука: теория и практика" (20.07.05г. - 5.08.05г.) / Видавництва «Наука і освіта». – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
158. Словарь бухгалтерских терминов. – М. : Инфра–М, 2001. – 408 с.
159. Сокиринська І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / Сокиринська І. Г. // Фінанси України. – 2003. – №1. – С.88–94.
160. Соловков Ю. Іноземне інвестування у правовому полі чинного законодавства України / Соловков Ю. // Право України. – 2000. – № 11. — С. 13–20.

161. Сологуб О. П. Сучасні тенденції розвитку регіональної економіки України / Сологуб О. П. // Фінансова консультація. – 2000. – № 43-44. – С. 32–40.
162. Солодка О. О. Фінансовий механізм підвищення ефективності функціонування комерційних банків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Солодка Ольга Олегівна. – К., 2004. – 18 с.
163. Справочник фінансиста підприємства. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 368 с.
164. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002-2006 роки. Звіт за даними дослідження / Любов Паливода, Оксана Кікоть, Ольга Власова ; Творчий центр Каунтерпарт. – К : КІТ, 2006. – С. 63–64.
165. Стойка В. О. Сучасні проблеми управління інвестиціями / Стойка В. О // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 4. – С. 175–178.
166. Стратегічний план розвитку міста Суми [Електронний ресурс] / Сумська міська рада. – Режим доступу : http://www.meria.sumy.ua/ua/documents/rada_decisions/rada_decisions_2004/session21-1/839-mr/addon_839
167. Стратегія соціально-економічного розвитку Сумської області на період до 2015 року [Електронний ресурс] / Сумська обласна адміністрація. – Режим доступу : <http://www.state-gov.sumy.ua/>
168. Телиженко А.М. Территория как объект управления / В кн. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – С. 60-76.
169. Телиженко А.М. Управление инвестиционной деятельностью в регионе / В кн. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – С. 889-913.

170. Телиженко А.М. Эффективность управления инвестиционным потенциалом / В кн. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – С. 707-719.
171. Ткаченко К. Л. Формування державної інвестиційної політики / Ткаченко К. Л. // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 86–91.
172. Тропіна В. Соціальна функція держави та фіскальний механізм її реалізації: теоретико-практичні аспекти дослідження / Тропіна В. // Економіка України. – 2006. – № 11. – С. 54–55.
173. Уманець Т. В. Поняття суті економічної категорії «регіон» та її типи в умовах трансформації структури господарства України / Уманець Т. В. // Статистика України. – 2004. – №4. – С. 83–90.
174. Федоренко Н. П. Оптимизация экономики / Федоренко Н. П. – М. : Наука, 1997. – С. 129
175. Финансово-кредитный энциклопедический словарь. / под общ. ред. А. Г. Грязновой. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 1168 с.
176. Финансы. Денежное обращение. Кредит : учеб. Пособ. / Колпакова Г. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 496 с.
177. Финансы социалистического общества. – М. : Финансы и статистика, 1985. – 188 с.
178. Финансы : учебник для вузов / под ред. Л. А. Дробозиной. – М. : ЮНИТИ, 2002. – 527 с.
179. Фінанси підприємств : навч. посіб. / за ред. Кірейцева Г. Г. – К. : ЦУЛ, 2002. – С. 19
180. Фінанси : вишкіл студії : навч. посіб. / за ред. Юрія С. І. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
181. Фльорко В. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства: проблеми врахування ризику і зниження його рівня / Фльорко В. // Регіональна економіка. – 2003. – № 4. – С. 190–199.

182. Харламова Г. О. Неоднорідність інвестиційного простору України / Харламова Г. О. // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2(56). – С. 27–33.
183. Хонко Я. Планирование и контроль капиталовложений : сокр. пер. со швед. и англ. /ред. Г. А. Егиазарян. –М. : Экономика, 1987.–191 с.
184. Черевикина М. Ю. Оценка инвестиционного потенциала и региональная инвестиционная политика / Черевикина М. Ю, Ждан Г. В. // Регион: экономика и социология. – 2000. – № 2. – С. 107–117.
185. Черненко Е. Лучший способ финансирования бизнеса – в условиях льготного финансирования / Черненко Е. //Экономист. – 2003.– № 3. – С. 88–89.
186. Чернов В. Б. Оценка финансовой реализуемости и коммерческой эффективности комплексного инвестиционного проекта / Чернов В. Б. // Экономика и математические методы. – 2005. – № 2. – С. 29–37.
187. Чижов Л. П. Удосконалення розробки регіональних інвестиційних програм / Чижов Л. П. // Фінанси України. – 2000. – № 9. – С. 87–89.
188. Чижов Л.П. Тенденції формування доходів місцевих бюджетів у сучасних умовах / Л.П Чижов. В.В. Павлова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 5. – Суми: Мрія ЛТД, 2002. – 288 с.
189. Чижов Л.П. Концептуальні підходи до формування стратегії інноваційного розвитку регіону / Л.П. Чижов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 10 : Збірник наукових праць : Наукове видання. – Суми : Мрія-1 ЛТД ; УАБС, 2004. – 386 с.
190. Чижова В.І. Інвестиційна діяльність у процесі приватизації / В.І. Чижова // Фінанси України (укр.).– 2000. – № 1. – С.66-76
191. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І. Я. – К. : НІОС, 2003. – 282 с.

192. Шаповалов О. В. Роль місцевих органів влади у створенні сприятливого інвестиційного клімату в Україні / Шаповалов О. В. // Фінанси України. – № 7. – 2004. – С. 68–74.
193. Щиборщ К. В. Финансово-экономическая оценка инвестиционных проектов / Щиборщ К. В // Финансовый менеджмент. – 2004. – № 4. – С. 81–102.
194. Юхимчик С. В. Матрична модель оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств / Юхимчик С. В., Супрун С. Д. // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 3–12.
195. Ward W. A. The Economics of Project Analysis. A Practitioner's Guide. Ch. V / Ward W. A., Deren B. J. – Washington, D.C. : The World Bank, 1993.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE
Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток А
Взаємодія бюджетної системи
з іншими елементами
економічної системи

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

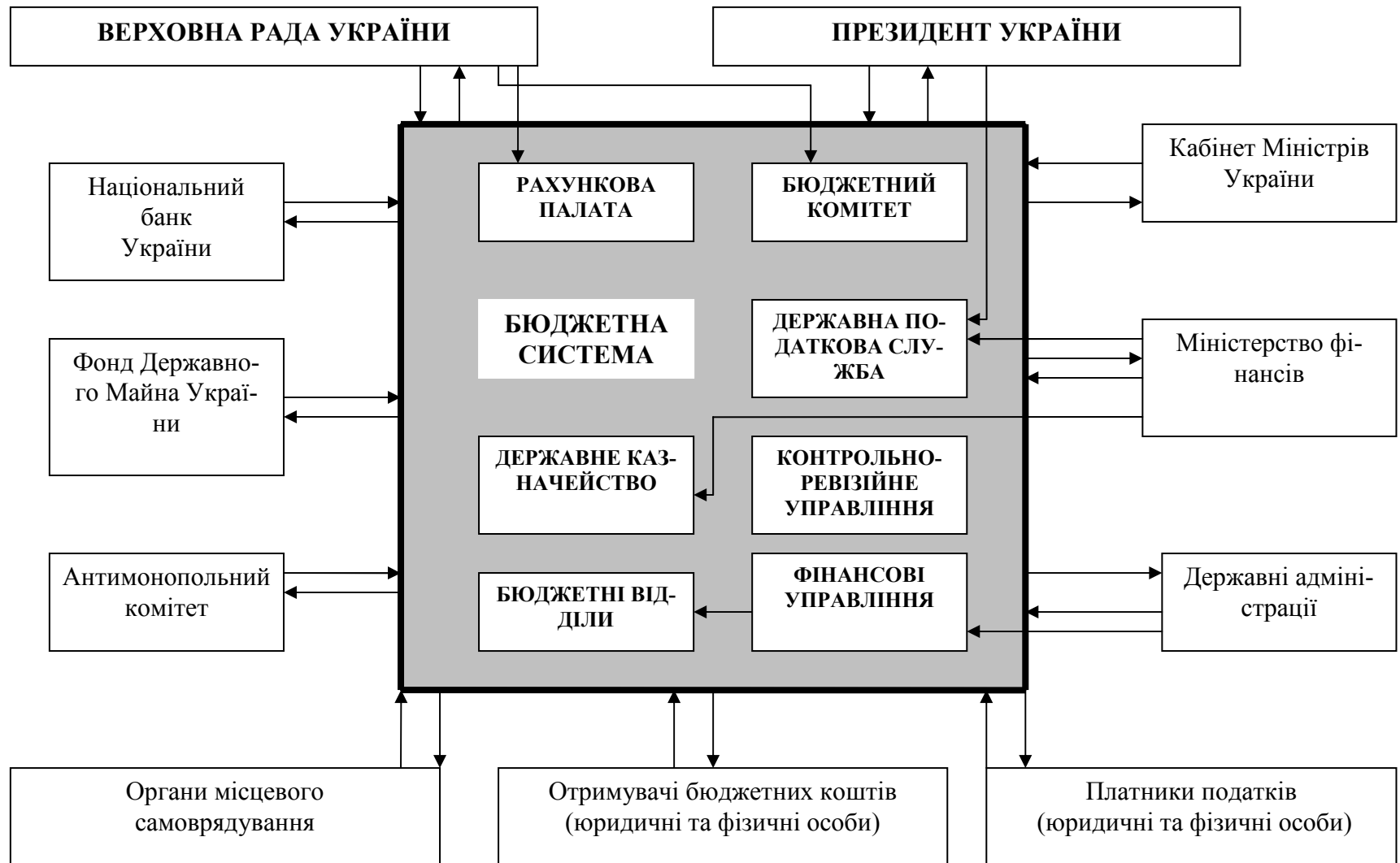

Рис. А.1. Взаємодія бюджетної системи з іншими елементами економічної системи [59]

Додаток Б
Статистична інформація
щодо стану розвитку
соціальної сфери
в Україні та м. Суми

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"
State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Таблиця Б.1

Основні показники, що характеризують рівень безробіття в Україні

Рік	Безробітне населення працездатного віку, зареєстроване у державній службі зайнятості, в середньому, тис. осіб	Кількість незайнятих громадян, які скористалися послугами державної служби зайнятості, в цілому за рік			Середній розмір допомоги по безробіттю в грудні			
		Всього, тис. осіб	з них		гривень	у %		до попереднього року
			працевлаштовано			перебували на обліку, на кінець року	до мінімальної заробітної плати	
			тис. осіб	у % до тих, які перебували на обліку				
2000	1178,70	2 744,10	597,00	21,80	1 188,00	59,39	50,30	119,20
2001	1063,20	2 760,20	772,70	28,00	1 028,80	85,23	72,20	143,50
2002	1028,10	2 799,20	831,80	29,70	1 055,20	105,98	64,20	124,30
2003	1024,20	2 835,20	877,30	30,90	1 003,70	118,32	57,70	111,60
2004	975,50	2 900,60	984,20	33,90	998,90	146,37	61,80	123,70
2005	891,90	2 887,70	1 049,80	36,40	903,50	192,89	58,10	131,80
2006	784,50	2 700,40	1 070,80	39,70	780,90	251,48	62,90	130,40
2007	673,10	2 419,70	1 098,60	45,40	660,30	339,27	73,80	134,90

Таблиця Б.2

Основні показники, що характеризують розвиток ринку праці в Сумській області

Рік	Економічно активне населення працездатного віку		у тому числі				Середня тривалість безробіття (за методологією МОП) населення віком 15-70 років, місяців
	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	зайняте населення		безробітне населення (за методологією МОП)		
			в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	
2000	575,40	76,10	485,80	64,30	89,60	15,60	10
2001	558,30	73,80	461,30	61,00	97,00	17,40	9
2002	564,70	74,70	483,40	64,00	81,30	14,40	9
2003	566,50	75,00	492,20	65,10	74,40	13,10	9
2004	578,10	76,60	515,50	68,30	62,60	10,80	8
2005	559,20	74,60	514,10	68,60	45,10	8,10	8
2006	559,50	75,00	513,70	68,90	45,80	8,20	7
2007	556,60	75,30	512,30	69,30	44,30	8,00	7

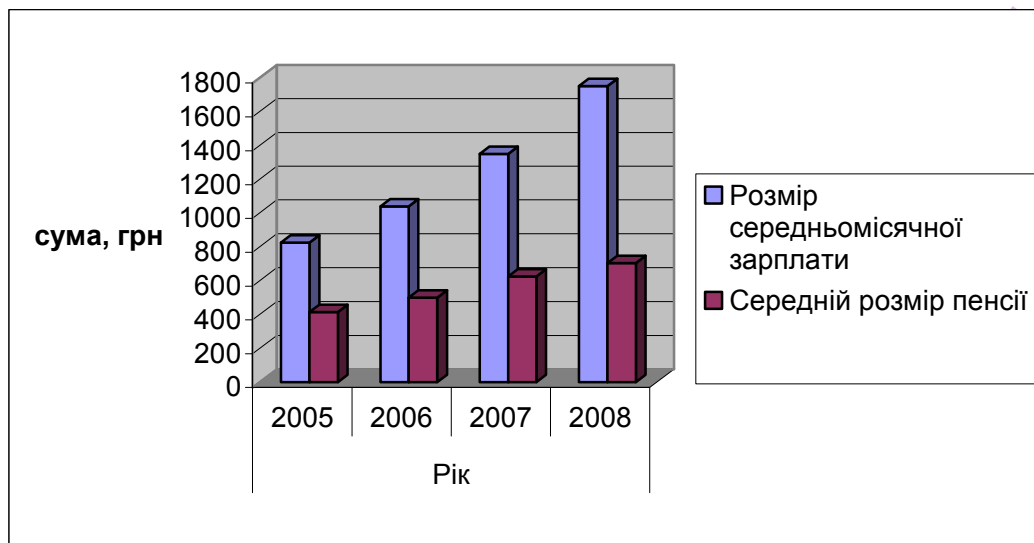

Рис. Б.1. Динаміка розміру середньомісячної зарплати та пенсії в м. Суми

Таблиця Б.3

Динаміка суми заборгованості із виплати заробітної плати за АТО України (на початок року), млн. грн

АТО	Роки									
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Україна в цілому	6518,60	6400,80	4928,00	2656,60	2548,20	2232,40	1111,20	960,30	806,40	668,70
Автономна Республіка Крим	202,60	180,80	150,60	72,90	90,60	76,70	43,00	45,60	48,30	44,60
Вінницька	210,40	219,30	161,90	92,20	91,90	70,00	47,10	50,80	30,50	19,90
Волинська	132,70	112,20	82,80	32,60	30,30	22,10	9,90	7,30	3,60	2,60
Дніпропетровська	652,90	578,10	418,20	210,30	197,60	172,50	82,00	65,60	47,30	33,00
Донецька	895,70	984,70	865,70	695,60	673,40	641,10	282,60	227,70	178,30	169,00
Житомирська	169,10	162,10	137,90	79,70	82,80	70,00	39,30	33,90	25,10	14,50
Закарпатська	64,00	48,60	35,20	16,00	11,90	5,70	2,10	2,10	2,20	4,20
Запорізька	241,60	239,00	137,80	54,00	53,70	50,60	35,70	31,80	27,60	23,90
Івано-Франківська	137,30	123,60	88,40	50,00	35,80	26,90	12,40	7,20	6,20	4,30
Київська	219,10	224,40	188,90	97,60	97,70	72,40	37,20	29,40	21,40	17,80
Кіровоградська	193,30	190,00	133,40	55,20	47,10	43,70	24,10	28,40	36,90	33,40
Луганська	573,00	578,20	465,60	318,40	339,10	343,80	114,30	84,80	81,50	77,80
Львівська	273,60	219,50	176,50	114,30	131,50	111,00	41,40	37,50	30,40	22,60
Миколаївська	193,20	204,90	168,40	37,40	27,00	27,90	23,50	18,80	24,90	14,80
Одеська	216,40	206,80	156,50	58,90	45,70	38,90	21,20	34,00	28,20	27,70
Полтавська	243,50	238,70	192,90	76,30	63,60	45,20	26,60	24,20	17,20	8,70
Рівненська	129,30	126,80	80,50	35,90	36,80	22,30	8,80	9,70	8,40	6,90

Продовження таблиці Б.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Сумська	205,80	207,00	138,90	40,00	44,40	40,10	31,70	34,10	25,60	16,90
Тернопільська	161,80	162,60	128,30	51,10	40,70	27,60	26,90	28,30	22,40	14,40
Харківська	416,70	434,10	306,20	139,50	88,90	70,60	36,40	30,60	51,10	55,50
Херсонська	171,80	173,30	153,90	68,00	67,10	63,70	42,00	21,50	11,30	8,60
Хмельницька	178,30	196,60	141,40	65,60	77,20	74,90	63,30	50,60	32,40	16,40
Черкаська	210,10	210,50	161,30	68,40	63,60	45,90	25,90	26,50	21,30	15,30
Чернівецька	72,30	73,50	57,70	19,20	21,10	16,10	5,80	5,40	3,60	2,70
Чернігівська	178,70	157,00	93,90	43,50	37,20	23,70	14,50	14,00	11,80	6,20
м.Київ	144,70	124,40	83,90	46,40	37,80	18,80	8,90	6,50	7,40	6,60
м.Севастополь	30,70	24,10	21,30	17,60	13,70	10,20	4,60	4,00	1,50	0,40

Таблиця Б.4

Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати в Україні, %

Рік	Номінальна заробітна плата		Реальна заробітна плата	
	до попереднього року	грудень поточного року до грудня попереднього року	до попереднього року	грудень поточного року до грудня попереднього року
1995	514,20	356,70	110,60	128,10
1996	171,40	121,70	96,60	86,20
1997	113,70	109,40	96,60	97,60
1998	107,20	106,20	96,20	87,10
1999	115,70	124,30	91,10	103,40
2000	129,60	135,40	99,10	103,60
2001	135,20	127,70	119,30	120,40
2002	121,00	117,00	118,20	115,60
2003	122,80	124,40	115,20	113,80
2004	127,50	127,70	123,80	120,80
2005	136,70	144,90	120,30	131,50
2006	129,20	125,20	118,30	111,70
2007	129,70	131,10	112,50	110,30

Додаток В
Вихідні статистичні дані
для формування рейтингу
ефективності інвестиційного
забезпечення соціальної сфери

Таблиця В.1

Вихідні статистичні дані для формування рейтингу ефективності інвестиційного забезпечення соціальної сфери

№ з/п	Показник	АТО України							
		АРК		Вінницька обл.		Волинська обл.		Дніпропетровська обл..	
		2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.
1	Валовий регіональний продукт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	6460,00	4951,00	5966,00	5700,00	6285,00	4771,00	11909,00	8609,00
2	Індекси споживчих цін, %	111,50	111,50	111,50	110,70	109,60	109,10	119,80	108,00
3	Інвестиції в основний капітал на одну особу, грн	2375,60	1704,10	1478,70	993,80	1774,60	1140,10	3128,90	2253,00
4	Введення в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць	0,00	1,40	1,20	9,00	0,30	0,50	0,00	0,00
5	Введення в експлуатацію амбулаторно-поліклінічних закладів, відвідувань за зміну	0,00	0,00	20,00	0,00	25,00	124,00	35,00	0,00
6	Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу	2416,00	1734,00	1474,00	1314,00	2313,00	1759,00	3341,00	2418,00
7	Обсяг вироблених послуг, млн. грн.	5219,70	4189,60	1469,80	1178,90	1124,40	857,50	7035,10	5477,00
8	Обсяги послуг, наданих населенню, млн. грн	2083,10	1627,80	495,80	464,70	425,40	338,90	2112,20	1601,60
9	Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. чол.	76,50	79,20	49,70	54,30	31,90	32,80	1122,00	1185,90
10	Зайнятість населення, тис. чол.	908,60	906,10	722,60	723,00	430,20	429,90	1582,00	1573,80
11	Доходи населення, млн. грн.	17437,00	13883,00	15176,00	14193,00	8728,00	6808,00	39076,00	31344,00
12	Витрати населення, млн. грн.	17722,00	13521,00	12016,00	11306,00	7908,00	6070,00	33158,00	26711,00
13	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	952,00	730,00	793,00	697,00	773,00	591,00	1139,00	913,00
14	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі	19,40	19,00	25,60	25,40	19,70	19,50	22,60	22,50
15	Охоплення дітей дошкільними заходами, % до кількості дітей відповідного віку	51,00	48,00	53,00	51,00	43,00	38,00	62,00	58,00
16	Кількість загальноосвітніх закладів	629,00	632,00	1035,00	1040,00	806,00	816,00	1086,00	1094,00
17	Кількість середнього медичного персоналу, на 10 тис. насел.	111,90	111,10	111,70	111,70	109,84	108,80	101,10	102,40
18	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць для глядачів у закладах для демонстрування фільмів (на 100 населення)	2,00	1,00	10,00	11,00	1,00	2,00	0,80	1,00
19	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення, тис.т.	34,20	35,10	135,40	107,40	12,20	10,10	1101,10	993,70
20	Санаторії і пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку, кількість	131,00	131,00	1,00	1,00	1,00	1,00	5,00	5,00

Продовження таблиці В.1

№ з/п	Показник	Донецька		Житомирська		Закарпатська		Запорізька	
		2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.
1	Валовий регіональний продукт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	12490,00	9713,00	5554,00	4397,00	5373,00	4238,00	10683,00	8093,00
2	Індекси споживчих цін, %	112,10	111,90	110,30	110,80	108,70	111,60	110,30	111,90
3	Інвестиції в основний капітал на одну особу, грн.	2555,80	2070,90	1167,40	848,40	1625,50	895,90	2102,60	1766,10
4	Введення в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць	0,05	0,05	0,70	0,40	1,70	0,00	7,00	0,00
5	Введення в експлуатацію амбулаторно-поліклінічних закладів, відвідувань за зміну	15,00	140,00	10,00	0,00	0,00	0,00	60,00	0,00
6	Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу	2484,00	1693,00	1836,00	1327,00	2332,00	2139,00	2687,00	2076,00
7	Обсяг вироблених послуг, млн. грн.	10085,90	7928,60	1136,00	901,60	1424,00	1104,00	2681,70	2152,30
8	Обсяги послуг, наданих населенню, млн.грн	2642,80	1872,40	365,10	296,20	381,30	289,40	1089,80	908,90
9	Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. чол.	137,60	149,60	46,50	49,00	34,40	36,70	68,80	69,70
10	Зайнятість населення, тис. чол.	2132,30	2124,90	568,10	570,60	543,30	551,00	850,60	846,00
11	Доходи населення, млн. грн.	51328,00	40753,00	11425,00	9418,00	9593,00	7504,00	20354,00	16360,00
12	Витрати населення, млн.грн.	38415,00	28840,00	8954,00	7149,00	8772,00	7538,00	17328,00	14602,00
13	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	1202,00	962,00	793,00	602,00	868,00	665,00	1091,00	860,00
14	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі	21,80	21,50	23,60	23,30	21,40	21,10	21,50	21,40
15	Охоплення дітей дошкільними заходами, % до кількості дітей відповідного віку	64,00	62,00	50,00	47,00	40,00	37,00	62,00	59,00
16	Кількість загальноосвітніх закладів	1226,00	1235,00	891,00	903,00	712,00	716,00	678,00	677,00
17	Кількість середнього медичного персоналу, на 10 тис. насел.	104,30	104,90	114,50	114,70	100,30	104,10	114,40	103,20
18	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць для глядачів у закладах для демонстрування фільмів (на 100 населення)	0,40	1,00	0,50	4,00	1,00	5,00	1,00	2,00
19	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення, тис. т.	1659,70	1638,10	15,60	13,40	25,60	26,60	260,10	262,00
20	Санаторії і пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку, кількість	49,00	49,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,00	9,00

Продовження таблиці В.1

№ з/п	Показник	Івано-Франківська		Київська		Кіровоградська		Луганська	
		2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.
1	Валовий регіональний продукт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	6916,00	5238,00	8673,00	6652,00	6394,00	5122,00	8131,00	5973,00
2	Індекси споживчих цін, %	106,00	110,30	111,70	112,60	109,10	110,00	116,10	112,00
3	Інвестиції в основний капітал на одну особу, грн.	1892,50	1212,30	4014,50	2559,60	1686,30	1201,70	2316,20	1802,70
4	Введення в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць	0,80	1,30	0,20	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00
5	Введення в експлуатацію амбулаторно-поліклінічних закладів, відвідувань за зміну	14,00	10,00	80,00	1580,00	0,00	0,00	495,00	60,00
6	Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу	1636,00	1124,00	2692,00	1705,00	1906,00	1364,00	1572,00	1140,00
7	Обсяг вироблених послуг, млн. грн.	1050,60	829,10	2339,80	1771,60	1553,10	1157,80	3187,40	2435,60
8	Обсяги послуг, наданих населенню, млн. грн.	388,30	291,70	604,20	484,80	364,10	271,30	842,50	635,10
9	Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. чол.	38,20	42,20	68,30	70,50	32,10	33,70	63,20	66,90
10	Зайнятість населення, тис. чол.	522,30	522,50	791,70	791,00	458,90	457,50	1054,60	1054,40
11	Доходи населення, млн. грн.	11505,00	9120,00	17350,00	13824,00	9226,00	7451,00	22084,00	17860,00
12	Витрати населення, млн. грн.	8991,00	6559,00	13930,00	10383,00	7132,00	6141,00	16289,00	12429,00
13	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	923,00	718,00	1058,00	811,00	819,00	624,00	1022,00	805,00
14	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі	22,00	21,60	28,40	27,70	23,50	23,20	22,80	23,20
15	Охоплення дітей дошкільними заходами, % до кількості дітей відповідного віку	30,00	28,00	62,00	59,00	55,00	53,00	52,00	51,00
16	Кількість загальноосвітніх закладів	772,00	772,00	806,00	809,00	605,00	617,00	780,00	793,00
17	Кількість середнього медичного персоналу, на 10 тис. насел.	104,40	102,70	92,90	92,90	107,30	107,90	103,30	103,20
18	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць для глядачів у закладах для демонстрування фільмів (на 100 населення)	5,00	7,00	1,00	4,00	1,00	2,00	0,20	0,40
19	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення, тис. т.	269,30	204,20	108,30	73,00	22,60	517,10	110,60	95,80
20	Санаторії і пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку, кількість	4,00	4,00	3,00	3,00	1,00	1,00	0,00	0,00

Продовження таблиці В.1

№ з/п	Показник	Львівська		Миколаївська		Одеська		Полтавська	
		2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.
1	Валовий регіональний продукт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	6657,00	5396,00	7801,00	6424,00	8619,00	7028,00	11574,00	8841,00
2	Індекси споживчих цін, %	107,00	108,40	109,10	111,50	110,00	108,80	111,20	113,70
3	Інвестиції в основний капітал на одну особу, грн	2300,10	1825,80	2565,90	2070,80	3073,60	2149,40	3091,00	2383,70
4	Введення в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць	1,40	1,00	0,10	0,00	0,00	1,20	0,00	0,00
5	Введення в експлуатацію амбулаторно-поліклінічних закладів, відвідувань за зміну	1332,00	430,00	60,00	40,00	0,00	36,00	60,00	640,00
6	Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу	2675,00	2141,00	2101,00	1437,00	3104,00	2144,00	2241,00	1612,00
7	Обсяг вироблених послуг, млн. грн.	5606,70	4639,60	2018,30	1498,70	10064,10	8426,30	2368,50	1760,20
8	Обсяги послуг, наданих населенню, млн.грн	1611,40	1206,60	496,80	395,80	1950,60	1512,50	618,70	471,50
9	Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. чол.	110,80	119,20	43,50	45,40	94,50	98,10	51,50	55,10
10	Зайнятість населення, тис. Чол.	1070,10	1064,60	542,70	539,80	1039,20	1028,10	692,70	690,30
11	Доходи населення, млн. грн.	24602,00	19823,00	11431,00	9301,00	22475,00	18558,00	15854,00	12831,00
12	Витрати населення, млн.грн.	20615,00	17132,00	9622,00	7347,00	24051,00	18706,00	12192,00	9754,00
13	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	923,00	713,00	955,00	744,00	966,00	768,00	961,00	758,00
14	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі	20,10	19,80	21,20	21,20	21,10	21,00	23,70	23,40
15	Охоплення дітей дошкільними заходами, % до кількості дітей відповідного віку	36,00	33,00	58,00	55,00	52,00	49,00	59,00	56,00
16	Кількість загальноосвітніх закладів	1482,00	1487,00	642,00	651,00	972,00	975,00	853,00	870,00
17	Кількість середнього медичного персоналу, на 10 тис. насел.	117,60	117,60	94,20	90,90	91,40	91,30	108,20	108,30
18	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць для глядачів у закладах для демонстрування фільмів (на 100 населення)	0,90	2,00	1,00	2,00	6,00	6,00	2,00	8,00
19	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення, тис. т.	21,20	24,30	42,00	40,50	93,10	68,40	17,90	17,30
20	Санаторії і пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку, кількість	8,00	8,00	20,00	20,00	13,00	13,00	2,00	2,00

Продовження таблиці В.1

№ з/п	Показник	Рівненська		Сумська		Тернопільська		Харківська	
		2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.
1	Валовий регіональний продукт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	6269,00	4817,00	6497,00	5009,00	4603,00	3516,00	9025,00	7182,00
2	Індекси споживчих цін, %	109,60	110,30	113,30	112,20	110,00	108,40	112,70	108,90
3	Інвестиції в основний капітал на одну особу, грн	1856,90	1022,90	1239,00	1168,80	1098,10	799,70	2836,70	2045,60
4	Введення в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць	0,40	0,40	0,30	0,30	0,00	0,00	1,20	0,60
5	Введення в експлуатацію амбулаторно-поліклінічних закладів, відвідувань за зміну	45,00	215,00	0,00	0,00	0,00	0,00	30,00	220,00
6	Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу	1811,00	1419,00	1768,00	1416,00	1560,00	1187,00	3249,00	2380,00
7	Обсяг вироблених послуг, млн, грн,	1302,80	1009,00	1306,10	1017,40	899,10	711,60	6453,00	5045,30
8	Обсяги послуг, наданих населенню, млн.грн	385,00	299,10	466,80	360,90	304,50	254,10	2037,10	1588,70
9	Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. чол.	35,00	38,90	39,30	42,20	33,30	35,20	118,90	126,70
10	Зайнятість населення, тис. Чол.	465,40	461,60	542,20	546,00	411,70	425,10	1305,80	1297,20
11	Доходи населення, млн. грн.	9826,00	7821,00	11498,00	9114,00	8922,00	6969,00	28768,00	22926,00
12	Витрати населення, млн.грн.	7927,00	6614,00	8528,00	6854,00	6605,00	5046,00	28928,00	23902,00
13	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	888,00	685,00	857,00	663,00	727,00	553,00	974,00	759,00
14	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі	20,40	20,10	22,30	22,00	22,10	21,70	21,70	21,60
15	Охоплення дітей дошкільними заходами, % до кількості дітей відповідного віку	36,00	32,00	61,00	60,00	41,00	41,00	56,00	53,00
16	Кількість загальноосвітніх закладів	752,00	750,00	655,00	658,00	909,00	920,00	974,00	984,00
17	Кількість середнього медичного персоналу, на 10 тис. насел.	122,50	116,50	106,90	106,70	111,00	109,90	101,80	102,00
18	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць для глядачів у закладах для демонстрування фільмів (на 100 населення)	1,00	4,00	0,30	3,00	3,00	4,00	1,00	1,00
19	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення, тис.т.	28,40	26,10	19,40	14,80	182,40	158,70	14,80	11,00
20	Санаторії і пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку, кількість							4,00	4,00

Продовження таблиці В.1

№ з/п	Показник	Херсонська		Хмельницька		Черкаська		Чернівецька	
		2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.
1	Валовий регіональний продукт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	5713,00	4546,00	5764,00	4549,00	6681,00	4853,00	4654,00	3589,00
2	Індекси споживчих цін, %	109,20	109,20	110,80	108,50	110,20	111,40	109,20	111,30
3	Інвестиції в основний капітал на одну особу, грн	1341,20	952,60	1521,10	1060,70	2481,80	1520,70	1605,20	832,40
4	Введення в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць	0,50	0,00	0,30	2,10	0,00	0,00	1,60	1,10
5	Введення в експлуатацію амбулаторно-поліклінічних закладів, відвідувань за зміну	40,00	100,00	111,00	125,00	43,00	45,00	42,00	0,00
6	Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу	2223,00	1613,00	1832,00	1306,00	1750,00	1298,00	1991,00	1578,00
7	Обсяг вироблених послуг, млн, грн.	1480,30	1249,40	1130,20	844,70	1215,80	943,40	821,60	653,70
8	Обсяги послуг, наданих населенню, млн.грн	486,10	380,40	401,00	310,20	488,80	362,10	370,40	300,40
9	Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. чол.	35,20	36,90	45,00	47,00	40,00	42,40	26,20	28,00
10	Зайнятість населення, тис. Чол.	504,60	499,90	585,00	586,00	580,80	578,70	363,40	361,70
11	Доходи населення, млн. грн.	9451,00	7664,00	12161,00	9868,00	11915,00	9392,00	7223,00	5776,00
12	Витрати населення, млн.грн.	8175,00	6411,00	10239,00	8486,00	9787,00	7541,00	6257,00	5187,00
13	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	800,00	625,00	792,00	584,00	846,00	642,00	819,00	621,00
14	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі	21,50	21,40	23,6,00	23,40	25,60	25,30	21,50	21,30
15	Охоплення дітей дошкільними заходами, % до кількості дітей відповідного віку	57,00	52,00	60,00	59,00	66,00	65,00	47,00	45,00
16	Кількість загальноосвітніх закладів	574,00	575,00	1063,00	1075,00	701,00	699,00	453,00	454,00
17	Кількість середнього медичного персоналу, на 10 тис. насел.	100,10	100,30	104,00	100,40	108,10	108,9,00	101,70	99,40
18	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць для глядачів у закладах для демонстрування фільмів (на 100 населення)	3,00	8,00	4,00	6,00	5,00	11,00	5,00	8,00
19	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення, тис.т.	17,90	16,00	40,20	39,40	4,20	5,20	40,20	37,50
20	Санаторії і пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку, кількість	43,00	43,00						

Продовження таблиці В.1

№ з/п	Показник	Чернігівська		М, Київ		М. Севастополь	
		2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.	2006 р.	2002 р.
1	Валовий регіональний продукт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	6474,00	6474,00	28780,00	13456,00	7452,00	3684,00
2	Індекси споживчих цін, %	111,60	111,60	109,20	103,60	111,70	100,00
3	Інвестиції в основний капітал на одну особу, грн	1320,00	1320,00	9329,50	2296,40	1904,80	695,20
4	Введення в експлуатацію загальноосвітніх навчальних закладів, тис. учнівських місць	0,05	0,05	0,20	1,30	0,00	0,00
5	Введення в експлуатацію амбулаторно-поліклінічних закладів, відвідувань за зміну	32,00	32,00	1160,00	1000,00	0,00	0,00
6	Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу	1828,00	1828,00	25826,00	5885,00	1214,70	888,00
7	Обсяг вироблених послуг, млн. грн.	1057,40	1057,40	31436,70	8625,00	764,70	356,00
8	Обсяги послуг, наданих населенню, млн,грн	361,30	361,30	10270,90	2972,80	261,60	134,90
9	Середньорічна кількість найманих працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. чол.	38,00	38,00	258,60	239,00	16,80	18,00
10	Зайнятість населення, тис. Чол.	502,30	502,30	1375,60	1218,30	183,70	118,20
11	Доходи населення, млн. грн.	10973,00	10973,00	57412,00	14475,00	3516,00	1039,00
12	Витрати населення, млн.грн.	7980,00	7980,00	70121,00	19386,00	3919,00	1247,00
13	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	790,00	790,00	1729,00	643,00	1005,00	391,00
14	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі	24,20	24,20	20,30	18,70	20,10	17,90
15	Охоплення дітей дошкільними заходами, % до кількості дітей відповідного віку	52,00	52,00	69,00	76,00	73,00	79,00
16	Кількість загальноосвітніх закладів	758,00	758,00	534,00	534,00	74,00	76,00
17	Кількість середнього медичного персоналу, на 10 тис. насел.	113,90	113,90	121,70	132,80	98,60	111,00
18	Забезпеченість населення закладами культури, кількість місць для глядачів у закладах для демонстрування фільмів (на 100 населення)	3,00	3,00	0,50	0,40	3,00	3,00
19	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря зі стаціонарних джерел забруднення, тис. т.			26,40	32,60	4,30	2,60
20	Санаторії і пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку, кількість	1,00	1,00	3,00	3,00	3,00	3,00

Додаток Г**Аналіз видатків бюджету розвитку м. Суми за 2005-2007 рр.**

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Інформація щодо видатків бюджету розвитку міста Суми за 2005 рік

<i>Назва об'єкту відповідно до проектної-кошторисної документації, тощо</i>	<i>Загальний обсяг фінансування будівництва (інших капітальних вкладень), грн.</i>	<i>Відсоток завершеності будівництва об'єктів на майбутні роки, %</i>	<i>Всього видатків на завершення будівництва, освоєння об'єктів на майбутні роки, грн</i>	<i>Разом видатків на поточний рік, грн.</i>
1	2	3	3	4
1. Комунальне будівництво	4436000.00		2529000.00	1908000.00
Свердловина на Новооболонському водозаборі	2103000.00	0.20	432000.00	432000.00
Будівництво водопроводу по пров. Парижської Комуні	105000.00		105000.00	50000.00
Будівництво водопроводу по вул. Краснопільській	120000.00		120000.00	60000.00
Будівництво водопроводу по пров. Матроса Залізняка	40000.00		40000.00	40000.00
Будівництво водопроводу по вул. М.Вовчок	35000.00		35000.00	6000.00
Будівництво водопроводу по вул. 20 Бакінських комісарів	21000.00		21000.00	21000.00
Будівництво водопроводу по вул. Тельмана	69000.00		69000.00	69000.00
Будівництво водопроводу по вул. Піщанській	155000.00		155000.00	90000.00
Будівництво водопроводу по пров. Свободному	55000.00		55000.00	55000.00
Будівництво водопроводу по вул. Панаса Мирного	46000.00		46000.00	46000.00
Будівництво водопроводу по вул. 2-га Севастопольська	103000.00		103000.00	3000.00
Будівництво водопроводу по пров. Севастопольський	15000.00		15000.00	15000.00
Будівництво водопроводу по вул. Заозерній	215000.00		215000.00	100000.00
Будівництво водопроводу по вул. Червоних Партизан	69000.00		69000.00	69000.00
Будівництво водопроводу по проїзду Добролюбова	11000.00		11000.00	11000.00
Будівництво водопроводу по вул. Ключовій	46000.00		46000.00	46000.00
Будівництво водопроводу по вул. 3-й Червонопрапорній	44000.00		44000.00	44000.00
Будівництво водопроводу по вул. Можайського	58000.00		58000.00	58000.00

Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
Будівництво водопроводу по вул. Новолепехівській	92000.00		92000.00	50000.00
Будівництво водопроводу по вул. Щорса	196000.00		196000.00	50000.00
Будівництво водопроводу по вул. Єсеніна	18000.00		18000.00	18000.00
Будівництво водопроводу по проїзду Довженка	74000.00	4.00	49000.00	40000.00
Будівництво водопроводу по вул. Мусоргського	45000.00		45000.00	45000.00
Будівництво водопроводу по проїзду Горовий	35000.00		35000.00	35000.00
Будівництво тепломережі до буд.№ 1 по вул.Гамалія	320000.00	7.50	170000.00	170000.00
Будівництво інженерних мереж до буд. 3-7 по вул. Зв'язківців	50000.00		50000.00	50000.00
Будівництво газопроводу до буд. 9-13 по вул. Воровського	60000.00		60000.00	60000.00
Будівництво газопроводу в с.В.Піщане (вул. Леніна, Ярова, Заводська)	136000.00	4.80	75000.00	75000.00
Будівництво газопроводу від вул. Рубіжної до вул.Привокзальної до ж/б №12, 14, 16, 18	100000.00		100000.00	100000.00
2.Інше будівництво	30121100.00		27549100.00	2032000.00
Роботи з ліквідації підтоплення садибних будинків в районі вул.Засумської	240000.00	4.20	60000.00	60000.00
Будівництво мостового переходу на каналі К-5 по вул.Засумській	660000.00		630000.00	300000.00
Роботи з ліквідації підтоплення садибних будинків в районі вул.Комунарів, канал К-3	140000.00		140000.00	129000.00
Підчистка ділянки р.Стрілка від вул.Кругової, 18 до вул.Сергія Лазо	1542000.00	.30	1379000.00	100000.00
Будівництво спортивного залу та туалету школи № 5 по вул.Доватора, 32	1693000.00	4.50	600000.00	600000.00
Школа № 29 по вул.Заливній, 25(будівництво спортзалів)	608000.00	4.20	133000.00	133000.00
Реконструкція системи водопостачання басейну ЗО школи № 17	300000.00		300000.00	190000.00

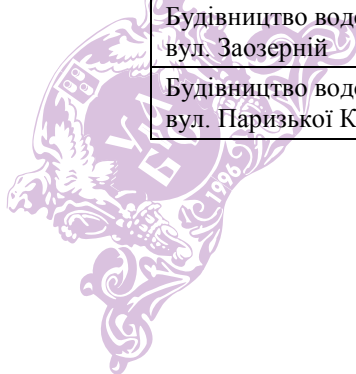
Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
Будівництво мінікотельні в дитячому садку №81 с. Піщане	50000.00		50000.00	50000.00
Будівництво та розширення 4 черги Новобаранівського кладовища та кладовища в районі вул. Прикордонної	2788100.00	0.80	2177100.00	350000.00
Розширення Тополянського кладовища	100000.00		100000.00	20000.00
Добудова шляхопроводу по вул.20 років Перемоги	22000000.00		21980000.00	100000.00
4.Реставрація пам'яток культури, історії, архітектури міста	400000.00		400000.00	300000.00
Меморіал вічної Слави по вул. Кірова	400000.00		400000.00	300000.00
5.Капітальний ремонт та реконструкція житлового фонду	720000.00		720000.00	260000.00
Ремонт будинку №17 по вул.Металургів	400000.00		400000.00	90000.00
Ремонт будинку №14 по вул. 2-га Залізнична	200000.00		200000.00	50000.00
Реконструкція житлового будинку по вул.Заливній, 29 (обстеження та додавлювання паль)	120000.00		120000.00	120000.00
Всього	35677100.00		31198100.00	4500000.00

Інформація щодо видатків бюджету розвитку міста Суми за 2006 рік

<i>Назва об'єкту відповідно до проектної-кошторисної документації, тощо</i>	<i>Загальний обсяг фінансування будівництва (інших капітальних вкладень), грн</i>	<i>Відсоток завершеності будівництва об'єктів на майбутні роки, %</i>	<i>Всього видатків на завершення будівництва, освоєння об'єктів на майбутні роки, грн</i>	<i>Всього видатків на поточний рік, грн</i>	<i>Затверджено з урахуванням змін, грн</i>
1	2	3	4	5	6
1. Комунальне будівництво	11281569.00		7919403.00	3533618.00	3533618.00
Будівництво свердловини на Новооболонському водозаборі	2013000.00	94.3	116000.00	116000.00	116000.00
Будівництво котельні з прокладанням тепломереж по вул. Гамалія	1332000.00	36	857933.00	857933.00	857933.00
Реконструкція тепломережі від ЦТП-19 ТК-8 до дитячої поліклініки №2 по вул. Д.Коротченка,3	236000.00		236000.00	236000.00	236000.00
Будівництво газопроводу до будинку №9-13 по вул. Воронського	72820.00	82	13241.00	13241.00	13241.00
Полігон для складування твердих побутових відходів	4200000.00		3960000.00	450000.00	450000.00
Закриття удосконаленого звалища твердих побутових відходів в с. В.Сироватка Сумського району	1615271.00	27	1187176.00	331391.00	331391.00
Будівництво водопроводу по вул. Новолепехівській	237455.00		226955.00	226955.00	226955.00
Будівництво водопроводу по вул. Краснопільській	140000.00		133679.00	133679.00	133679.00
Будівництво водопроводу по вул. Панаса Мирного	136000.00		129509.00	129509.00	129509.00
Будівництво водопроводу по вул. 2-га Севастопольська	116000.00		109949.00	109949.00	109949.00
Будівництво водопроводу по пров. Севастопольському	158000.00		150739.00	150739.00	150739.00
Будівництво водопроводу по пров. Василівському	189000.00	0.1	170000.00	150000.00	150000.00
Будівництво водопроводу по вул. 2-й Замостянській	40000.00		40000.00	40000.00	40000.00
Будівництво водопроводу по вул. Заозерній	409872.00		397782.00	397782.00	397782.00
Будівництво водопроводу по вул. Паризької Комуни	130471.00		124968.00	124968.00	124968.00

1	2	3	4	5	6
Будівництво водопроводу по вул. Лепехівкій з закільцюванням від вул. Баумана до вул. Щорса, вул. Нахімова	255680.00	66.00	65472.00	65472.00.	65472.00
2.Інше будівництво	8099400.00		4233003.00	1593003.00	1593003.00
Роботи з ліквідації підтоплення садибних будинків в районі вул.Засумської	240000.00	82.50	42000.00	42000.00	42000.00
Будівництво мостового переходу на каналі К-5 по вул.Засумській	660000.00	76.30	156337.00	156337.00	156337.00
Роботи з ліквідації підтоплення садибних будинків в районі вул.Комунарів, канал К-3	196000.00	73.30	67666.00	67666.00	67666.00
Підчистка ділянки р.Стрілка від вул.Кругової, 18 до вул.Сергія Лазо	1542000.00	14.90	1313000.00	200000.00	200000.00
Добудова шляхопроводу по вул. 20 років Перемоги (погашення кредиторської заборгованості за ПҚД)	300000.00	33.00	200000.00	100000.00	100000.00
Будівництво та розширення 4 черги Новобаранівського кладовища та кладовища в районі вул. Прикардонної	2788000.00	34.40	1827000.00	400000.00	400000.00
Будівництво мінікотельні на адмінбудинку Зарічного району	300000.00		300000.00	300000.00	300000.00
Будівництво спортивного залу та туалету школи №5 по вул. Доватора,32	1465400.00	89.10	159000.00	159000.00	159000.00
Будівництво школи №29 по вул. Заливній,25	608000.00	72.40	168000.00	168000.00	168000.00
3.Реконструкція житлового фонду	290000.00		231393.00	231393.00	231393.00
Реконструкція системи електропостачання будинку №17 по вул.Металургів	290000.00	20.30	231393.00	231393.00	231393.00
4. Реконструкція інших об'єктів	1652000.00		1499913.00	1271986.00	1071986.00
Реконструкція басейну ЗОШ № 17	660000.00	12.10	580144.00	580144.00	380144.00
Реконструкція нежитлового приміщення по вул. Доватора,42	350000.00		350000.00	350000.00	350000.00
Реконструкція залу глядачів по проспекту Курський,81 під акробатичний зал	442000.00	20.40	369769.00	141842.00	141842.00

Продовження таблиці Г.2

1	2	3	4	5	6
Реконструкція відділу реєстрації актів цивільного стану Сумського управління юстиції на пл. Незалежності, 8	200000.00		200000.00	200000.00	200000.00
Разом	21322969.00		13883712.00	6630000.00	6430000.00
1. Будівництво (придбання) житла			2148600.00	2148600.00	2148600.00
Всього	21322969.00		16032312.00	8778600.00	8578600.00

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

Інформація щодо видатків бюджету розвитку міста Суми за 2007 рік

<i>Назва об'єкту відповідно до проектної-кошторисної документації, тощо</i>	<i>Загальний обсяг фінансування будівництва (інших капітальних вкладень), грн</i>	<i>Відсоток завершеності будівництва об'єктів на майбутні роки, %</i>	<i>Всього видатків на завершення будівництва, освоєння об'єктів на майбутні роки, грн</i>	<i>Всього видатків на рік, грн</i>
1	2	3	4	5
1.Комунальне будівництво	11567321.00		10119877.00	4086058.00
Будівництво глибоководної свердловини на Тополянському водозаборі	2100000.00		2100000.00	1050000.00
Будівництво станції знезаражування стічних вод по УФ-технології очисних споруд	2751300.00		2751300.00	1257000.00
Полігон для складування твердих побутових відходів	4200000.00		4200000.00	750000.00
Закриття удосконаленого звалища твердих побутових відходів в с. В.Сироватка Сумського району	1615271.00	73.60	382577.00	346575.00
Будівництво водопроводу по вул. 2-гій Замостянській	120000.00	33.00	80000.00	80000.00
Будівництво водопроводу по вул. Карбишева	39000.00		39000.00	39000.00
Будівництво водопроводу по пров. Хвойному	85000.00		85000.00	85000.00
Будівництво водопроводу по вул. Миропільській	130000.00		130000.00	130000.00
Будівництво водопроводу по вул. Л.Толстого	33000.00		33000.00	33000.00
Будівництво водопроводу по пров. Василівському	180000.00	83.30	39000.00	35483.00
Будівництво лінії освітлення району Тепличний	153750.00		150000.00	150000.00
Будівництво лінії освітлення вул. Леваневського (від вул. Держинського до пр. Шевченка)	160000.00		130000.00	130000.00
2.Інше будівництво	5522000.00		3408300.00	785000.00
Ліквідація підтоплення вул. Кругової, Каховської та Суворова	800000.00		800000.00	85000.00
Ліквідація підтоплення вул. Тихорецької, Плеханова, пр. Дунайському	400000.00		400000.00	150000.00
Підчистка ділянки р.Стрелка від вул.Кругової, 18 до вул.Сергія Лазо	1542000.00	18.70	931300.00	150000.00
Будівництво та розширення 4 черги Новобаранівського кладовища та кладовища в районі вул. Прикордонної	2780000.00	54.20	1277000.00	300000.00

1	2	3	4	5
Будівництво кладовища в районі 40-ї підстанції				100000.00
4. Реконструкція адміністративних об'єктів	719500.00		619500.00	419500.00
Реконструкція та капітальний ремонт приміщення прокуратури по вул. Кірова, 79	369500.00	27.00	2695000.00	269500.00
Реконструкція даху призовної дільниці військкомату по вул. Кірова, 157	350000.00		350000.00	150000.00
3. Реконструкція інших об'єктів	3563046.00		3154024.00	2632142.00
Реконструкція басейну ЗОШ № 17	1000010.00	65.40	339866.00	339866.00
Реконструкція залу глядачів по проспекту Курський, 81 під акробатичний зал	624036.00	34.80	225158.00	225158.00
Реконструкція покрівлі класичної гімназії по вул. Держинського, 5	800000.00		800000.00	500000.00
Реконструкція нежитлового приміщення по вул. Доватора, 42	1139000.00	30.70	789000.00	567118.00
Реконструкція приміщень 4-ї міської лікарні			1000000.00	1000000.00
Разом	21371867.00		17301701.00	7922700.00
1. Будівництво (придбання) житла	1532100.00		1532100.00	1532100.00
Всього	22903967.00		18833801.00	9454800.00

